

ความเหมาะสมของการลงโทษ : ศึกษากรณีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค

นายอภิปราม อภัยภักดิ์

สถาบันวิทยบริการ
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2545

ISBN 974-17-3018-7

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

SUITABILITY OF PUNISHMENT
: A STUDY OF OFFENCES RELATED TO CHEQUE

Mr. Korplarp Apaipakdi

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws in Laws
Faculty of Law

Chulalongkorn University

Academic Year 2002

ISBN 974-17-3018-7

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ความเหมาะสมของการลงโทษ : ศึกษากรณีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค
โดย นายกอบปรลภ อภัยภักดิ์
สาขาวิชา นิติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์วีระพงษ์ บุญโญภาส

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาามหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิติพันธุ์ เชื้อบุญชัย)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ไพฑูรย์ คงสมบุญ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์วีระพงษ์ บุญโญภาส)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์สำเริง เมฆเกรียงไกร)

..... กรรมการ
(พลตำรวจตรีจักรทิพย์ กุญชร ณ อยุธยา)

..... กรรมการ
(อาจารย์วิชาญ เจริญจำ)

กอบรลภก อภัยภักดี : ความเหมาะสมของการลงโทษ : ศึกษากรณีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค. (SUITABILITY OF PUNISHMENT : A STUDY OF OFFENCES RELATED TO CHEQUE) อาจารย์ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์วีระพงษ์ บุญโญภาส , 168 หน้า. ISBN 974-17-3018-7 .

พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 เป็นกฎหมายที่กำหนดความรับผิดทางอาญาของผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเช็ค โดยมีเจตนารมณ์เพื่อเป็นการคุ้มครองความเสียหายอันเกิดจากการใช้เช็ค ทำให้ผู้ออกเช็คเกิดความระมัดระวังในการออกเช็คเพื่อชำระหนี้ อันมีผลทำให้การใช้เช็คเพื่อชำระหนี้ดำเนินการไปได้โดยเรียบร้อย สะดวก รวดเร็วและได้รับชำระเงินตามเช็คนั้นสมตามความมุ่งหมาย และเพื่อเป็นหลักประกันให้เจ้าหนี้มีความเชื่อถือและมีความหวังว่าจะได้รับชำระหนี้ตามเช็คที่ลูกหนี้ส่งจ่ายได้แน่นอนยิ่งขึ้น ทำให้เช็คเป็นตราสารที่มีคุณค่าทางการเงินและนิยมใช้กันอย่างแพร่หลายทั้งวงการค้าทั่วไป ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศมีความเจริญก้าวหน้า

จากการศึกษาพบว่า การบังคับใช้โทษทางอาญากับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คนั้นยังมีข้อขัดข้องบางประการ อาทิเช่น ปัญหาความเหมาะสมในแง่ความมุ่งหมายของการลงโทษ ปัญหาเรื่องโทษปรับ ปัญหาเรื่องโทษที่จะลงแก่นิติบุคคล ปัญหาอันเนื่องมาจากแนวคำวินิจฉัยของศาล ปัญหาเรื่องเจตนาพิเศษตามมาตรา 4 (5) ปัญหาเรื่องการโอนเช็คโดยเจตนาทุจริต และปัญหาการออกเช็คไม่ลงวันที่ เป็นต้น ผู้เขียนจึงได้สรุปผลการศึกษาวิจัยและเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขกฎหมายและแนวทางในการจำกัดคดีไม่ให้ขึ้นสู่ศาล โดยการใช้มาตรการทางกฎหมายกำหนดให้เฉพาะการออกเช็คเพื่อชำระหนี้ในทางการค้าเท่านั้น เป็นความรับผิดทางอาญา และเสนอให้นำมาตรการเสริมอื่น ๆ มาใช้ อันได้แก่ มาตรการทางธนาคารพาณิชย์ มาตรการแบล็คลิสต์ ระบบเครดิตบูโร การห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง มาตรการคุมประพฤตินิติบุคคลและการให้บริการสังคม เพื่อให้การบังคับใช้โทษมีประสิทธิภาพ และการกระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คมีจำนวนลดน้อยลง

สาขาวิชา.....นิติศาสตร์ลายมือชื่อผู้นิติ.....
ปีการศึกษา.....2545.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

4386054534 : MAJOR LAWS

KEYWORDS : SUITABILITY OF PUNISHMENT/ CHEQUE

KORPLARP APAIPAKDI : SUITABILITY OF PUNISHMENT : A STUDY OF OFFENCES RELATED TO CHEQUE. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. VIRAPHONG BOONYOBHAS, 168 pp. ISBN 974-17-3018-7 .

As the matter of fact , the Act promulgating liability for misuse of cheques B.E. 2534 is the law which provides criminal liability for the wrongdoers about cheques. The purpose of this law is to protect damages from cheques and also make the cheque provides more careful in providing cheque for clearing debt with suitable for using. Considering for the creditor, it is the guarantee for having the debt payment. This will make the cheque as the valuable instrument and using more wide spread in business sector and make the economic of the country more progress.

Results getting from studied are that various kinds of trouble come from using criminal sanction with offence of misuse of cheque such as proper using of fine punishment, criminal sanction for juristic person, court decision about specific intent on Section 4 (5), problem on wrongful intent for transferring cheques and problem on unarilten data on cheque . The suggestions of the researcher are that criminal sanction should be used for cheque in business and special measures should be used they are measures of the bank, measure on using blacklist , using credit bureau system and also prohibiting to carry on occupation on profession. Moreover, measures of corporate probation and community service should be used for sufficiency of sanction and also reduce the case on misuse of cheques.

Field of study.....Laws.....Student's signature.....

Academic year.....2002.....Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความอนุเคราะห์ของ รองศาสตราจารย์วีระพงษ์ บุญโยภาส ที่กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รวมทั้งให้คำปรึกษาและตรวจทานแก้ไข วิทยานิพนธ์ ผู้เขียนขอขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ไพฑูรย์ คงสมบุญรัตน์ ที่ได้ให้ความเมตตาเข้ารับเป็นประธาน กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รวมทั้งให้คำปรึกษาและแนะนำข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการจัดทำ วิทยานิพนธ์ ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์สำเรียง เมฆเกรียงไกร พลตำรวจตรีจักรทิพย์ กฤษุธร ณ อยุธยา และอาจารย์รัชฎา เจริญจำ ที่ได้รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รวมทั้งได้ให้ความเห็นทางวิชาการทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ ที่ให้ความช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการค้นคว้าข้อมูล เจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา คณะนิติศาสตร์ ที่ช่วยเหลือเกี่ยวกับ ขั้นตอนและระเบียบต่าง ๆ ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ และหากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อบกพร่องประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้ ณ ที่นี้

กอบปรลาก อภัยภักดี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	4
1.4 วิธีดำเนินการวิจัย.....	4
1.5 สมมติฐานการวิจัย.....	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 ความมุ่งหมายของการลงโทษกับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ด.....	6
2.1 แนวความคิดเรื่องการลงโทษ.....	6
2.2 ความหมายของการลงโทษ.....	7
2.2.1 ความหมายของการลงโทษโดยทั่วไป.....	7
2.2.2 ความหมายของการลงโทษในทางกฎหมาย.....	8
2.3 ทฤษฎีและวัตถุประสงค์ของการลงโทษ.....	10
2.3.1 การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทน (Retribution).....	12
2.3.2 การลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence).....	13
2.3.3 การลงโทษเพื่อการคุมครองสังคม (Incapacitation).....	14
2.3.4 การลงโทษเพื่อการแก้ไขปรับปรุง (Rehabilitation).....	15
2.4 หลักเกณฑ์การกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาและการนำโทษทางอาญามาใช้กับ ความผิดทางธุรกิจ.....	17

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.5 ความเป็นมาของการใช้เช็คและความรับผิดชอบเนื่องมาจากการใช้เช็ค.....	20
2.5.1 ความรับผิดชอบทางแพ่งอันเนื่องมาจากการใช้เช็ค.....	22
2.5.2 ความรับผิดชอบทางอาญาอันเนื่องมาจากการใช้เช็ค.....	29
2.6 ความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534....	32
2.6.1 องค์ประกอบความผิด.....	33
2.6.1.1 ผู้ได้ออกเช็ค.....	33
2.6.1.2 ออกเช็คเพื่อชำระหนี้ที่มีอยู่จริงและบังคับได้ตามกฎหมาย.....	35
2.6.1.3 โดยมีลักษณะหรือมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้.....	36
2.6.1.4 ความผิดเกิดขึ้นเมื่อได้มีการยื่นเช็คเพื่อให้ใช้เงินโดยชอบด้วย กฎหมายและธนาคารได้ปฏิเสธไม่ใช้เงินตามเช็คนั้น.....	41
2.7 การดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534.....	42
2.8 โทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534.....	46
2.9 โทษทางอาญาตามกฎหมายว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คของต่างประเทศ..	48
2.9.1 ประเทศฝรั่งเศส.....	48
2.9.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	51
บทที่ 3 สภาพปัญหาอันเกิดจากการบังคับใช้โทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติ ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ.2534.....	57
3.1 เจตนารมณ์ของกฎหมาย.....	57
3.2 ปัญหาการบังคับใช้โทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการ ใช้เช็ค พ.ศ. 2534.....	60
3.2.1 ปัญหาความเหมาะสมในแง่ความมุ่งหมายของการลงโทษ.....	60
3.2.2 ปัญหาเรื่องโทษปรับ.....	64

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.2.3 ปัญหาเรื่องโทษที่จะลงแก่นิติบุคคล.....	69
3.2.4 ปัญหาอันเนื่องมาจากแนวคำวินิจฉัยของศาล.....	72
3.2.5 ปัญหาเรื่องเจตนาพิเศษตามมาตรา 4 (5).....	73
3.2.6 ปัญหาการโอนเช็คโดยเจตนาทุจริต.....	76
3.2.7 ปัญหาการออกเช็คไม่ลงวันที่.....	77
3.3 แนวทางในการจำกัดความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คไม่ให้ขึ้นสู่ศาล.....	79
3.3.1 กลไกทางกฎหมาย.....	81
3.3.2 กลไกอื่น.....	88
3.3.2.1 มาตรการธนาคารพาณิชย์.....	88
3.3.2.2 ระบบเครดิตบูโร (Credit Bureau).....	95
บทที่ 4 โทษทางอาญาและมาตรการอื่นที่เหมาะสมกับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค.102	
4.1 การลงโทษจำคุก.....	102
4.2 การลงโทษปรับ.....	107
4.2.1 การทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ.....	110
4.2.2 การรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษปรับ.....	115
4.2.3 การผ่อนชำระค่าปรับ.....	117
4.3 โทษสำหรับนิติบุคคล.....	120
4.4 มาตรการอื่น.....	123
4.4.1 วิธีการเพื่อความปลอดภัยประเภทการห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง...	123
4.4.2 มาตรการคุมประพฤตินิติบุคคล.....	132
4.4.3 การให้บริการสังคม.....	134
4.5 สรุปความเห็นเรื่องความเหมาะสมของโทษกับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค.....	138
4.5.1 กลุ่มเป้าหมายในการตอบแบบสอบถาม.....	138

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.5.2 แบบสอบถามความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดี ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คกับแนวทางในการกำหนดโทษทางอาญา และมาตรการอื่นที่เหมาะสมกับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค.....	139
4.5.3 สรุปความเห็นเรื่องความเหมาะสมของโทษกับความผิดอันเกิดจากการ ใช้เช็ค.....	142
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	145
รายการอ้างอิง.....	157
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	168

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

"เช็ค" จัดว่าเป็นตัวเงินประเภทหนึ่ง ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 987 ได้บัญญัติความหมายไว้ว่า "อันว่าเช็คนั้น คือหนังสือตราสารซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่าผู้ส่งจ่าย สั่งธนาคารให้ใช้เงินจำนวนหนึ่งเมื่อทวงถามให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง หรือให้ใช้ตามคำสั่งของบุคคลอีก คนหนึ่งอันเรียกว่าผู้รับเงิน"

โดยลักษณะหรือสภาพของเช็คดังที่ได้กล่าวมา "เช็ค" จึงมีลักษณะเป็นตราสารเปลี่ยนมือ ได้ (Negotiable Instrument) และมีลักษณะเป็นตราสารที่ใช้แทนเงินอย่างหนึ่ง อันมีคุณสมบัติเช่น อย่างยิ่งต่อวงการธุรกิจการค้าและวงการอื่นๆ ในด้านการอำนวยความสะดวกต่อผู้ใช้ เหตุเพราะ การชำระหนี้ด้วยเช็คสามารถกระทำได้โดยสะดวก รวดเร็วและปลอดภัย ส่งผลให้เช็คเป็นที่นิยมและ ใช้กันอย่างแพร่หลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้คุณค่าและความสำคัญของเช็คจึงอยู่ที่ เครดิตและความเชื่อถือของผู้ออกเช็ค เพื่อให้ผู้ทรงเช็คเกิดความมั่นใจว่าจะสามารถเรียกให้มีการใช้ เงินตามเช็คได้ และเพื่อคุ้มครองผู้ทรงเช็ค กฎหมายจึงกำหนดความรับผิดชอบสำหรับผู้ออกเช็คเป็น 2 แนวทางด้วยกันคือ แนวทางแรกเป็นกรณีการกำหนดความรับผิดในทางแพ่ง โดยถือว่าการออกเช็ค โดยไม่มีเงินส่งจ่ายนั้นเป็นการผิดสัญญาประเภทหนึ่งที่ผู้ส่งจ่ายกระทำผิดข้อตกลงที่ให้ไว้ โดย กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะตัวเงิน และแนวทางที่สองคือ ความรับผิดอาญาอันเนื่องมาจากการใช้เช็ค ซึ่งหากพิจารณาในด้านประมวลกฎหมายอาญาแล้วก็จะ เห็นได้ว่ามีบทบัญญัติหลายมาตราบัญญัติเป็นความผิดอยู่ ที่สำคัญคือ ความผิดฐานฉ้อโกง แต่ก็ ไม่สามารถครอบคลุมการกระทำความผิดฐานออกเช็คโดยไม่มีเงินได้ทุกกรณี เมื่อมีสภาพที่เช็คถูก ปฏิเสธการจ่ายเงินมาก ๆ ขึ้น ความเชื่อถือตลอดจนความนิยมในการใช้เช็คก็ลดน้อยลง เพราะไม่มีความมั่นใจในคุณค่าความเป็นตราสารทางการเงินของเช็ค ในที่สุดก็ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจส่วน รวมในด้านต่าง ๆ การที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวให้คืนสู่สภาพปกติ รัฐจึงต้องออกกฎหมายพิเศษออกมา รองรับ โดยกำหนดความรับผิดในทางอาญาอีกทางหนึ่งควบคู่ไปกับความรับผิดทางแพ่ง เพื่อให้เกิดมี

หลักประกันในการใช้เช็ค โดยได้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ขึ้น พร้อมกับประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 196 ต่อมาได้ถูกยกเลิกและตราเป็นพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 โดยพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้กำหนดให้ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คที่เข้าองค์ประกอบความผิดตามมาตรา 4 เป็นความผิดอาญา ซึ่งหมายถึงการใช้โทษทางอาญาบังคับกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยเจตนารมณ์ของการกำหนดโทษทางอาญากับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คนี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ คือ

- 1) ทำให้ผู้ออกเช็คเกิดความระมัดระวังในการออกเช็คเพื่อชำระหนี้ อันจะมีผลทำให้การใช้เช็คเพื่อชำระหนี้ดำเนินการไปได้โดยเรียบร้อย สะดวก รวดเร็วและได้รับชำระเงินตามเช็คนั้น สมตามความมุ่งหมาย
- 2) เพื่อเป็นหลักประกันให้เจ้าหนี้มีความเชื่อถือและมีความหวังว่าจะได้รับชำระหนี้ตามเช็คที่ลูกหนี้ส่งจ่ายได้แน่นอนยิ่งขึ้น

การกำหนดโทษทางอาญาตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ย่อมมีทั้งผลดีและผลเสีย ผลดีของการกำหนดโทษทางอาญาก็คือ ทำให้มีการควบคุม ป้องกันและปราบปรามการออกเช็คที่เป็นความผิดต่อกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้ออกเช็คต้องคอยตรวจตราบัญชีเงินของตนอย่างใกล้ชิดอยู่เสมอ และมีความระมัดระวังในการออกเช็คมากยิ่งขึ้น มีผลให้การชำระหนี้ด้วยเช็คได้ผลตามความมุ่งหมาย ส่วนผลเสียนั้น จะเห็นได้จากการกำหนดโทษทางอาญาขึ้น ทำให้ผู้ออกเช็คซึ่งแต่เดิมเป็นเพียงลูกหนี้ในทางแพ่งเท่านั้นและไม่ใช่อาชญากรโดยสันดาน ต้องถูกดำเนินการตามกระบวนการพิจารณาคดีอาญาอันเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในร่างกาย เช่น ควบคุมตัว ชัง เป็นต้น ซึ่งในทางปฏิบัติก็จะพบอยู่เสมอว่า เจ้าหนี้ผู้ทรงเช็คได้อาศัยประโยชน์จากสภาพบังคับทางอาญาดังกล่าวบีบบังคับผู้ออกเช็คด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ผู้ออกเช็คชำระหนี้แก่ตน ทำให้ผู้ออกเช็คได้รับความเดือดร้อนเป็นอันมาก

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายแล้ว จะพบว่าพระราชบัญญัตินี้มิได้มุ่งปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในฐานะของอาชญากรแต่อย่างใด หากแต่เป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อมุ่งส่งเสริมให้มีการใช้เช็คด้วยความสุจริต ดังจะเห็นได้จากการที่ได้กำหนดให้ความผิดตามพระราชบัญญัตินี้เป็นความผิดอันยอมความได้ (ตามมาตรา 5) จึงเป็นปัญหาว่าการกำหนดโทษทาง

อาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญาหรือไม่ วัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญาดังกล่าว หมายถึง

1. การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทน (Retribution)
2. การลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence)
3. การลงโทษเพื่อการคุมครองสังคม (Incapacitation)
4. การลงโทษเพื่อการแก้ไขปรับปรุง (Rehabilitation)

จากการศึกษาในเบื้องต้น พบว่าการกำหนดโทษทางอาญากับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค นั้น ยังมีความไม่เหมาะสมบางประการ โดยเฉพาะในแง่ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ รวมถึงปัญหาจากการบังคับใช้โทษทางอาญาดังกล่าว ดังนั้น จึงเห็นสมควรศึกษาถึงความเหมาะสมของการลงโทษทางอาญากับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ทั้งนี้โดยมุ่งศึกษาถึงความคิด ทฤษฎีและวัตถุประสงค์ของการลงโทษ ลักษณะความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 และสภาพบังคับทางอาญา ตลอดจนปัญหาการบังคับใช้โทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติดังกล่าว เพื่อแสวงหาแนวทางในการกำหนดโทษทางอาญาและมาตรการอื่นที่เหมาะสมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงแนวความคิด ทฤษฎีและวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญา
2. เพื่อศึกษาถึงลักษณะความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 และการบังคับใช้โทษทางอาญากับผู้กระทำความผิด
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการบังคับใช้โทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 และวิเคราะห์แนวทางในการจำกัดคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คไม่ให้ขึ้นสู่ศาล
4. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสมของการลงโทษตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534
5. เพื่อแสวงหาแนวทางในการกำหนดโทษทางอาญาและมาตรการอื่นที่เหมาะสมกับความผิดความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงแนวความคิด ทฤษฎีและความมุ่งหมายของการลงโทษ ลักษณะความผิด และการบังคับใช้โทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ตลอดจนสภาพปัญหาอันเกิดจากการบังคับใช้โทษทางอาญา เพื่อแสวงหาแนวทางในการกำหนดโทษทางอาญาและมาตรการอื่นที่เหมาะสมต่อไป

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาและวิเคราะห์ถึงแนวความคิด ทฤษฎีและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดจากการบังคับใช้โทษทางอาญา โดยค้นคว้าข้อมูลและรายละเอียดจาก ตำรา หนังสือ ตำบทยุทธศาสตร์ บทความ วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลจากเครือข่ายทางอินเทอร์เน็ต เพื่อประมวลเป็นข้อเสนอแนะต่อไป

1.5 สมมติฐานการวิจัย

การกำหนดโทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ยังมีความไม่เหมาะสมบางประการ ทั้งในด้านความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษและในด้านการบังคับใช้โทษทางอาญา นอกจากนี้ เจ้าหนี้บางรายยังได้อาศัยเช็คเป็นเครื่องมือหมุนเวียนเงินในทางที่มิชอบ ดังนั้น หากมีการแก้ไขพระราชบัญญัติดังกล่าว โดยการกำหนดให้การออกเช็คเพื่อชำระหนี้ในทางการค้าเท่านั้น เป็นความรับผิดชอบทางอาญา จะทำให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ ส่งผลให้การบังคับใช้โทษมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และการกระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คมีจำนวนลดลง

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงแนวความคิด ทฤษฎีและวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญา
2. ทำให้ทราบถึงลักษณะความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 และการบังคับใช้โทษทางอาญากับผู้กระทำความผิด
3. ทำให้ทราบถึงปัญหาการบังคับใช้โทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 และแนวทางในการแสวงหากฎหมายและกลไกอื่นในการจำกัดคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คไม่ให้ขึ้นสู่ศาล
4. ทำให้ทราบถึงโทษทางอาญาที่เหมาะสมตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 และมาตรการอื่นที่เหมาะสมกับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

ความมุ่งหมายของการลงโทษกับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 อันเป็นความผิดที่มีโทษทางอาญา ดังนั้น การศึกษาถึงความเหมาะสมของการลงโทษตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว จำเป็นต้องทราบถึงความมุ่งหมายของการลงโทษทางอาญาว่าสอดคล้องกับการบังคับใช้โทษเพียงใด ซึ่งในบทที่ 2 นี้ ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงแนวความคิด ทฤษฎีและวัตถุประสงค์ของการลงโทษ และหลักเกณฑ์การกำหนดความรับผิดทางอาญาโดยทั่วไปเสียก่อน เพื่อให้เข้าใจถึงความมุ่งหมายอันแท้จริงในการลงโทษ จากนั้นจะกล่าวถึงความรับผิดอันเนื่องมาจากการใช้เช็ค ซึ่งมีทั้งในส่วนที่เป็นความรับผิดทางแพ่งและความรับผิดทางอาญา ทั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาถึงความรับผิดทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 โดยจะกล่าวถึงในส่วนของคุณลักษณะความผิด การดำเนินคดีและบทกำหนดโทษตามลำดับ เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาและความเหมาะสมของการบังคับใช้โทษทางอาญาตามพระราชบัญญัตินี้ต่อไป

2.1 แนวความคิดเรื่องการลงโทษ

เนื่องจากความผิดเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งของสังคม¹ ฉะนั้นสังคมซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของสมาชิกหรือปัจเจกชน จำเป็นต้องมีมาตรการควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคม เพื่อให้สังคมมีความปกติสุขและความสงบเรียบร้อย ซึ่งแต่เดิมในสังคมยุคแรกๆนั้น การลงโทษต่อผู้กระทำความผิดมีลักษณะเป็นการแก้แค้นส่วนตัว เช่น การกระทำเพื่อทดแทนความโกรธแค้นของผู้ถูกทำร้าย โทษที่ลงแก่ผู้กระทำผิดก็เป็นโทษที่รุนแรง เช่น ฆ่าผู้กระทำความผิดหรือขับไล่ออกจากชุมชน ถ้าเป็นการทำร้ายคนในชุมชนอื่น การแก้แค้นก็อาจเป็นการต่อสู้ระหว่างชุมชน ฝ่ายที่แพ้ต้อง

¹จิตติ ติงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ตอน 1 (กรุงเทพมหานคร : แสงทองการพิมพ์, 2515), หน้า 6.

เสียเบี้ยปรับ (peine , penalty) ซึ่งเป็นความคิดพื้นฐานในเรื่องโทษอย่างหนึ่ง และในสมัยต่อมาเมื่อมีการปกครองชุมชนเป็นระเบียบชัดเจนขึ้นและอำนาจปกครองเป็นของหัวหน้าชุมชนเด่นชัดชัดเจนขึ้น การแก้แค้นเป็นส่วนตัวก็ลดลงกลายมาเป็นการลงโทษโดยหัวหน้าและวิวัฒนาการมาเป็นระบบการแก้แค้นโดยชุมชน จนในที่สุดก็กลายมาเป็นระบบการลงโทษโดยรัฐในปัจจุบัน² โดยใช้กฎหมายบังคับแก่สมาชิกในสังคม หากมีการละเมิดกฎหมายซึ่งถือว่าเป็นความผิด ก็จะต้องมีการลงโทษ การลงโทษจึงเป็นเครื่องส่งเสริมประสิทธิภาพของกฎหมายอย่างหนึ่งและเป็นการใช้อำนาจบังคับ (Sanction) โดยรัฐเป็นผู้กระทำตอบโต้ผู้กระทำความผิด

2.2 ความหมายของการลงโทษ

จากแนวความคิดดังที่ได้กล่าวมา ทำให้การลงโทษกลายเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ โดย Game Newman ได้แบ่งการลงโทษออกเป็น 2 ความหมายคือ³

2.2.1 ความหมายของการลงโทษโดยทั่วไป

ความหมายของการลงโทษโดยทั่วไปแล้ว คือ การลงโทษแก่ผู้กระทำความผิด โดยจะต้องทำให้เกิดความเจ็บปวด (Pain)⁴ ซึ่งการลงโทษให้เกิดความเจ็บปวดนี้ ได้แก่ลักษณะที่ต้องเป็นการกระทำที่เป็นผลร้ายแก่ผู้รับโทษ เกิดจากความทุกข์ทรมานในทางร่างกายและจิตใจ หรือในทางทรัพย์สิน ซึ่งต้องมีองค์ประกอบ 2 ประการคือ

1. ตั้งใจให้ผู้ที่ได้รับโทษได้รับผลร้าย เช่น ถูกประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ หรือริบทรัพย์สิน เป็นต้น

² จิตติ ดิงศภัทย์ , กฎหมายอาญาภาค 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา,2525),หน้า 8.

³ Watter C. reckless, Criminal Behavior, 1st ed (Mc Gran - hill Book Company, Inc,1940),p. 256.

⁴ Ibid, pp. 257-258.

2. ต้องเป็นการกระทำต่อสมาชิกในชุมชนเดียวกัน โดยอำนาจอธิปไตยที่จะทำต่อชุมชนนั้น เว้นแต่ในบางกรณี ซึ่งเป็นไปตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ หรือสนธิสัญญาข้อตกลงระหว่างประเทศ⁵

กล่าวโดยสรุป โทษโดยความหมายทั่วไปจึงเป็นการให้ผลร้าย ได้แก่ การทรมานทางกายหรือทางจิตใจ ซึ่งจะใช้กับผู้กระทำความผิดที่กระทำความผิดหรือการใดๆ อันเป็นการขัดแย้งต่อชุมชน ขนาดของความรุนแรงของการลงโทษจะเพิ่มขึ้นตามส่วนที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำต่อชุมชน⁶

2.2.2 ความหมายของการลงโทษในทางกฎหมาย

นอกจากความหมายของการลงโทษโดยทั่วไปแล้ว ยังมีผู้ให้ความหมายของการลงโทษในทางกฎหมายไว้หลายท่านด้วยกัน ดังนี้

ก. Sue Titus Reid ได้นิยามความหมายของการลงโทษในทางกฎหมายว่า ให้หมายถึงความเจ็บปวด (Pain) อาชญา (Penalty) ความทุกข์ทรมาน (Suffering) หรือการกักบริเวณ (Confinement) ที่บุคคลจะได้รับโดยอำนาจหน้าที่ของกฎหมายและโดยคำพิพากษาของศาลที่ได้ตัดสินให้บุคคลนั้นได้รับโทษจากการที่บุคคลนั้นกระทำความผิด หรือในการที่เขาได้ละเลยต่อหน้าที่ที่กฎหมายได้กำหนดให้กระทำหรือละเว้นการกระทำไว้

ข. Edwin H. Sutherland and Donald R. Caessey ได้สรุปความหมายของการลงโทษในทางกฎหมายไว้ 4 ลักษณะ คือ⁷

1. การลงโทษที่กระทำต่อทรัพย์สินและการชดใช้ค่าเสียหายจากการก่ออาชญากรรม

⁵ไชยเจริญ สันติศิริ, คำอธิบายอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา ชั้นปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ภาค 2 ทัณฑวิทยา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิทยา, 2506), หน้า 5.

⁶เอ็ดเวิร์ด เอช, คำสอนกฎหมายชั้นปริญญาตรี (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2477), หน้า 9.

⁷ ประเสริฐ เมฆมณี, ทัณฑวิทยา (กรุงเทพมหานคร : บริษัทการพิมพ์ จำกัด, 2523), หน้า 83-95.

2. การลงโทษที่กระทำต่อร่างกายของผู้กระทำความผิด (Physical Torture) เช่น การเฆี่ยนตี และการตัดอวัยวะ เป็นต้น
3. การลงโทษโดยการตัดออกจากหมู่คณะ (Removal from the Groups) เช่น การเนรเทศ จำคุกและการประหารชีวิต
4. การลงโทษแบบประจานหรือลดฐานะทางสังคม (Reprehension) อันเป็นผลให้ผู้กระทำความผิดเกิดความละอาย ถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม ต่ำต้อย หรือถูกจำกัดสิทธิบางประการ เช่น สิทธิในการประกอบอาชีพ สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น

ในส่วนของหลักกฎหมายอาญาของประเทศไทย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 วรรคแรก บัญญัติว่า "บุคคลจักต้องรับผิดทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย" และโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอันเป็นผลร้ายที่ผู้กระทำความผิดจะต้องได้รับ ได้แก่ โทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 คือ

1. ประหารชีวิต
2. จำคุก
3. กักขัง
4. ปรับ
5. ริบทรัพย์สิน

จากที่ได้กล่าวมาอาจสรุปได้ว่า โทษทางกฎหมาย คือ ผลร้ายที่ผู้กระทำความผิดได้รับเนื่องมาจากการกระทำที่กฎหมายใช้ในขณะนั้นบัญญัติว่าเป็นความผิด โดยรัฐเท่านั้นที่จะเป็นผู้ดำเนินการให้ผลร้ายหรือโทษแก่ผู้กระทำความผิดได้ โดยจะรับโทษตกทอดแทนกันมิได้^๘ ซึ่งเป็นหลักสากลที่ยอมรับกัน

^๘ อุทิศ แสนโกศิก , "หลักกฎหมายอาญา : การลงโทษ," ใน อุทิศอนุสรณ์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สรรพาสามิต, 2515), หน้า 1.

2.3 ทฤษฎีและวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

ในการศึกษาถึงความเหมาะสมของการลงโทษกับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้นั้น จำเป็นที่จะต้องเข้าใจในเรื่องทฤษฎีและวัตถุประสงค์ของการลงโทษให้ถ่องแท้เสียก่อน ซึ่งทฤษฎีและวัตถุประสงค์ของการลงโทษดังกล่าวมีความแตกต่างกันไปตามยุคสมัยและความเจริญก้าวหน้าของรัฐ อันประกอบไปด้วย สังคม เศรษฐกิจและการปกครอง โดยเริ่มแรกในยุคก่อนสำนักคลาสสิกนั้น การลงโทษผู้กระทำความผิดจะมีความรุนแรงเนื่องจากมีความคิดทางด้านศาสนาคริสต์เข้ามาครอบงำ จึงถือว่าการกระทำความผิดเป็นบาป (sin) การลงโทษจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อกำจัดสิ่งชั่วร้าย หรือที่เรียกว่าทฤษฎีไถ่บาป (Sin Theory) ต่อมาในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 Cesare Beccaria นักอาชญาวิทยาชาวอิตาลีและ Jeremy Bentham นักกฎหมายและนักปรัชญาชาวอังกฤษได้ร่วมกันพัฒนาสำนักคลาสสิก⁹ ในการพิจารณาถึงความรับผิดชอบในการกระทำ สำนักคลาสสิกได้ยึดถือความคิดทางปรัชญาของลัทธิเจตจำนงอิสระ (Free will) โดยเชื่อว่าบุคคลมีเจตจำนงอิสระที่จะกระทำการใด ๆ ก็ได้ที่ตนเห็นสมควร และถูกต้องเป็นไปตามความพอใจของตนเอง ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงมีทางเลือกที่จะกระทำ หรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง และเมื่อมนุษย์มีทางเลือก มนุษย์จึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำนั้น หากว่าตนเลือกที่จะกระทำผิดกฎหมาย

ต่อมาในช่วงศตวรรษที่ 19 Guizot และ Jouffo นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส ได้ก่อตั้งสำนักคลาสสิกใหม่ (Neo - Classical School) โดยยึดถือความคิดหลักๆ เช่นเดียวกับสำนักคลาสสิก แต่เห็นว่าการลงโทษยังมีความรุนแรงเกินไป โดยเฉพาะประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส ค.ศ. 1791 ซึ่งมีบทลงโทษที่รุนแรงมาก จนต้องปรับปรุงในปี ค.ศ. 1810 กำหนดให้ศาลใช้ดุลพินิจในการลงโทษได้ตามสมควร และมีการกำหนดโทษขั้นสูงขั้นต่ำไว้ ก่อให้เกิดหลักทัณฑ์วิทียุคใหม่ ส่งผลให้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1819 ต่อมาในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ได้มีการจัดตั้งสำนักอิตาเลียน โดยมีผู้ร่วมก่อตั้งคือ Lombroso Carofalo และ Ferri โดยแนวความคิดของสำนักนี้ได้หันเหจากแนวความคิดของสำนักคลาสสิกและนีโอคลาสสิก ซึ่งเชื่อในลัทธิเจตจำนงอิสระโดย

⁹ Clarence Ray Jeffery, "The Historical Development of Criminology," in Pioneers in Criminology (London : Stevens & Sons, 1960), p. 366.

สิ้นเชิงและหันมาให้ความสนใจกับทฤษฎีที่ว่า การที่มนุษย์ประกอบอาชญากรรม หรือกระทำผิดกฎหมายนั้น เนื่องมาจากสาเหตุทางธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาเหตุหรือปัจจัยทางชีววิทยา (Biological Factor) ดังนั้น การจะพิจารณาลงโทษผู้กระทำผิดจึงควรหาวิธีที่เหมาะสมกับผู้กระทำ ความผิดแต่ละราย นอกจากนี้ยังมีการคิดค้นวิธีการลงโทษซึ่งทำให้สามารถแก้ไขตัวผู้กระทำความผิดได้มาใช้ เช่น แนวความคิดเรื่องการลงโทษที่ไม่มีกำหนดระยะเวลาหรือการรอกการลงโทษ และแนวความคิดเรื่องการคุมประพฤติ เป็นต้น¹⁰

จากทฤษฎีการลงโทษดังกล่าว ซึ่งได้มีวิวัฒนาการมาตามลำดับและมีผลต่อการบัญญัติกฎหมายของแต่ละประเทศ และการที่รัฐได้บัญญัติกฎหมายขึ้นก็เพื่อใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการรักษาความสงบเรียบร้อยและการลงโทษเป็นเครื่องส่งเสริมประสิทธิภาพของกฎหมาย ดังนั้น วัตถุประสงค์อันแท้จริงของการลงโทษ คือ ต้องการให้สมาชิกของรัฐอยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อย และเพื่อคุ้มครองสังคม การคุ้มครองสังคมจึงเป็นจุดมุ่งหมายขั้นสุดท้ายของการลงโทษที่สำคัญที่สุด เนื่องจากสังคมแต่ละยุคสมัยมีเป้าหมายและเหตุผลของการลงโทษที่แตกต่างกัน โดยในยุคที่สังคมไม่เจริญเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการลงโทษจึงเป็นการแก้แค้นและทดแทนการกระทำความผิด และในยุคต่อมาที่สังคมมีความเจริญมากขึ้น การป้องกันสังคม การยับยั้ง ก็เป็นเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการลงโทษในลำดับต่อมา และในปัจจุบันการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดก็เป็นเป้าหมาย และเหตุผลที่ได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามโดยสรุปแล้วอาจกล่าวได้ว่า เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการลงโทษอาจแบ่งได้เป็น 4 ประการ ดังต่อไปนี้¹¹

¹⁰ อัยยรัช บุญส่งสุวรรณ, "ปัญหาข้อจำกัดการรอกการลงโทษและรอกการกำหนดโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 ," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติศาสตร์ สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 14.

¹¹ สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย, เอกสารการสอน ชุดวิชากฎหมายอาญา 1 : ภาค บทบัญญัติทั่วไป (กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายการพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2525), หน้า 175.

2.3.1 การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution)

การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนนี้ เป็นวัตถุประสงค์ที่ใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดที่มีมาแต่สมัยโบราณและแพร่หลายมากที่สุด ถือได้ว่าเป็นวัตถุประสงค์ที่เก่าแก่ที่สุด การลงโทษมีลักษณะเป็นการกระทำเพื่อแก้แค้นผู้กระทำความผิด (ผู้ถูกกระทำจะได้สิทธิในการแก้แค้น (remedy of self - help)) มาจากแนวความคิดที่ว่า เมื่อบุคคลหนึ่งได้กระทำความผิดต่อบุคคลหนึ่ง อีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิที่จะกระทำการเช่นนั้นกลับไปยัง แม้สิ่งนั้นจะเป็นสิ่งที่ไม่สมควรก็ตาม ซึ่งต่อมาได้พัฒนามาเป็นหลักตาต่อตา ฟันต่อฟัน (lex talionis) โดยภายใต้หลักนี้ บุคคลผู้กระทำความผิดหรือฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของสังคม จะต้องได้รับการปฏิบัติในทำนองเดียวกับที่บุคคลนั้นได้กระทำต่อผู้เคราะห์ร้าย¹²

แนวความคิดในเรื่องการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนนั้น ตามทฤษฎี Free will โดย Jeremy Bentham มีความเห็นว่ากฎหมายควรกำหนดโทษให้เหมาะสมกับความผิด (Punishment of fit the crime) และควรกำหนดลักษณะของโทษไว้หลายประเภท เพราะว่าโทษอย่างเดียวกันจะให้เหมาะสมกับความผิดทุกอย่างย่อมเป็นไปไม่ได้¹³

ในปัจจุบันพบว่าวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่เป็นที่นิยมของนักทฤษฎีทั่วไป เพราะได้มีแนวความคิดใหม่ว่า วัตถุประสงค์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ล้าสมัยและไม่ชอบด้วยมนุษยธรรม แต่วัตถุประสงค์เพื่อแก้แค้นทดแทนก็ยังคงมีอยู่ เพราะความรู้สึกนึกคิดของคนส่วนมากนั้นก็ยังต้องการให้อาชญากรได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิดหนักพอกับความรุนแรงของความผิดที่ได้กระทำลงอยู่ ดังนั้น เมื่อกฎหมายเป็นเครื่องมือของสังคม กฎหมายจึงไม่อาจจะทิ้งวัตถุประสงค์การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนนี้ได้ นอกจากนั้นการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ คือ

¹² Isodore Silver, Criminology, An Introduction (Bames & Noble Book,1981), p. 479.

¹³ ภราดร ภคพัฒน์, "การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับการลงโทษ," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 22.

ผู้พิพากษา ในการที่จะกำหนดโทษแก่ผู้กระทำความผิดรายใด ก็มักจะนึกถึงพฤติการณ์แห่งความร้ายแรงของการกระทำความผิดว่าสมควรจะลงโทษหนักเบาเพียงใด จึงเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์เพื่อแก้แค้นทดแทนนี้จึงยังใช้อยู่ในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามยังมีผู้ให้ความเห็นว่า การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนเป็นสิ่งที่ไม่สมควรและไม่ชอบด้วยเหตุผล เพราะถือว่าการแก้แค้นทดแทนนั้น ไม่ได้คำนึงถึงความปลอดภัยของสังคมเพราะเมื่อผู้กระทำความผิดได้รับโทษจนสาสมแล้วก็จะถูกปล่อยตัวออกมา ทั้ง ๆ ที่อาจเป็นภัยต่อสังคมได้ ผู้กระทำความผิดบางรายควรจะถูกกักออกจากสังคมตลอดไป เช่น ผู้ที่กระทำความผิดติดนิสัยเกินกว่าที่จะแก้ไขได้ ซึ่งหากคำนึงเพียงแต่การแก้แค้นทดแทนแล้วก็ไม่อาจจำคุกบุคคลนั้นได้ตลอดไป เพราะจะลงโทษเกินกว่าความผิดที่ได้กระทำลงไม่ได้¹⁴

2.3.2 การลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence)

การลงโทษเพื่อการข่มขู่ เป็นการลงโทษเพื่อข่มขู่ผู้กระทำความผิดให้เข็ดหลาบไม่กล้าจะกระทำความผิดซ้ำอีก ทั้งยังเป็นตัวอย่างให้คนทั่วไปเห็น จะได้ไม่มีการเลียนแบบหรือเอาอย่าง สมมติฐานภายใต้วัตถุประสงค์นี้มีว่า ถ้าสังคมไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาสู่ระบบงานยุติธรรมและลงโทษผู้นั้นได้แล้ว ก็เท่ากับว่าสังคมนั้นได้ส่งเสริมอาชญากรรม เพราะฉะนั้นการลงโทษจึงมุ่งที่จะหยุดหรือลดอาชญากรรมมิให้เกิดขึ้นและให้มีผลยับยั้งพฤติกรรมที่ผิดกฎหมายด้วย

แม้ว่าการลงโทษเพื่อการข่มขู่จะเป็นสิ่งที่สามารถลดการก่ออาชญากรรมลงได้ แต่มีผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่า การลงโทษเพื่อการข่มขู่ทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี เช่น ทำให้บุคลิกภาพของบุคคลเสื่อมเสียลงไป เนื่องจากต้องไปรับโทษอยู่ร่วมกับนักโทษคนอื่นๆ ทั้งๆ ที่ผู้นั้นได้กระทำความผิดเป็นครั้งแรกหรือโดยมิได้ตั้งใจก็ตาม นอกจากนั้นการ

¹⁴ สมยศ วัฒนภิรมย์, "การรอกการลงโทษและการรอกการกำหนดโทษปรับ," (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 18.

ลงโทษเพื่อการข่มขู่มิได้คำนึงถึงการปรับปรุงตัวบุคคลและไม่ได้คำนึงถึงการช่วยเหลือหลังจากพ้นโทษแต่อย่างใดก็ดี ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงแต่การลงโทษเพื่อการข่มขู่แต่เพียงประการเดียว เพราะอาจใช้วิธีการแก้ไขปรับปรุงและช่วยเหลือหลังพ้นโทษไปพร้อมๆกับการลงโทษเพื่อการข่มขู่ได้ ทั้งนี้การแก้ไขปรับปรุงย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ เช่น การแยกขังผู้ต้องโทษตามความรุนแรงของความผิด การอบรมความประพฤติ สิ่งเหล่านี้ย่อมกระทำได้แม้ผู้ต้องโทษจะได้รับโทษหนัก หรือถูกจำคุกมาเป็นเวลานานก็ตาม และหากปรากฏว่าผู้ต้องโทษสามารถแก้ไขปรับปรุงตนเองได้แล้ว ก็อาจปล่อยตัวผู้นั้นให้พ้นโทษก่อนกำหนดเวลาก็ได้ จะเห็นได้ว่าการลงโทษเพื่อการข่มขู่อาจใช้พร้อมไปกับการลงโทษเพื่อการแก้ไขปรับปรุงและการช่วยเหลือหลังจากพ้นโทษได้โดยไม่ขัดแย้งกันแต่อย่างใด¹⁵

2.3.3 การลงโทษเพื่อการคุ้มครองสังคม (Incapacitation)

การลงโทษโดยการคุ้มครองป้องกัน เป็นการลงโทษโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดซ้ำอีกในอนาคต พร้อมทั้งมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิดและตัวอาชญากรให้มีชีวิตอยู่ต่อไปอย่างเป็นประโยชน์ต่อสังคม กล่าวคือ เมื่อผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษแล้วเขาจะเปลี่ยนพฤติกรรมและกลับตัวเป็นคนดี เพื่อให้เขาได้กลับเข้าสู่สังคม การลงโทษจึงเป็นตัวช่วยป้องกันคนในสังคมได้

ปัจจุบันจึงถือเอาการลงโทษเป็นเพียงทำให้การบัญญัติโทษหรือการลงโทษในบทบัญญัติของกฎหมายมีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม มีผู้กล่าวว่าการลงโทษเพื่อการป้องกันสังคมนี้จะต้องทำให้ผู้กระทำความผิดได้ตระหนักว่าการลงโทษนี้เป็นสิ่งที่ไม่น่าพอใจหรือเป็นสิ่งที่ไม่ต้องการ เพราะถ้าไม่เป็นไปตามนี้แล้ว ผู้กระทำตามกฎหมายอยู่แล้วอาจมีมูลเหตุจูงใจให้กระทำผิดกฎหมายได้¹⁶

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19-20.

¹⁶ Peter Brett, *An Inquiry Into Criminal Guilt* ,p. 55 อ้างถึงใน อภิวัฒน์ โพธิ์บุญ อักษรสุวรรณ , "ความผิดที่กระทำโดยนิติบุคคล : ศึกษากรณีโทษที่จะลงแก่นิติบุคคล," หน้า 16.

2.3.4 การลงโทษเพื่อการแก้ไขปรับปรุง (Rehabilitation)

การลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุงนี้ เป็นการลงโทษเพื่อวัตถุประสงค์ผลในอนาคต มีลักษณะคล้ายกับการลงโทษเพื่อการข่มขู่ แต่มีความแตกต่างกันคือการลงโทษเพื่อการแก้ไขปรับปรุงนั้นส่งผลเป็นการเฉพาะตัวผู้กระทำผิดเท่านั้น ไม่มีผลไปถึงผู้อื่นในลักษณะของตัวอย่างแต่อย่างใด กล่าวคือ เมื่อผู้กระทำความผิดได้รับโทษแล้วจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและกลับตัวเป็นคนดีเพื่อเข้าสู่สังคมได้อีกครั้งหนึ่งโดยไม่เกิดปมด้อยว่าตนได้เคยกระทำความผิดและได้รับโทษ¹⁷

จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุงนั้นเป็นความคิดสมัยใหม่มุ่งฟื้นฟูผู้กระทำความผิดทั้งทางด้านจิตใจร่างกาย เช่น การลงโทษปรับแทนโทษจำคุก หรือการคุมประพฤติแทนการจำคุกในความผิดที่ไม่ร้ายแรง เป็นต้น อย่างไรก็ตามหากมีการกระทำความผิดที่ร้ายแรง การลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุงเพียงอย่างเดียวจะไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษได้ แต่อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ของการลงโทษในสมัยปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยก่อนคือ มุ่งประสงค์ให้เป็นการแก้ไขปรับปรุงตัวบุคคลเพื่อให้กลับตัวเป็นพลเมืองดีและเพื่อเป็นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการประกอบอาชญากรรม เนื่องจากเห็นว่าการลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนนั้น นอกจากจะไม่เกิดผลดีแก่สังคมแล้วแล้วยังกลับเป็นโทษแก่สังคมอีกด้วย จึงได้มีการแก้ไขปรับปรุงในด้านการคุมประพฤติและการดูแลนักโทษในทัณฑสถานและการพักการลงโทษ เป็นต้น วัตถุประสงค์เพื่อการแก้ไขปรับปรุงมีหลักการคือ มุ่งหมายจะป้องกันไม่ให้นุคคลที่ได้กระทำความผิดขึ้นแล้วกลับกระทำความผิดขึ้นอีก โดยการแก้ไขปรับปรุงตัวบุคคลผู้กระทำความผิดนั่นเอง หลักการนี้มีแนวความเห็นว่า การลงโทษซึ่งเป็นผลร้ายนั้นไม่น่าจะทำให้บุคคลกลับตัวเป็นคนดีได้ จึงควรเปลี่ยนมาใช้การปฏิบัติ (Treatment) แทน โดยมีวิธีปฏิบัติดังนี้

ก. พยายามไม่ให้ผู้กระทำความผิดประสบกับสิ่งที่จะเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของเขาไปในทางที่เสื่อมลง โดยวิธีการต่างๆ ได้แก่ การรอกการลงโทษคือถ้าจำเลยมิได้กระทำความผิดขึ้นอีกในระหว่างระยะเวลาที่กำหนดไว้ โทษที่จำเลยจะได้รับก็เป็นอันหมดไปและในระหว่างรอกการลงโทษศาลก็อาจกำหนดให้จำเลยอยู่ภายใต้เงื่อนไขเพื่อคุมประพฤติได้ นอกจากนั้นอาจปล่อยตัวหลังจาก

¹⁷ สหชน รัตนไพจิตร, "ความประสงค์ของการลงโทษอาญา", หน้า 8-9. อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 16.

ได้รับโทษจำคุกแล้ว โดยการพิจารณาจากความประพฤติของผู้ต้องโทษ หากเห็นว่าผู้นั้นจะไม่เป็นอันตรายต่อสังคมอีกต่อไป หรือเห็นว่าการถูกคุมขังจะทำให้บุคลิกภาพของผู้นั้นเสื่อมทรามลง แต่ก็มีข้อยกเว้นว่าวิธีนี้จะไม่ใช่กับผู้กระทำความผิดอุกฉกรรจ์ แต่มีผู้ให้ความเห็นว่าวิธีนี้อาจทำให้นักโทษแสวงงทำดีเพื่อหลอกหลวงให้เจ้าหน้าที่หลงเชื่อได้

ข. วิธีการปรับปรุงผู้ต้องโทษในระหว่างคุมขัง ได้แก่ การฝึกหัดอาชีพ ซึ่งเมื่อผู้ต้องโทษพ้นโทษแล้วก็จะได้มีโอกาสใช้วิชาชีพในทางสุจริตต่อไป นอกจากนั้นการฝึกหัดอาชีพจะช่วยให้นักโทษมีรายได้จากการทำงานในเรือนจำและเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์เพื่อจะได้ไม่คิดกระทำความผิดหรือวางแผนหลบหนีอีกด้วย การปรับปรุงดังกล่าวอาจทำได้โดยการให้การศึกษาแก่ผู้ต้องโทษ หรือการอบรมทางศีลธรรมและศาสนา ซึ่งเป็นวิธีการสำคัญของการปรับปรุงและจะช่วยให้ผู้ต้องโทษกลับตัวเป็นพลเมืองดีต่อไป

ค. การให้ความช่วยเหลือหลังจากพ้นโทษ นักโทษส่วนมากเมื่อพ้นโทษแล้วต้องการจะกลับตัวเป็นคนดี แต่มักพบกับอุปสรรคต่อการประพฤติกลับตัวเป็นคนดี คือ การไม่สามารถกลับเข้าทำงาน หรือไม่สามารถหางานทำได้ ฉะนั้นการให้ความช่วยเหลือหลังจากพ้นโทษจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิดให้ตลอดรอดฝั่งได้ โดยการตั้งกองทุนช่วยเหลือการบริการจัดหางานให้ เป็นต้น

แต่มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการลงโทษเพื่อการแก้ไขปรับปรุงตัวผู้กระทำความผิด คือ สำหรับผู้กระทำความผิดบางจำพวกจะไม่สามารถแก้ไขให้กลับตัวเป็นคนดีได้ และวิธีการแก้ไขปรับปรุงจะต้องแตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละคน ซึ่งส่วนมากในทางปฏิบัติแล้วทำได้ยาก เพราะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น สถานที่ กำลังคนและงบประมาณ เป็นต้น นอกจากนั้นการปรับปรุงผู้กระทำความผิดจะต้องเป็นไปโดยพอเหมาะพอควร และมีให้เป็นการส่งเสริมผู้กระทำความผิดให้ได้รับการช่วยเหลืออุปการะจากรัฐมากกว่าบุคคลธรรมดาที่มีผู้กระทำความผิด¹⁸

¹⁸ สมยศ วัฒนภิรมย์, "การรอกการลงโทษและการรอกการกำหนดโทษ", หน้า 23.

2.4 หลักเกณฑ์การกำหนดความรับผิดทางอาญาและการนำโทษทางอาญามาใช้กับความผิดทางธุรกิจ

ในการพิจารณาถึงความเหมาะสมของการบังคับใช้โทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 นั้น สิ่งที่จะต้องพิจารณาเป็นอันดับแรกก็คือ หลักเกณฑ์ในการกำหนดความรับผิดทางอาญา ว่ารัฐมีหลักเกณฑ์อย่างไรในอันที่จะกำหนดว่าการกระทำหรือไม่กระทำอย่างไรเป็นความผิดอาญาและผู้กระทำหรือไม่กระทำจะต้องได้รับโทษรายละเอียดดังต่อไปนี้

การพิจารณากำหนดเกณฑ์ว่าการกระทำหรือไม่กระทำใดเป็นความผิดและมีโทษทางอาญาจะต้องพิจารณาถึงจารีตประเพณี ศาสนาและศีลธรรม ซึ่งมีส่วนสำคัญในการก่อให้เกิดกฎหมาย เนื่องจากกฎหมายอาญาและศีลธรรมมีความเกี่ยวพันกัน ความผิดอาญาที่ร้ายแรง เช่น ฆ่าผู้อื่น ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ล้วนแต่ผิดศีลธรรมทั้งสิ้น แต่ในบางกรณีก็ผิดศีลธรรมแต่ไม่ผิดกฎหมาย เช่น การทำชู้ ในกฎหมายของประเทศไทยไม่ถือว่าเป็นความผิดอาญา ซึ่งจะเห็นได้ว่าศีลธรรมกับกฎหมายนั้นไม่สอดคล้องกันทุกกรณี

การพิจารณาว่าการกระทำใดควรจะเป็นความผิดอาญาหรือไม่นั้น เฮอริเบิร์ต แอล แพ็กเกอร์ (Herbert L. Packer) ได้กล่าวถึงแนวคิดดังกล่าวไว้ในหนังสือ *The Limit of The Criminal Sanction* ดังนี้¹⁹

- 1) การกระทำนั้นเป็นที่เห็นได้ชัดในหมู่ชนส่วนมากกว่า เป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อสังคม และหมู่ชนส่วนมากมิได้ให้อภัยแก่การกระทำนั้น
- 2) ถ้าการกระทำดังกล่าวเป็นความผิดอาญาแล้วจะไม่ขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษประการต่าง ๆ
- 3) การปราบปรามการกระทำเช่นนั้นและการถือว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความ

¹⁹ Herbert L. Packer ,*The Limit of The Criminal Sanction* (California ; Stanford University Press,1968) ,p. 296 อ้างถึงใน เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, *คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1*. พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2542) , หน้า 4.

ผิด จะไม่มีผลเป็นการลดการกระทำที่สังคมเห็นว่าถูกต้องให้น้อยลงไป

- 4) หากเป็นความผิดอาญาแล้ว จะมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างสม่ำเสมอและเท่าเทียมกัน
- 5) การใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญากับการกระทำดังกล่าว จะไม่มีผลทำให้เกิดการใช้กระบวนการนั้นอย่างเกินขีดความสามารถทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ
- 6) ไม่มีมาตรการควบคุมอย่างสมเหตุสมผลอื่น ๆ แล้ว นอกจากการใช้กฎหมายอาญากับกรณีที่เกิดขึ้น

การกระทำความผิดอาญานั้นมีแนวคิดในทางสากลแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- 1) การกระทำที่เป็นความผิดในตัวเอง (Mala Inse) คือความผิดที่ถือว่าเป็นบาปขัดต่อศีลธรรมและการยอมรับของสังคมอย่างร้ายแรง เช่น ความผิดฐานปล้นทรัพย์ ฆ่าผู้อื่น ชิงทรัพย์ เป็นต้น ความผิดอาญาประเภทนี้เป็น**ความผิดอาญาโดยแท้** ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา

- 2) การกระทำผิดกฎหมายที่กฎหมายบัญญัติเป็นข้อห้าม (Mala Prohibita) คือ ลักษณะความผิดที่ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรม และผู้กระทำความผิดไม่มีความประพฤติเป็นอาชญากรและถึงแม้ว่าความผิดดังกล่าวจะขัดต่อสังคม แต่ยังไม่ถึงขั้นถูกประนามว่าชั่วร้าย ความผิดประเภทนี้ เช่น การลักลอบขนสินค้าหนีภาษี การพนัน การผูกขาดสินค้า การกักตุนสินค้า การหลบหนีเข้าเมือง การทำผิดกฎหมายจราจร เป็นต้น รัฐบัญญัติความผิดประเภทนี้ขึ้นมาเพื่อป้องกันผลร้ายจากการกระทำที่ไม่ผิดศีลธรรม แต่อาจก่อให้เกิดอันตรายหรือผลร้ายต่อสังคม ความผิดประเภทนี้เรียกว่า**ความผิดอาญาเทคนิค**

จากแนวคิดดังกล่าวเมื่อนำมาพิจารณาแล้วเห็นได้ว่า ความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 เป็นความผิดอาญา แต่ความผิดดังกล่าวไม่ใช่ความผิดอาญาโดยแท้หรือการกระทำที่เป็นความผิดในตัวเอง (Mala Inse) แต่เป็นความผิดอาญาเทคนิคหรือความผิดที่กฎหมายบัญญัติหรือรัฐบัญญัติ (Mala Prohibita) ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าความผิดอาญาเทคนิคนี้มักจะนำมาใช้กับความผิดทางธุรกิจ ซึ่งผู้กระทำความผิดมิได้มีเจตนาชั่วร้ายในการกระทำ แต่อาจเกิดจากความจำเป็นในทางธุรกิจหรือความขัดข้องบางประการในทางการค้า หรือมี

เจตนากระทำเพียงเพื่อหวังผลกำไรหรือผลประโยชน์ตอบแทนในลักษณะที่เป็นเงินหรือทรัพย์สินจาก กลยุทธ์ในทางการค้าของตน ดังนั้น การกำหนดโทษทางอาญาบังคับกับผู้กระทำความผิดประเภทนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อการคุ้มครองสังคมจากอาชญากรรมดังกล่าวเท่านั้น

หากพิจารณาจากเหตุผลและความจำเป็นในการประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 แล้ว พบว่าความจำเป็นเริ่มแรกที่ต้องตรากฎหมายเรื่องเช็คขึ้นใช้ บังคับนั้น สืบเนื่องมาจากนับแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ได้สิ้นสุดลงในปีพุทธศักราช 2497 เป็นต้นมา คนไทยได้นิยมใช้เช็คเป็นตราสารแบ่งเบาภาระหน้าที่ของเงินตราในการชำระหนี้ ทั้งในวงการธุรกิจ และวงการทั่ว ๆ ไป เป็นอย่างมาก และปรากฏว่าเช็คที่ออกให้แก่กันนั้น เมื่อผู้ทรงนำไปขึ้นเงินที่ ธนาคารแล้ว ธนาคารมักจะปฏิเสธการจ่ายเงิน เพราะไม่มีเงินของผู้ออกเช็คหรือผู้สั่งจ่ายในบัญชี หรือมีแต่ไม่เพียงพอที่จะจ่ายได้ตามเช็คนั้น ทำให้เป็นที่เสียหายแก่ประชาชนโดยทั่ว ๆ ไป ตลอดจนมี ผลกระทบกระเทือนต่อวงการค้าธุรกิจ และความเจริญก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจของชาติด้วย และแม้ การออกเช็คโดยไม่มีเงินในธนาคาร หรือมีแต่ไม่เพียงพอตามจำนวนเงินในเช็ค อาจเป็นความผิดอาญาฐานข้อโกง ซึ่งมีโทษจำคุกและปรับก็ตาม แต่ก็มีบุคคลที่ไม่สุจริตเป็นจำนวนไม่น้อย หาทางเลี่ยง กฎหมายโดยออกเช็คชำระหนี้และเมื่อเช็คนั้นถูกธนาคารปฏิเสธการใช้เงินแล้ว ผู้สั่งจ่ายก็หาความ ผิดอาญาฐานข้อโกงไม่ เพราะมิได้ใช้อุบายหลอกลวงอันเป็นสาระสำคัญในความผิดฐานข้อโกงไม่ ฉะนั้น เมื่อทางการมีนโยบายที่จะสนับสนุนให้ประชาชนใช้เช็คกันอย่างแพร่หลาย จึงจำเป็นต้องตรา พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ขึ้น

โดยเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 คือ ในปัจจุบันนี้ธุรกิจการค้าของประเทศไทยได้เจริญขึ้นเป็นอันมาก สมควรมีวิธีการสนับสนุน ให้มีการใช้เช็คโดยแพร่หลายเพื่อให้สะดวกแก่การประกอบธุรกิจการค้า ในกรณีนี้เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะมีกฎหมายเอาโทษผู้ที่คิดทุจริตใช้เช็คโดยไม่มีเงินที่จะพึงชำระตามจำนวนที่สั่งจ่าย

จะเห็นได้ว่าการที่กฎหมายกำหนดให้ความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คดังกล่าว เป็นความผิดอาญาให้มีโทษทางอาญา ก็เพื่อคุ้มครองบุคคลผู้ทรงเช็คว่าจะได้รับเงินตามจำนวนที่ระบุไว้ในเช็คและสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้ ก็โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อป้องกันมิให้ผู้ออกเช็คบางคนอาศัยโอกาสเอาเปรียบผู้อื่นโดยการออกเช็คชำระหนี้โดยไม่สุจริต

อันเป็นผลให้ผู้ที่ได้รับเช็คไม่อาจนำไปขึ้นเงินจากธนาคารได้ ก่อให้เกิดความเสียหายในทางธุรกิจและสังคมโดยส่วนรวม

เมื่อได้ทราบถึงแนวความคิด ทฤษฎีและวัตถุประสงค์ของการลงโทษ รวมทั้งหลักเกณฑ์ ความรับผิดชอบทางอาญาแล้ว ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงความเป็นมาของการใช้เช็คและความรับผิดชอบเนื่องมาจากการใช้เช็ค ซึ่งมีทั้งความรับผิดชอบทางแพ่ง ความรับผิดชอบทางอาญาและความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 รายละเอียดดังต่อไปนี้

2.5 ความเป็นมาของการใช้เช็คและความรับผิดชอบเนื่องมาจากการใช้เช็ค

ประวัติของตัวแลกเงินนั้นมีผู้กล่าวไว้ว่า เริ่มมีขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 12 และ 13 โดยที่พ่อค้าชาวฟอร์เลนซ์และเวนิส ทำคำสั่งให้ลูกค้าของตนในต่างประเทศจ่ายเงินชำระหนี้แก่ผู้ถือคำสั่งนั้น โดยไปเรียกเก็บเงินเป็นราคาสินค้าที่ซื้อขายกันระหว่างพ่อค้าในต่างประเทศ เพื่อสะดวกที่ไม่ต้องขนเงินสดเดินทางไปมา การปฏิบัติดังนี้ได้แพร่หลายเข้าไปในประเทศฝรั่งเศส และต่อไปในประเทศอังกฤษ ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ประเทศอังกฤษใช้ตัวแลกเงินเป็นตราสารเปลี่ยนมือ โดยในขั้นแรกได้ใช้ในการชำระระหว่างประเทศก่อน ต่อมาได้ใช้ระหว่างพ่อค้าในประเทศด้วย และในที่สุดก็ได้แพร่หลายไปในกลุ่มบุคคลโดยทั่วไปทั้งที่เป็นพ่อค้าและไม่ใช่พ่อค้า เพราะการใช้ตัวแลกเงินนั้นเป็นการสะดวกกว่าการชำระหนี้ด้วยเงินตราธรรมดา

ประวัติของเช็คในประเทศอังกฤษที่เขียนว่า "cheque" นั้น กล่าวกันว่าแต่เดิมเป็นต้นข้าวของใบเก็บเงินหรือใบรับเงินภาษีอากร (exchequer bill) ซึ่งบันทึกรายการของปลายข้าวไว้ตรวจสอบ (check) การแก้ไขปลอมแปลงที่อาจเกิดขึ้น โดยต้นข้าวนี้ธนาคารจะเก็บไว้และส่วนปลายข้าวลูกค้าจะเป็นผู้รับไป ซึ่งแต่เดิมเรียกว่า drawn note หรือ draft ซึ่งตราฟท์ในปัจจุบันนี้ยังใช้เป็นคำสั่งของธนาคารให้จ่ายเงินระหว่างธนาคารด้วยกัน ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 คำว่า "เช็ค" จึงเข้ามาแทนที่คำว่าตราฟท์ ในคำสั่งของผู้มีเงินฝากในธนาคารให้ธนาคารจ่ายเงินแก่ผู้ที่ระบุชื่อในคำสั่งนั้น

การปฏิบัติของธนาคารแต่เดิมนั้น ธนาคารออกเอกสารที่เรียกว่า บัตรธนาคาร (Banker's note) หรือที่นิยมเรียกว่า แบงก์โนต (Bank note) ให้เป็นหลักฐานแทนเงินฝากซึ่งใช้เปลี่ยนมือกันได้

เหมือนเงินสด ต่อมาธนาคารไม่ออกบัตรของธนาคารเอง แต่เปลี่ยนวิธีการเป็นให้ลูกค้าที่มีเงินฝากในธนาคารออกคำสั่งให้ธนาคารจ่ายเงินนั้นแก่ผู้ถือคำสั่งที่ลูกค้าประสงค์ให้ได้รับเงิน อันเป็นเอกสารที่ใช้ชื่อว่า "เช็ค" ในปัจจุบัน²⁰

จากที่ได้กล่าวมา "เช็ค" (cheque) จึงจัดเป็นตั๋วเงินประเภทหนึ่งที่มีวิวัฒนาการมาจากระบบรับฝากและใช้เงินของธนาคาร ตามวิวัฒนาการของตั๋วเงินประเภทนี้จะมีผู้ที่เกี่ยวข้องในเบื้องต้น 3 ฝ่าย โดยผู้ออกตราสารจะมีความสัมพันธ์อยู่กับธนาคาร ต่อมาเมื่อผู้ออกตราสารต้องการชำระหนี้ให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง ผู้ออกตราสารก็ออกตราสารให้บุคคลนั้นไปเบิกเงินจากธนาคารที่ตนมีความสัมพันธ์อยู่ ซึ่งจะเป็นความสะดวกแก่ผู้ออกตราสารในการชำระหนี้โดยไม่ต้องชำระหนี้เป็นเงินสด²¹

สำหรับประเทศไทยนั้น เริ่มมีธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ จำกัด ธนาคารชาร์เตอร์แห่งอินเดีย ออสตราเลียและจีน จำกัด และธนาคารแห่งอินโดจีน มาเปิดดำเนินกิจการตั้งแต่ พ.ศ. 2431, 2436 และ 2440 ตามลำดับ โดยได้มีการนำธนาคารบัตรซึ่งคนไทยเรียกว่า "ธนาคารบัตร" หรือ "Bank note" มาใช้เป็นที่ยอมรับในกรุงเทพฯ เป็นส่วนใหญ่ จนรัฐบาลได้พิมพ์ธนบัตรออกใช้เมื่อ พ.ศ. 2445 ธนาคารบัตรจึงหายไปจากกระแสหมุนเวียน อย่างไรก็ตามธนาคารคงได้นำวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับเช็คที่ปฏิบัติในธนาคารสาขาต่างประเทศเข้ามาใช้ในประเทศไทยเช่นเดียวกัน

จากการประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทยนิยมการใช้เช็คอย่างแพร่หลายนี้เอง จึงเป็นเหตุให้ประเทศต่างๆ ต้องออกกฎหมายเพื่อเป็นแนวปฏิบัติและควบคุมการใช้เช็คให้ตรงตามความมุ่งหมายที่มีมาแต่เดิม สำหรับประเทศไทยในปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับชำระใหม่ พ.ศ. 2535) บัญญัติในเรื่องเช็คไว้ในบรรพ 3 ลักษณะ 21 หมวด 4 ตั้งแต่มาตรา 987 - 1000 โดยบทบัญญัติดังกล่าวเป็นความรับผิดชอบแห่งอันเนื่องมาจากการใช้เช็ค นอกจากนั้นยังได้มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 และประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 196 ซึ่งเป็นกฎหมายที่บัญญัติความรับผิดชอบอันเนื่องมาจากการใช้เช็ค

²⁰ สง่า ดวงอัมพร, คำอธิบายกฎหมายเกี่ยวกับเช็ค การสอบสวนและดำเนินคดี (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แม่บ้านการเรือน, 2519), หน้า 1-3.

²¹ สหธน รัตนไพจิตร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยตั๋วเงิน, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543), หน้า 31.

ต่อมาเพื่อความเหมาะสมจึงได้ยกเลิกพระราชบัญญัติดังกล่าว และตราพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ออกมาใช้บังคับแทน โดยให้มีผลตั้งแต่วันที่ 28 สิงหาคม 2534 เป็นต้นไป²² รายละเอียดจะได้กล่าวต่อไป

2.5.1 ความรับผิดทางแพ่งอันเนื่องมาจากการใช้เช็ค

ความรับผิดในทางแพ่งมาจากหลักที่ว่า การออกเช็คให้แก่ผู้ทรงหนี้ โดยทั่วไป กระทำกันก็ต่อเมื่อผู้ออกเช็คมีหน้าที่ต้องชำระหนี้ไม่ว่าหนี้ที่เกิดขึ้นที่เกิดจากมูลหนี้ใด แต่ต้องเป็นมูลหนี้ที่ชอบด้วยกฎหมาย ความรับผิดทางแพ่งอันเนื่องมาจากการออกเช็คที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน หมายความว่า ผู้ออกเช็คมีความผูกพันที่จะต้องชำระหนี้ตามเนื้อความในเช็คต่อผู้ทรงเช็ค และธนาคารที่ได้รับคำสั่งให้จ่ายเงินตามเช็คแก่ผู้ทรงเช็คเมื่อธนาคารได้จ่ายเงินตามเช็คไปแล้ว ซึ่งแยกอธิบายได้ดังนี้

1) ความรับผิดทางแพ่งของผู้สั่งจ่ายต่อผู้ทรงเช็ค

หมายความว่า เมื่อบุคคลหนึ่งออกเช็คสั่งจ่ายเงิน ถือว่าบุคคลนั้นสัญญาว่าเมื่อถึงกำหนดวันที่ลงในเช็คและผู้ทรงเช็คได้นำเช็คไปทวงถามธนาคาร ผู้ทรงเช็คจะได้รับการจ่ายเงินจากธนาคารตามจำนวนที่ระบุในเช็ค หากธนาคารปฏิเสธไปยอมจ่ายเงินให้ ผู้สั่งจ่ายซึ่งออกเช็คฉบับนั้นยินดียิ่งจะให้เงินจำนวนนั้นให้แก่ผู้ทรงเช็ค (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 914, 959 ประกอบมาตรา 989 วรรคแรก) ฉะนั้น จึงแสดงให้เห็นเป็นหลักว่าผู้สั่งจ่ายซึ่งเป็นผู้เคยค้าของธนาคารต้องมีความผูกพันรับผิดตามเช็คที่ตนได้ออกหรือสั่งจ่ายไปจนกว่าเช็คฉบับนั้นจะได้มีการใช้เงินโดยครบถ้วนอันเป็นความผูกพันที่เกิดขึ้นโดยอาศัยมูลฐานของสัญญาตัวเงิน ฉะนั้น แม้บัญชีเงินฝากกระแสรายวันของผู้สั่งจ่ายจะปิดแล้วก็ตาม ความผูกพันระหว่างผู้สั่งจ่ายกับผู้ทรงเช็คนั้นก็ยังคงมีอยู่จนกว่าเช็คนั้นจะได้มีการใช้เงินครบถ้วน²³ และไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีนิติสัมพันธ์กับธนาคารใน

²² ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 108 ตอน 1 (27 สิงหาคม 2534)

²³ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะตัวเงิน, พิมพ์ครั้งที่ 1

(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 270.

ฐานะผู้เคยค้าของธนาคารมาก่อนหรือไม่ เช่น เป็นผู้ที่มีเงินฝากอยู่ในธนาคารประเภทกระแสรายวัน หรือเป็นผู้ที่มีสัญญาขอเบิกเงินเกินบัญชีจากธนาคาร ศาลฎีกาเคยตัดสินว่า ผู้ที่ลงลายมือชื่อเป็นผู้ส่งจ่ายในเช็ค แม้ตนเองจะไม่ใช่เจ้าของบัญชีเช็คนั้น ก็ต้องรับผิดชอบใช้เงินตามเช็คแก่ผู้ทรงซึ่งธนาคาร ปฏิเสธการจ่ายเงินในฐานะที่เป็นผู้ลงลายมือในเช็ค โดยศาลให้เหตุผลว่า²⁴

"เมื่อความรับผิดชอบตามตัวเงินเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการลงลายมือชื่อ ปัญหาต่อไปมีว่าผู้ลงลายมือชื่อนั้น จะมีขอบเขตความรับผิดชอบแค่ไหน เพียงใด ความในมาตรา 900 วรรคแรก ระบุให้ต้องรับผิดชอบในเนื้อความในตัวเงิน ซึ่งย่อมหมายความว่า เมื่อตัวเงินฉบับนั้นมีข้อความระบุไว้ว่าอย่างไรแล้ว ผู้ที่ลงลายมือชื่อไว้ก็ย่อมมีความผูกพันที่จะต้องรับผิดชอบตามข้อความที่ปรากฏอยู่ในตัวเงินนั้น จะมาปฏิเสธได้แย้งเป็นอย่างอื่นไม่ได้ ที่เป็นเช่นนี้ก็โดยเหตุผลต้องการ ให้เกิดความเชื่อถือและนิยมใช้ตัวเงินเป็นสื่อกลางการชำระหนี้กันนั่นเอง เพราะหากเนื้อความแห่งตัวเงินบ่งความรับผิดชอบของผู้ลงลายมือชื่อไว้เป็นอย่างหนึ่ง และถ้าจะให้ผู้ลงลายมือชื่อมาปฏิเสธในภายหลังว่าตนมีความรับผิดชอบเป็นอย่างอื่น หรือไม่มีความรับผิดชอบเลย ย่อมมีผลทำให้ตัวเงินนั้นไม่เป็นที่เชื่อถือแก่บุคคลที่จะเข้ามารับโอนตัวเงินนั้น อันทำให้การใช้ตัวเงินไม่เป็นที่แพร่หลายสมเจตนารมณ์ของกฎหมายและผู้ถือตัวเงินฉบับนั้น" (คำพิพากษาฎีกาที่ 1734/2515)

โดยปกติธนาคารย่อมมีหน้าที่ต้องจ่ายเงินตามเช็คที่ผู้เคยค้า (ลูกค้าของธนาคาร) คือ เจ้าของบัญชีเงินฝากกระแสรายวันออกเบิกเอาแก่ธนาคารนั้น เมื่อมีผู้นำเช็คมาทวงถามให้ธนาคารให้ใช้เงิน (มาตรา 987, 991 วรรคแรก) หากธนาคารปฏิเสธไม่ยอมใช้เงิน ผู้ทรงเช็คนั้นย่อมมีสิทธิไล่เบี้ยเอาจากผู้ส่งจ่ายและเหล่าผู้สลักหลังคนอื่น ๆ ได้ (มาตรา 914, 959 ประกอบมาตรา 989 วรรคแรก) และถ้าการปฏิเสธไม่ยอมใช้เงินของธนาคารนั้นเป็นไปโดยที่ธนาคารไม่สามารถอ้างเหตุผลของการปฏิเสธประกอบ ลูกค้าซึ่งเป็นผู้ส่งจ่ายอาจเกิดความเสียหายขึ้นได้ ธนาคารอาจต้องรับผิดชอบต่อลูกค้าได้อันเป็นความรับผิดชอบในลักษณะละเมิด (คำพิพากษาฎีกาที่ 1222/2518)

²⁴ ถาวร เกียรติทับทิว, "เช็คกับการแสวงหามาตรการควบคุมการใช้เช็ค," รายงานการวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2531, หน้า 16-17.

อย่างไรก็ตามกฎหมายได้บัญญัติให้สิทธิแก่ธนาคารที่จะใช้เงินตามเช็คหรือไม่ก็ได้ กรณีหนึ่งและอีกกรณีหนึ่งกฎหมายห้ามธนาคารใช้เงินตามเช็คโดยเด็ดขาด

(ก) กรณีที่กฎหมายให้สิทธิแก่ธนาคารที่จะไม่ใช้เงินตามเช็คได้

มาตรา 991 บัญญัติว่า “ธนาคารจำต้องใช้เงินตามเช็คซึ่งผู้เคยค้ากับธนาคารได้ออกเบิกเงินแก่ตน เว้นแต่ในกรณีดังกล่าวต่อไปนี้ คือ

- (1) ไม่มีเงินในบัญชีของผู้เคยค้าคนนั้นเป็นเจ้าหนี้พอจะจ่ายตามเช็คคนนั้น หรือ
- (2) เช็คนั้นยื่นเพื่อให้ใช้เงินเมื่อพ้นเวลา 6 เดือน นับแต่วันออกเช็ค หรือ
- (3) ได้มีคำบอกกล่าวว่เช็คนั้นหายหรือถูกลักไป”

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า หน้าทีของธนาคารโดยปกตินั้น ต้องใช้เงินตามเช็คที่ผู้สั่งจ่ายซึ่งเป็นลูกค้าของธนาคารได้ออกสั่งจ่ายให้แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเมื่อบุคคลนั้นนำเช็คมาทวงถาม ธนาคารต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้สั่งจ่ายโดยการใช้เงินให้แก่ผู้นั้นไป (มาตรา 987 และมาตรา 991) แต่ถ้าลูกค้าหรือเจ้าของบัญชีไม่เคยมีคำสั่งให้ธนาคารจ่ายเงิน ธนาคารย่อมไม่มีหน้าที่ต้องจ่ายเงินนั้น

อย่างไรก็ตามถ้ามีข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งอย่างใดใน 3 อย่างตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 991 เกิดขึ้นแล้ว ธนาคารย่อมมีสิทธิที่จะอ้างข้อเท็จจริงดังกล่าวนั้นขึ้นมาเพื่อเป็นข้อปฏิเสธการใช้เงินตามเช็คได้ ซึ่งถ้าธนาคารได้ปฏิเสธการใช้เงินตามเช็คโดยอาศัยข้อเท็จจริงดังกล่าวแล้วธนาคารย่อมไม่ต้องรับผิดชอบความเสียหายใด ๆ อันเกิดกับผู้สั่งจ่าย

กรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ธนาคารมีสิทธิปฏิเสธไม่ยอมใช้เงินตามเช็ค ได้แก่ กรณีดังต่อไปนี้

- (1) ไม่มีเงินในบัญชีของผู้เคยค้าคนนั้นเป็นเจ้าหนี้พอจะจ่ายตามเช็คคนนั้น
เช่น ผู้สั่งจ่ายออกเช็คสั่งจ่ายเงิน 10,000 บาท แต่ปรากฏว่าในบัญชีของผู้สั่งจ่ายมีเงินเหลืออยู่เพียง 5,000 บาท ประกอบกับไม่มีข้อตกลงให้ผู้สั่งจ่ายเบิกเงินเกิน

บัญชีได้ ธนาคารย่อมมีสิทธิปฏิเสธไม่ยอมใช้เงินตามเช็คนั้นได้ แต่ทั้งนี้ธนาคารจะใช้เงินให้ผู้ทรงเช็คฉบับนั้นเพียงเท่าจำนวนเงินที่เหลือในบัญชีของผู้ส่งจ่ายก็ได้ ทั้งนี้เพราะไม่มีกฎหมายห้ามมิให้ธนาคารกระทำเช่นนั้น

(2) เช็คนั้นยื่นเพื่อให้ใช้เงินเมื่อพ้นเวลา 6 เดือน นับแต่วันออกเช็ค

ในการทำงานเดียวกันกฎหมายมิได้ห้ามธนาคารจ่ายเงินตามเช็คที่ส่งจ่ายเกินกว่า 6 เดือนอย่างเด็ดขาด ฉะนั้น จึงเป็นสิทธิของธนาคารที่จะจ่ายเงินตามเช็ค แม้เช็คนั้นจะครบกำหนดส่งจ่ายเกินกว่า 6 เดือนแล้วก็ตาม (คำพิพากษาฎีกาที่ 640/2496)

กำหนดเวลาต้องยื่นเช็คเพื่อให้ธนาคารใช้เงินภายใน 6 เดือนดังกล่าวนี้เป็นคนละเรื่องกับการกำหนดเวลาขึ้นเช็คตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 990 เพราะว่ากำหนดเวลาที่ต้องยื่นเช็คให้ธนาคารใช้เงินตามมาตรา 990 นั้น เป็นเรื่องระหว่างผู้ทรงเช็คกับผู้ส่งจ่ายและผู้สละหลัง ไม่มีผลเกี่ยวกับหน้าที่ของธนาคารในการใช้เงินตามเช็คแต่อย่างใด แต่ถ้าผู้ทรงไม่ยื่นเช็คให้ธนาคารใช้เงินภายในกำหนดเวลา 6 เดือนนับแต่วันออกเช็คแล้ว มาตรา 991 (2) ให้สิทธิแก่ธนาคารที่จะปฏิเสธไม่ยอมใช้เงินตามเช็คนั้นก็ได้อีก แม้เงินในบัญชีของผู้ส่งจ่ายจะมีอยู่พอก็ตาม ดังนั้น ในกรณีที่มีเช็คเกินกว่า 6 เดือนมายื่นต่อธนาคารเพื่อให้ใช้เงิน ธนาคารจะจ่ายเงินหรือไม่ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของธนาคาร ถ้าธนาคารจ่ายเงินตามเช็คนั้นไปโดยความสุจริต ปราศจากความประมาทเลินเล่อ ธนาคารย่อมมีสิทธิหักเงินในบัญชีของผู้ส่งจ่าย หรือเรียกให้ผู้ส่งจ่ายใช้เงินจำนวนนั้นคืนได้

(3) ได้มีคำบอกกล่าวว่ายกเช็คนั้นหายหรือถูกลักไป

โดยปกติเมื่อเช็คนั้นหายหรือถูกลักไป ผู้ทรงเช็คมีหน้าที่ต้องบอกกล่าวให้ธนาคารทราบ (มาตรา 1010) หากได้รับคำบอกกล่าวเช่นนี้แล้ว ในทางปฏิบัติธนาคารจะปฏิเสธไม่ยอมใช้เงินตามเช็คฉบับดังกล่าว เพราะถ้าขึ้นใช้เงินไปอาจได้ชื่อว่าธนาคารทำการโดยไม่สุจริตหรือมีความประมาทเลินเล่อ อันมีผลทำให้ธนาคารจะไม่หักเงินในบัญชีของผู้ส่งจ่าย หรือเรียกให้ผู้ส่งจ่ายใช้เงินคืนไม่ได้²⁵

นอกจากนี้ ในกรณีที่ผู้ทรงนำเช็คมาเรียกเก็บเงินจากธนาคาร แต่เช็คนั้นเป็นเช็คที่ผู้ส่งจ่ายส่งจ่ายผิดเงื่อนไข หรือไม่ครบเงื่อนไขที่ให้ไว้กับธนาคาร เช่น เช็คที่กำหนดให้ผู้มีอำนาจต้องลงชื่อส่งจ่ายร่วมกัน 2 คน หรือเช็คที่ต้องมีตราประทับของนิติบุคคล กรณีดัง

²⁵ ไพฑูรย์ คงสมบุญ, คำอธิบายกฎหมายลักษณะตัวเงิน, หน้า 236 – 267.

กล่าวนี้ ธนาคารมีสิทธิที่จะไม่จ่ายเงินให้ตามเช็คนั้นได้ แต่อย่างไรก็ดี ธนาคารไม่มีหน้าที่ที่จะต้องตรวจสอบดวงตรา หรือตราประทับว่าเป็นดวงตราจริงหรือไม่ เพียงแต่ตรวจสอบว่าเหมือนกับตัวอย่างที่ผู้เคยค้าให้ไว้กับธนาคารก็เป็นการเพียงพอแล้ว

(ข) กรณีที่กฎหมายบัญญัติห้ามธนาคารใช้เงินตามเช็คโดยเด็ดขาด

กรณีที่กฎหมายบัญญัติห้ามไว้โดยเด็ดขาดไม่ให้ธนาคารใช้เงินตามเช็คที่มีผู้นำมายื่นเพื่อขอเบิกเงินกับธนาคาร เมื่อมีข้อเท็จจริงดังกล่าวต่อไปนี้เกิดขึ้น

- (1) มีคำบอกห้ามธนาคารใช้เงิน
- (2) ธนาคารรู้ว่าผู้สั่งจ่ายตาย
- (3) ธนาคารรู้ว่าได้มีคำสั่งรักษาทรัพย์ชั่วคราว หรือคำสั่งให้ผู้สั่งจ่ายเป็นคนล้มละลาย หรือได้ประกาศโฆษณาคำสั่งเช่นนั้น (มาตรา 992)

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า กฎหมายห้ามธนาคารมิให้จ่ายเงินตามเช็คที่นำมาเบิกเลยทีเดียว เพราะถือว่าหน้าที่และอำนาจของธนาคารที่จะใช้เงินที่จะใช้เงินตามเช็คนั้นสิ้นสุดเมื่อมีข้อเท็จจริงดังกล่าวต่อไปนี้เกิดขึ้น

(1) มีคำบอกห้ามธนาคารใช้เงิน

การบอกห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินดังกล่าวเห็นว่าเป็นคำสั่งของผู้สั่งจ่าย ซึ่งเป็นผู้เคยค้าของธนาคาร ที่ถือเช่นนี้เพราะคำสั่งให้ธนาคารใช้เงินเป็นคำสั่งของผู้สั่งจ่าย ซึ่งมีนิติสัมพันธ์โดยตรงกับธนาคาร บุคคลอื่นนอกเหนือจากผู้สั่งจ่ายจึงไม่มีอำนาจที่จะสั่งห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คได้ อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตในเรื่องนี้ว่า แม้ผู้สั่งจ่ายจะห้ามมิให้ธนาคารใช้เงินตามเช็ค ผู้สั่งจ่ายก็หาได้หลุดพ้นจากความรับผิดชอบในทางแพ่งต่อผู้ทรงเช็คที่ได้รับเช็คไว้ด้วยความสุจริตไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 180/2508)

คำบอกห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินที่จะมีผลให้ธนาคารสิ้นสุดหน้าที่ที่จะต้องจ่ายเงินตามเช็คนั้นจะต้องปรากฏว่าคำบอกห้ามนั้นได้ไปถึงธนาคาร และอยู่ในลักษณะที่ธนาคารสามารถรู้ได้ว่าผู้สั่งจ่ายได้มีคำสั่งห้ามมิให้ใช้เงินตามเช็คที่เขาได้สั่งจ่าย และคำบอกห้ามนั้นควรที่จะต้องมีความแน่นอนชัดเจน ว่าประสงค์จะห้ามมิให้ธนาคารใช้เงินตามเช็คฉบับใด หมายเลขเช็คที่เท่าใด ในกรณีที่มีเช็คที่ผู้สั่งจ่ายได้สั่งจ่ายพร้อมกันหลายฉบับ ผู้สั่งจ่ายจะต้องบอกห้ามการใช้เงินให้

ถูกสาขาของธนาคารที่ตนมีบัญชีเงินฝากอยู่และได้เขียนเช็คเบิกจ่ายไป เพราะในกรณีเช่นนี้ต้องถือว่าสาขาของธนาคารที่ผู้ส่งจ่ายมีบัญชีเงินฝากอยู่นั้นเป็นคู่สัญญาโดยตรงกับผู้ส่งจ่าย จะถือว่าสำนักงานใหญ่หรือสาขาของธนาคารสาขาอื่นเป็นคู่สัญญากับตนด้วยไม่ได้

(2) ธนาคารรู้ว่าผู้ส่งจ่ายตาย

เมื่อธนาคารทราบข้อเท็จจริงเช่นนี้ ธนาคารต้องระงับการจ่ายเงินตามเช็คทันที ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าทรัพย์สินต่าง ๆ ของผู้ส่งจ่ายที่ถึงแก่กรรมซึ่งรวมทั้งเงินฝากธนาคาร ย่อมตกทอดแก่ทายาท ซึ่งอาจต้องมีการจัดแบ่งกันในระหว่างทายาทหรืออาจต้องนำไปชำระหนี้ที่ผู้ส่งจ่ายมีความผูกพันอยู่ อย่างไรก็ตามบทบัญญัติมาตรา 992 (2) ที่ห้ามมิให้ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คเมื่อรู้ว่าผู้ส่งจ่ายตายเป็นเพียงบทบัญญัติที่กำหนดถึงหน้าที่ที่ธนาคารจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ส่งจ่ายเป็นอันสิ้นสุดลงเท่านั้น ส่วนความผูกพันตามเช็คที่ผู้ส่งจ่ายได้จ่ายไว้ก่อนที่ จะถึงแก่กรรมนั้นยังคงมีอยู่จนกว่าเช็คฉบับนั้นจะได้มีการใช้เงินโดยครบถ้วน ฉะนั้น กองมรดกของผู้ส่งจ่ายจึงต้องผูกพันรับผิดชอบตามเนื้อความที่ปรากฏในเช็ค

คำพิพากษาฎีกาที่ 1416/2522 ผู้ออกเช็คตายก่อนวันที่ล่วงหน้าในเช็ค กองมรดกต้องรับผิดชอบเมื่อชื่อผู้ส่งจ่ายในเช็คนั้น ผู้ทรงฟ้องเรียกเงินตามเช็คได้โดยไม่ต้องมีหลักฐานการกู้เงินที่ผู้ส่งจ่ายออกเช็คใช้หนี้เงินกู้นั้น

ศาลฎีกาให้เหตุผลว่าการส่งจ่ายเช็คล่วงหน้าวันก่อนหน้านั้น หมายความว่า ผู้ทรงมีสิทธิเบิกเงินตามเช็คจากธนาคารได้ต่อเมื่อวันที่กำหนดในเช็คเท่านั้น แม้ผู้ส่งจ่ายจะถึงแก่กรรมไปก่อนวันเช็คถึงกำหนดก็หาทำให้ผู้ส่งจ่ายที่ได้ลงลายมือชื่อไว้ในเช็คนั้น หลุดพ้นความรับผิดชอบไปได้ไม่ หน้าที่และความรับผิดชอบตามเช็คนั้น ย่อมยังคงอยู่แก่กองมรดกของผู้ส่งจ่ายนั้นด้วย ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1599 และมาตรา 1600 และเมื่อโจทก์ฟ้องคดีนี้โจทก์ฟ้องเรียกเงินตามเช็คที่ผู้ตายได้ลงชื่อส่งจ่ายให้แก่โจทก์ไว้ โจทก์มิได้ฟ้องร้องให้บังคับคดีตามสัญญา กุ ฉะนั้น โจทก์จึงไม่จำเป็นต้องมีหลักฐานการกู้มาแสดง การที่โจทก์นำสืบว่าผู้ตายส่งจ่ายเช็คให้โจทก์เพื่อใช้หนี้ที่กู้ไปจากโจทก์นั้น ก็เป็นเพียงการนำสืบถึงที่มาหรือมูลเหตุแห่งการออกเช็คเท่านั้น มิได้หมายความว่าโจทก์ฟ้องร้องให้บังคับคดีตามสัญญากู้ยืมเงินไม่

จากผลของคำพิพากษาฎีกาฉบับนี้จึงเห็นได้ว่า ธนาคารรู้ว่าผู้ส่งจ่ายตายอันมีผลทำให้ธนาคารต้องห้ามมิให้ใช้เงินตามเช็คนั้น ย่อมเป็นพฤติการณ์ที่ได้ชื่อว่าเช็คฉบับนั้นขาดความเชื่อถือ ดังนั้น เมื่อผู้ทรงเช็คที่เจ้ามรดกเป็นผู้ส่งจ่ายไว้ได้ทวงถามให้ผู้จัดการมรดกของผู้ตายชำระหนี้เงินตามเช็คดังกล่าวแล้ว แต่ผู้จัดการมรดกเพิกเฉยถือได้ว่าสิทธิของผู้ทรงได้มีข้อโต้แย้ง

เกิดขึ้นแล้ว ตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 55 ผู้ทรงเช็คจึงมีอำนาจฟ้องให้ผู้จัดการมรดกให้ใช้เงินตามเช็ค นั้นได้โดยไม่ต้องนำเช็คเรียกเก็บเงินเสียก่อน ตาม ป.พ.พ. มาตรา 990 (คำพิพากษาฎีกาที่ 1003/2524) และเมื่อถือว่าเช็คฉบับนี้ขาดความเชื่อถือย่อมได้ชื่อว่าผู้สั่งจ่าย (เจ้ามรดก) ซึ่งได้ลงลายมือชื่อไว้ในเช็คคนนั้นตกเป็นผู้ผิดนัด ฉะนั้น ผู้ทรงเช็คจึงมีสิทธิเรียกดอกเบี้ยจากกองมรดกของผู้สั่งจ่ายได้อีกในอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี

(3) ธนาคารรู้ว่าได้มีคำสั่งรักษทรัพย์ชั่วคราว หรือคำสั่งให้ผู้สั่งจ่ายเป็นคนล้มละลาย หรือได้ประกาศโฆษณาคำสั่งเช่นนั้น

ความในมาตรา 992 (3) มีความหมายว่า อำนาจของธนาคารที่จะจ่ายเงินตามเช็คเป็นอันสิ้นสุดลงเมื่อรู้ว่าศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของผู้สั่งจ่าย ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นการพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราวหรือพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดก็ตาม²⁶

2) ความรับผิดชอบทางแพ่งของผู้สั่งจ่ายต่อธนาคารซึ่งทำการใช้เงินตามเช็ค

โดยปกติธนาคารมีหน้าที่ต้องใช้เงินตามเช็คตามคำสั่งของผู้สั่งจ่ายซึ่งเป็นผู้เคยค้าของธนาคาร เมื่อธนาคารได้ใช้เงินจำนวนที่ระบุในเช็คไปตามทางการค้าของธนาคารโดยสุจริต และปราศจากความประมาทเลินเล่อ ธนาคารย่อมมีสิทธิหักเงินในบัญชีของผู้สั่งจ่ายหรือเรียกให้ผู้สั่งจ่ายใช้เงินจำนวนนั้นคืนได้ ทั้งนี้ ธนาคารไม่มีหน้าที่ต้องตรวจสอบว่าผู้ที่ถือเช็คมาทวงถามนั้นได้เช็คมาโดยวิธีใด หรือลายมือชื่อที่สลักหลังนั้นเป็นลายมือชื่อที่แท้จริงหรือปราศจากอำนาจหรือไม่ หน้าที่ของธนาคารโดยหลักใหญ่แล้วย่อมจะต้องระมัดระวังผลประโยชน์ของผู้สั่งจ่ายซึ่งเป็นผู้เคยค้าของตนเองเท่านั้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1725-1726/2506)

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1009 บัญญัติว่า " ถ้ามีผู้นำตัวเงินชนิดจะพึงใช้เงินตามเขาสั่งเมื่อทวงถามมาเบิกต่อธนาคารใด และธนาคารนั้นได้ใช้เงินให้ไปตามทางการค้าปกติโดยสุจริตและปราศจากประมาทเลินเล่อไซ้รู้ ท่านว่าธนาคารไม่มีหน้าที่จะต้องนำสืบว่าการสลักหลังของผู้รับเงิน หรือการสลักหลังในภายหลังรายใดๆ ได้ทำไปด้วยอาศัยรับมอบอำนาจ

²⁶ เรื่องเดียวกัน , หน้า 267 – 269.

แต่บุคคลซึ่งอ้างเอาเป็นเจ้าของคำสั่งหลังนั้น และถึงแม้ว่ารายการสั้กหลังนั้นจะเป็นสั้กหลังปลอมหรือปราศจากอำนาจก็ตาม ท่านให้ถือว่าธนาคารได้ใช้เงินไปถูกระเบียบ"

บทบัญญัติตามมาตรา 1009 นี้ ได้ให้ความคุ้มครองธนาคารที่ได้จ่ายเงินไปตามเช็คหรือตามตั๋วเงินอย่างอื่นที่มีการทวงถามให้ธนาคารจ่ายเงินไป เมื่อธนาคารได้ทำการจ่ายเงินไปโดยสุจริตตามทางการค้าปกติและปราศจากประมาทเลินเล่อ ธนาคารผู้จ่ายเงินไม่ต้องรับผิดชอบแม้ว่าในเช็คนั้นจะปรากฏว่าลายมือชื่อผู้สั้กหลังจะเป็นลายมือชื่อปลอมก็ตาม²⁷ โดยกฎหมายได้ให้ความคุ้มครองแก่ธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็คใน 3 กรณีด้วยกันคือ

- (1) ได้ใช้เงินให้แก่ผู้ทรงเช็คเมื่อมีการทวงถาม ซึ่งการทวงถามจะทำได้ก็ต่อเมื่อเช็คนั้นถึงกำหนด
- (2) ได้ใช้เงินไปตามทางการค้าปกติ โดยสุจริตและปราศจากประมาทเลินเล่อ
- (3) ได้จ่ายเงินให้ตามคำสั่งที่ปรากฏในเช็คและปรากฏว่าเช็คนั้นได้มีการสั้กหลังไม่ขาดสาย

2.5.2 ความรับผิดทางอาญาอันเนื่องมาจากการใช้เช็ค

ความผิดอาญาในเรื่องที่เกี่ยวกับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คโดยเฉพาะนั้น สามารถแยกประเภทตามลักษณะของฐานความผิดได้ 7 ประการคือ²⁸

1) ความผิดฐานปลอมหนังสือหรือเอกสาร

ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 264 บัญญัติว่า ผู้ใดทำเอกสารปลอมขึ้นทั้งฉบับ หรือแต่ส่วนหนึ่งส่วนใด เดิมหรือตัดทอนข้อความ หรือแก้ไขด้วยประการใดๆ ในเอกสารที่แท้จริง หรือประทับตราปลอม หรือลงลายมือชื่อปลอมในเอกสาร โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหาย

²⁷ เรื่องเดียวกัน , หน้า 274-275.

²⁸ ประภาศน์ อวยชัย , ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คใหม่ ฉบับแก้ไขปรับปรุงสมบูรณ์ทันต่อยุคปัจจุบัน (กรุงเทพมหานคร : บริษัท กรุงสยาม พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2539), หน้า 3.

แก่ผู้อื่นหรือประชาชน ถ้าได้กระทำเพื่อให้ผู้หนึ่งผู้ใดหลงเชื่อว่าเป็นเอกสารที่แท้จริง ผู้นั้นกระทำ ความผิดฐานปลอมเอกสาร และถ้าเป็นการปลอมเช็คซึ่งเป็นตัวเงินชนิดหนึ่งแล้ว มาตรา 266 บัญญัติว่า ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงสองแสนบาท

2) ความผิดฐานใช้เอกสารปลอม

ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 268 บัญญัติว่า ผู้ใดใช้หรืออ้างเอกสารอัน เกิดจากการกระทำผิดตามมาตรา 264 มาตรา 265 มาตรา 266 หรือมาตรา 267 ในประการที่น่าจะ เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือประชาชน ต้องระวางโทษดังที่บัญญัติไว้ในมาตรานั้นๆ

ถ้าผู้กระทำความผิดตามวรรคแรกเป็นผู้ปลอมเอกสารนั้น หรือเป็นผู้แจ้งให้ พนักงานจับข้อความนั้นเอง ให้ลงโทษตามมาตรานี้แต่กระหนเดียว

3) ความผิดฐานแจ้งความเท็จ

ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 172 บัญญัติว่า ผู้ใดแจ้งข้อความอันเป็น เท็จเกี่ยวกับความผิดอาญาแก่พนักงานอัยการ ผู้ว่าคดีพนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจ สืบสวนคดีอาญา ซึ่งอาจทำให้ผู้อื่นหรือประชาชนเสียหาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือ ปรับไม่เกินสี่พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 173 บัญญัติว่า ผู้ใดรู้ว่ามีได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแจ้งข้อ ความแก่เจ้าพนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญาว่าได้มีการกระทำความผิด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี และปรับไม่เกินหกพันบาท

มาตรา 174 บัญญัติว่า ถ้าการแจ้งข้อความตามมาตรา 172 หรือมาตรา 173 เป็นการเพื่อจะแกล้งให้บุคคลใดต้องถูกบังคับตามวิธีการเพื่อความปลอดภัย ผู้กระทำต้องระวาง โทษจำคุกไม่เกินสามปี และปรับไม่เกินหกพันบาท

ถ้าการแจ้งตามความในวรรคแรกเป็นการเพื่อจะแกล้งให้บุคคลใดต้องรับ โทษหรือรับโทษหนักขึ้น ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี และปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

4) ความผิดฐานฟ้องเท็จ

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 175 บัญญัติว่า ผู้ใดเอาความอันเป็น เท็จฟ้องผู้อื่นต่อศาลว่ากระทำความผิดอาญาหรือว่ากระทำความผิดอาญาแรงกว่าที่เป็นความจริง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี และปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

ตามบทบัญญัตินี้จะเห็นว่า ผู้ใดเพียงแต่เอาความอันเป็นเท็จมาฟ้องกล่าวหาเขาในทางอาญาหรือกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญาแรงกว่าที่เป็นความจริงเท่านั้นก็เป็นความผิด ทั้งนี้ตามกฎหมายบัญญัติไว้ก็เพื่อหวังจะป้องกันมิให้แกดั่งกล่าวหากันในทางอาญา อันจะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาถูกฟ้อง ได้รับความเดือดร้อนเสียหาย ฉะนั้น เมื่อผู้ใดแกดั่งฟ้องอาญาโดยรู้อยู่แก่ใจว่าเป็นความเท็จ ก็ย่อมจะมีความผิดตามมาตรานี้แล้ว²⁹

5) ความผิดฐานเบิกความเท็จ

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 177 บัญญัติว่า ผู้ใดเบิกความอันเป็นเท็จในการพิจารณาคดีต่อศาล ถ้าความเท็จนั้นเป็นข้อสำคัญในคดี ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าความผิดดังกล่าวในวรรคแรก ได้กระทำในการพิจารณาคดีอาญา ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี และปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นสี่พันบาท

6) ความผิดฐานฉ้อโกง

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 341 บัญญัติว่า ผู้ใดโดยทุจริต หลอกลวงผู้อื่นด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อความจริงซึ่งควรบอกแจ้งและโดยการหลอกลวงนั้นได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม ผู้นั้นกระทำความผิดฐานฉ้อโกง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

7) ความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค

พ.ศ. 2534

ความรับผิดอาญาอันเนื่องมาจากการใช้เช็คนอกจากความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว รัฐยังได้ออกกฎหมายพิเศษ คือ พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ให้มีผลมาบังคับรองรับคุ้มครองผู้ทรงเช็ค ให้เกิดมีหลักประกันในการใช้เช็ค โดยกฎหมายมีเจตนารมณ์เพื่อให้เกิดการใช้เช็คอย่างแพร่หลายในวงการค้าธุรกิจและการค้าทั้งในและนอกประเทศ

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14-15.

โดยพระราชบัญญัติดังกล่าวได้วางหลักความรับผิดทางอาญาไว้ในมาตรา

4 สำหรับองค์ประกอบความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ผู้เขียนจะได้อธิบายในหัวข้อต่อไป

2.6 ความรับผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534

เนื่องจากมีผู้นิยมใช้เช็คกันแพร่หลายทั้งวงการค้าธุรกิจและวงการทั่วไป แต่ปรากฏว่าเช็คที่ออกเพื่อชำระหนี้แก่กันนั้น เมื่อผู้ทรงเช็คนำเช็คไปขึ้นเงินหรือนำเข้าบัญชีที่ธนาคารธนาคารตามเช็คมักจะปฏิเสธการจ่ายเงินโดยเหตุต่างๆ หลายประการ ทำให้เป็นที่เสียหายแก่ประชาชนโดยทั่วไป ตลอดจนมีผลกระทบต่อวงการค้าธุรกิจและความเจริญก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจของชาติด้วย ลำพังเพียงบทบัญญัติความรับผิดในทางแพ่งและทางอาญาดังที่ได้กล่าวมาหาอาจเพียงพอไม่ รัฐบาลซึ่งมีนโยบายที่จะสนับสนุนให้ประชาชนมีการใช้เช็คกันอย่างแพร่หลายจึงจำเป็นต้องบัญญัติพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ขึ้นเป็นครั้งแรก

ถึงกระนั้นก็ตามการที่จะเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 นั้น มิใช่ว่าผู้ใดออกเช็คแล้วธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คจะมีความผิดเสมอไป จะต้องมีการผิดๆตามที่มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้บัญญัติไว้ด้วย และยังมีเหตุผลอื่นๆ ที่การกระทำของผู้ออกเช็คหรือผู้ส่งจ่ายเช็คไม่เป็นความผิดอาญามากมาย นอกจากนี้ยังมีบุคคลบางจำพวกได้อาศัยพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 เป็นเครื่องมือในการบีบบังคับลูกหนี้ คือ ยักย้ายความรับผิดทางแพ่งให้เป็นความรับผิดทางอาญา ซึ่งเป็นการไม่ชอบด้วยเจตนารมณ์ของกฎหมาย ซึ่งก็ได้มีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 196 ลงวันที่ 8 สิงหาคม 2515 บัญญัติขึ้นเพื่อปรับปรุงวิธีการควบคุมผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดตามกฎหมายดังกล่าวเป็นกรณีพิเศษแตกต่างจากการควบคุมผู้ต้องหาอื่นเท่านั้น และต่อมาจึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ขึ้นโดยบัญญัติไว้ในมาตรา 3 ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 และประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 196 ลงวันที่ 8 สิงหาคม 2515

สำหรับพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ได้บัญญัติถึงองค์ประกอบความรับผิดทางอาญาอันเกิดจากการใช้เช็คไว้ในมาตรา 4 รายละเอียดดังต่อไปนี้

2.6.1 องค์ประกอบความผิด

ความรับผิดทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 เกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้กระทำการอันเข้าลักษณะครบขององค์ประกอบความผิดตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

“ผู้ใดออกเช็คเพื่อชำระหนี้ที่มีอยู่จริงและบังคับได้ตามกฎหมาย โดยมีลักษณะหรือมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- (1) เจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คคนั้น
- (2) ในขณะที่ออกเช็คคนั้นไม่มีเงินอยู่ในบัญชี อันจะพึงให้ใช้เงินได้
- (3) ให้ใช้เงินมีจำนวนสูงกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้ในขณะที่ออกเช็คคนั้น
- (4) ถอนเงินทั้งหมดหรือแต่บางส่วนออกจากบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินตามเช็คจนจำนวนเงินเหลือไม่เพียงพอที่จะใช้เงินตามเช็คคนั้นได้
- (5) ห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คคนั้นโดยเจตนาทุจริต

เมื่อได้มีการยื่นเช็คเพื่อให้ใช้เงินโดยชอบด้วยกฎหมาย ถ้าธนาคารปฏิเสธไม่ให้เงินตามเช็คคนั้น ผู้ออกเช็คมีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ”

บทบัญญัติตามมาตรานี้ สามารถแยกองค์ประกอบความผิดได้ดังต่อไปนี้

2.6.1.1 ผู้ใดออกเช็ค

ถึงแม้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 900 จะบัญญัติเป็นหลักไว้ว่าบุคคลผู้ลงลายมือชื่อของตนในตั๋วเงินยอมจะต้องรับผิดตามเนื้อความในตั๋วเงินนั้น แต่โดยที่พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค เป็นบทบัญญัติว่าด้วยความผิดทางอาญาด้าน

หนึ่ง การตีความคำว่า “ผู้ได้ออกเช็ค...” ตามมาตรา 4 จะต้องตีความอย่างเคร่งครัด ฉะนั้น คำว่า “ผู้ได้ออกเช็ค” จึงต้องหมายถึงผู้ออกเช็คหรือผู้ส่งจ่ายเท่านั้น มิได้หมายความรวมไปถึงผู้สลักหลังและผู้รับอาวัล ซึ่งเป็นผู้ค้าประกัน รับประกันการใช้เงินตามเช็คด้วย ดังนั้นผู้ที่จะมีความผิดตามพระราชบัญญัตินี้คือ ผู้ออกเช็คหรือผู้ส่งจ่าย ส่วนผู้สลักหลังหรือผู้รับอาวัลที่ลงลายมือชื่อในเช็คด้วย ไม่ใช่เป็นผู้ออกเช็คหรือผู้ส่งจ่ายเช็ค ถึงแม้จะรับผิดชอบรับผิดแต่ทางแพ่ง เว้นแต่เป็นผู้ร่วมกระทำความผิดกับผู้ออกเช็ค ซึ่งถือว่าเป็นตัวการร่วม³⁰ ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4268/2534 วางหลักไว้ว่า คำว่า “ผู้ใด” ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค มิได้มีความหมายเฉพาะผู้ออกเช็คในฐานะผู้ส่งจ่ายเท่านั้น บุคคลอื่นแม้มิใช่ผู้ส่งจ่ายก็อาจร่วมกันกระทำความผิดกับผู้ออกเช็ค โดยเป็นตัวการร่วมกันตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 83 ได้ นอกจากนั้นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 260/2503, 681/2522, 2274/2533, 2525/2534, 3946/2534, 3792-3793/2529, 562/2512 ยังได้วินิจฉัยไว้ในทำนองเดียวกัน

การกระทำในฐานะเป็นตัวการร่วมกับผู้ออกเช็คหรือผู้ส่งจ่าย ตัวอย่างเช่น ในกรณีผู้สลักหลังรู้ว่าเช็คที่ลงลายมือชื่อผู้อื่นส่งจ่าย และตนได้ลงชื่อสลักหลังค้าประกันไม่มีบัญชีธนาคาร เมื่อธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน จึงถือได้ว่าจำเลยได้ร่วมกับผู้ส่งจ่ายกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 193/2522) หรือในกรณีการกระทำของผู้แทนนิติบุคคล ซึ่งศาลฎีกาได้วางหลักไว้ว่า กรรมการผู้จัดการหรือกรรมการของนิติบุคคลเป็นผู้แสดงออกซึ่งการกระทำของนิติบุคคล หากร่วมกับนิติบุคคลออกเช็คหรือสลักหลังเช็ค โดยเจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คนั้น หรือในขณะที่ออกเช็คไม่มีเงินอยู่ในบัญชีนั้นจะพึงให้ใช้เงินได้ กรรมการผู้จัดการหรือกรรมการของนิติบุคคลผู้ลงลายมือชื่อส่งจ่ายหรือสลักหลังเช็ค ต้องถือว่าเป็นตัวการกระทำผิดร่วมกับนิติบุคคลนั้นด้วย เพราะการที่เช็คถูกปฏิเสธการจ่ายเงินนั้นเป็นผลโดยตรงจากการกระทำของกรรมการผู้แทนนิติบุคคล ทั้งนี้ ไม่ว่ากรรมการของนิติบุคคลนั้นจะอยู่ในตำแหน่งในวันที่เช็คนั้นถึงกำหนดชำระเงินหรือไม่ก็ตาม (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1965/2531) นอกจากนั้นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 63/2517, 59/2506, 2000/2526, 47/2531, 4707/2534 ยังได้วินิจฉัยไว้ในทำนองเดียวกัน

³⁰ ประภาศน์ อวยชัย, *ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คใหม่ ฉบับแก้ไขปรับปรุงสมบูรณ์ทันต่อยุคปัจจุบัน*, หน้า 58-59.

2.6.1.2 ออกเช็คเพื่อชำระหนี้ที่มีอยู่จริงและบังคับได้ตามกฎหมาย

องค์ประกอบความผิดในข้อนี้ เป็นส่วนที่แตกต่างและเพิ่มเติมไปจาก พระราชบัญญัติว่าด้วยความอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ซึ่งโดยแต่เดิมได้บัญญัติไว้อย่าง กว้าง ๆ โดยไม่จำกัดว่าการออกเช็คที่จะเป็นความผิดจะต้องเป็นการออกเช็คที่มีมูลหนี้ตามกฎหมาย เท่านั้น หากพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า การที่พระราชบัญญัติว่าด้วยความอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ได้ขยายองค์ประกอบความผิดออกไปว่าการออกเช็คที่จะเป็นความผิดตามพระราช บัญญัตินี้จะต้องเป็นการออกเช็คเพื่อชำระหนี้ที่มีอยู่จริงและบังคับได้ตามกฎหมายนั้น มีวัตถุประสงค์ เพื่อรับรองถ้าเป็นหลักที่แน่นอนและชัดเจนยิ่งขึ้น ว่าการออกเช็คเพื่อชำระหนี้ที่มีอยู่จริงนั้น จะต้อง มีหนี้ที่สมบูรณ์ในทางแพ่งและมีความผูกพันที่ต้องชำระกัน และหนี้ทางแพ่งดังกล่าวนั้น จะต้องเป็นหนี้ที่ สมบูรณ์และผูกพันกันตามกฎหมาย หากหนี้ดังกล่าวไม่สมบูรณ์หรือไม่อาจผูกพันกันได้ตามกฎหมาย แล้วก็จะไม่เข้าองค์ประกอบความผิด³¹ เช่น การออกเช็คแลกเงินสด ซึ่งแต่เดิมถือเป็นความผิดแต่ สำหรับพระราชบัญญัติว่าด้วยความอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 แล้วการออกเช็คแลกเงินสด ถือว่าไม่เป็นความผิด เพราะมิใช่เป็นการออกเช็คเพื่อชำระหนี้ที่มีอยู่จริง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1518/2535) นอกจากนั้นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1521/2535, 1525/2535, 2254/2535, 2349/2535, 2644/2535, 58/2536 612-61/2537 ยังได้วินิจฉัยไว้ในทำนองเดียวกัน แต่อย่างไรก็ดีหากเช็คที่ออก เพื่อแลกเงินสดนั้น เมื่อธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน หากมีการออกเช็คฉบับใหม่เพื่อแลกเปลี่ยนเช็ค ฉบับเดิมที่เป็นเช็คแลกเงินสดดังกล่าว เช็คที่ออกในภายหลังมียอมถือว่าเป็นเช็คที่ออกเพื่อชำระหนี้ที่ มีอยู่จริงและบังคับได้ตามกฎหมาย ดังนั้นเมื่อธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินจึงมีความผิดตามพระราช บัญญัตินี้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1847-1848/2541)

นอกจากการออกเช็คแลกเงินสดแล้ว การออกเช็คเพื่อชำระหนี้ที่เกิดจาก การพนัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1496/2526, 272/2527, 2041/2533) การขายลดเช็ค (คำพิพากษา ศาลฎีกาที่ 378/2536) การออกเช็คไม่มีมูลหนี้ หรือมูลหนี้ตามเช็คเป็นโมฆะ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่

³¹ ประมาณ เลื่องวัฒนวิษ, “แนวคิดใหม่ความผิดทางอาญาว่าด้วยเช็ค,” วารสารวัน ทนายความ 38 (2538) : 37.

1160/2534) การออกเช็คเพื่อประกันหนี้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1745/2533, 2022/2541, 6119/2541, 20/2544) ก็ถือเป็นกรณีที่หนี้ดังกล่าวไม่สมบูรณ์ในทางแพ่งหรือไม่อาจผูกพันกันได้ตามกฎหมาย

นอกจากนี้ดังกล่าวจะต้องเป็นหนี้ที่มีอยู่จริงแล้ว ยังต้องเป็นหนี้ที่บังคับได้ตามกฎหมายด้วย เช่น การออกเช็คชำระหนี้เงินกู้ยืม ถ้าเป็นการกู้ยืมเงินเกินกว่า 50 บาท มิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างหนึ่งอย่างใดลงลายมือชื่อฝ่ายผู้กู้เป็นสำคัญแล้ว ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้ ดังนั้น ถ้ากู้ยืมเงินเกินกว่า 50 บาท โดยไม่ทำสัญญากู้ยืมไว้ต่อกัน หนี้เงินกู้ยืมดังกล่าวเป็นหนี้ที่ไม่สามารถบังคับได้ตามกฎหมาย การออกเช็คเพื่อชำระหนี้เงินกู้ยืมที่ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือจึงไม่ครบองค์ประกอบความผิด (ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3722/2538, 199/2537, 1716/2535) หรือกรณีการออกเช็คเพื่อชำระหนี้อันเป็นความผิดต่อพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 เช่น การเรียกดอกเบี้ยซ้อน การเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ถือว่าเป็นมูลหนี้ที่ผิดกฎหมายไม่อาจบังคับได้ (ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2502/2534, 464-465/2535, 496/2537) แต่อย่างไรก็ตาม หากแม้ดอกเบี้ยที่เรียกเก็บจะเกินจากอัตราที่กฎหมายกำหนด แต่ถ้าเช็คที่ออกมิได้รวมดอกเบี้ยที่มีชอบเข้าไว้ด้วย การออกเช็คดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการออกเช็คชำระหนี้ที่มีอยู่จริงและบังคับได้ตามกฎหมาย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7909/2543) นอกจากนี้ยังมีกรณีอื่น ๆ ที่ถือได้ว่าไม่มีมูลหนี้หรือเป็นหนี้ที่ไม่สามารถบังคับได้ตามกฎหมาย อาทิเช่น การออกเช็คโดยมีมูลหนี้จากเงินค่าขายสลากกินรวบ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 166/2523) การออกเช็คชำระหนี้ที่ไม่อาจบังคับได้ตามกฎหมายระคนอยู่ในจำนวนหนี้ที่มีอยู่จริงและบังคับได้ตามกฎหมาย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 772/2538, 5529/2539) และการออกเช็คเพื่อชำระหนี้ซึ่งมูลหนี้ตามเช็คเกิดขึ้นหลังจากที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4203/2541) เป็นต้น

2.6.1.3 โดยมีลักษณะหรือมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(1) ออกเช็คโดยเจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คนั้น

หมายความว่าผู้ออกเช็คมีเงินอยู่ในบัญชีพอจ่ายได้ หากแต่ผู้ออกเช็คมีเจตนาออกเช็คโดยไม่มีการใช้เงินตามเช็คนั้น อนึ่ง ในกรณีที่ผู้ส่งจ่ายไม่มีบัญชีในธนาคารเลย แต่ใช้เช็คของผู้อื่นลงชื่อของตนเอง หรือผู้ส่งจ่ายอาจจะเคยมีบัญชีเงินฝากในธนาคารแต่บัญชีปิดแล้ว

ถ้าเป็นการออกเช็คโดยผู้ออกเช็คประสงค์ต่อผลหรือยอมเล็งเห็นผลต่อการที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คก็เป็นความผิดตามข้อนี้ทั้งสิ้น³²

สำหรับแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่วางหลักว่าเป็นการออกเช็คโดยเจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คนั้น อาทิเช่น การออกเช็คโดยไม่ระบุชื่อหรือยี่ห้อของผู้รับเงินและขีดฆ่าคำว่าผู้ถือออก ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าการกระทำดังกล่าวเห็นได้ชัดเจนนว่ามีเจตนาที่จะไม่ให้ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คฉบับพิพาท (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1577/2523, 2719/2525) และถือว่าการกระทำของจำเลยดังกล่าวยอมทราบดีอยู่แล้วว่าธนาคารตามเช็คจะปฏิเสธการจ่ายเงิน จึงถือว่าจำเลยมีเจตนาที่จะไม่ให้ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คฉบับพิพาท (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3167/2531) การออกเช็คโดยไม่ประทับตราตามที่ตกลงไว้กับธนาคาร (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 263/2504) การออกเช็คโดยเซ็นชื่อและนามสกุลไม่ตรงกับตัวอย่างที่ให้ไว้กับธนาคาร (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 796/2525) การออกเช็คโดยใช้เช็คของผู้อื่นและลงชื่อผู้อื่นเป็นผู้ส่งจ่ายเช็ค (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1983/2514) การกรอกจำนวนเงินลงในเช็คซึ่งมีลายมือชื่อผู้อื่นเป็นผู้ส่งจ่าย โดยอ้างว่าลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายในเช็คเป็นนามแฝงของตนที่ใช้กับธนาคาร (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1641/2517) การออกเช็คโดยในขณะที่ออกบัญชีปิดแล้ว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1017/2507, 2429/2527) และการมอบให้ผู้อื่นเขียนชื่อตนเองในช่องผู้ส่งจ่าย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4206/2530) เป็นต้น

(2) ในขณะที่ออกเช็คคนนั้นไม่มีเงินอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงิน

ได้

หมายความว่า ผู้ออกเช็คได้ออกเช็คให้ธนาคารจ่ายเงินโดยตนรู้ว่าตนไม่มีเงินอยู่ในบัญชีของธนาคารที่จะจ่ายเงินได้ในวันที่ออกเช็คนั้น หรือกรณีและผู้ส่งจ่ายเบิกเงินเกินบัญชีมากเกินไปจนธนาคารไม่ยอมให้เบิกเงินเกินบัญชีอีกต่อไป และโดยมีเจตนาไม่ให้ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คนั้น³³ อาทิเช่น การเขียนเช็คโดยลงวันที่ล่วงหน้า เมื่อถึงวันที่ลงในเช็ค จำเลยไม่มีเงินอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้และธนาคารได้ปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คนั้นแล้ว การกระทำของจำเลยครบองค์ประกอบความผิดตามมาตรา 4 (2) แล้ว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 934-935/2525) หรือกรณี

³²เถกิงศักดิ์ คำสุระ, “ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค”, หน้า 43.

³³เรื่องเดียวกัน, หน้า 46.

สั่งจ่ายเช็คเพื่อชำระหนี้ โดยในขณะที่ออกเช็คไม่มีเงินอยู่ในบัญชีอันจะพึงใช้ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5144/2538) ทั้งนี้ จะเป็นการผิดตามพระราชบัญญัตินี้ได้ก็ต่อเมื่อเช็คที่ออกให้แก่กันนั้นเป็นเช็คที่ออกโดยมีเจตนาจะให้มีการใช้เงินตามเช็คด้วย เพราะถ้าการออกเช็คนั้น คู่กรณีไม่มีเจตนาจะให้มีการใช้เงินตามเช็คแล้ว ผู้สั่งจ่ายก็หามีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ไม่³⁴

(3) ให้ใช้เงินมีจำนวนสูงกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้ในขณะที่ออกเช็คคนนั้น

เป็นกรณีที่ผู้สั่งจ่ายออกเช็คให้แก่ผู้อื่นไปแล้ว แต่ผู้สั่งจ่ายมีเงินในบัญชีไม่พอที่จะใช้เงินตามเช็คฉบับนั้น ทั้งนี้ ต้องปรากฏว่าผู้ออกเช็คได้มีเจตนาในกระทำความผิดโดยถือตามหลักเจตนาทั่วไปตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 59 และโจทก์จะต้องนำสืบให้ศาลเห็นด้วยว่า ในวันที่เช็คถึงกำหนดชำระเงินนั้น จำเลยผู้ออกเช็คมีเงินในบัญชีที่ธนาคารไม่พอจะใช้เงินตามเช็คฉบับนั้นได้ จำเลยจึงจะมีความผิด³⁵ ซึ่งความแตกต่างของความผิดตามข้อนี้กับความผิดตามมาตรา 4 (2) อยู่ตรงที่ว่าแม้เงินในบัญชีธนาคารของผู้ออกเช็คจะมีอยู่ก็ตาม แต่เงินในบัญชีธนาคารของผู้ออกเช็คมีไม่พอที่จะให้ใช้เงินได้ตามจำนวนที่ลงในเช็ค ธนาคารจึงปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คนั้น ผู้ออกเช็คย่อมมีความผิดมาตรา 4 (3) นี้ ความสำคัญจึงอยู่ที่ว่าขณะที่ออกเช็คผู้สั่งจ่ายมีเงินอยู่ในบัญชีหรือไม่ (มาตรา 4 (2)) หรือมีเงินอยู่ในบัญชีพอจ่ายหรือไม่ (มาตรา 4 (3)) ถ้ามีเงินอยู่ในบัญชีและพอจ่ายในขณะที่ออกเช็คแม้ภายหลังจะปรากฏว่าไม่มี ก็ไม่ต้องด้วยความผิดตามมาตรา 4(2) หรือ มาตรา 4 (3) แต่อาจเป็นความผิดตามมาตรา 4 (1), (4) หรือ (5) แล้วแต่กรณี

ความผิดตามมาตรา 4 (3) นี้ ผู้กระทำความผิดจะต้องมีเจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คด้วย ซึ่งหมายถึงในขณะที่ออกเช็คผู้ออกเช็คทราบอยู่แล้วว่าตนมีเงินอยู่ในบัญชีเท่าใด แต่ยังสั่งจ่ายเงินให้มีจำนวนสูงกว่าจำนวนเงินในบัญชี โดยรู้สึกรู้สีกในการกระทำและโดยประสงค์ต่อผลหรือย่อมนิ่งเห็นผลว่าการออกเช็คสั่งจ่ายเงินไปเช่นนั้น ธนาคารจะปฏิเสธการจ่ายเงิน

³⁴ ประภาศน์ อวยชัย, ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คใหม่ ฉบับแก้ไขปรับปรุงสมบูรณ์ทันต่อยุคปัจจุบัน, หน้า 105.

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 113.

ตามเช็คคนั้น กรณีเช่นนี้ย่อมถือได้ว่ามีเจตนากระทำความผิดตามมาตรา 4 (3) แล้ว แต่ถ้าเห็นว่าคุณกระทำความผิดมิได้มีเจตนาเช่นนั้น เช่น เข้าใจว่าตนยังมีสิทธิเบิกเงินเกินบัญชีในวงเงินที่กำหนด (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1738/2509) หรือเชื่อว่ามีเงินในบัญชีพอจ่าย เช่น โจทก์ฟ้องว่าจำเลยออกเช็คโดยมีเงินในธนาคารไม่พอจ่าย เมื่อได้ความว่าจำเลยเป็นกรรมการของบริษัท ตามข้อบังคับของบริษัทต้องมีกรรมการ 2 คนลงชื่อและประทับตราของบริษัทในเช็คจึงจะใช้ได้ และจำเลยได้ลงชื่อในเช็คร่วมกับกรรมการผู้จัดการ โดยเชื่อกรรมการผู้จัดการว่าบริษัทมีเงินพอจ่าย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1240/2503) ดังนี้ไม่เป็นความผิดตามมาตรา³⁶

(4) ถอนเงินทั้งหมดหรือแต่บางส่วนออกจากบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินตามเช็คจนจำนวนเงินเหลือไม่เพียงพอที่จะใช้เงินตามเช็คคนั้นได้

ความตามมาตรา 4 (4) นี้ เป็นกรณีที่ผู้ส่งจ่ายออกเช็คให้แก่บุคคลหนึ่งบุคคลใดไปแล้ว และในขณะที่ออกเช็คคนั้น เงินในบัญชีของผู้ส่งจ่ายที่ธนาคารมีพอจะจ่ายตามเช็คได้ เพราะหากเป็นกรณีไม่มีเงินเลยก็จะเป็นความผิดตามมาตรา 4 (2) หรือมีแต่ไม่พอจ่ายตามเช็คคนั้น ก็จะเป็นความผิดตามมาตรา 4 (3) ฉะนั้นการที่ผู้ส่งจ่ายรู้อยู่แล้วเช่นนั้น ยังกลับไปถอนเงินจากธนาคารทั้งหมดหรือแต่บางส่วน จนทำให้ไม่มีเงินเหลืออยู่ในบัญชีเพียงพอที่จะจ่ายเงินตามเช็คที่ตนออกไป กรณีเช่นนี้ผู้ส่งจ่ายหรือผู้ออกเช็ค ย่อมจะมีความผิดตามมาตรา 4 (4) นี้

จะเห็นได้ว่าความมุ่งหมายของมาตรานี้ ก็เพื่อประสงค์จะป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ใช้ช่องว่างของกฎหมาย ทำให้การกระทำของตนไม่เป็นความผิด กล่าวคือตามมาตรา 4 (2) และ (3) ถ้าผู้กระทำความผิดมีเงินอยู่ในบัญชีและมีพอจ่ายตามเช็คได้ในขณะออกเช็ค ผู้ส่งจ่ายจะไม่มีผิดตามมาตรา 4 (2), (3) แห่งพระราชบัญญัตินี้ได้เลย ฉะนั้นในกรณีที่ขณะออกเช็คผู้ส่งจ่ายแม้มีเงินอยู่ในบัญชีก็ตาม หากไปถอนเสียก่อนที่ผู้ทรงจะไปขอรับเงินก็จะเป็นความผิดตามมาตรา 4 (4) นี้ ซึ่งกรณีดังกล่าวมาตรา 4 (2) และ (3) บังคับไปไม่ถึง

³⁶เถกิงศักดิ์ คำสุระ, “ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค”, หน้า 49 – 50.

(5) ห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คคนนั้นโดยเจตนาทุจริต

ความตามมาตรา 4 (5) นี้ เป็นกรณีที่ขณะผู้ออกเช็คส่งจ่ายเช็คคนนั้นมีเงินอยู่ในบัญชีพอที่จะจ่ายตามเช็คดังกล่าวได้ หากแต่ผู้ออกเช็คกลับห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คคนนั้นเสีย โดยใช้สิทธิของตนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 992 ซึ่งบัญญัติว่า

“หน้าที่และอำนาจของธนาคารซึ่งจะใช้เงินตามเช็คอันเบิกแก่ตนนั้น ท่านว่าเป็นอันสุดสิ้นไปเมื่อกรณีเป็นดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

- (1) มีคำบอกห้ามการใช้เงิน
- (2) รู้ว่าผู้ส่งจ่ายตาย
- (3) รู้ว่าศาลได้มีคำสั่งรักษาทรัพย์ชั่วคราว หรือคำสั่งให้ผู้ส่งจ่าย

เป็นคนล้มละลาย หรือได้มีประกาศโฆษณาคำสั่งเช่นนั้น”

คำสั่งห้ามธนาคารใช้เงินตามเช่นตาม ป.พ.พ. มาตรา 992 นี้ กฎหมายบังคับให้ธนาคารจำต้องงดการใช้เงินตามเช็คคนนั้น แต่ทั้งนี้การสั่งห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คดังกล่าว จะเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ผู้กระทำจะต้องมีเจตนาทุจริตด้วย เพราะหากการห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คคนนั้น ได้กระทำไปโดยชอบด้วยเหตุผลและสมควรแล้ว ถือได้ว่าผู้กระทำไม่มีเจตนาทุจริต จึงไม่เป็นความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ อาทิเช่น การที่ผู้ออกเช็คห้ามมิให้ธนาคารใช้เงินตามเช็คโดยสุจริต เพราะมูลหนี้ตามเช็คคนนั้นได้มีการชำระเงินให้แล้วก็ดี หรือเช็คคนนั้นไม่ถูกต้องตามมูลหนี้ที่มีต่อกันก็ดี (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 389-390/2505) การที่จำเลยห้ามมิให้ธนาคารใช้เงินตามเช็ค เพราะโจทก์ไม่ส่งมอบของตามข้อตกลงในสัญญา มิใช่เป็นการกระทำโดยมีเจตนาทุจริต (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 106/2522) การที่จำเลยอายัดเช็คพิพาทไว้ หรือห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คคนนั้น ก็เพราะโจทก์และจำเลยยังมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ทำขึ้นระหว่างกัน กรณีเช่นนี้ถือไม่ได้ว่าจำเลยห้ามธนาคารมิให้เงินตามเช็คคนนั้นโดยเจตนาทุจริต (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3066-3065/2522) กรณีจำเลยออกเช็คพิพาทซื้อหุ้นบริษัทจากโจทก์ โดยโจทก์รับรองว่าจะช่วยเรียกเก็บหนี้จากลูกหนี้ของบริษัทให้ การที่จำเลยห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คพิพาท เพราะจำเลยจะต้องตรวจสอบบัญชีลูกหนี้ที่โจทก์มอบให้จำเลย ซึ่งมีรายละเอียดไม่สมบูรณ์ถึง 158 รายการ ดังนี้ไม่เป็นการกระทำโดยมีเจตนาทุจริต (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1440/231) การที่จำเลยห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คพิพาทเนื่องจากโจทก์มิได้ปฏิบัติตามข้อตกลงในเรื่องหนี้สินที่ให้ไว้กับจำเลย ยังถือไม่ได้ว่าจำเลยกระทำโดยเจตนาทุจริต (คำพิพากษา

ศาลฎีกาที่ 1603/2531) จำเลยทั้งสองห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คโดยเข้าใจว่ามีสิทธิหักกลบลดหนี้กับห้างหุ้นส่วนจำกัด ท. เนื่องจากโจทก์มีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องรับรู้หนี้ที่ห้างหุ้นส่วนจำกัด ท. จะต้องชดใช้ให้แก่จำเลยทั้งสอง ดั่งนี้ย่อมมิใช่เป็นการกระทำโดยทุจริต (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5987/2539) เป็นต้น

2.6.1.4 ความผิดเกิดขึ้นเมื่อได้มีการยื่นเช็คเพื่อให้ใช้เงินโดยชอบด้วยกฎหมายและธนาคารได้ปฏิเสธไม่ใช้เงินตามเช็คนั้น

ความตามมาตรา 4 วรรคท้าย ซึ่งได้บัญญัติว่า “เมื่อได้มีการยื่นเช็คเพื่อให้ใช้เงินโดยชอบด้วยกฎหมาย ถ้าธนาคารปฏิเสธไม่ใช้เงินตามเช็คนั้นผู้ออกเช็คมีความผิด...” นั้น หมายความว่า การกระทำที่จะเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ได้นั้น จะต้องมีการยื่นเช็คเพื่อให้ใช้เงินโดยชอบด้วยกฎหมายด้วย จึงจะครบองค์ประกอบความผิด กล่าวคือ ผู้ทรงเช็คต้องนำเช็คที่ตนเองได้รับมาไปเรียกเก็บเงินจากธนาคารเจ้าของเช็คโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งมีความหมายว่านำเช็คไปเรียกเก็บเงินตามวันที่ที่ลงในเช็ค หากมีการนำเช็คดังกล่าวไปเรียกเก็บเงินก่อนวันที่ลงในเช็ค ถือว่าเป็นการเรียกเก็บเงินโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย³⁷

การที่พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ได้บัญญัติให้การยื่นเช็คเพื่อให้ใช้เงินโดยชอบด้วยกฎหมาย เป็นองค์ประกอบความผิดเพิ่มเติมไปจากกฎหมายเช็คฉบับเดิม (พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497) เป็นการเดินตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1261/2529 ซึ่งได้วางหลักไว้ว่า “การที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค จะต้องเป็นการปฏิเสธเนื่องจากการยื่นให้ใช้เงินโดยชอบ โจทก์เป็นผู้ทรงนำเช็คซึ่งจำเลยเป็นผู้ออกเข้าบัญชีเพื่อเรียกเก็บเงินตามเช็คก่อนวันที่ลงในเช็ค ย่อมเป็นการยื่นให้ใช้เงินโดยไม่ชอบด้วย ป.พ.พ.มาตรา 989 ประกอบมาตรา 914 แม้ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินเพราะบัญชีของจำเลยถูกปิดมาก่อนที่จะมีการออกเช็ค ก็ยังถือไม่ได้ว่าเป็นการปฏิเสธการจ่ายเงินในวันที่เช็คถึงกำหนด การกระทำของจำเลยจึงยังไม่เป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497”

³⁷ ประมาณ เลื่องวัฒนะวณิช, “แนวคิดใหม่ความผิดทางอาญาว่าด้วยเช็ค”, หน้า 4.

นอกจากกรณีดังกล่าวข้างต้นแล้ว เช็คบางฉบับไม่สามารถเปลี่ยนมือได้ เช่น เช็คที่มีการขีดคร่อมและมีข้อความในระหว่างเส้นที่ขีดคร่อมว่า “A/C PAYEE ONLY” หรือคำว่า “ห้ามเปลี่ยนมือ” ซึ่งเป็นเช็คที่ผู้ที่ถูกระบุชื่อในเช็คเท่านั้นที่จะสามารถนำเช็คดังกล่าวไปเรียกเก็บเงิน จากธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็ค โดยวิธีการนำเข้าบัญชีของตนเท่านั้น ผู้ทรงไม่อาจจะสลักหลังส่งมอบ ให้แก่ผู้อื่นได้ หรือส่งมอบให้ผู้ที่ไม่มีชื่อในเช็คเป็นผู้นำเช็คดังกล่าวเข้าบัญชีเรียกเก็บเงินได้ ดังนั้นถ้า หากปรากฏว่าผู้ทรงเช็คมิใช่ผู้ที่มีชื่อที่ระบุไว้ในเช็คดังกล่าว และมีข้อความขีดคร่อมว่า “A/C PAYEE ONLY” แล้ว การนำเช็คดังกล่าวไปเรียกเก็บเงิน ถือได้ว่ามิได้มีการนำเช็คเรียกเก็บเงินโดยชอบด้วย กฎหมาย เพราะเนื่องจากไม่ใช่ผู้ทรงโดยชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้นหากเช็คถูกธนาคารปฏิเสธการจ่าย เงิน ผู้สั่งจ่ายย่อมไม่มีความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2055/2536)

2.7 การดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534

ในบทบัญญัติตามมาตรา 4 วรรคท้าย ได้บัญญัติโทษสำหรับผู้กระทำความผิด คือ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ ทำให้คดีความผิดดังกล่าวอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแขวง จึงเห็นสมควรกล่าวถึงสาระสำคัญของ การดำเนินคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค โดยศึกษาจากพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 พอสั่งเขป ดังนี้³⁸

(1) การฟ้องคดี

(ก) ต้องฟ้องภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่ผู้ต้องหาถูกจับ โดยมาตรา 7 ได้บัญญัติให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแขวงให้ทันภายในกำหนดเวลาสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาผู้ต้องหาถูกจับ แต่มิให้นับเวลาเดินทางตามปกติที่นำตัวผู้ต้องหาจากที่จับมายังที่ทำการของพนักงานสอบสวน จากที่ทำการของพนักงานสอบสวนและ/หรือจากที่ทำการของพนักงานอัยการมาศาลเข้าในกำหนด

³⁸ สุพิศ ปราณีตพลกรัง, ข้อสังเกตทางกฎหมายเกี่ยวกับพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประจวบรังค์ จำกัด , 2534), หน้า 24.

เวลาสี่สิบแปดชั่วโมงนั้นด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การสอบสวนดำเนินคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็วยิ่งขึ้น และเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาในคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลแขวง

(ข) กรณีฟ้องโดยไม่ต้องมีการสอบสวน ในการฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการจะต้องมีการสอบสวนก่อน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 ซึ่งบัญญัติห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาล โดยมีได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน การฟ้องคดีอาญาในศาลแขวงก็อยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ดังกล่าวเช่นเดียวกัน แต่กฎหมายก็บัญญัติไว้เป็นพิเศษสำหรับกรณีที่ผู้ต้องหาให้การรับสารภาพโดยมาตรา 20 บัญญัติให้พนักงานอัยการฟ้องคดีต่อศาลโดยมิต้องทำการสอบสวนและให้ฟ้องด้วยวาจา

(2) การผลิตฟ้อง

การผลิตฟ้องเป็นการขออนุญาตเลื่อนการฟ้องร้องคดีตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดตามมาตรา 7 ซึ่งกรณีที่จะมีการผลิตฟ้องนั้นจะต้องเป็นกรณีที่มีการจับกุมผู้ต้องหา เพราะจะมีการเริ่มต้นนับกำหนดระยะเวลาสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่จับกุม หากไม่มีการจับกุมก็ไม่จำเป็นต้องผลิตฟ้อง เช่น กรณีนิติบุคคลเป็นจำเลย ไม่มีการจับกุมผู้ต้องหา กรณีผู้ต้องหาถูกจับและควบคุมตัวในคดีอื่นอยู่ก่อนแล้ว เป็นต้น นอกจากนี้แล้วจะต้องมีความจำเป็นในการที่จะต้องขอผลิตฟ้อง เช่น อาจจะเป็นความจำเป็นในการสอบสวน ทำให้ฟ้องคดีไม่ทันโดยพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการผู้ยื่นคำร้องขอผลิตฟ้องจะบรรยายมาในคำร้อง

สำหรับระยะเวลาขอผลิตฟ้องนั้น ตามมาตรา 7 กำหนดไว้ว่า จะขอผลิตฟ้องได้คราวละไม่เกิน 6 วัน แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 3 คราว เว้นแต่หากอ้างเหตุจำเป็น โดยได้แสดงถึงเหตุจำเป็นและนำพยานมาเบิกความประกอบจนเป็นที่พอใจแก่ศาล และหากมีการขอให้ขังผู้ต้องหาด้วย หรือผู้ต้องหาแสดงตัวต่อศาล ศาลจะสอบถามผู้ต้องหาว่าจะมีข้อคัดค้านประการใดหรือไม่ กรณีดังกล่าวศาลมีอำนาจสั่งอนุญาตให้ผลิตฟ้องต่อไปได้คราวละไม่เกิน 6 วัน แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 2 คราว

นอกจากที่ได้กล่าวมาข้างต้น พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ยังได้มีบทบัญญัติที่กำหนดในเรื่องของสถานะความผิด การควบคุมหรือขังผู้ต้องหา

หรือจำเลยและการปล่อยชั่วคราว การกำหนดกรณีให้ถือว่าคดีเล็กน้อย และการฟ้องคดีแพ่งรวมมาในคดีอาญา รายละเอียดดังนี้

(1) สถานะของความผิด

ตามพระราชบัญญัติฯ มาตรา 5 ได้บัญญัติว่า “ความผิดตามมาตรา 4 เป็นความผิดอันยอมความได้”

เมื่อคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค กฎหมายบัญญัติให้เป็นความผิดอันยอมความได้ จึงมีกรณีที่จะต้องพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้องบางประการ กล่าวคือ³⁹

1. กรณีเกี่ยวกับการร้องทุกข์และอายุความ

ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 96 บัญญัติไว้ว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 95 ในกรณีความผิดอันยอมความได้ ถ้าผู้เสียหายมิได้ร้องทุกข์ภายในสามเดือนนับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด เป็นอันขาดอายุความ”

ดังนั้นในกรณีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ผู้เสียหายจะต้องดำเนินการให้ถูกต้องตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือฟ้องร้องภายในอายุความ คือ ภายใน 3 เดือนนับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด มิฉะนั้นคดีจะขาดอายุความ

2. กรณีเกี่ยวกับสิทธินำคดีมาฟ้องระงับ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไว้ประการหนึ่ง (2) กล่าวคือ ในคดีความผิดต่อส่วนตัว เมื่อได้ถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้องหรือยอมความกันโดยถูกต้องตามกฎหมาย กรณีดังกล่าวมีผลทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไป ซึ่งกรณีของความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คเป็นคดีอันยอมความได้ จึงอาจมีการระงับคดีได้โดยวิธีดังกล่าว

(2) การควบคุมหรือขังผู้ต้องหาหรือจำเลยและการปล่อยชั่วคราว

ตามพระราชบัญญัติฯ มาตรา 6 ได้บัญญัติว่า “การควบคุมหรือขังผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีตามพระราชบัญญัตินี้ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาในศาล

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

แขวง แต่ถ้าผู้ต้องหาหรือจำเลยยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลสั่งปล่อยชั่วคราว โดยมีประกันแต่ไม่มีหลักประกัน หรือมีประกันและหลักประกันไม่เกินหนึ่งในสามของจำนวนเงินตามเช็ค”

ผลจากบทบัญญัติในมาตรา 4 วรรคท้าย ซึ่งมีผลทำให้คดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คต้องอยู่ในอำนาจของศาลแขวง ดังนั้นในมาตรา 6 จึงบัญญัติรองรับเกี่ยวกับการควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือซึ่งจำเลยว่าเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง และได้บัญญัติให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลสั่งปล่อยชั่วคราว โดยมีประกัน แต่ไม่มีหลักประกัน หรือมีประกันและหลักประกันไม่เกินหนึ่งในสามของจำนวนเงินตามเช็ค โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะให้มีการปล่อยชั่วคราวได้อย่างกว้างขวางและเป็นไปได้มากที่สุด ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้กระทำความผิดว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คไม่ใช่อาชญากรนั่นเอง อีกทั้งการกำหนดหลักประกันก็มีไว้เพื่อประโยชน์ในการประกันหนี้ของเจ้าหนี้ แต่เป็นมาตรการป้องกันการหลบหนีของผู้ต้องหาหรือจำเลย กฎหมายจึงบัญญัติลงลึกไปถึงการกำหนดเพดานชั้นสูงของการใช้ดุลพินิจในการเรียกหลักประกัน

(3) คดีเล็กกัน

ตามพระราชบัญญัติฯ มาตรา 7 ได้บัญญัติว่า “ผู้กระทำความผิดตามมาตรา 4 ได้ใช้เงินตามเช็คแก่ผู้ทรงเช็คหรือแก่ธนาคารภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้ออกเช็คได้รับหนังสือบอกกล่าวจากผู้ทรงเช็คว่าธนาคารไม่ใช้เงินตามเช็คนั้น หรือวันที่ผู้กระทำความผิดตามมาตรา 4 ได้ออกเช็คเพื่อใช้เงินนั้นได้สิ้นผลผูกพันไปก่อนศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด ให้ถือว่าคดีเล็กกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

จากบทบัญญัติดังกล่าว เหตุที่ถือว่าทำให้คดีเล็กกันนี้มี 2 กรณี คือ

1. ผู้กระทำความผิดได้ใช้เงินตามเช็คแก่ผู้ทรงเช็คหรือแก่ธนาคารภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้ออกเช็คได้รับหนังสือบอกกล่าวจากผู้ทรงเช็คว่าธนาคารไม่ใช้เงินตามเช็คนั้น
2. วันที่ผู้กระทำความผิดได้ออกเช็คเพื่อใช้เงินนั้น ได้สิ้นผลผูกพันไปก่อนศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด

(4) การฟ้องคดีแพ่งรวมมาในคดีอาญา

ตามพระราชบัญญัติฯ มาตรา 8 ได้บัญญัติว่า “ถ้าจำนวนเงินในเช็คแต่ละฉบับหรือหลายฉบับรวมกันไม่เกินจำนวนเงินที่ผู้พิพากษาคนเดียวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งได้ การฟ้องคดีแพ่งเรียกเงินตามเช็คนั้นจะรวมฟ้องต่อศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญาก็ได้ การพิจารณาคดีแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง”

บทบัญญัติดังกล่าวกำหนดให้มีการฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกเงินตามเช็ค โดยรวมฟ้องต่อศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญาก็ได้ โดยมีเงื่อนไขว่าจำนวนเงินในเช็คแต่ละฉบับหรือหลายฉบับรวมกันต้องไม่เกินกว่าจำนวนเงินที่ผู้พิพากษาคนเดียวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งได้ โดยเจตนารมณ์ของมาตรานี้ ก็เพื่อความสะดวกแก่ผู้ทรงเช็คทำให้ไม่ต้องเสียเงินและเสียเวลาในการยกฟ้องเป็น 2 คดี หรือฟ้อง 2 ครั้ง เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายของคู่ความและทำให้การดำเนินคดีรวดเร็วขึ้น เพราะการสืบพยานก็ทำครั้งเดียวกัน ตัดสินคดีด้วยคำพิพากษาฉบับเดียวกัน แต่บทบัญญัตินี้ดังกล่าวก็เป็นเพียงบทบัญญัติให้สิทธิแก่คู่ความ คู่ความอาจไม่ใช้ หรือยังสมัครใจไปแยกฟ้องเป็นสองคดีก็ได้ และผลจากมาตรการนี้ไม่ได้มีผลทำให้ถือว่า คดีว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คกลายเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาไป เพราะความรับผิดชอบตามเช็คในทางแพ่งนั้นไม่ได้เกิดจากการกระทำความผิดทางอาญาแต่อย่างใด⁴⁰

2.8 โทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534

โทษทางอาญาเป็นเครื่องมือหนึ่งที่รัฐนำมาบังคับใช้กับความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผู้ทรงเช็คให้ได้รับการใช้เงินตามเช็ค การนำโทษทางอาญามาใช้กับความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ก็เพียงมุ่งหวังที่จะลงโทษบุคคลที่ใช้เช็คโดยไม่สุจริต และใช้โทษทางอาญาเป็นเครื่องมือในการข่มขู่ให้ผู้ออกเช็คเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าออกเช็คโดยไม่มีเงิน มีผลให้เช็คกลายเป็นตราสารที่มีคุณค่าทางการเงินและเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายทั้งในวงการค้าธุรกิจและโดยทั่วไป ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญก้าวหน้าและเพื่อให้การดำเนินการต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างมีระเบียบ โดยบทบัญญัติตามมาตรา 4 วรรค

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 48.

ทำยได้กำหนดโทษไว้ คือ “...ผู้ออกเช็คมีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ” ซึ่งจะเห็นได้ว่ากฎหมายดังกล่าวได้กำหนดโทษสำหรับผู้กระทำผิดไว้ 2 สถาน คือ โทษจำคุกและโทษปรับ โดยไม่มีการกำหนดแยกสำหรับโทษที่จะลงแก่บุคคลธรรมดาและโทษที่จะลงแก่นิติบุคคล ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่ผู้เขียนจะได้กล่าวต่อไปในบทที่ 3 นอกจากนี้ยังไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีการเพื่อความปลอดภัยไว้โดยเฉพาะสำหรับความผิดนี้แต่อย่างใด

สำหรับการนำโทษจำคุกมาใช้กับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ซึ่งเป็นความผิดทางธุรกิจนั้น เป็นผลมาจากแนวคิดที่ว่าโทษจำคุกเป็นโทษที่มุ่งบังคับเข้ากับเสรีภาพของบุคคล ผลสำคัญของโทษจำคุกจะส่งผลในแง่ของการข่มขู่ยับยั้งและการป้องกันสังคม กล่าวคือ โทษจำคุกไม่เพียงแต่จะทำให้ผู้กระทำผิดเกิดความเข็ดหลาบและไม่กล้ากระทำความผิดอีก (Individual Deterrence) เท่านั้น ยังได้ผลในการทำให้ผู้อื่นเกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดตามอย่างอีกด้วย (General Deterrence)⁴¹

แต่อย่างไรก็ดีจะเห็นว่ากฎหมายไม่ได้ใช้โทษจำคุกเพียงลำพัง เนื่องจากความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คเป็นการกระทำความผิดทางธุรกิจ ในบางกรณีการใช้โทษจำคุกจึงไม่เหมาะสม ประกอบแนวคิดที่ว่า การลงโทษควรจะต้องสนองวัตถุประสงค์ในทางข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) ด้วยจึงได้มีการนำเอาโทษปรับ (fine) มาใช้บังคับ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นโทษหลักที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย และเป็นโทษที่สามารถตอบสนองเป้าหมายในการข่มขู่ยับยั้งได้เป็นอย่างดี เพราะโดยธรรมชาติของบุคคลแล้วย่อมหวงแหนทรัพย์สินของตน การบัญญัติโทษปรับไว้เป็นบทบังคับในกฎหมายจึงทำให้บุคคลเกิดความเกรงกลัวและไม่กล้าที่จะกระทำความผิด เหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ การใช้โทษปรับจะเอื้อประโยชน์แก่รัฐมากกว่าโทษจำคุก โดยนอกจากรัฐจะไม่ต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการบังคับโทษจำคุก เช่น ค่าก่อสร้างและทำนุบำรุงเรือนจำเพื่อคุมขังผู้กระทำความผิด ค่าใช้จ่ายในการจำผู้คุมและค่าอาหารแล้ว รัฐยังได้เงินค่าปรับเป็นรายได้แผ่นดินอีกด้วย⁴² แต่ทั้งนี้ การบังคับใช้

⁴¹ภาคภูมิ บัณฑิตราชกูร, “การใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 39.

⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 41.

โทษจำคุกและโทษปรับยังมีข้อขัดข้องบางประการ โดยเฉพาะในเรื่องความเหมาะสมของโทษ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักในการศึกษาครั้งนี้ และเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวจึงได้มีการนำเอารูปแบบการลงโทษต่าง ๆ และ มาตรการเสริมอื่น ๆ มาใช้เพื่อให้การลงโทษมีความยืดหยุ่นและเหมาะสมยิ่งขึ้น โดยจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

2.9 โทษทางอาญาตามกฎหมายว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คของต่างประเทศ

2.9.1 ประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสนั้นแต่เดิมการออกเช็คโดยไม่มีเงินในบัญชีไม่เป็นความผิดอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา เว้นแต่จะได้กระทำในลักษณะที่เป็นความผิดฐานฉ้อโกง ต่อมาได้มีกฎหมายฉบับลงวันที่ 2 สิงหาคม ค.ศ. 1917 ลงโทษทางอาญากับผู้กระทำความผิดนี้โดยใช้โทษของความผิดฐานลักขโมยออกตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 408 และขยายไปถึงการถอนเงินออกจากบัญชีเงินเป็นเหตุให้มีเงินไม่พอจ่ายตามเช็ค ซึ่งโทษดังกล่าวมานี้ปรากฏว่าเบาเกินไป เพราะมีการกระทำความผิดเกี่ยวกับการใช้เช็คมากขึ้น จึงได้มีกฎหมายฉบับลง วันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1926 ให้ลงโทษความผิดดังกล่าวโดยใช้โทษของความผิดฐานฉ้อโกงตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 405 และได้เพิ่มการสั่งห้ามธนาคารจ่ายเงินตามเช็คให้เป็นความผิดด้วย ต่อมาจึงได้มีกฎหมายฉบับลงวันที่ 30 ตุลาคม ค.ศ. 1935 ซึ่งเป็นกฎหมายที่รวมเอาความผิดเกี่ยวกับการใช้เช็คไม่มีเงินไว้ในมาตรา 66 และต่อมามีกฎหมายฉบับลงวันที่ 24 พฤษภาคม ค.ศ. 1938 ได้บัญญัติเพิ่มความผิดฐานรับเช็คไม่มีเงินเข้าไว้ในมาตรา 66 ด้วย กฎหมายเกี่ยวกับความผิดในการใช้เช็คของฝรั่งเศสได้มีการแก้ไขต่อมาอีกหลายครั้ง ฉบับแก้ไขครั้งสุดท้ายคือกฎหมายลงวันที่ 11 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1951 ซึ่งมีผลใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบัน⁴³

⁴³ สง่า ดวงอัมพร, คำอธิบายกฎหมายเกี่ยวกับเช็ค การสอบสวนและดำเนินคดี

(กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2526) ,หน้า 13-14.

กฎหมายฉบับดังกล่าว เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับความผิดฐานออกเช็คและรับเช็ค
ไม่มีเงิน คือ บทบัญญัติในมาตรา 66 ความว่า

“ผู้ใดโดยเจตนาไม่สุจริตออกเช็คโดยไม่มีเงินในบัญชีธนาคารอันจะพึงให้ใช้เงินได้
อยู่ก่อนแล้ว หรือออกเช็คโดยมีเงินในบัญชีอยู่น้อยกว่าจำนวนเงินในเช็ค หรือออกเช็คแล้วถอนเงินทั้ง
หมดหรือแต่บางส่วนออกไปเสีย หรือห้ามการจ่ายเงิน ต้องระวางโทษเช่นเดียวกับความผิดฐานฉ้อโกง
ตามมาตรา 405 วรรคแรกแห่งประมวลกฎหมายอาญา แต่ทั้งนี้โทษปรับจะต้องไม่ต่ำกว่าจำนวนเงิน
ในเช็ค หรือจำนวนเงินที่ไม่สามารถจ่ายตามเช็คนั้น

ผู้ใดโดยรู้อยู่แล้วยอมรับเช็คซึ่งออกตามความในวรรคก่อน ต้องระวางโทษเช่น
เดียวกัน ฯลฯ”⁴⁴

ลักษณะความผิดตามมาตรา 66 ของกฎหมายฝรั่งเศส นั้นมีลักษณะความผิดใน
ข้อสาระสำคัญ 4 ความผิด คือ

- 1) ความผิดฐานโดยทุจริต ออกเช็คไม่มีเงินที่จะชำระไว้ก่อน
- 2) ความผิดฐานออกเช็คโดยเงินที่จะชำระมีจำนวนน้อยกว่าจำนวนเงินในเช็ค
- 3) ความผิดฐานถอนเงินทั้งหมดหรือแต่บางส่วนหลังจากการออกเช็ค
- 4) ความผิดฐานห้ามมิให้ธนาคารใช้เงินสดตามเช็ค

ซึ่งถ้าบุคคลใดกระทำการออกเช็คในลักษณะ 4 ประการ ดังกล่าวหรือบุคคลรู้อยู่
แล้วแต่ยอมรับเช็คในลักษณะ 4 ประการดังกล่าวนี้ จะต้องระวางโทษเช่นเดียวกับความผิดฐาน
ฉ้อโกง (ตามมาตรา 405 วรรคแรก) และโทษปรับจะต้องไม่ต่ำกว่าจำนวนเงินในเช็ค หรือจำนวนเงินที่
ไม่พอจ่ายตามเช็ค ซึ่งอัตราโทษในความผิดฐานฉ้อโกงตามประมวลกฎหมายอาญาของประเทศฝรั่งเศส
มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปีถึง 5 ปี และปรับตั้งแต่ 3,600 ฟรังก์ ถึง 36,000 ฟรังก์ นอกจากนี้ยัง
บัญญัติให้การกระทำผิดเกี่ยวกับการโอนเช็คหรือตราสารอย่างหนึ่งอย่างใดโดยรู้ว่าไม่มีเงินพอจ่าย
ตามตราสารนั้น ตามมาตรา 61(2) เป็นความผิดอีกด้วย

⁴⁴ โกลเมน ภัทรภริมย์, “ความผิดฐานรับเช็คไม่มีเงิน,” บทบัญญัติ 28 (2514) : 943.

จากบทบัญญัติความผิดดังกล่าว มีข้อที่น่าสังเกตว่าการออกเช็คโดยเจตนาจะมีให้มีการใช้เงินตามเช็ค ในกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสนั้น มิได้บัญญัติให้การกระทำเช่นนี้เป็นความผิด อีกทั้งในองค์ประกอบความผิดเกี่ยวกับการใช้เช็ค ก็มีได้บัญญัติองค์ประกอบความผิดว่าธนาคารต้องปฏิเสธการใช้เงินตามเช็คไว้ด้วยแต่อย่างไร ซึ่งน่าจะหมายความว่าถ้าออกเช็คเข้าลักษณะความผิดประการใดประการหนึ่งใน 4 ประการ แม้ธนาคารจะไม่ปฏิเสธการจ่ายเงินก็ย่อมมีความผิด ดังนั้นจึงทำให้กฎหมายของฝรั่งเศสมีลักษณะเข้มงวดในเรื่องการใช้เช็คเป็นความผิดอย่างมาก และนอกจากนี้การออกเช็คตามกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสนั้นถือว่าเป็นการออกเช็คเพื่อวัตถุประสงค์ในการชำระเงินเท่านั้น มิใช่มีไว้เพื่อการอื่น ฉะนั้น การออกเช็คไม่ว่าจะเป็นการออกเช็คเพื่อการประกัน เพื่อการเครดิตอย่างอื่น หรือเพื่อการอื่นใดโดยสถานะที่จะมีการนำเช็คนั้นไปขึ้นเพื่อชำระเงิน ถ้ามีการนำเช็คไปขอรับเงินจากธนาคาร หากธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินก็ถือว่าเป็นความผิดทั้งสิ้น⁴⁵ ซึ่งจากการตีความและใช้กฎหมายของประเทศฝรั่งเศสดังกล่าว ทำให้การใช้เช็คอยู่ในระเบียบเดียวกันและมีความรุนแรง

และนอกจากโทษจำคุกหรือโทษปรับ ซึ่งเป็นโทษหลักดังที่ได้กล่าวมาแล้ว กฎหมายของประเทศฝรั่งเศสอาจลงโทษผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเช็คในลักษณะอื่น ๆ ได้อีก เป็นต้นว่า ผู้กระทำความผิดอาจถูกห้ามเข้าเขตกำหนดไม่เกิน 5 ปี และยิ่งกว่านั้นผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเช็คยังอาจถูกตัดสิทธิตามกฎหมายอื่น ๆ อีก หลายประการ เช่น

- ต้องห้ามมิให้ประกอบอาชีพการธนาคาร (Loi du 19 Juin 1930, Art.
- ห้ามมิให้ประกอบอาชีพการประกันภัย (Loi du 13 Juin 1938, Art. 29)
- ห้ามมิให้ประกอบอาชีพนายหน้า (Decret – Loi du 8 aout 1935, Art.8)
- ห้ามมิให้เป็นสมุหบัญชีในบริษัทจำกัด (Decret – Loi du 8 aout 1935, Art. 38 และ Loi du 24 arril 1966 Art.496.3)
- ห้ามมิให้เป็นผู้ดำเนินการหรือจัดการในตำแหน่งใด ๆ ในบริษัทจำกัด ห้างหุ้นส่วนจำกัด หรือเป็นตัวแทนหรือสาขาของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนดังกล่าว (Decret – Loi du 8 aout 1935, Art. 6) และ

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 945.

- ห้ามมิให้ประกอบอาชีพการค้าหรืออุตสาหกรรมใดๆถ้าหากว่าถูกคำพิพากษาให้จำคุกตั้งแต่ 3 เดือนขึ้นไป (Loi du 30 aout 1947 Art. 1-2)⁴⁶

ซึ่งจากข้อกำหนดห้ามดังกล่าวทำให้เห็นว่าประเทศฝรั่งเศสให้ความสำคัญกับการใช้เช็คมาก จะเห็นได้ว่าถ้าบุคคลใดถูกศาลพิพากษาให้ลงโทษในความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คแล้ว กฎหมายจะห้ามประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับความเชื่อถือ เกี่ยวกับการเงิน การธนาคาร การค้าขาย ซึ่งส่งผลในบุคคลผู้ใช้เช็คต้องระมัดระวังการใช้เช็คมากยิ่งขึ้น⁴⁷

2.9.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้การกระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คเป็นการกระทำความผิดทางเศรษฐกิจในลักษณะที่เป็นการฉ้อโกงสถาบันการเงินอย่างหนึ่ง อาทิเช่น การใช้เช็คโดยไม่มีเงินในบัญชี การใช้เช็คปลอม นอกจากนี้ยังมีการกระทำอื่น ๆ ที่ถือเป็นการฉ้อโกงสถาบันการเงิน ไม่ว่าจะเป็นการใช้เอกสารการกู้ยืมอันเป็นเท็จ การฉ้อโกงโดยใช้เครดิตการ์ด การใช้เครื่อง ATM โดยไม่ได้รับอนุญาต การฉ้อโกงทางไปรษณีย์ ตลอดจนการทำธุรกิจฉ้อฉลระหว่างธนาคารนอกประเทศกับธนาคารในประเทศ ซึ่งความผิดต่าง ๆ เหล่านี้ ตาม Title 18 ของ US Code Section 1344 Bank Fraud ได้กำหนดโทษจำคุกไว้ในอัตราไม่เกิน 30 ปี โดยโทษจำคุกที่กำหนดไว้ในอัตรานี้เป็นผลมาจากการแก้ไขกฎหมายหลังเกิดวิกฤติการณ์ทางการเงินในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งวิกฤติการณ์ดังกล่าวก็เป็นผลมาจากการฉ้อโกงในสถาบันการเงินที่ทำให้สถาบันการเงินหลายแห่งต้องล้มเลิกกิจการไปนั่นเอง การแก้ไขอัตราโทษให้มีความรุนแรงมากขึ้นนี้ เป็นไปเพื่อให้อัตราโทษมีความสอดคล้องกับความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อระบบเศรษฐกิจ ซึ่งนอกจากจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมโทษจำคุกขึ้นสูงจาก 5 ปี เป็น 30 ปี และเพิ่มเติมโทษปรับจาก 10,000 เหรียญสหรัฐ เป็น 1,000,000 เหรียญสหรัฐแล้ว ยังกำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องรับผิดทางแพ่งในบางกรณีด้วย ซึ่งถือเป็นการใช้มาตรการ

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 950.

⁴⁷ กฤษณา ชัยวิเศษ, “การให้สิทธิและการบังคับชำระหนี้ด้วยเช็ค,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543), หน้า 137.

บังคับทางอาญาควบคู่กับมาตรการทางแพ่ง เพื่อหวังผลให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ⁴⁸

สำหรับในส่วนของกฎหมายมลรัฐนั้น ขอกล่าวถึงมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับความผิดอันเกิดจากการเช็คของมลรัฐเคนทักกี ซึ่งได้บัญญัติให้การสั่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินหรือการกระทำความผิดเกี่ยวกับเช็คเป็นความผิดทางอาญา โดยบัญญัติไว้ใน Criminal law of KENTUCKY ฉบับลงวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1975 (แปลโดยศาสตราจารย์จิตติ ติงศรัทภัย) ซึ่งมีข้อสังเกตว่าได้มีการบัญญัติแยกอัตราโทษทางอาญาในการกระทำความผิดเกี่ยวกับเช็คของบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลต่างหากจากกัน อีกทั้งยังได้มีการแบ่งระดับของความผิดโดยถือเอาจำนวนเงินที่สั่งจ่ายในเช็คเป็นหลักเกณฑ์ในการแบ่งอีกด้วย

ความผิดเกี่ยวกับเช็คตาม Criminal Law of KENTUCKY มาตรา 514.041(1) (e), (4) (a) (b) กำหนดให้การกระทำความผิดเกี่ยวกับเช็ค หรือการสั่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินเป็นการกระทำความผิดฐานลักทรัพย์โดยการหลอกลวง ดังนี้

“... (1) บุคคลที่มีความผิดฐานลักทรัพย์โดยการหลอกลวง เมื่อผู้นั้นได้ทรัพย์สินของผู้อื่นมาโดยการหลอกลวง ด้วยเจตนาเอาทรัพย์สินนั้นไปจากผู้อื่นนั้น บุคคลทำการหลอกลวงเมื่อได้กระทำการต่อไปนี้โดยเจตนา

(e) ออกหรือโอนเช็ค หรือคำสั่งทำนองเดียวกันที่ให้จ่ายเงินเมื่อได้เห็น โดยรู้ว่าผู้จ่ายจะไม่จ่ายเงินตามคำสั่งนั้น

(4) เพื่อประโยชน์ของ (1) ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ออกเช็คหรือคำสั่งทำนองเดียวกันที่ให้จ่ายเงินเมื่อได้เห็น รู้ว่าเช็คหรือคำสั่งนั้นจะไม่มีการจ่ายเงิน นอกจากเช็คหรือคำสั่งที่ลงวันล่วงหน้า ถ้า

(a) ผู้ออกเช็คไม่มีบัญชีกับผู้จ่ายในเวลา而出เช็คหรือคำสั่งนั้น
หรือ

(b) ผู้จ่ายปฏิเสธการจ่ายเงิน เพราะไม่มีเงินในบัญชี เมื่อได้ยื่น

⁴⁸ ภาควิชา บัณฑิตวิทยาลัย, “การใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ”, หน้า 40.

เช็คภายใน 30 วันหลังจากออกเช็ค และผู้ออกเช็คจะเลยไม่ชำระเงินภายใน 10 วัน จากที่ได้รับการบอกกล่าวไม่ให้เงินนั้น ...”

จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติความผิดเกี่ยวกับการใช้เช็คดังกล่าวยังให้รวมถึงเอกสารอื่นทำนองเดียวกันเป็นความผิดฐานลักทรัพย์โดยการหลอกลวงด้วย และถือว่าคุณผิดออกหรือโอนเช็ค หรือคำสั่งทำนองเดียวกันที่ให้จ่ายเงินเมื่อได้เห็น โดยรู้ว่าผู้ออกเช็คจะไม่จ่ายเงินตามเช็ค ถือเป็นความผิดฐานลักทรัพย์โดยการหลอกลวง นอกจากนี้ใน (4) ของมาตราเดียวกันยังให้สันนิษฐานไว้ก่อนเพื่อประโยชน์ของ (1) ว่าถ้าผู้ออกเช็คไม่มีบัญชีกับผู้จ่ายในเวลา而出เช็ค หรือผู้จ่ายเงินปฏิเสธการจ่ายเงินเพราะไม่มีเงินในบัญชี เมื่อให้ยื่นเช็คภายใน 30 วัน หลังจากออกเช็ค และที่สำคัญผู้ออกเช็คจะเลยไม่ชำระเงินภายใน 10 วัน นับจากที่ได้รับการบอกกล่าวให้ใช้เงิน ซึ่งในประการหลังนี้ผู้ออกเช็คต้องไม่ชำระเงินภายใน 10 วันด้วยจึงจะเป็นความผิด ถ้าผู้ออกเช็คนำเงินมาชำระภายใน 10 วัน ก็ไม่เป็นความผิดฐานลักทรัพย์โดยการหลอกลวง เพราะไม่เข้าองค์ประกอบนั่นเอง จากข้อกำหนดนี้ ทำให้เห็นว่าบทบัญญัติที่ลงโทษทางอาญาในความผิดเกี่ยวกับการใช้เช็คของมลรัฐเคนทักกี ประเทศสหรัฐอเมริกา มีลักษณะผ่อนปรนมากกว่ากฎหมายของประเทศฝรั่งเศส เนื่องจากกฎหมายประสงศ์ให้มีการนำเงินมาชำระตามเช็คมากกว่าที่ประสงศ์จะลงโทษผู้กระทำความผิด โดยการกำหนดให้ผู้กระทำผิดมีโอกาสได้แก้ตัวโดยนำเงินมาชำระนั่นเอง

นอกจากนี้บทบัญญัติความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คของมลรัฐเคนทักกี ยังได้แบ่งประเภทความผิดโดยถือเอาจำนวนเงินที่สั่งจ่ายในเช็คเป็นหลักในการแบ่งแยกความผิดโดยในมาตรา 514.040 (5) ได้บัญญัติไว้ดังนี้

“การลักทรัพย์โดยการหลอกลวงเป็นความผิด Misdemeanor (ความผิดที่มีโทษไม่รุนแรง) ชั้น A เว้นแต่ทรัพย์สินมีราคา 100 เหรียญสหรัฐหรือกว่านั้น ในกรณีนี้เป็นความผิด Felony (ความผิดที่มีโทษรุนแรง) ชั้น D”

สำหรับระวางโทษจำคุกสำหรับความผิด Misdemeanor นั้น มาตรา 532.090 ได้กำหนดโทษไว้อย่างสูงดังนี้ คือ

- (1) ชั้น A ไม่เกิน 12 เดือน
- (2) ชั้น B ไม่เกิน 90 วัน

และระวางโทษจำคุกสำหรับความผิด felony ตามมาตรา 539.060 ได้กำหนดไว้ดังนี้ คือ

(1) ระวางโทษจำคุกสำหรับความผิด felony จะเป็นคำพิพากษาลงโทษโดยไม่จำกัด ซึ่งระวางโทษอย่างสูงจะกำหนดไม่เกินระวางโทษใน (2) ซึ่งผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีนั้นอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมตามมาตรา 532.070

(2) ระวางโทษจำคุกอย่างสูง สำหรับความผิด felony

- (ก) ชั้น A ไม่ต่ำกว่า 20 ปี ไม่เกินจำคุกตลอดชีวิต
- (ข) ชั้น B ไม่ต่ำกว่า 10 ปี ไม่เกิน 20 ปี
- (ค) ชั้น C ไม่ต่ำกว่า 5 ปี ไม่เกิน 10 ปี
- (ง) ชั้น D ไม่ต่ำกว่า 1 ปี ไม่เกิน 5 ปี

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าถ้ามีการกระทำความผิดเกี่ยวกับเช็คหรือสั่งจ่ายเช็ค โดยไม่มีเงินตั้งแต่ 100 เหรียญสหรัฐขึ้นไปถือว่าเป็นความผิด Felony ชั้น D ต้องระวางโทษจำคุกไม่ต่ำกว่า 1 ปี ไม่เกิน 5 ปี แต่ถ้าเป็นกรณีเช็คที่สั่งจ่ายต่ำกว่า 100 เหรียญสหรัฐลงมา แต่ถือว่าเป็นความผิด Misdemeanor ชั้น A ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 12 เดือน⁴⁹

นอกจากโทษจำคุกที่ได้กล่าวมาแล้ว กฎหมายยังได้กำหนดโทษปรับและโทษทั้งจำคุกและปรับอีกด้วย ซึ่งอัตราโทษปรับนี้จะแยกบทลงโทษระหว่างบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลออกจากกัน โดยโทษปรับของนิติบุคคลจะมีอัตราโทษที่สูงและรุนแรงกว่าบุคคลธรรมดา ดังนี้

โทษปรับสำหรับบุคคลธรรมดา

- ระวางโทษปรับบุคคลธรรมดาสำหรับความผิด Misdemeanor (มาตรา 534.040) ไม่เกินอัตราต่อไปนี้ คือ

⁴⁹ กฤษณา ชัยวิเศษ, “การให้สิทธิและการบังคับชำระหนี้ด้วยเช็ค”, หน้า 140 - 141.

- (1) สำหรับ misdemeanor ชั้น A 500 เหรียญสหรัฐ หรือ
- (2) สำหรับ misdemeanor ชั้น B 250 เหรียญสหรัฐ

- ระวังโทษปรับบุคคลธรรมดาสำหรับความผิด felony (มาตรา 534.030) คือ บุคคลผู้ถูกพิพากษาว่ากระทำความผิด felony และได้รอกการลงโทษหรือปล่อยตัวโดยมีเงื่อนไข อาจถูกพิพากษาให้ปรับไม่เกิน 10,000 เหรียญสหรัฐ หรือ 2 เท่าของจำนวนที่บุคคลนั้นให้ประโยชน์จากการกระทำความผิดของเขา แล้วแต่จำนวนใด จำนวนไหนจะสูงกว่า

โทษปรับสำหรับนิติบุคคล

- นิติบุคคลที่กระทำความผิดอาจถูกลงโทษปรับไม่เกินจำนวนต่อไปนี้ (มาตรา 534.050)
- (1) สำหรับ felony ไม่ว่าชั้นใด ๆ 20,000 เหรียญสหรัฐ
 - (2) สำหรับ misdemeanor ชั้น A 5,000 เหรียญสหรัฐ
 - (3) สองเท่าของจำนวนที่จำเลยได้ประโยชน์จากการกระทำความผิด แล้วแต่จำนวนใด จำนวนไหนสูงกว่ากัน

จากการที่บทบัญญัติความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คของมลรัฐเคนทักกี ประเทศสหรัฐอเมริกา มีการแบ่งประเภทความผิดโดยถือเอาจำนวนเงินที่ส่งจ่ายในเช็คเป็นหลักในการแบ่งแยกความผิด ส่งผลทำให้บุคคลที่ส่งจ่ายระมัดระวังและรับผิดชอบกับเช็คที่ตนส่งจ่ายมากขึ้น เพราะถ้ามีการกระทำผิดเกี่ยวกับเช็คหรือส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินจำนวนมากก็จะต้องระวังโทษหนัก และต้องรับโทษหนักตามจำนวนเงินที่ส่งจ่าย ในทางกลับกันถ้ากระทำผิดเกี่ยวกับเช็คหรือส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินจำนวนน้อย ระวังโทษก็จะน้อยและรับโทษเบาตามจำนวนเงินที่ส่งจ่าย ซึ่งเป็นธรรมกับผู้ที่กระทำผิดเกี่ยวกับเช็คที่มีจำนวนเงินน้อย และเหตุผลประการสำคัญ คือทำให้ผู้ส่งจ่ายเช็คได้ทบทวนหรือพิจารณา ก่อนว่าตนมีเงินที่จะจ่ายตามเช็คได้หรือไม่ก่อนที่จะส่งจ่ายเช็คนั่นเอง และนอกจากนี้ การแยกบทลงโทษปรับระหว่างนิติบุคคลและบุคคลธรรมดาออกต่างหากจากกัน โดยให้นิติบุคคลมีโทษหนักกว่าบุคคลธรรมดา เนื่องจากเพื่อป้องกันมิให้มีบุคคลที่ใช้เช็คโดยทุจริตผิดกฎหมายในนามนิติบุคคลมาก่อความเสียหายแก่บุคคลภายนอกหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง และเพื่อให้นิติบุคคลระมัดระวังในการส่งจ่ายเช็ค และที่สำคัญกฎหมายอาญาของมลรัฐเคนทักกี ประเทศสหรัฐอเมริกาไม่มีการแบ่งแยก

ประเภทความผิดออกเป็นความผิดอันยอมความได้ หรือความผิดต่อส่วนตัวเหมือนเช่นในกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส จึงมีผลทำให้บทบัญญัติที่ลงโทษทางอาญาเกี่ยวกับการใช้เช็คมีความรุนแรงและเด็ดขาดมาก เนื่องจากเมื่อมีการกระทำผิดเกี่ยวกับเช็คเกิดขึ้นจะไม่สามารถยอมความเพื่อไม่ให้เกิดคดีขึ้นสู่ศาลได้⁵⁰

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 142 – 143.

บทที่ 3

สภาพปัญหาอันเกิดจากการบังคับใช้โทษทางอาญาตาม พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534

จากการศึกษาถึงแนวคิดการนำโทษทางอาญามาบังคับกับผู้กระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค โดยการกำหนดให้เป็นความรับผิดทางอาญาและบัญญัติโทษไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค นั้น พบว่ายังมีข้อขัดข้องบางประการที่ทำให้การบังคับโทษทางอาญาดังกล่าวไม่ได้ผลสมดังเจตนารมณ์ของกฎหมาย ทั้งนี้ข้อขัดข้องหรือสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว อาจพิจารณาได้ในหลายแง่มุม มิใช่เพียงแต่ในเรื่องของความเหมาะสมของโทษเท่านั้น แต่จะต้องพิจารณาถึงสภาพปัญหาอันเกิดจากการบังคับใช้โทษทางอาญาด้วย อาทิเช่น ปัญหาเรื่องโทษปรับ ปัญหาโทษที่จะลงแก่นิติบุคคล ปัญหาแนวทางการวินิจฉัยลงโทษของศาล ปัญหาเรื่องเจตนาพิเศษ ปัญหากรณีการโอนเช็คโดยมีเจตนาทุจริต และปัญหาการออกเช็คไม่ลงวันที่ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดเข้าใจถึงสภาพปัญหาอย่างแท้จริงและสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขต่อไป รายละเอียดผู้เขียนจะได้กล่าวต่อไปตามลำดับ

3.1 เจตนารมณ์ของกฎหมาย

การวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมของการลงโทษและการบังคับใช้โทษทางอาญากับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค เป็นวัตถุประสงค์หลักของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ซึ่งในการศึกษาเบื้องต้นจำเป็นต้องทราบถึง “เจตนารมณ์” ของกฎหมายในเรื่องนี้เสียก่อน เพราะการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น คือ การทำให้เกิดผลสมดังเจตนารมณ์ของกฎหมาย และโดยที่พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 เป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อพัฒนาและแก้ไขความบกพร่องหรือความไม่เหมาะสมต่าง ๆ ที่เกิดจากกฎหมายฉบับเดิม คือ พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 และประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 196 ลงวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2515 ดังนั้น เพื่อให้เข้าใจถึงเจตนารมณ์อันแท้จริงของพระราชบัญญัติฉบับนี้ ผู้เขียนจะขอก้าวถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายที่เกี่ยวข้องทุกฉบับตามลำดับ ดังนี้

กฎหมายว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฉบับแรกของประเทศไทย เกิดขึ้นนับตั้งแต่นั้นได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 โดยเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 คือ ในปัจจุบันนี้ธุรกิจการค้าของประเทศไทยได้เจริญขึ้นเป็นอันมาก สมควรจะมีวิธีการสนับสนุนให้มีการใช้เช็คโดยแพร่หลายเพื่อให้สะดวกแก่การประกอบธุรกิจการค้า ในการนี้เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะมีกฎหมายเอาโทษผู้ที่คิดทุจริตใช้เช็คโดยไม่มีเงินที่จะพึงชำระตามจำนวนที่สั่งจ่าย โดยกฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดเอาโทษแก่ผู้ทุจริตที่ออกเช็คโดยไม่มีเงินที่จะพึงชำระตามจำนวนเงินที่สั่งจ่าย ซึ่งมีผลให้ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะวงการค้าและธุรกิจใช้เช็คเป็นสื่อกลางในการชำระหนี้ อย่างแพร่หลาย จำนวนเช็คที่สั่งจ่ายและโอนเปลี่ยนมือมีมากมาย เงินฝากกระแสรายวันชนิดใช้เช็ค ในธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ ทั่วประเทศ ได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างเป็นประวัติการณ์ แสดงว่านักธุรกิจ พ่อค้า และประชาชน ได้มีความนิยมและมีความเชื่อถือในระบบสินเชื่อของเช็คอย่างอเนกประการ ทั้งนี้โดยอาศัยพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นเครื่องคุ้มครองให้การใช้เช็คเป็นไปด้วยความเรียบร้อยเป็นผลส่งเสริมให้การประกอบธุรกิจทางด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชย์กรรม ขยายตัวและเจริญก้าวหน้าไปตามลำดับ สมดังเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ได้บัญญัติขึ้นเพื่อที่จะสนับสนุนให้มีการใช้เช็คโดยแพร่หลาย เพื่อความสะดวกแก่การประกอบธุรกิจการค้า และต่อมาปรากฏว่าได้มีผู้นำพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ไปใช้ในทางที่ไม่ชอบด้วยเจตนารมณ์ของกฎหมายดังกล่าวอยู่มาก โดยเฉพาะเจ้าหนี้เงินกู้เป็นจำนวนไม่น้อยได้ถือโอกาสเอากฎหมายฉบับนี้เป็นเครื่องมือในการบีบบังคับลูกหนี้ของตนในทางแพ่งให้ต้องรับผิดทางอาญา ทั้งนี้โดยบังคับให้ลูกหนี้เงินกู้ออกเช็คลงวันที่ล่วงหน้าให้ไว้เป็นประกันการชำระหนี้ทั้ง ๆ ที่รู้อยู่แล้วว่าลูกหนี้ไม่มีเงินในบัญชีธนาคารพอจ่ายตามเช็คนั้น เจ้าหนี้เงินกู้บางรายถึงกับยอมลงทุนรับรองให้ลูกหนี้เป็นผู้เปิดบัญชีเงินฝากต่อธนาคารโดยตรง เมื่อหนี้เงินกู้ถึงกำหนดชำระ ซึ่งปกติก็ตรงกับวันที่กำหนดใช้เงินตามเช็ค ลูกหนี้ไม่มีเงินชำระ หรือมีแต่ไม่พอจะชำระให้ก็มักจะนำเช็คที่ลูกหนี้เอามาไปร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ ขอให้ดำเนินคดีอาญาหรือมิฉะนั้นก็ดำเนินการฟ้องร้องลูกหนี้เองเป็นคดีอาญาทันที ทั้ง ๆ ที่ตามกฎหมายเป็นเรื่องความรับผิดทางแพ่งแท้ ๆ ซึ่งทำให้เกิดความยากลำบากและความเดือดร้อนให้แก่ลูกหนี้อย่างมากมาย ทั้งยังมีผลให้เกิดปัญหาการใช้เช็คไม่มีเงินขึ้นเป็นอันมาก อันเป็นการกระทบกระเทือนแก่วงการธนาคารและธุรกิจการค้าทั่วไป

ต่อมาในปี พ.ศ. 2515 ได้มีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 196 ออกใช้บังคับ โดยคณะปฏิวัติพิจารณาเห็นว่า กฎหมายว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คเป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์

เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ที่ได้รับเช็คไว้ในครอบครองที่จะได้รับเงินตามจำนวนที่ระบุไว้ในเช็ค และสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดฐานฉ้อโกงโดยอาศัยเช็คเป็นเครื่องมือได้แน่นอนรวดเร็วยิ่งขึ้น แต่ในทางปฏิบัติได้มีบุคคลบางจำพวกอาศัยกฎหมายดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการบีบบังคับลูกหนี้อันเป็นการไม่ชอบด้วยเจตนารมณ์ของกฎหมาย คณะปฏิวัติเห็นควรปรับปรุงวิธีการควบคุมผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดตามกฎหมายดังกล่าวเป็นกรณีพิเศษแตกต่างจากการควบคุมผู้ต้องหาอื่น หัวหน้าคณะปฏิวัติจึงมีคำสั่งให้ยกเลิกความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 และให้ใช้ข้อความใหม่แทน เช่น ถ้าจำนวนเงินที่ระบุใช้เช็คแต่ละฉบับหรือหลายฉบับรวมกันไม่เกินห้าหมื่นบาท ให้ควบคุมไว้ได้เพียงเวลาที่จะถามค่าให้การและที่จรรู้ตัวว่าเป็นใคร และที่อยู่ของเขาอยู่ที่ไหนเท่านั้น ซึ่งก็เป็นบทบัญญัติในเรื่องการควบคุมผู้ต้องหาเท่านั้น ไม่ใช่บทบัญญัติที่ห้ามศาลมิให้ออกหมายจับเพื่อให้ได้ตัวจำเลยมา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 169 (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 612/2526) และในส่วนของบทบัญญัติตามข้อ 1 ว่าให้ปล่อยชั่วคราวโดยมีหลักประกันหรือหลักประกันไม่เกินจำนวนเงินตามเช็คนั้น เป็นข้อกำหนดที่ใช้บังคับแก่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการในการสั่งปล่อยชั่วคราวเท่านั้น หาได้ใช้บังคับในการพิจารณาสั่งปล่อยชั่วคราวของศาลไม่ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1889/2529) ฉะนั้นประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 196 จึงเป็นกฎหมายที่บัญญัติเป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องหาในเรื่องการถูกควบคุม และการขอให้ปล่อยชั่วคราวในชั้นสอบสวน รวมทั้งการบัญญัติถึงกรณีที่ทำให้คดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค เป็นอันเลิกกันได้เท่านั้น¹

ต่อมาจึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่าโดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ขึ้นไว้ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ โดยให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 108 ตอนที่ 149 วันที่ 27 สิงหาคม 2534) โดยในมาตรา 3 บัญญัติให้ยกเลิก

(1) พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497

(2) ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 196 ลงวันที่ 8 สิงหาคม 2515

¹ประกาศนี้ อวยชัย “ข้อพิจารณาและข้อสังเกตตามกฎหมายว่าด้วยเช็คใหม่”, วารสารราชบัณฑิตยสถาน 23 (2540 – 2541) : 21 – 22.

สำหรับเหตุผลในการตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ใช้บังคับมานานแล้ว บทบัญญัติที่มีอยู่ไม่เหมาะสมหลายประการสมควรปรับปรุงให้มีบทบัญญัติชัดเจนว่า การออกเช็คที่มีความผิดตามพระราชบัญญัตินี้จะต้องเป็นการออกเช็คเพื่อให้มีผลผูกพันและบังคับชำระหนี้ได้ตามกฎหมายเท่านั้น และกำหนดให้มีระวางโทษปรับเพียงไม่เกินหกหมื่นบาท เพื่อให้คดีความผิดตามพระราชบัญญัตินี้อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแขวง ทั้งให้การปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยจะกระทำโดยไม่มีหลักประกันก็ได้ แต่ถ้าจะให้ไม่มีหลักประกัน หลักประกันจะต้องไม่เกินหนึ่งในสามของจำนวนเงินตามเช็ค นอกจากนี้สมควรกำหนดให้การฟ้องคดีแพ่งตามเช็คที่มีจำนวนเงินไม่เกินอำนาจพิจารณาพิพากษาของผู้พิพากษาคนเดียวสามารถฟ้องรวมไปกับคดีส่วนอาญาได้

แต่อย่างไรก็ดีจากการศึกษาพบว่า หลังจากที่ได้บังคับใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ตั้งแต่วันที่ 28 สิงหาคม 2534 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ยังมีปัญหาและข้อขัดข้องในการบังคับใช้โทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติฉบับนี้อยู่หลายประการ ทำให้ไม่เกิดผลต่อตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและเจตนารมณ์ของกฎหมาย รายละเอียดดังนี้

3.2 ปัญหาการบังคับใช้โทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534

3.2.1 ปัญหาความเหมาะสมในแง่ความมุ่งหมายของการลงโทษ

บทกำหนดโทษทางอาญาแห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 4 วรรคท้าย ความว่า “...ผู้ออกเช็คมีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ”

การกำหนดบทลงโทษทางอาญาดังกล่าวข้างต้น ก่อให้เกิดปัญหาความไม่เหมาะสมบางประการในแง่ความมุ่งหมายของการลงโทษ ซึ่งปัญหาความไม่เหมาะสมดังกล่าว ผู้เขียนได้ศึกษาวิเคราะห์จากหลักเกณฑ์ต่าง ๆ อาทิเช่น ทฤษฎีและวัตถุประสงค์ของการลงโทษ ความเหมาะสม

สมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งความสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย เป็นต้น โดยพบว่า การกระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค เป็นการกระทำความผิดที่เกิดจากการฝ่าฝืนข้อห้ามบางประการของกฎหมาย (Mala Prohibita) หรือความผิดอาญาเทคนิค มิใช่การกระทำที่เป็นความผิดในตัวเอง (Mala Inse) หรือความผิดอาญาโดยแท้ประกอบกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ ก็เพื่อให้เช็คเป็นตราสารที่มีคุณค่าทางการเงิน ให้มีการนิยมใช้เช็คกันอย่างแพร่หลาย อันส่งผลให้ธุรกิจการค้าเกิดความคล่องตัวและเจริญก้าวหน้า ดังนั้นการลงโทษผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ โดยทั่วไปจะยึดหลักวัตถุประสงค์เพื่อการข่มขู่ (Deterrence) เพื่อมิให้มีการกระทำความผิดอันจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลโดยรวมขึ้นอีก นอกจากนี้ยังเป็นการคุ้มครองสังคมให้มีความมั่นใจในการใช้เช็ค ทำให้เกิดความคล่องตัวในทางการค้า ขณะเดียวกันก็สร้างความปลอดภัยแก่บุคคลที่ไม่ต้องนำเงินสดจำนวนมากมาใช้ในการดำเนินธุรกิจ ส่วนวัตถุประสงค์เพื่อการแก้แค้นทดแทน (Retribution) นั้น แทบจะไม่มีอยู่เลยในการลงโทษผู้กระทำความผิด เนื่องจากความผิดประเภทนี้แม้ว่าจะก่อให้เกิดความเสียหายเป็นจำนวนมาก แต่ก็ก็เป็นความเสียหายในเชิงทรัพย์สิน ไม่ได้กระทบต่อชีวิตร่างกายของบุคคลโดยตรง การลงโทษจึงไม่ได้มุ่งที่จะกระทำให้สาสมกับความผิด โดยบุคคลในสังคมต้องการการชดใช้เยียวยา มากกว่า และไม่ต้องการให้มีการกระทำผิดขึ้นอีกในอนาคต

ผู้เขียนมีความเห็นว่าไม่ควรให้โทษจำคุกมีบทบาหนัก เนื่องจากกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาเป็นเพียงการเพิ่มสภาพบังคับให้กับกฎหมาย การกำหนดโทษจำคุก แม้ว่าจะได้ผลดีในทางข่มขู่มิให้บุคคลกระทำความผิด แต่โดยลักษณะแล้วโทษจำคุกเป็นโทษที่รุนแรง ที่นอกจากจะตอบสนองของวัตถุประสงค์ในการข่มขู่แล้ว ยังได้ตอบสนองวัตถุประสงค์เพื่อการแก้แค้นทดแทนอีกด้วย โทษจำคุกจึงเป็นโทษที่ไม่เหมาะสมในการนำมาใช้กับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค โดยอาจใช้เพียงเท่าที่จำเป็นสำหรับกรณีผู้ออกเช็คมีเจตนาทุจริตในการกระทำความผิดเท่านั้น อีกทั้งหากพิจารณาถึงสภาพแห่งความผิดแล้ว จะเห็นได้ว่าการกระทำความผิดเกี่ยวกับเช็คเป็นความผิดทางธุรกิจ การกระทำไม่ได้กระทบต่อสิทธิในเนื้อตัวร่างกายของบุคคลโดยตรง และการออกเช็คเพื่อชำระหนี้ นั้น ก็เป็นมุลดีทางแพ่งมิใช่ทางอาญา ประกอบกับเหตุผลสำคัญของปัญหาการใช้เช็ค โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินในบัญชีนั้น ก็เป็นผลมาจากสภาวะทางเศรษฐกิจและการเงินโดยทั่วไปของประเทศ หรือความจำเป็นในทางธุรกิจบางประการของผู้ออกเช็คมากกว่าที่จะเกิดจากเจตนาทุจริตฉ้อโกง หรือเพื่อประวิงการชำระหนี้ของผู้ออกเช็ค

ข้อพิจารณาอีกประการหนึ่งที่ใช้สนับสนุนความคิดเห็นของผู้เขียนที่ต้องการให้มีการใช้โทษจำคุกเท่าที่จำเป็นจริง ๆ และเฉพาะในกรณีที่ผู้กระทำมีเจตนาชั่วร้ายหรือเจตนาทุจริต ก็คือการลงโทษจำคุกตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 มีระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี ซึ่งถือว่าเป็นอัตราโทษที่ไม่สูงมากนัก ดังนั้น ในการพิจารณาลงโทษจำคุก ศาลจะใช้วิธีการลงโทษจำคุกระยะสั้น ซึ่งการลงโทษเช่นนี้ไม่ก่อให้เกิดผลดีทั้งกับรัฐ สังคมและกับตัวผู้กระทำผิดเอง โดยนอกจากจะเป็นการเพิ่มภาระให้แก่รัฐในการเลี้ยงดูผู้กระทำความผิดแล้ว การคุมขังผู้กระทำความผิดรวมกับนักโทษอื่นที่มีจิตใจแข็งกระด้าง อาจเกิดการลอกเลียนแบบพฤติกรรมถ่ายทอดวิชาความรู้ในการกระทำความผิด และที่สำคัญเมื่อผู้กระทำความผิดพ้นโทษแล้ว จะประสบปัญหาในการกลับคืนสู่สังคม โดยสังคมจะไม่ยอมรับผู้กระทำผิดไม่ว่าจะเป็นในด้านการคบหาสมาคมหรือในด้านการประกอบอาชีพการงาน นอกจากนี้ในระบบเศรษฐกิจที่เน้นหนักไปในทางทุนนิยม การนำโทษจำคุกมาใช้กับความผิดทางเศรษฐกิจไม่เป็นที่ยอมรับมากนัก เพราะถือเป็นการแสดงอำนาจรัฐที่อาจมีผลเป็นการก้าวร้าวการตัดสินใจประกอบธุรกิจของภาคเอกชน ในขณะที่เดียวกันมีการใช้มาตรการทางอาญาเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับการใช้เช็คไปเป็นเครื่องมือบีบบังคับลูกหนี้ ทำให้ลูกหนี้ตกอยู่ในฐานะที่ไม่สามารถต่อรองกับลูกหนี้ได้ ทำให้กลายเป็นเครื่องมือของฝ่ายเจ้าหนี้ไป

ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งของการลงโทษผู้กระทำความผิด คือ การลงโทษควรมีจุดมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองผู้กระทำความผิดและผู้ต้องสงสัยว่าได้กระทำความผิดมิให้ถูกแก้แค้นจากผู้เสียหาย และเพื่อยับยั้งการกระทำความผิดที่กฎหมายห้าม ระบบการลงโทษควรก่อให้เกิดความทุกข์น้อยที่สุดเพียงพอที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกสำนึก โดยได้รับความทุกข์ทรมานจากการกระทำความผิดของตน และการลงโทษจำต้องมิเพื่อแสดงให้เห็นว่าสังคมรังเกียจการกระทำความผิดนั้น แต่ในปัจจุบันโทษจำคุกถูกนำมาใช้กันอย่างมากจนเกินไป ทำให้เกิดสภาพนักโทษล้นเรือนจำ จึงทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความทุกข์ทรมานจนเกินควร สูญเสียบุคลิกภาพบางอย่างและอาจเป็นอันตรายต่อสังคมได้ ซึ่งไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แล้วยังสิ้นเปลืองงบประมาณของรัฐในการควบคุมดูแลและเลี้ยงดูผู้ต้องขังอีกด้วย จนทำให้เกิดแนวคิดในการปฏิรูประบบการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดว่าควรให้มีการใช้โทษอื่น ๆ แทนโทษจำคุกให้มากขึ้น และใช้โทษจำคุกกับผู้ที่เป็นอันตรายต่อสังคม

จริง ๆ เท่านั้น และนอกจากความสูญเสียอิสรภาพแล้วจากการต้องโทษจำคุกแล้ว ผู้ต้องโทษจำคุก จะได้รับผลร้ายดังต่อไปนี้²

1. มีความรู้สึกถูกรังเกียจจากสังคมนอกเรือนจำ
2. เรือนจำเป็นสถานที่ควบคุมตัวผู้ต้องขังโดยมิได้สมัครใจ และยังขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานของชีวิต เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานนอกเรือนจำ
3. สูญเสียการติดต่อสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม
4. สูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง ขาดความเป็นอิสระและเสรีภาพส่วนตัว มีกฎระเบียบมากมายและอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลอย่างเข้มงวด
5. ถูกบังคับหรือจำยอมต้องคบค้าสมาคมกับเพื่อนนักโทษด้วยกันเป็นเวลานานในสภาวะที่สูญเสียอิสรภาพ ถูกคุกคามทางด้านจิตใจจากความปลอดภัยในชีวิตและร่างกาย เรือนจำมีบรรยากาศตึงเครียดและการใช้ความรุนแรง

และจากปัญหาความแออัดในเรือนจำจะสร้างความตึงเครียดมากขึ้น เพราะผู้ต้องขังจำนวนมากมีแนวโน้มก้าวร้าว หยาบกระด้างและขมขื่น การต้องโทษจำคุกระยะยาว ทำให้นักโทษมีแนวโน้มในการใช้ความรุนแรงและอาจเกิดการใช้กำลังรุนแรงได้โดยง่าย

นอกจากนั้นผู้ต้องขังอาจตกเป็นเหยื่อของเรือนจำได้โดยง่าย โดยเฉพาะผู้ต้องขังที่แข็งแรงกว่าจะได้รับประโยชน์จากสภาพแวดล้อมในเรือนจำมากกว่าผู้ต้องขังที่อ่อนแอ อาทิเช่น

1. การตกเป็นเหยื่อทางร่างกาย เช่น ถูกทำร้ายร่างกาย ข่มขืน หรือฆ่า ซึ่งมักจะเป็นการกระทำระหว่างนักโทษต่อนักโทษ
2. การตกเป็นเหยื่อในทางจิตใจ นักโทษต้องอยู่ภายใต้การบังคับ ถูกข่มขู่ คุกคาม ควบคุม เอาัดเอาเปรียบ ซึ่งอาจเป็นการกระทำระหว่างนักโทษต่อนักโทษ หรือผู้คุมต่อนักโทษ
3. การตกเป็นเหยื่อในทางเศรษฐกิจ ระบบการควบคุมหรือรวมทั้งการขาดแคลนในเรือนจำเป็นลักษณะที่ทำให้เกิดการเอาัดเอาเปรียบและการผูกขาดสินค้าและบริการ ปิดบังซ่อนเร้นสินค้า หรือบริการให้แก่ักโทษ อาจเกิดขึ้นได้ระหว่างนักโทษต่อนักโทษ หรือผู้คุมต่อนักโทษ

² ประธาน วัฒนวาณิชย์, "การปฏิรูประบบการลงโทษ แนวทางสหวิทยาการ โดยเน้นทางด้านอาชญาวิทยา , บทบัญญัติ 54, 8 (ธันวาคม 2541) :22-23.

4. การตกเป็นเหยื่อทางสังคม นักโทษอาจตกเป็นเหยื่อของสังคมนักโทษด้วยตนเอง ได้แก่ การรังเกียจส่วนบุคคล ผิว เผ่าพันธุ์ เชื้อชาติ ศาสนา ความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ หรือ ประเภทความผิด

แนวทางในการบังคับโทษจำคุก เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษข้างต้น ในกรณีที่ศาลไม่อาจหลีกเลี่ยงโทษจำคุกได้ เนื่องจากเห็นว่าผู้กระทำความผิดมีเจตนาทุจริต ศาลอาจไม่บังคับโทษในทันที โดยสั่งให้มีการรอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษ แล้วนำมาตรการคุมประพฤติโดยกำหนดเงื่อนไขที่เหมาะสมมาใช้กับผู้กระทำความผิด เพราะผลของการใช้มาตรการคุมประพฤตินอกจากจะเป็นการควบคุมพฤติกรรมแล้ว ยังช่วยให้การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดอีกด้วย ซึ่งหากผู้กระทำความผิดสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขคุมประพฤติได้ก็จะได้ไม่ได้รับโทษ³ แต่อย่างไรก็ตาม มาตรการคุมประพฤติก็มีข้อจำกัดอยู่เช่นกัน คือ จะใช้ได้เฉพาะกับบุคคลธรรมดาเท่านั้น ไม่สามารถให้บังคับกับนิติบุคคลได้ เนื่องจากศาลไม่อาจพิพากษาหรือรอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษนิติบุคคลได้ จึงมีแนวคิดที่จะนำมาตรการคุมประพฤตินิติบุคคลมาใช้ ซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวต่อไปในบทที่ 4

3.2.2 ปัญหาเรื่องโทษปรับ

โทษปรับ (Fine) ถือเป็นโทษที่ปรับเข้าได้ดีที่สุดกับวัตถุประสงค์เพื่อการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) เพราะจะทำให้ผู้กระทำความผิดยับยั้งซึ่งใจไม่กล้ากระทำความผิดอีก โดยหลักแล้วโทษปรับเป็นโทษที่กำหนดขึ้นเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของการลงโทษ กล่าวคือ เป็นการให้ผลร้ายต่อทรัพย์สินของผู้ถูกลงโทษ โดยผู้ถูกลงโทษจะต้องเสียค่าปรับเป็นจำนวนตามที่ศาลพิจารณาในความผิดนั้น ๆ ซึ่งการลงโทษปรับนี้เป็นโทษหลักที่นิยมใช้มากที่สุด โดยเฉพาะกรณีเกิดปัญหาเคลือบคลุมว่าควรจะลงโทษจำคุกหรือไม่⁴ สำหรับการกำหนดโทษปรับ อาจมีทั้งในกรณีบัญญัติให้เคียงคู่กับโทษจำคุก หรือบัญญัติไว้แยกเทศโดยไม่มีโทษอื่นด้วยก็ได้ เช่น ในความผิดที่สมควรมีโทษเล็กน้อย ก็ให้มีโทษปรับสถานเดียว โดยข้อดีและข้อเสียของโทษปรับมีหลายประการดังนี้

³ ภาคภูมิ ปั่นทรายกรู, “การใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ”, หน้า 145.

⁴ Jeffrey S. Parker, “Criminal Sentencing Policy for Organization : The Unifying Approach of Optimal Penalties,” *American Criminal Law Review* 26 (1989) : 554 – 555

ข้อดีของโทษปรับ

1. ใช้แทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น โทษปรับถือเป็นทางออกที่ดีที่สุดทางหนึ่งในการหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกระยะสั้น ซึ่งเป็นโทษที่ไม่มีประโยชน์ต่อผู้กระทำความผิดไม่ว่าในทางใด⁵ นักอาชญาวิทยามีความเห็นพ้องต้องกันว่า โทษจำคุกระยะสั้นเป็นโทษที่ไม่ได้ผลในทางปราบปรามผู้กระทำความผิด เพราะผู้ถูกลงโทษไม่เช็ดหลาบ ไม่ได้ผลในทางแก้ไขปรับปรุงตัวผู้กระทำความผิด เพราะระยะเวลาการลงโทษจำคุกสั้นเกินไป โทษจำคุกทำให้ผู้ต้องโทษมีจิตใจแข็งกระด้าง และทำให้ผู้ต้องโทษเข้าไปปะปนอยู่ในสมาคมของอาชญากร ทำให้ผู้นั้นกลายเป็นอาชญากรหนักขึ้นไปอีก โทษจำคุกมักทำให้เกิดผลร้ายต่อผู้ต้องโทษ เมื่อพ้นโทษแล้วก็ยากที่จะกลับคืนสู่สังคม แต่โทษปรับไม่เป็นเช่นนั้น ผู้ถูกลงโทษปรับไม่ได้รับผลร้ายมากนัก และเมื่อพ้นโทษแล้วก็ยังสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้

ดังนั้น โทษปรับจึงนอกจากจะเกิดผลดีในการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำแล้ว ยังสามารถบรรเทาความเสียหายทางสังคมแก่ผู้กระทำความผิดได้โดยตรง Herman Mannheim นักอาชญาวิทยาผู้วางรากฐานการศึกษาวิชาอาชญาวิทยาในประเทศอังกฤษได้ให้ความเห็นสรุปว่า “การลงโทษปรับมีลักษณะคล้ายคลึงกับการรอกการลงอาญาด้วยการคุมประพฤติ (Probation) ในทัศนะที่ว่า ต่างก็เป็นวิธีการลงโทษที่ส่งผลกระทบต่อหรือสร้างรอยมลทินทางสังคม (Social Stigma) แก่ผู้กระทำความผิดน้อยที่สุด⁶

2. โทษปรับสามารถกำหนดให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดเป็นราย ๆ ไป โดยคำนึงจากสภาพแห่งข้อหาและความเสียหายที่เกิดขึ้น รวมทั้งอาจคำนึงถึงฐานะของผู้กระทำความผิดด้วย

3. โทษปรับเป็นโทษที่สามารถแก้ไขได้ในภายหลังในกรณีที่การพิพากษาตัดสินผิดพลาด กล่าวคือ หากปรากฏพยานหลักฐานที่ว่าผู้ถูกลงโทษปรับนั้น มิได้กระทำความผิดก็ยังมีทางแก้ไขได้โดยการคืนค่าปรับ⁷

⁵ วีรพล ปานบุตร, “โทษปรับในสวีเดน,” วารสารอัยการ 14 (2522) : 27.

⁶ ประเสริฐ เมฆมณี, หลักทัณฑ์วิทยา, หน้า 34.

⁷ โกเมน ภัทรภิรมย์, “โทษปรับ”, บทบัญญัติ 30 (2516) : 457.

4. โทษปรับมีผลดีในทางเศรษฐกิจต่อรัฐ ทำให้รัฐไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการสร้างที่คุมขังและในการเลี้ยงดูผู้ต้องขัง ในทางตรงกันข้ามรัฐกับได้ค่าปรับมาเพื่อเป็นรายได้ของแผ่นดิน

5. รายได้จากการบังคับชำระค่าปรับ รัฐสามารถนำไปใช้ในกิจการอื่น ๆ ได้ เช่น นำค่าปรับมาใช้ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมโดยเฉพาะในรูปแบบของการตั้งกองทุน⁸

6. โทษปรับสามารถปรับให้ยืดหยุ่นได้ เช่น การยินยอมให้มีการผ่อนชำระค่าปรับหรือการจัดเป็นระบบวันปรับตามความเหมาะสมของกฎหมายในแต่ละประเทศที่จะกำหนดความยืดหยุ่นดังกล่าว โดยไม่ก่อให้เกิดผลร้ายแก่ผู้ถูกลงโทษและไม่ส่งผลเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรม⁹

ข้อเสียของโทษปรับ

1. โทษปรับเป็นโทษที่ไม่เสมอภาคเพราะว่าค่าปรับจำนวนเท่ากับอาจมีค่าต่างกัน ถ้าหากว่าฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดแตกต่างกัน เช่น คนยากจนเมื่อถูกปรับจะเดือดร้อนมากกว่าผู้มีฐานะดี

2. โทษปรับที่เล็กน้อย หรือแม้แต่โทษปรับที่รุนแรง ไม่น่าจะก่อให้เกิดความเข็ดหลาบหวาดกลัว ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดมีฐานะดี อีกทั้งโทษปรับถือเป็นโทษที่สังคมมองว่าไม่เสียหาย ผู้รับโทษจึงไม่เกิดความรู้สึกเข็ดหลาบหวาดกลัว

3. ในทางปฏิบัติระบบโทษปรับล้มเหลวในหลายประเทศ เนื่องจากเมื่อลงโทษปรับไปแล้วมักจะเก็บค่าปรับไม่ได้ จึงมักจะเปลี่ยนโทษปรับมาเป็นโทษจำคุกหรือกักขังแทนค่าปรับ (imprisonment in default of payment) อันทำให้ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษปรับ ซึ่งต้องการจะหลีกเลี่ยงโทษจำคุกกระยะสั้น

4. โทษปรับในระบบประมวลกฎหมายอาญาแข็งเกินไป เนื่องจากไม่อาจจะเดินตามระบบเศรษฐกิจและค่าของเงิน ทำให้มีการปรับปรุงแก้ไขอยู่เสมอ ซึ่งในการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายนั้นไม่อาจทำได้ง่ายนัก

⁸ Gerhardt Grebing, The Fine in Comparative Law : A Survey of 21 Countries (Cambridge : Institute of Criminology, 1982), p. 23. อ้างถึงในโกเมน ภัทรภิรมย์, “โทษปรับ” บทบัญญัติ 3 (2516) : 457.

⁹ Ibid.

5. การลดความศักดิ์สิทธิ์ของโทษปรับ ความพยายามที่จะให้บุคคลภายนอกชำระโทษปรับแทนหรือการผ่อนชำระค่าปรับ¹⁰ ต่างก็มีส่วนทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ของโทษปรับมีค่าลดลง เพราะโทษปรับเป็นโทษในทางอาญา และการลงโทษปรับก็เป็นการเฉพาะตัวของผู้กระทำความผิดเท่านั้น ไม่อาจรับโทษแทนกันได้

6. โทษปรับมักถูกกล่าวหาว่า รัฐแสวงหาประโยชน์หรือรายได้เข้ารัฐ โดยมีมาตรการเข้มงวดที่จะบังคับเอาค่าปรับ

7. โทษปรับมีผลทำให้เศรษฐกิจของผู้เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิดถูกรบกวนไปด้วย เช่น เงินรายได้ที่จะนำมาใช้จุนเจือครอบครัวจะต้องถูกแบ่งไปใช้เป็นค่าปรับ

เมื่อพิจารณาจากข้อบกพร่องหรือข้อเสียของโทษปรับดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่า หากเปรียบเทียบกับโทษจำคุกแล้ว โทษปรับมีข้อดีอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นพิจารณาในแง่วัตถุประสงค์ของการลงโทษ หรือหลักมนุษยธรรม ในส่วนข้อเสียนั้นแม้จะมีอยู่จริง แต่ก็อาจจะแก้ไขได้ดังที่ปรากฏมาแล้วในหลายประเทศ เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน และประเทศแถบสแกนดิเนเวีย เป็นต้น ซึ่งประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ สามารถแก้ไขข้อบกพร่อง ตลอดจนพัฒนาระบบการลงโทษปรับจนเป็นธรรม คล่องตัวและเหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันได้ดี

จากการศึกษาพบว่าในประเทศต่าง ๆ มีการใช้โทษปรับอยู่ 3 ระบบ ซึ่งแต่ละระบบมีลักษณะที่แตกต่างกัน ดังนี้

1) การกำหนดโทษปรับแบบตายตัว (Fixed Sum System)

เป็นระบบการกำหนดโทษโดยระบุอัตราค่าปรับตายตัวในอัตราเดียว หรือกำหนดอัตราโทษขั้นสูงและขั้นต่ำไว้ ซึ่งการระบุค่าปรับในอัตราเดียว จะมีผลเป็นการปิดกั้นการใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดโทษ ส่วนการระบุอัตราโทษโดยมีอัตราขั้นต่ำและอัตราขั้นสูงนั้น จะทำให้ศาลมีโอกาสใช้ดุลพินิจมากขึ้น

2) การกำหนดโทษปรับอย่างมีความสัมพันธ์ (Relative)

เป็นการกำหนดโทษโดยกำหนดกรอบค่าปรับไว้ เพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจในการลงโทษปรับตามที่เห็นสมควร หรือในบางกรณีอาจกำหนดอัตราโทษปรับโดยไม่ระบุอัตราโทษขั้นสูง เพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจได้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ในการใช้ดุลพินิจของศาล นอกจากจะพิจารณาถึงพฤติ

¹⁰ Ibid.

การณ์ความร้ายแรงแห่งการกระทำความผิดแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับหรือจะได้รับ ตลอดจนความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนหรือรัฐด้วย

3) การกำหนดโทษปรับโดยไม่ระบุอัตราโทษไว้อย่างแน่นอน

ในกรณีนี้ศาลสามารถกำหนดโทษปรับได้ตามความเหมาะสม แต่จะมีเพดานอัตราโทษขั้นต่ำ การที่กฎหมายกำหนดโทษปรับไว้เช่นนี้ มักจะเป็นแต่โทษสถานเบา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการลงโทษปรับ เช่น ตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน¹¹

จากลักษณะและหลักเกณฑ์ของการกำหนดโทษปรับดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนได้ใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ปัญหาในเรื่องโทษปรับตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 พบว่าบทกำหนดโทษปรับตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวกำหนดโทษปรับไว้อย่างตายตัว (fixed sum system) กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหกหมื่นบาท ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วพบว่าไม่สามารถใช้เป็นเครื่องมือเพื่อข่มขู่มิให้บุคคลกระทำความผิดได้ เนื่องจากอัตราโทษที่บัญญัติไว้เป็นอัตราที่ตายตัว ไม่ได้แปรผันไปตามจำนวนเงินในเช็ค ซึ่งถือเป็นผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับไป ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีข้อสังเกตว่า หากเปลี่ยนมาใช้ในการกำหนดโทษปรับแบบมีความสัมพันธ์ (Relative) โดยการกำหนดอัตราโทษปรับในลักษณะที่กำหนดอัตราโทษขั้นสูงไว้ แต่ไม่กำหนดอัตราโทษขั้นต่ำ โดยการกำหนดโทษปรับดังกล่าว ศาลต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์กับผลประโยชน์ หรือจำนวนเงินที่ผู้กระทำความผิดได้รับไปเป็นสำคัญ จะสามารถทำให้สามารถกำหนดโทษปรับได้อย่างเหมาะสม แต่ทั้งนี้ การแก้ไขกฎหมายในเรื่องโทษปรับนั้น อาจมีผลกระทบต่อกฎหมายหลายฉบับ หลายเรื่อง อาทิเช่น เขตอำนาจศาล การสอบสวน เป็นต้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า ในการแก้ไขปัญหาคความเหมาะสมของการลงโทษปรับนั้น หากไม่สามารถแก้ไขในเรื่องอัตราโทษได้แล้ว ก็ควรนำแนวทางในการรอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษปรับ และวิธีการผ่อนชำระค่าปรับมาใช้ เพื่อให้การลงโทษปรับมีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

ข้อพิจารณาอีกประการหนึ่งก็คือ วิธีการบังคับโทษปรับ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ากฎหมายไทยยังขาดหลักเกณฑ์ที่สมบูรณ์ กล่าวคือ ศาลจะพิพากษาลงโทษปรับ โดยให้มีการชำระค่าปรับในทันทีหรือภายในสามสิบวันตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 29 ซึ่งวิธีการบังคับโทษปรับแบบนี้จะ

¹¹หยุด แสงอุทัย, กฎหมายอาญาภาค 1 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523) , หน้า 305.

ก่อให้เกิดปัญหาในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่สามารถนำเงินมาชำระค่าปรับได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด อันจะนำมาซึ่งการกระทำความผิดในรูปแบบอื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งค่าปรับ¹² และที่สำคัญการใช้วิธีการลงโทษอื่นแทนการชำระค่าปรับ เช่น การกักขังแทนค่าปรับนั้น ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษ เนื่องจากโทษปรับเป็นโทษที่บังคับเอากับทรัพย์สินไม่ใช่เสรีภาพของผู้กระทำความผิด อีกทั้งโทษปรับมีขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงโทษจำคุกกระยะสั้นและช่วยให้ผู้กระทำความผิดไม่ต้องไปคลุกคลีกับบุคคลผู้กระทำความผิดบางประเภทในเรือนจำ การเปลี่ยนจากโทษปรับไปสู่การกักขัง จึงเป็นการทำลายวัตถุประสงค์ของโทษปรับโดยสิ้นเชิง แต่อย่างไรก็ดี ปัจจุบันได้มีการบัญญัติกฎหมายให้ผู้ที่ถูกลงโทษปรับทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2545 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีแก่ผู้ต้องโทษปรับ เพื่อให้เข้ามามีบทบาทช่วยเหลือสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม ถือเป็นแนวทางที่ดีในการบังคับใช้โทษปรับ นอกจากนี้ควรใช้วิธีการบังคับโทษในประการที่ทำให้เกิดความยืดหยุ่นมากขึ้น ซึ่งมาตรการที่ผู้เขียนเห็นควรนำมาพิจารณา คือ การผ่อนชำระค่าปรับ โดยการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดนำเงินมาชำระค่าปรับในแต่ละงวดตามระยะเวลาที่เหมาะสมตามแต่ศาลจะพิจารณากำหนด ซึ่งวิธีการนี้จะส่งผลให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกสำนึกผิดทุกครั้งที่ชำระค่าปรับ และยังเป็นวิธีที่หลีกเลี่ยงการกักขังแทนค่าปรับได้ดีที่สุดวิธีหนึ่ง และผู้เขียนยังมีความเห็นว่าควรนำวิธีการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษปรับมาใช้ในประเทศไทย โดยขณะที่รอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษปรับก็สามารถนำวิธีคุมประพฤติมาใช้โดยกำหนดเงื่อนไขที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิด สำหรับหลักเกณฑ์การทำงานสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ และแนวทางในการนำหลักเรื่องการผ่อนชำระค่าปรับและการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษปรับมาใช้ในประเทศไทยนี้ ผู้เขียนได้เสนอเป็นแนวทางไว้ในบทที่ 4 ซึ่งจะได้อธิบายอย่างละเอียดต่อไป

3.2.3 ปัญหาโทษที่จะลงแก่นิติบุคคล

ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 เป็นกรณีที่กฎหมายไม่ได้บัญญัติให้ลงโทษนิติบุคคลโดยตรง และเป็นความผิดที่กฎหมายไม่ได้กำหนดให้นิติบุคคลหรือบุคคลธรรมดาผู้กระทำความผิดมีฐานะอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่กระนั้นก็ตาม กฎหมายไทยได้มีการยอมรับแล้วว่านิติบุคคลอาจมีความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัตินี้ได้ โดยยึดหลักที่ว่า

¹² ภาคภูมิ ปัทมธรางกูร, “การใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ”, หน้า 100.

การแสดงเจตนาทางอาญา เจตนาของนิติบุคคลย่อมแสดงออกทางผู้แทนของนิติบุคคล เมื่อผู้แทนของนิติบุคคลแสดงเจตนา ซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ของผู้แทนในการดำเนินกิจการตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล เจตนานั้นก็ผูกพันนิติบุคคล และต้องถือว่าเป็นเจตนาของนิติบุคคลนั่นเอง ฉะนั้นนิติบุคคลจึงอาจมีเจตนาอันเป็นองค์ประกอบความผิดทางอาญา และกระทำความผิดซึ่งผู้กระทำความผิดมีเจตนา รวมทั้งต้องรับโทษทางอาญาเท่าที่ลักษณะแห่งโทษเปิดช่องให้ลงแก่นิติบุคคลได้ นอกจากนี้การลงโทษนิติบุคคลยังสอดคล้องกับวัตถุประสงค์แห่งการลงโทษ เพราะนิติบุคคลในปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่งห้างหุ้นส่วนและบริษัทนั้นมีจำนวนมาก และมีความเกี่ยวพันกับความสงบเรียบร้อยตลอดจนประโยชน์ของสาธารณชนทั่วไป ฉะนั้น การลงโทษนิติบุคคลก็เป็นวิธีเพื่อความปลอดภัยของสมาชิกในสังคม เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้นิติบุคคลแสวงหาประโยชน์โดยผิดกฎหมายหรือไม่ชอบธรรม¹³ โดยแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยว่านิติบุคคลจะต้องรับผิดทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค อาทิเช่น บริษัทจะต้องร่วมรับผิดกับกรรมการผู้จัดการในการสั่งจ่ายเช็คแทนบริษัทโดยได้สั่งจ่ายเงินในเช็คให้ใช้เงินจำนวนสูงกว่าเงินในบัญชีโดยเจตนาจะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คนั้น โดยบริษัทจะต้องรับผิดในฐานะตัวการ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 59/2507) หรือการดำเนินกิจการของบริษัทซึ่งเป็นนิติบุคคลย่อมแสดงออกโดยทางผู้แทนทั้งหลายของบริษัท เมื่อผู้แทนของบริษัทได้สั่งจ่ายเช็คโดยเจตนาจะมีให้มีการใช้เงินตามเช็คอันเป็นความผิดแล้ว ก็ต้องถือว่าบริษัทกระทำความผิดในฐานะตัวการด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 63/2517 ตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 59/2507) หรือกรรมการผู้จัดการหรือกรรมการนิติบุคคลเป็นผู้แสดงออกซึ่งการกระทำของนิติบุคคล หากร่วมกับนิติบุคคลออกเช็ค สลักหลังเช็คโดยเจตนาจะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คต้องถือว่าเป็นตัวการกระทำผิดร่วมกับนิติบุคคลด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1965/2531) เป็นต้น

มีข้อสังเกตว่า โทษที่นำมาลงแก่ผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 มีดังนี้คือ (1) ประหารชีวิต (2) จำคุก (3) กักขัง (4) ปรับ (5) ริบทรัพย์สิน ดังนั้น โทษที่จะนำมาลงโทษนิติบุคคลได้ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คก็คือโทษปรับเท่านั้น เนื่องจากพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดโทษไว้ 2 ประการ คือ โทษจำคุกและโทษปรับ โดยโทษจำคุกย่อมไม่อาจนำมาใช้บังคับแก่นิติบุคคลได้โดยสภาพ ประกอบกับคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวจึงมีความ

¹³ ประสิทธิ์ ไชวโกล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2543), หน้า 202 – 203.

เห็นว่า นิติบุคคลมีความผิดทางอาญาตามพระราชบัญญัตินี้ได้ โดยโทษที่จะลงแก่นิติบุคคลนั้น จะต้องเป็นโทษที่สามารถใช้ได้เพียงเท่าที่ลักษณะแห่งโทษจะเปิดช่องให้ อันได้แก่ โทษปรับ ซึ่งศาลเห็นว่าการพิจารณาโทษสำหรับนิติบุคคลนั้น จะต้องพิจารณาตามลักษณะความผิดและพฤติการณ์แห่งการกระทำ และอำนาจหน้าที่ของผู้แทนนิติบุคคลและวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลเป็นราย ๆ ไป

แต่อย่างไรก็ตาม โทษปรับตามกฎหมายอาญามาตรา 18 นั้น เป็นโทษที่ถูกกำหนดไว้สำหรับลงโทษกับบุคคลธรรมดา ซึ่งนิติบุคคลกับบุคคลธรรมดาย่อมมีความแตกต่างในเรื่องของการชำระค่าปรับ แต่ในทางปฏิบัติการชำระค่าปรับแม้จะเป็นการบังคับโทษตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษ แต่การลงโทษก็เป็นไปเพื่อบุคคลธรรมดามิใช่เพื่อลงโทษนิติบุคคล ฉะนั้น จำนวนเงินที่ปรับหรือค่าปรับจึงเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการลงโทษผู้กระทำความผิดนั้น เป็นการลงโทษเพื่อป้องกันภัยต่อสาธารณะเป็นสำคัญ และโทษนั้นต้องมีผลเป็นการปรามหรือข่มขู่มิให้มีการกระทำความผิดขึ้นอีก สำหรับการลงโทษปรับนิติบุคคล ก็ต้องมีผลให้นิติบุคคลเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำอีก จึงมีข้อสังเกตว่าการกำหนดโทษปรับเพียงไม่เกินหกหมื่นบาทตามพระราชบัญญัตินี้เพียงพอสำหรับลงโทษนิติบุคคลหรือไม่

นอกจากการลงโทษปรับตามประมวลกฎหมายอาญาแล้ว หากจะให้การลงโทษนิติบุคคลสอดคล้องและเป็นไปตามปรัชญาของการลงโทษนิติบุคคล อันได้แก่ ก) เพื่อแก้ไขนิติบุคคลผู้กระทำความผิดไม่ให้กระทำความผิดซ้ำอีก หรือให้มีการประกอบกิจการโดยระมัดระวังมากขึ้น ข) เพื่อทดแทนความเสียหายให้แก่ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการกระทำความผิดโดยนิติบุคคล และให้นิติบุคคลได้รู้สำนึกในสิ่งที่ตนเองได้กระทำไป ค) เพื่อเป็นการลงโทษนิติบุคคลโดยตรง โดยคำพิพากษาของศาลให้นิติบุคคลต้องชำระค่าปรับหรือถูกริบทรัพย์สิน หรือ ง) เพื่อให้นิติบุคคลได้ชดใช้ในสิ่งที่นิติบุคคลได้กระทำไป ไม่ว่าจะเป็นการชดใช้ด้วยการเสียค่าปรับหรือยอมให้ทรัพย์สินก็ตาม เมื่อผลของการกระทำความผิดได้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือแก่สังคม¹⁴ ผู้เขียนมีความเห็นว่า สมควรมีมาตรการการลงโทษอย่างอื่น นอกจากการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับนิติบุคคลได้ อาทิเช่น วิธีการเพื่อความปลอดภัยในส่วนของกรห้ามประกอบอาชีพบางประการ การคุมประพฤตินิติบุคคล การให้นิติบุคคลบริการสังคม เป็นต้น รวมทั้งการนำมาตรการการบริหารบาง

¹⁴ อภิวรรณ โพธิบุญ อักษรสุวรรณ, “ความผิดที่กระทำโดยนิติบุคคล : ศึกษาเฉพาะโทษที่จะลงแก่นิติบุคคล”, หน้า 50.

ประการมาปรับใช้กับนิติบุคคล ได้แก่ การมีคำสั่งระงับการใช้เช็คชั่วคราว และการขึ้นบัญชีดำ (Black list) ในระบบเครดิตบูโร โดยหากได้มีการนำมาตรกรต่าง ๆ เหล่านี้มาใช้ในทางปฏิบัติร่วมกับโทษที่มีอยู่ จะทำให้การบังคับใช้โทษกับนิติบุคคลมีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.2.4 ปัญหาอันเนื่องมาจากแนวคำวินิจฉัยของศาล

ปัญหาในส่วนนี้ผู้เขียนจะวิเคราะห์จากแนวคำวินิจฉัยศาลในเรื่องของการกระทำความผิดหลายกรรมตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ซึ่งการกระทำความผิดหลายกรรม หมายถึง การกระทำผิดหลายกรรมต่างกันและการกระทำแต่ละกรรมนั้นเป็นอิสระแยกจากกัน ในกรณีที่เป็นการกระทำความผิดหลายกรรมนี้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 91 ได้บัญญัติไว้ว่า “เมื่อปรากฏว่าผู้ใดได้กระทำการอันเป็นความผิดหลายกรรมต่างกัน ให้ศาลลงโทษผู้นั้นทุกกรรมเป็นกระทงความผิดไป แต่ไม่ว่าจะมีการเพิ่มโทษ ลดโทษ หรือลดมาตราส่วนโทษด้วยหรือไม่ก็ตาม เมื่อรวมโทษทุกกระทงแล้ว โทษจำคุกทั้งสิ้นต้องไม่เกินกำหนดต่อไปนี้

- (1) สิบปี สำหรับกรณีความผิดกระทงที่หนักที่สุดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปี
- (2) ยี่สิบปี สำหรับกรณีความผิดกระทงที่หนักที่สุดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปีแต่ไม่เกินสิบปี
- (3) ห้าสิบปี สำหรับกรณีความผิดกระทงที่หนักที่สุดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปีขึ้นไป เว้นแต่กรณีที่ศาลลงโทษจำคุกตลอดชีวิต”

ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา มักจะตัดสินให้การออกเช็คหลายฉบับแม้จะเป็นเพื่อการชำระหนี้ที่มีมูลหนี้เดียวเป็นความผิดหลายกรรมต่างกัน อาทิเช่น การออกเช็ครวม 4 ฉบับเพื่อชำระหนี้ให้แก่ใจทกในวันเดียวกันและสั่งจ่ายเงินในวันเดียวกัน และแม้ธนาคารจะปฏิเสธการจ่ายเงินในวันเดียวกันหมดทุกฉบับก็ตาม แต่การออกเช็คพิพาทดังกล่าว เป็นการสั่งให้ธนาคารจ่ายเงินตามจำนวนและวันที่ที่ปรากฏในเช็ค ซึ่งจำเลยผู้ออกเช็คอาจมีเงินจ่ายตามเช็คหรือมีเจตนาให้ใช้เงินตามเช็คแต่ละฉบับหรือไม่แตกต่างกันได้ การที่จำเลยทั้งสองออกเช็คหลายฉบับและธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คดังกล่าว จึงเป็นการกระทำความผิดหลายกรรมต่างกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1561/2526) หรือการที่จำเลยออกเช็คในเล่ม 17 ฉบับ ลงวันที่ห่างกันไปฉบับละ 1 เดือน

ชำระหนี้แก่ผู้เสียหาย ต่อมาธนาคารไม่จ่ายเงินเมื่อถึงกำหนดตามเช็คทั้ง 17 ฉบับนั้น กรณีนี้ถือว่า จำเลยเจตนาให้ธนาคารใช้หรือไม่ใช้เงินตามเช็คแต่ละฉบับแตกต่างกันได้เป็นความผิด 17 กระทั่ง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1278-1279/2520) หรือการที่จำเลยสั่งจ่ายเช็ค 3 ฉบับในคราวเดียวกัน เพื่อชำระหนี้ในมูลหนี้ค่างานจำนวนเดียวกัน ศาลพิเคราะห์แล้วเห็นว่า การที่จำเลยสั่งจ่ายเช็ครวม 3 ฉบับชำระหนี้ให้แก่โจทก์ เป็นการสั่งให้ธนาคารจ่ายเงินตามจำนวนและวันที่ที่ปรากฏในเช็คแตกต่างกันและแยกจากกันได้ การกระทำของจำเลยเป็นความผิดหลายกรรมต่างกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 900/2532) เป็นต้น โดยมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 31/2518, 460/2526, 2268/2530, 267/2532, 1731/2532, 4707/2534, 4401-4411/2536, 2461/2539 และ 3655/2543 ได้วินิจฉัยในทำนองเดียวกัน

หากพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า การกระทำความผิดโดยการออกเช็คหลายฉบับ เพื่อชำระหนี้ในมูลหนี้เดียวกันนั้น แม้จะออกเช็คสั่งจ่ายในวันเดียวกัน ธนาคารเดียวกันก็ตาม ศาลจะพิพากษาให้ถือว่าเป็นการกระทำความผิดหลายกรรมต่างกันและลงโทษทุกกรรมเป็นกระทำความผิดไป ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การลงโทษความผิดดังกล่าวเป็นความผิดหลายกรรมต่างกันนั้น ยังไม่เหมาะสม เนื่องจากผู้ออกเช็คมีเจตนาเดียวในการชำระหนี้ในมูลหนี้เดียวกัน ก็น่าจะต้องถือว่าผู้ออกเช็คกระทำความผิดกรรมเดียว มิใช่กระทำความผิดหลายกรรมตามจำนวนเช็คที่ตนสั่งจ่าย เว้นแต่หากเป็นกรณีการสั่งจ่ายเช็คเพื่อชำระหนี้ต่างมูลหนี้กัน อาจถือเป็นการกระทำความผิดต่างกรรมกันได้ เหตุที่พิจารณาเช่นนี้เพราะเจ้าหนี้บางรายอาจใช้แนวคำวินิจฉัยของศาลตรงจุดนี้เป็นช่องทางให้ลูกหนี้ออกเช็คหลายฉบับในคราวเดียวกัน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบีบบังคับให้ชำระหนี้ได้ ทำให้การใช้เช็คไม่เป็นไปตามความมุ่งหมาย

3.2.5 ปัญหาเรื่องเจตนาพิเศษตามมาตรา 4 (5)

ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ได้บัญญัติถึงกรณีอันเป็นความผิดเกี่ยวกับเช็คไว้ 5 กรณี คือ มาตรา 4 (1) – (5) และสำหรับมาตรา 4 (5) ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คนั้นโดยเจตนาทุจริต” กรณีดังกล่าวนี้เป็นกรณีที่ผู้สั่งจ่ายได้ออกเช็คให้แก่บุคคลอื่นเพื่อชำระหนี้ไปแล้ว ต่อมาผู้สั่งจ่ายได้มีคำบอกกล่าวห้ามธนาคารมิให้

จ่ายเงินตามเช็คโดยมีเจตนาทุจริต ธนาคารจึงปฏิเสธไม่ยอมจ่ายเงินตามเช็คฉบับนั้น¹⁵ ซึ่งนอกจากผู้สั่งจ่ายจะห้ามธนาคารจ่ายเงินโดยเจตนา กล่าวคือ โดยรู้สำนึกห้ามธนาคารจ่ายเงิน เพื่อประสงค์หรือเล็งเห็นผลต่อการที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คแล้ว จะต้องกระทำการโดยมีเจตนาพิเศษ คือเจตนาทุจริตด้วย จึงจะเป็นความผิดตามมาตรา

จะเห็นได้ว่าสาระสำคัญของความผิดตามมาตรา 4 (5) นี้ กฎหมายได้ระบุโดยชัดแจ้งว่า การห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คนั้นจะต้องมีเจตนาทุจริต อันถือเป็นองค์ประกอบความผิดด้วย ถ้าขาดเจตนาทุจริตก็ย่อมไม่เป็นความผิดตามมาตรา 4 (5) นี้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 94/2507) คำว่า “เจตนาทุจริต” ในที่นี้มีความหมายอย่างเดียวกับที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1 (2) กล่าวคือ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ที่มีควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น การห้ามมิให้ธนาคารใช้เงินตามเช็คโดยมีเจตนาทุจริตก็คือ ตั้งใจโกงไม่ให้ผู้ทรงเช็คได้รับเงินจากธนาคาร ทั้งนี้ไม่ว่าการห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินแก่ผู้ทรงเช็คคนนั้น จะเป็นเพราะผู้สั่งจ่ายมีเงินอยู่ในบัญชีพอจ่ายได้หรือไม่ก็ตาม กล่าวโดยสรุปก็คือ ถ้าเป็นกรณีผู้สั่งจ่ายเช็คสามารถอ้างสิทธิในการที่จะห้ามมิให้ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คฉบับนั้นได้แล้ว ย่อมถือได้ว่าไม่ใช่เป็นการห้ามโดยมีเจตนาทุจริต¹⁶ อันเป็นความผิดตามมาตรา 4 (5) นี้

แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 มาตรา 4 ทั้ง 5 อนุมาตราแล้ว ก็จะมีเพียงอนุมาตรา 5 เพียงอนุมาตราเดียวเท่านั้น ที่กฎหมายกำหนดว่าผู้ออกเช็คจะต้องทำไปโดยมีเจตนาทุจริตจึงจะมีความผิด ในขณะที่อีก 4 อนุมาตรานั้นไม่ต้องมีองค์ประกอบในเรื่องเจตนาทุจริต เนื่องจากอาจมีปัญหาด้านพยานหลักฐานและการพิสูจน์เจตนาภายในซึ่งกระทำได้ยากยิ่ง และอาจส่งผลให้เช็คไม่เป็นที่นิยมในวงการค้าและธุรกิจ อันเป็นเจตนารมณ์ของกฎหมายที่สำคัญ แต่ปัญหาว່ว่าอย่างไรเป็นการห้ามจ่ายเงินโดยเจตนาทุจริตนั้นเป็นปัญหาในข้อเท็จจริง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 628/2515) ซึ่งศาลจะต้องรับฟังจากพฤติการณ์แห่งคดีเป็นเรื่อง ๆ ไป คงยากที่จะวางแนวบรรทัดฐานที่แน่นอนว่าอย่างไรเป็นการห้ามจ่ายเงินโดยทุจริต ซึ่งคำว่าทุจริตในทางอาญาต่างกับทุจริตในทางแพ่ง เพราะสุจริตหรือทุจริตในทางแพ่งหมายความว่า รู้หรือไม่รู้ถึงการมีสิทธิหรือความบกพร่องแห่งสิทธิ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่

¹⁵ ไพฑูรย์ คงสมบุญรัตน์, “คำพิพากษาศาลฎีกา” วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์ 5 (2523) : 164.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 164 – 165.

540/24902) สำหรับปัญหาเรื่องการห้ามจ่ายเงินโดยเจตนาทุจริตที่จะเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ เป็นปัญหาที่กระทบกระเทือนถึงความยุติธรรมต่อสิทธิของบุคคลภายนอก ที่ได้รับโอนเช็คต่อ ๆ มาอยู่มาก เพราะโดยปกติหนี้เหตุที่จะมีการห้ามจ่ายเงินก็เนื่องมาจากมีข้อตกลงที่กำหนดเป็นเงื่อนไขแห่งการจ่ายเงินตามเช็คหรือความบกพร่องแห่งสิทธิ ซึ่งมีอยู่ระหว่างผู้ออกเช็คกับผู้ทรงเช็คที่มีชื่อเป็นผู้รับเงินหรือรับเช็คมาเป็นคนแรก โดยบุคคลภายนอกซึ่งได้รับโอนเช็คต่อมามีอาจทราบหรือรู้เห็นด้วยแต่อย่างไร¹⁷

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 106/2522 ศาลได้ตัดสินว่าจำเลยออกเช็คชำระหนี้ค่าจ้างทำของแก่ ม. และ ม. โอนเช็คไปยังโจทก์ ภายหลังจาก ม. ไม่นำของที่จำเลยจ้างทำมาส่งตามสัญญา จำเลยจึงห้ามธนาคารจ่ายเงินตามเช็ค ไม่เป็นการทุจริต ไม่เป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ กรณีตามคำพิพากษานี้ ผู้เขียนเห็นว่ายังไม่เป็นกรรม เพราะผู้รับโอนเช็ค (โจทก์) นั้นไม่ได้รับความคุ้มครองจากการรับโอนเช็คดังกล่าวทั้ง ๆ ที่ตนสุจริตและไม่ทราบถึงสิทธิของจำเลยกับ ม. ในทางแพ่ง การที่จำเลยอ้างว่าได้กระทำไปโดยเข้าใจในสิทธิของจำเลยเองในทางแพ่งและอ้างถึงเหตุผลส่วนตัวที่มีข้อตกลงหรือความบกพร่องในมูลหนี้เดิมที่ตนมีความผูกพันกับผู้ทรงเช็คคนแรก เพื่อมิให้ต้องรับผิดชอบทางอาญาตามพระราชบัญญัตินั้น ยังถือว่าไม่เป็นกรรมแก่โจทก์

ผู้เขียนมีความเห็นว่า หากศาลวินิจฉัยคดีโดยเห็นว่าการที่ผู้ออกเช็คห้ามจ่ายเงินตามเช็คโดยอ้างข้อตกลงหรือความบกพร่องแห่งหนี้ตามเช็คที่ตนมีอยู่เป็นส่วนตัวกับผู้ทรงเช็คซึ่งมีชื่อเป็นผู้รับเงินตามเช็คหรือรับเช็คมาเป็นคนแรก เพื่อบอกปิดความผูกพันตามเช็คย่อมกระทำไม่ได้ ถือว่าเป็นการห้ามจ่ายเงินตามเช็คโดยเจตนาทุจริตมีความผิดตามมาตรา 4 (5) เช่น กรณีตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 282/2522 ซึ่งข้อเท็จจริงมีว่า ช. ค้างชำระค่าที่ดินโจทก์อยู่ 30,000 บาท ช. ตกลงยืมเงินจำเลยตามจำนวนดังกล่าว โดยให้จำเลยออกเช็คสั่งจ่ายเงิน 30,000 บาท ให้โจทก์ไปเมื่อเช็คถึงกำหนด จำเลยสั่งธนาคารระงับการจ่ายเงินตามเช็คนั้น ดังนี้ถือว่าจำเลยมีเจตนาทุจริตในการที่ห้ามมิให้ธนาคารจ่ายเงินตามเช็ค เพราะจำเลยออกเช็คไปก็เพื่อเป็นการชำระหนี้แทน ช. นั้นเองจะอ้างว่าเหตุที่สั่งธนาคารระงับการจ่ายเงิน เพราะ ช. ไม่นำเงินมาชำระแก่จำเลยก่อนเช็คถึงกำหนดตามที่ ช. ตกลงไว้กับจำเลยมิได้ เพราะเป็นเรื่องส่วนตัวระหว่างจำเลยกับ ช. เท่านั้น ไม่ผูกพันโจทก์ การตัดสินเช่นนี้จะเป็นการเอื้อประโยชน์และคุ้มครองผู้ทรงเช็คที่ได้รับโอนเช็คมาโดยไม่ทราบถึงข้อตกลง

¹⁷ เถลิงศักดิ์ คำสุระ, “ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค”, หน้า 59.

ลงใดที่ผู้โอนทำไว้กับผู้ออกเช็ค และเป็นกรปิดช่องทางในการที่ผู้ออกเช็คซึ่งไม่สุจริตจะทำการสมอ้างกับบุคคลอื่นว่ามีข้อตกลงอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อให้ตนหลุดพ้นจากความรับผิดชอบเช็ค ผู้เขียนจึงเห็นว่า การตัดสินตามแนวคำพิพากษานี้ย่อมเป็นธรรมและคุ้มครองผู้รับโอนที่สุจริตแล้ว จึงควรรักษาเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินต่อไป

3.2.6 ปัญหาการโอนเช็คโดยเจตนาทุจริต

โดยปกติแล้วการโอนเช็คของผู้ทรงเช็คซึ่งได้รับมาโดยสุจริต แต่รู้ว่าเช็คคนนั้นไม่มีเงินสั่งจ่าย ตามกฎหมายไทยไม่อาจถือเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ ได้ เนื่องจากกฎหมายมิได้บัญญัติให้การโอนเช็คโดยทุจริตเป็นความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ไว้โดยเฉพาะ โดยหากมีการกระทำในลักษณะนี้เกิดขึ้น ก็ให้นำประมวลกฎหมายอาญาความผิดฐานฉ้อโกงตามมาตรา 341 มาปรับใช้ ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายประเทศเบลเยียมฉบับลงวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. - 1961 (แปลโดย ดร. โกเมน ภัทรภิรมย์) ในมาตรา 61 ความว่า

“ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งเดือนจนถึงสองปี และปรับตั้งแต่ 26 ถึง 3,000 แฟรงค์

1. ผู้ใดโดยเจตนาออกเช็ค หรือตราสารใดที่กฎหมายฉบับนี้ให้ถือว่าเป็นเช็ค โดยไม่มีเงินในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้อยู่ก่อนแล้ว
2. ผู้ใดโอนตราสารอย่างหนึ่งอย่างใดที่กล่าวนี้ โดยรู้อยู่แล้วว่าไม่มีเงินที่จะจ่ายได้เพียงพอตามตราสารนั้น
3. ผู้ออกเช็คซึ่งโดยเจตนาถอนเงินทั้งหมดหรือแต่บางส่วนที่จะต้องจ่ายตามตราสารดังกล่าวนั้น ออกไปเสียให้ระหว่างที่ยังอยู่ในกำหนดเวลาที่อาจยื่นให้จ่ายเงินได้
4. ผู้ออกเช็คโดยเจตนาฉ้อฉล หรือโดยเจตนาที่จะให้เกิดความเสียหาย เพิกถอนตราสารดังกล่าว หรือห้ามการจ่ายเงินทั้งหมดหรือแต่บางส่วน หรือภายหลังจากที่หมดกำหนดเวลาให้ยื่นเช็คเพื่อรับเงินแล้ว ถอนเงินทั้งหมดหรือแต่บางส่วนออกไป”

จะเห็นได้ว่าในกฎหมายประเทศเบลเยียม มาตรา 61 อนุมาตรา 2 ได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะให้ต้องรับผิดชอบในกรณีโอนเช็คโดยรู้อยู่แล้วว่าไม่มีเงินที่จะจ่ายได้เพียงพอตามเช็คคนนั้น ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่า หากได้มีการระบุชัดลงไปในพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้

เช็คฯ ให้ครอบคลุมถึงการกำหนดให้การโอนเช็คโดยเจตนาทุจริต คือ โอนเช็คโดยรู้อยู่แล้วว่าไม่มีเงินที่จะจ่ายให้เพียงพอตามเช็คนั้น เป็นความผิดอาญาตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย จะทำให้กฎหมายมีความชัดเจนยิ่งขึ้น และมีผลเป็นการคุ้มครองผู้ทรงเช็คได้ดีกว่าการนำความผิดฐานข้อโกงมาปรับใช้ เนื่องจากการพิสูจน์เจตนาในคดีข้อโกงย่อมเป็นไปได้ยากกว่า และต้องตกเป็นภาระการพิสูจน์ของโจทก์ (ผู้รับโอนเช็ค หรือผู้ทรงเช็ค) โดยไม่จำเป็น

3.2.7 ปัญหาการออกเช็คไม่ลงวันที่

การออกเช็คไม่ลงวันที่ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ นั้นไม่ถือว่าเป็นความผิดทางอาญาเพราะเหตุผลที่ว่า ไม่ปรากฏวันที่ที่ผู้ออกเช็คจะกระทำความผิดได้ โดยพิจารณาจากหลักทั่วไปที่ว่า ในการกระทำความผิดที่มีโทษทางอาญานั้นต้องมีวันเวลาที่จำเลยเจตนากระทำความผิด สำหรับการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ การกระทำจะเป็นความผิดสำเร็จเมื่อธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค สาระสำคัญของประการหนึ่งที่เช็คจะถูกปฏิเสธการจ่ายเงินคือ เช็คนั้นต้องถึงกำหนดชำระเงินตามวันที่สั่งจ่ายเงินตามเช็คแล้ว ฉะนั้น วันที่ผู้ออกเช็คลงในเช็คจึงเป็นวันที่ผู้ออกเช็คเจตนาที่จะให้ตนเองมีความผูกพันชำระหนี้ตามเช็คนับแต่วันที่ตนเองระบุสั่งจ่ายเงินตามเช็คนั้นเป็นต้นไป ถ้าภายหลังเช็คนั้นถูกปฏิเสธการจ่ายเงินก็จะมีผลความผิดตามกฎหมาย และถือว่าผู้ออกเช็คกระทำความผิดในวันที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คนั้น แต่ถ้าเช็คนั้นผู้ออกเช็คไม่ได้ลงวันที่ กรณีดังกล่าวย่อมไม่อาจเห็นเจตนาที่แน่นอนของผู้ออกเช็คได้ว่า ผู้ออกเช็คเจตนาที่จะให้ตนเองต้องผูกพันที่จะชำระหนี้ตามเช็คที่ออกนั้นเมื่อใดและมีผลความผิดตามพระราชบัญญัตินี้วันใด จึงถือว่าไม่มีวันที่ผู้ออกเช็คนั้นกระทำความผิด แม้ภายหลังเช็คนั้นจะถูกปฏิเสธการจ่ายเงินก็ไม่เป็นความผิดตามพระราชบัญญัตินี้¹⁸ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2048/2519, 1897/2520, 907/2522, 1970/2523, 7250-725/2540, 5628/2544

นอกจากนี้การออกเช็คไม่ลงวันที่ดังกล่าวนี้ หากได้มีการโอนกันต่อ ๆ ไป แม้ก่อนจะโอนไปยังผู้ทรงคนสุดท้าย ผู้ทรงคนก่อน ๆ คนใดคนหนึ่งได้ลงวันที่ออกเช็คไว้แล้วตามสิทธิของตนที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 910 ประกอบมาตรา 989 ก็ตาม แต่เมื่อการ

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

กระทำของจำเลยผู้ออกเช็คไม่เป็นความผิดอาญาตามพระราชบัญญัตินี้แล้ว แม้เช็คนั้นจะได้โอนผ่านมือมากี่ครั้งก็ตาม ก็หาทำให้การกระทำนั้นกลายเป็นความผิดไปไม่ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า กรณีเช่นนี้ไม่เป็นการยุติธรรมต่อบุคคลผู้ทรงคนสุดท้าย ที่จะไม่สามารถเอาผิดกับผู้ออกเช็คได้ แต่การที่จะระบุลงไปให้กำหนดว่าการออกเช็คโดยไม่ลงวันที่เป็นความผิดอาญาหรือไม่นั้น อาจเป็นการไม่เหมาะสม เพราะผู้ออกเช็คที่บริสุทธิ์ไม่อาจทราบได้ว่าผู้ทรงเช็คจะนำเช็คไปขึ้นเงินจากธนาคารวันใด เพื่อที่จะได้นำเงินไปเข้าบัญชีให้พอจ่ายกับจำนวนเงินตามเช็ค ในทำนองเดียวกันผู้ทรงเช็คอาจเสียประโยชน์จากการได้รับเช็คที่ไม่ลงวันที่ เพราะไม่สามารถนำเช็คนั้นมาฟ้องร้องต่อศาลได้¹⁹

ผู้เขียนเห็นว่า หากนำบทบัญญัติกฎหมายฝรั่งเศสมาพิจารณาแล้วพบว่า กฎหมายฝรั่งเศสนั้นถือว่ากฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่อิสระและสมบูรณ์ใช้บังคับได้ในตัวเอง โดยไม่ต้องอาศัยกฎหมายอื่น (autonomie du droit penal) จึงไม่ถือว่าการออกเช็คที่จะเป็นความผิดอาญาได้นั้น เช็คที่ออกจะต้องมีรายการครบถ้วนสมบูรณ์ตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องเช็ค ถ้าหากได้ออกมาในลักษณะของเช็คและได้ใช้อย่างเช็คแล้ว ก็ย่อมเป็นความผิด แม้จะมีรายการไม่ครบถ้วนตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องเช็คก็ตาม²⁰ เช่น ออกเช็คโดยไม่มีคำว่า “เช็ค” แต่ได้ออกและใช้อย่างเช็ค ไม่สถานที่ออกเช็ค ไม่ลงจำนวนเงิน ลงวันที่ลวงหน้า รวมทั้งการออกเช็คไม่ลงวันที่ด้วย

ผู้เขียนมีความเห็นว่า การแก้ปัญหากการออกเช็คไม่ลงวันที่ดังกล่าว เพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ผู้ทรงเช็คคนปัจจุบัน ควรมีบทบัญญัติคุ้มครองผู้ทรงเช็คในกรณีนี้ไว้ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยอาจใช้วิธีการกำหนดเงื่อนไขและเงื่อนไขที่จะเป็นเหตุก่อให้เกิดความรับผิดทางอาญาแก่ผู้ที่ยกเช็คไม่ลงวันที่ไว้ โดยการกำหนดให้ผู้ทรงเช็คจะต้องลงวันที่ในเช็คและต้องนำเช็คไปขึ้นเพื่อให้ธนาคารใช้เงินตามเช็คภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ และกำหนดความรับผิดทางอาญาของผู้ออกเช็คโดยไม่ลงวันที่ว่า ให้มีความผิดต่อเมื่อผู้ทรงเช็คได้ลงวันที่ในเช็คและยื่นเช็คเพื่อให้ใช้เงินภายในระยะเวลาที่กำหนด และผู้ออกเช็คละเลยไม่ชำระเงินตามเช็คภายในระยะเวลาที่กำหนดนับจากวันที่ธนาคาร

¹⁹ สง่า ดวงอัมพร, คำอธิบายกฎหมายเกี่ยวกับเช็ค การสอบสวนและการดำเนินคดี, หน้า 846.

²⁰ โกลเมน ภัทรภริมย์, “ความผิดฐานรับเช็คไม่มีเงิน”, หน้า 943.

ปฏิเสธการจ่ายเงิน ซึ่งระยะเวลาดังกล่าวอาจกำหนดให้ตามความเหมาะสม เช่น 15 วัน 30 วัน เป็นต้น

3.3 แนวทางในการจำกัดคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คไม่ให้ขึ้นสู่ศาล

พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ เป็นกฎหมายที่กำหนดให้การกระทำผิดเกี่ยวกับเช็คเป็นความผิดอาญา ทั้ง ๆ ที่เป็นการผิดอันเกิดจากมูลหนี้ทางแพ่ง จึงเป็นการเปิดช่องให้มีการนำเอาคดีอาญามาบังคับข่มขู่กันได้ง่ายเกินไประหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ผู้ออกเช็ค เนื่องจากการใช้สภาพบังคับทางอาญาย่อมมีผลกระทบต่อชื่อเสียงและเสรีภาพของบุคคลที่ถูกกฎหมายนั้นๆ บังคับใช้ บุคคลทั่วไปจึงเกรงกลัวสภาพบังคับของกฎหมายที่มีโทษทางอาญามากกว่าสภาพบังคับของกฎหมายในทางแพ่ง ดังนั้น การนำเอาคดีอาญามาเป็นข้อต่อรองจึงเป็นที่นิยมมากโดยเฉพาะสำหรับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ซึ่งเป็นความผิดที่ยอมความได้ ดังจะเห็นได้จากสถิติคดีอาญาตามพระราชบัญญัติ ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คของศาลแขวงทั่วราชอาณาจักร ดังต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถิติความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลแขวงทั่วประเทศ

บัญชีคดี พ.ศ. 2533-2544

พ.ศ.	จำนวนคดีที่ขึ้นสู่ศาล	เพิ่ม/ลด คิดเป็นร้อยละ
2533	21,990	0
2534	27,697	25.9
2535	24,502	-11.5
2536	24,013	1-1.9
2537	25,348	5.5
2538	28,189	11.2
2539	30,536	8.3
2540	33,841	10.8
2541	29,167	-13.8
2542	14,126	-51.5
2543	9,813	-30.5
2544	9,321	-5

บัญชีคดีประจำเดือนตุลาคม พ.ศ. 2545

ตุลาคม 2545	มกราคม- ตุลาคม			
	2544	2545	เพิ่ม/ลดจากปีก่อน	เพิ่ม/ลด จากปีก่อน คิดเป็นร้อยละ
775	7,795	7,084	-711	-9.12

ที่มา : สำนักงานประมาณและแผนงาน ศาลอาญา

จากตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่า คดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คตามพระราชบัญญัตินี้เป็นคดีที่เข้าสู่การพิจารณาของศาลเป็นจำนวนมาก การเพิ่มหรือลดจำนวนคดียอมเป็นผลมาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเงินของประเทศโดยส่วนรวม โดยจากตารางพบว่าใน พ.ศ.2540 เป็นช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจตกต่ำ จำนวนคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คจึงมีจำนวนมากที่สุดหากเปรียบเทียบกับปีก่อน ๆ แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศนั้นเป็นเรื่องที่แปรผันไปตามสภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งของโลกด้วย การแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจดังกล่าวจึงกระทำได้อย่างยิ่ง แต่สำหรับการแก้ปัญหาคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คล้นศาลนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า จะต้องแสวงหามาตรการหรือกลไกต่างๆ ในการจำกัดคดีมิให้ขึ้นสู่ศาล ถือเป็นกระบวนการในขั้นแรกก่อนที่จะนำไปสู่การแสวงหาแนวทางในการบังคับใช้โทษทางอาญาที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิด สำหรับกลไกดังกล่าวแยกพิจารณาออกเป็นกลไกทางด้านกฎหมายและกลไกอื่นที่เกี่ยวข้อง รายละเอียดดังนี้

3.3.1 กลไกทางกฎหมาย

โดยทั่วไปในคดีอาญาที่เกี่ยวกับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คนั้น ปราบกฏให้เห็นอยู่เสมอว่า ผู้ทรงเช็คฟ้องคดีอาญาต่อผู้ออกเช็คในข้อหาความผิดฐานออกเช็คโดยในขณะที่ออกเช็คนั้นไม่มีเงินอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้ ทั้งที่ขณะออกเช็คนั้นผู้ออกเช็คและผู้ทรงเช็คได้ตกลงกันแล้วว่าเป็นการออกเช็คเพื่อเป็นหลักฐานแห่งหนี้ จะไม่นำเช็คดังกล่าวไปขึ้นเงิน หรือจะไม่ประสงค์ดำเนินคดีอาญาตามเช็คต่อกัน แต่ต่อมาในภายหลังผู้ทรงเช็คกลับนำเช็คดังกล่าวไปขึ้นเงินเมื่อปรากฏว่าธนาคารตามเช็คปฏิเสธการจ่ายเงิน เพราะไม่มีเงินในบัญชีหรือเงินในบัญชีไม่พอจ่าย ผู้ทรงเช็คก็นำเช็คดังกล่าวมาฟ้องคดีอาญาเอาผิดกับผู้ออกเช็ค ซึ่งแม้ว่าในที่สุดศาลฎีกาจะพิพากษาให้ผู้ออกเช็คไม่มีความผิดก็ตาม (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 988/2513, 1783-1799/2519 และ 1651/2520) แต่ผู้ออกเช็คดังกล่าวก็ต้องมีภาระถูกดำเนินคดีตามขั้นตอนของคดีอาญาในระดับหนึ่ง เช่น ต้องถูกจับกุมและควบคุมตัวโดยพนักงานสอบสวน ต้องไปให้ปากคำแก่พนักงานสอบสวน ต้องหาหลักทรัพย์เพื่อมาประกันตัว ต้องหาทนายความมาเพื่อต่อสู้คดี ต้องไปให้การในชั้นศาล เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คอีกมากที่ยุติลงก่อนที่จะไปถึงศาลฎีกาเพราะผู้ต้องหาหรือจำเลยขอประนีประนอมกับผู้เสียหายหรือโจทก์เพียงเพราะไม่ต้องการถูกดำเนินคดีอาญาเนื่องจากกลัวเสื่อมเสียชื่อเสียง ในกรณีเช่นนี้ผู้เสียหายหรือโจทก์ยอมอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบและอาศัยความได้เปรียบนี้เรียกร้องให้ผู้ต้องหา หรือจำเลยชดใช้เงินตามเช็คให้แก่ตนหรือในบางครั้งอาจเรียก

ร้องมากกว่าจำนวนเงินที่ระบุในเช็คก็ได้ โดยผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีทางเลือกเพียง 2 ทางว่าจะยอมตามที่ผู้เสียหายหรือโจทก์เรียกร้องหรือจะยอมถูกดำเนินคดีอาญาต่อไป ซึ่งเสี่ยงต่อการที่จะถูกศาลพิพากษาลงโทษทั้งจำคุกและปรับ จึงมีผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คจำนวนไม่น้อยที่ต้องยอมชดใช้เงินให้ตามที่ผู้เสียหายหรือโจทก์เรียกร้องมา ซึ่งมีจำนวนสูงกว่ามูลค่าตามเช็คพิพาท อันไม่เป็นธรรมแก่ผู้ออกเช็คทั้ง ๆ ที่ผู้ทรงเช็คย่อมมีสิทธิจะฟ้องร้องผู้ออกเช็คเป็นคดีแพ่งเพื่อให้ชำระเงินตามเช็คได้อยู่แล้ว แต่ผู้ทรงเช็คมักเลือกทางที่จะดำเนินคดีอาญามากกว่าคดีแพ่ง เพราะไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาลและค่าใช้จ่ายอื่นๆ เหมือนในคดีแพ่ง และที่สำคัญมีผลในการบังคับข่มขู่ผู้ออกเช็คดีกว่าการฟ้องคดีแพ่ง ทั้งยังไม่เป็นการตัดสิทธิผู้ทรงเช็คที่จะฟ้องคดีแพ่งในภายหลังอีกด้วย อันเป็นการเปิดช่องให้มีคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คขึ้นสู่ศาลมากเกินความจำเป็น เพราะโดยส่วนใหญ่แล้วผู้ทรงเช็คไม่ประสงค์ที่จะให้ผู้ออกเช็คต้องรับโทษทางอาญา เพียงแต่ต้องการให้ผู้ออกเช็คชดใช้เงินให้แก่ตน และการฟ้องคดีอาญาก็เป็นเพียงวิธีการบังคับให้ผู้ออกเช็คกระทำความผิดเท่านั้น ทำให้ไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญาที่มุ่งให้จำเลยได้รับการลงโทษจากการทำความผิดของตน²¹

ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า หากจะสร้างกลไกทางด้านกฎหมายขึ้นมาเพื่อจำกัดคดีไม่ให้ขึ้นสู่ศาลมากเกินไ่นั้น จะต้องพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายเป็นสำคัญด้วย หากกฎหมายมีความประสงค์ต้องการให้เช็คเป็นตราสารที่มีคุณค่าทางการเงินและต้องการให้เช็คเป็นที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย เพื่อความสะดวกในการประกอบธุรกิจการค้าแล้ว การกำหนดกลไกทางกฎหมายเพื่อจำกัดคดีให้ขึ้นสู่ศาลในเรื่องดังกล่าวจะต้องคำนึงให้มีผลกระทบต่อความเชื่อถือและคุณค่าของเช็คในทางการค้าเป็นกรณีสำคัญ

จากการศึกษาพบว่าเจตนารมณ์ของกฎหมายแต่เดิม ตามบันทึกหลักการและเหตุผลประกอบร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 จะเห็นได้ว่ากฎหมายต้องการให้เช็คเป็นตราสารที่ใช้เพื่อความสะดวกในการประกอบกิจการการค้าเป็นสำคัญ และไม่ต้องการให้นำเช็คมาใช้ในการหมุนเวียนเงินในทางที่มิชอบ และเป็นการยับยั้งการใช้

²¹ สมพร สมุทรคุณ, “โทษอาญาฐานละเมิดลิขสิทธิ์ : ศึกษาฐานความผิดและความเหมาะสมของโทษ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539) , หน้า 46 – 47.

เช็คในทางที่ทุจริตต่าง ๆ อันส่งผลให้เกิดความเสียหายในวงการค้า ในวงการเงิน โดยเฉพาะทำให้เสียเครดิตในวงการค้า และทำให้เครดิตในการใช้เช็คของกิจการของธนาคารได้รับความกระทบกระเทือนเป็นอย่างมาก และในขณะเดียวกันกฎหมายก็ต้องการลงโทษผู้ที่ออกเช็คโดยปราศจากความรับผิดชอบ แม้ว่าจะไม่มีเจตนาฉ้อโกงก็ตาม ดังพิจารณาได้จากหลักการเสนอร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. ความว่า

" ทางรัฐบาลขอประทานเสนอร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 24.....

หลักการ ให้มีกฎหมายว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค

เหตุผล ในปัจจุบันนี้ธุรกิจการค้าของประเทศไทยได้เจริญขึ้นเป็นอันมาก

สมควรจะมีวิธีการสนับสนุนให้มีการใช้เช็คโดยแพร่หลาย เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่การประกอบธุรกิจการค้า ในการนี้ เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะมีกฎหมายเอาโทษแก่ผู้คิดทุจริตใช้เช็คโดยไม่มีเงินจะพึงชำระตามจำนวนที่ได้สั่งจ่ายไป

ทางรัฐบาลขอประทานชี้แจงและแถลงความจำเป็นที่ต้องออกพระราชบัญญัตินี้ คือหลังจากสงครามมา กิจการธนาคารได้เจริญแพร่หลายเพิ่มพูนจำนวนมากขึ้น นับว่าเป็นประโยชน์

ในทางเศรษฐกิจและเป็นประโยชน์ในทางการค้าเป็นอย่างมาก แต่ว่าในโอกาสเดียวกันนี้ก็ยังมีนักธุรกิจจำนวนไม่น้อยที่ได้ถือโอกาสในเรื่องการใช้เช็คนี้ เป็นการหมุนเวียนเงินในทางที่มีชอบ และเป็นการยับยั้งการใช้เช็คในทางที่ทุจริตต่าง ๆ ทำเสียหายในวงการค้า ในวงการเงิน ในวงการเศรษฐกิจ โดยเฉพาะทำให้เสียเครดิตในวงการค้า และทำให้เสียเครดิตในการใช้เช็คของธนาคาร กิจการของธนาคารได้รับความกระทบกระเทือนเป็นอย่างมาก จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งในระยະนี้ที่ทางรัฐบาลจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้นเพื่อคุ้มครองการใช้เช็ค คือ ปราบกฏในข้อเท็จจริงแล้ววัน ๆ หนึ่ง บางธนาคารนั้นมีบุคคลคนเดียวนำเช็คที่ไม่มีเงินในธนาคารจำนวนสิบ ๆ ฉบับ บางทีใส่ตะกร้ากันมา ในการชำระภาษีอากรก็เหมือนกัน ทางราชการไม่สามารถจะรับเช็คของพ่อค้ามาใช้ในการเสียภาษีอากรได้ ต้องให้พ่อค้าหอบเอาเงินสดมา หรือไม่ก็ต้องให้พ่อค้านำเช็คไปให้ธนาคารรับรองเสียก่อน ในการที่ธนาคารรับรอง ธนาคารก็ต้องเรียกเก็บค่าธรรมเนียมเพิ่มเติม ทำให้เป็นการเพิ่มพูนค่าใช้จ่ายในการเสียภาษีอากร ตามชายแดนต่าง ๆ พ่อค้าต้องเอาเงินเป็นล้าน ๆ อย่างทางสงขลา ทางสะเดา เอาไปมอบกับทางด้านศุลกากร ไม่อย่างนั้นรับเช็คไม่ได้ ความไม่สะดวกนานาประการได้

เกิดขึ้น นอกจากนั้น อย่างเช่นจะไปวางประมูลการก่อสร้างที่กองทัพอากาศ ต้องเอาเงินสดไปเกือบสองแสนสามแสน ถูกปล้นกลางทาง การใช้เช็คในวงราชการเองก็ไม่เชื่อถือพอคำ การใช้เช็คในระหว่างธนาคารต่างประเทศในประเทศไทยซึ่งเขามีเคลียร์ริง คือ การแลกเช็คในตอนเช้า พอถึงธนาคารไทยด้วยกัน เขาก็ไม่ค่อยรับ เขาเลือกรับแต่ธนาคารที่เขาเชื่อถือ ทำให้เสื่อมเสียเครดิตของวงการใช้เช็คของธนาคารประเทศไทยเป็นอย่างมาก เพราะฉะนั้นถึงวาระที่จะได้ออกกฎหมายคุ้มครองเพื่อให้เช็คนี้มีคุณค่าเป็นที่ไว้นับถือใจกันโดยทั่วไป เพราะฉะนั้นเช็คนี้มันคล้ายเป็นธนบัตรปลอมหรือธนบัตรเชียงกงที่ไม่มีความหมายอะไรเลย ในต่างประเทศทุกประเทศนั้นได้มีกฎหมายคุ้มครองเช็คกันมาเป็นเวลาช้านานแล้วและเขาก็ถกกันหนักหนาว่าการใช้เช็คที่ไม่มีเงินในธนาคารนั้นเป็นบุคคลที่ไร้เกียรติ เป็นบุคคลที่ต่อไปธนาคารมักจะใส่ไว้ในบัญชีดำบัญชีแดงแล้วเซอร์ดูลาร์หมุนเวียนไปหมดทุกธนาคารว่าบุคคลคนนี้ได้สั่งเช็คที่ไม่มีเงินมาให้ ธนาคารในต่างประเทศเขาก็ถกกันมากมาย เพราะฉะนั้นในเรื่องการคุ้มครองเช็คนี้เป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าเกิดความเสียหายทั้งในวงราชการและวงการค้า และโดยเฉพาะทำให้เครดิตของการธนาคารในประเทศไทย ประชาชนได้รับความกระทบกระเทือนเป็นอย่างมาก ทางรัฐบาลจึงได้เสนอพระราชบัญญัตินี้ขึ้นมา จริงอยู่ในการใช้เช็คนี้อาจจะมีความอดทนระอาใจเพราะว่ามีบทกำหนดโทษและมีโทษจำคุกขึ้นมา ซึ่งความจริงในเรื่องนี้แล้วในกฎหมายอาญาก็มีอยู่แล้วว่าใครมีเจตนาฉ้อฉลทุจริตก็มีลงโทษกันไปตั้ง 3 ปี แต่ในพระราชบัญญัตินี้เรากำหนดโทษไว้เพียงปีเดียว แต่ว่าเราไม่ได้เล็งถึงเจตนา แต่ในกฎหมายอาญานั้นเล็งถึงเจตนาแล้วจำคุกได้ถึง 3 ปี และในกฎหมายนี้จะเจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม เช็คที่ออกไปถ้าไม่มีเงินแล้วสามารถจะปรับเอาความผิดถึงกับเอาโทษจำคุกได้ จึงได้มีโทษจำไว้ในกฎหมาย จริงอยู่อาจจะมีการทำให้ผู้ที่ใช้เช็คกันนั้นเกิดอึดอัดอดทนระอาใจ แต่ทว่าเราก็ได้มีบทบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้แล้วว่า ถ้าไม่สามารถนำเงินมาชำระในระยะเวลาอันจำกัดก็มีทางที่จะตกลงปรองดองกันได้แต่อย่างไรก็ตาม ในการที่ได้กำหนดโทษไว้นั้นเป็นของจำเป็น เพราะว่ามีบุคคลเกือบจำนวนร้อยละ 90 ที่ออกเช็คไปโดยไม่มีเงินนี้โดยเจตนา ถ้าเราจะพิจารณากฎหมายฉบับนี้ว่าให้เล็งถึงเจตนา ถ้าเจตนาแล้วจึงมีความผิด ถ้าอย่างนั้นแล้วไม่มีใครสามารถที่จะพิสูจน์เจตนาได้ เพราะถือเอาการปฏิบัตินั้นเป็นการส่อเจตนา ก็มีหนทางที่จะพิจารณาได้ว่า การกระทำไปด้วยความพลั้งเผลอ หรือว่าการกระทำนั้นได้กระทำไปด้วยวิธีการที่ตั้งใจ แต่ว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะพิจารณาเอาเจตนาไม่ได้ ถ้าเราพิจารณาเอาข้อเจตนาแล้ว พระราชบัญญัติฉบับนี้ออกไปไม่เกิดผล เพราะเช็คที่ออกย่อมได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมาย โดยที่มีบทกำหนดโทษไว้ เพื่อเป็นการให้บุคคลที่ใช้เช็คนั้นพึงระมัดระวัง เพราะเครดิตในการเงินและการค้า ถ้าหากว่าเสียเครดิตแล้วจะหมดความไว้วางใจและจะทำอะไรไม่ได้เลยสักอย่างเดียว ในการธนาคารแล้วเครดิตเป็นของสำคัญหนักหนา ถ้าเครดิต

ตัวเดียวไม่มีแล้ว ธนาคารอยู่ไม่ได้ เพราะฉะนั้นความจำเป็นในการคุ้มครองกิจการธนาคารของประเทศไทย จึงมีความจำเป็นดังที่ได้เสนอมานี้ ขอสงวนไว้โปรดได้พิจารณาด้วยดีต่อไป"

ข้อเสนอนี้สนับสนุนแนวคิดในการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาเฉพาะการออกเช็คเพื่อชำระหนี้ ในทางการค้าดังกล่าวอีกประการหนึ่ง ก็คือ หากกำหนดโทษทางอาญากับการออกเช็คทุกกรณีโดยไม่จำกัดว่าเป็นการออกเช็คเพื่อชำระหนี้ในทางการค้าหรือไม่นั้น จะทำให้กฎหมายฉบับนี้เป็นเครื่องมือบีบบังคับลูกหนี้ให้ชำระหนี้อื่นเนื่องมาจากมูลกรณีอื่น ๆ ที่มีใช้การชำระหนี้ตามปกติในทางการค้าโดยทั่วไป หากแต่เป็นมูลกรณีอื่นเนื่องมาจากการกู้ยืมเงินกัน เป็นสำคัญ ซึ่งการออกเช็คในลักษณะที่มีการกู้ยืมเงินกันนั้น ถ้าผู้ออกเช็คออกเพื่อใช้หนี้เงินยืมแล้ว และต่อมาธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค ผู้ออกเช็คย่อมมีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ ได้ ดังคำพิพากษาฎีกาที่ 1812/2514 วินิจฉัยว่า "จำเลยยืมเงินโจทก์พร้อมแล้วออกเช็คสั่งจ่ายเงินล่วงหน้าให้ไว้ โดยตกลงกันว่าเมื่อเช็คถึงกำหนด ให้โจทก์ร่วมไปขึ้นเงินเป็นการชำระหนี้เงินยืม เป็นการแสดงเจตนาจะใช้เช็คนั้นเป็นการชำระหนี้มิใช่เป็นการประกันเงินกู้ เมื่อธนาคารปฏิเสธไม่จ่ายเงินตามเช็ค จำเลยย่อมมีความผิดฐานออกเช็คโดยเจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คนั้น" อีกทั้งการฟ้องร้องคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คตามพระราชบัญญัตินี้ เป็นการฟ้องร้องตามกฎหมายพิเศษที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยหลักฐานเป็นหนังสือดังในคดีกู้ยืม

และนอกจากนั้น การจำกัดโดยการกำหนดให้การออกเช็คเพื่อชำระหนี้ในทางการค้า เป็นความผิดอาญา จะเป็นการจำกัดคดีไม่ให้ขึ้นสู่ศาล ไม่ทำให้คดีขึ้นสู่ศาลโดยไม่จำเป็น อีกทั้งยังทำให้การลงโทษทางอาญากับผู้กระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ซึ่งมีใช้อาชญากรโดยสันดาน มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น ซึ่งการจำกัดดังกล่าวก็ยังคงทำให้เช็คเป็นตราสารที่มีคุณค่าทางการเงินในทางการค้าและธุรกิจโดยทั่วไปอยู่ คุณค่าของตราสารมิได้ลดลงเลย และสำหรับการออกเช็คเพื่อชำระหนี้อื่น ๆ ที่มีใช้ในทางการค้า ก็จะมีแต่ความรับผิดชอบในทางแพ่ง แต่อย่างไรก็ตาม ยังพอมีวิธีการควบคุมการใช้เช็คโดยการให้ระบบการธนาคารที่เข้มงวดแทน

ผู้เขียนจึงเห็นว่า หากมีการจำกัดขอบเขตการบังคับใช้กฎหมายลงโดยการกำหนดให้ การออกเช็คเพื่อชำระหนี้ในทางการค้า เท่านั้น จึงจะมีความรับผิดชอบทางอาญาตามพระราชบัญญัติอันเกิดจากการใช้เช็ค จะเป็นกลไกทางกฎหมายที่มีความเหมาะสมที่สุด เนื่องจากสอดคล้อง

กับเจตนารมณ์ของกฎหมาย และหากพิจารณาตามหลักเกณฑ์การกำหนดความรับผิดทางอาญาก็จะเห็นได้ว่ามีเหตุผลอื่น ๆ อีกหลายประการที่สนับสนุนแนวคิดนี้ กล่าวคือ

1. เหตุผลตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษ พบว่าการลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คที่มีได้กระทำเพื่อชำระหนี้ในทางการค้านั้น ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวผู้กระทำความผิด ต่อสังคมและต่อเศรษฐกิจแต่อย่างใด เพราะการกระทำดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่เศรษฐกิจโดยรวม ไม่ร้ายแรงถึงขั้นที่จะมีการแก้แค้นโดยตัวผู้เสียหายเอง และไม่มีผลกระทบต่อสังคมถึงขั้นที่จะต้องมีการลงโทษเพื่อข่มขู่หรือยับยั้งไม่ให้เป็นเยี่ยงอย่าง รวมทั้งไม่มีความจำเป็นใดๆ ในการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดเพื่อปรับปรุงแก้ไข หรือตัดโอกาสไม่ให้เกิดการกระทำความผิดอีก

2. เหตุผลตามหลักเกณฑ์การกำหนดความผิดทางอาญา เนื่องจากความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คที่มีได้กระทำเพื่อชำระหนี้ในทางการค้า ไม่ใช่เรื่องร้ายแรงถึงขนาดที่จะมีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม และการบังคับใช้กฎหมายอาญากับความผิดฐานนี้ก็ไม่อาจทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะกฎหมายจะกลายเป็นเครื่องมือที่สาคัญของเจ้าหน้าที่ในกรณีบีบบังคับลูกหนี้ให้ชำระหนี้

3. การเรียกรื้อกันเินทางแพ่งก็เป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถนำมาใช้กับการกระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คที่มีได้กระทำเพื่อชำระหนี้ในทางการค้าได้ ซึ่งก็เป็นวิธีการเยียวยาที่เหมาะสมแล้ว

จึงเห็นได้ว่าการกำหนดให้การกระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คที่กระทำเพื่อชำระหนี้ในทางการค้าเท่านั้นเป็นความผิดทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ จึงเป็นการเหมาะสมแล้วตามเหตุผลที่ได้กล่าวมาข้างต้น

เมื่อพิจารณาถึงกลไกทางกฎหมายในการจำกัดเฉพาะกรณีการออกเช็คเพื่อชำระหนี้ในทางการค้าเป็นความรับผิดทางอาญาแล้ว ประเด็นที่จะต้องพิจารณาต่อไปก็คือ คำว่า “ในทางการค้า” นั้น มีขอบเขตเพียงใด จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า การจำกัดความหมายของคำว่า “ในทางการค้า” นั้น มีขอบเขตเพียงใด จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า การจำกัดความหมายของคำว่า “ในทางการค้า” นั้น มีขอบเขตเพียงใด

หรือ "ในทางธุรกิจ" ของกฎหมายแต่ละเรื่องแต่ละฉบับนั้น มีความแตกต่างออกไปตามความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย ตัวอย่างเช่น

พระราชบัญญัติการค้าข้าว พ.ศ. 2498 ในมาตรา 3 ได้นิยามความหมายของคำว่า "การค้าข้าว" ให้หมายถึง การซื้อขาย แลกเปลี่ยน หรือโอนกรรมสิทธิ์ข้าว...."

พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 ในมาตรา 3 ได้นิยามความหมายของคำว่า "ธุรกิจ" ให้หมายถึง กิจกรรมในทางเกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรมการเงิน การประกันภัยและการบริการ และให้หมายความรวมถึงการอื่นที่กำหนดในกฎกระทรวง

สำหรับพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คนั้น หากต้องการจะจำกัดความหมายของคำว่า "การออกเช็คเพื่อชำระหนี้ในทางการค้า" จะต้องคำนึงถึงความมุ่งหมายและเจตนารมณ์ของกฎหมายเช่นเดียวกัน ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่า คำว่า "ในทางการค้า" น่าจะมีความหมายถึง การกระทำใด ๆ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการดำเนินธุรกิจในการค้าปกติ เช่น การทำสัญญาซื้อขาย เช่าทรัพย์ เช่าซื้อ จ้างแรงงาน จ้างทำของ เป็นต้น หรืออีกนัยหนึ่งคือการออกเช็คเพื่อชำระหนี้อันเกิดจากสัญญาในทางพาณิชย์ ซึ่งจะครอบคลุมถึงสัญญาทุกประเภทที่กระทำขึ้นเพื่อใช้ในทางพาณิชย์

ฉะนั้น ภายใต้อาญาความหมายดังกล่าว การออกเช็คเพื่อชำระหนี้ที่มาจากสัญญาบางประเภท อาทิเช่น สัญญากู้ยืมเงิน จำน่า จำนอง ค้ำประกัน จะไม่เป็นความผิดอาญาตามพระราชบัญญัตินี้ แต่อย่างไรก็ดี การจะพิจารณาว่าการกระทำใดเป็นการกระทำที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการดำเนินงานธุรกิจในทางปกตินี้ จะต้องพิจารณาเป็นกรณีไป เนื่องจากบางครั้งการทำสัญญาบางประเภทที่ก่อให้เกิดหนี้ ก็อาจเป็นการกระทำในทางการค้าปกติได้ เช่น การกู้ยืมเงินของห้างหุ้นส่วนไม่จดทะเบียน ถือเป็นธรรมดาในทางการค้าขายของห้าง ๆ นั้น ซึ่งหลักในการพิจารณาขอบเขตของคำว่า "ในทางการค้า" ของแต่ละบุคคลนั้น ผู้เขียนเห็นว่า จะต้องดูจากลักษณะของกิจการหรือธุรกิจที่ประกอบการ รวมถึงการดำเนินธุรกิจนั้น ๆ ในทางการค้าปกติ ว่าการประกอบธุรกิจดังกล่าว จะต้องดำเนินการอย่างไรให้ธุรกิจนั้นคงอยู่ การออกเช็คเพื่อใช้ในทางการค้าปกติของกิจการก็จะเป็นความผิดอาญาตามพระราชบัญญัติ ทั้งนี้เพื่อให้เช็คยังคงเป็นที่นิยมแพร่หลายกันในวงการค้าและธุรกิจ

เพราะหากไม่กำหนดสภาพบังคับทางอาญาไว้ เชื่อก็คงจะเสื่อมความเชื่อถือลง อันส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวม

3.3.2 กลไกอื่น ๆ

3.3.2.1 มาตรการทางธนาคารพาณิชย์

นอกจากกลไกทางกฎหมายดังที่ได้กล่าวมาแล้ว การควบคุมจำนวนคดีความผิดอื่นเกิดจากการใช้เช็คอาจกระทำโดยการใช้นโยบายทางธนาคารพาณิชย์ เนื่องจากจุดเริ่มต้นของการใช้เช็คย่อมมีที่มาจากธนาคารพาณิชย์นั่นเอง เพราะกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการใช้เช็คระบุให้ธนาคารพาณิชย์เป็นผู้ออกสมุดเช็คให้แก่ผู้เคยค้ากับธนาคารที่ได้ขอเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคารเท่านั้น ส่วนผู้ที่เคยค้ากับธนาคารแต่ไม่ได้ขอเปิดบัญชีกระแสรายวันดังกล่าวไว้ แม้จะมีบัญชีเงินฝากประจำหรือออมทรัพย์ก็ตามจ่ายไม่มีสิทธิขอใช้เช็คจากธนาคารได้นอกจากนี้ผู้ที่เคยค้ากับธนาคารโดยสัญญาเบิกเงินเกินบัญชี (Overdraft) หรือการขอเครดิตต่อธนาคาร เพื่อสำรองไว้ใช้จ่ายในทางธุรกิจการค้าหรือกิจการอย่างอื่น ก็เป็นผู้ที่มีสิทธิใช้เช็คของธนาคารพาณิชย์ที่ได้ทำสัญญาตกลงกันไว้²² สำหรับสถิติปริมาณเช็คที่เรียกเก็บผ่านธนาคารพาณิชย์ในเขตกรุงเทพมหานครและในเขตปริมณฑล (ECS) และปริมาณการคืนเช็คในแต่ละเดือนตั้งแต่ พ.ศ. 2541 – 2545 มีรายละเอียดตามตารางดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²² ถาวร เกียรติทับทิว, “รายงานการวิจัยเรื่องเช็คกับการแสวงหามาตรการควบคุมการใช้เช็ค”, หน้า 53.

สำหรับสถิติปริมาณเช็คที่เรียกเก็บผ่านธนาคารพาณิชย์ในเขตกรุงเทพมหานคร
และในเขตปริมณฑล (ECS)

เดือน	2541	2542	2543	2544	2545
มกราคม	4,319,511	3,935,054	4,395,084	4,539,804	5,027,852
กุมภาพันธ์	4,329,233	3,824,734	4,160,677	4,284,280	4,273,289
มีนาคม	5,047,355	4,747,229	4,707,497	4,627,493	4,712,985
เมษายน	4,223,998	3,874,851	3,724,111	4,411,526	4,961,137
พฤษภาคม	4,065,223	3,874,620	4,844,883	4,779,334	5,148,946
มิถุนายน	4,722,612	4,790,813	4,493,211	4,391,304	4,536,283
กรกฎาคม	4,430,964	4,181,323	4,399,370	4,928,590	5,282,720
สิงหาคม	4,219,236	4,552,310	4,617,356	4,783,670	4,753,261
กันยายน	4,325,698	4,441,958	4,251,078	4,234,383	5,082,050
ตุลาคม	4,176,266	4,067,701	4,812,692	5,087,876	5,034,524
พฤศจิกายน	4,420,234	4,735,342	4,590,619	4,734,020	4,618,976
ธันวาคม	4,195,667	4,353,366	4,315,190	4,330,772	4,707,130

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**สำหรับสถิติปริมาณการคืนเช็คของธนาคารพาณิชย์ในเขตกรุงเทพมหานคร
และในเขตปริมณฑล (ECS)**

เดือน	2541	2542	2543	2544	2545
มกราคม	249,843	132,114	109,909	114,694	113,708
กุมภาพันธ์	223,496	120,480	109,294	101,781	94,253
มีนาคม	249,036	145,559	118,337	117,770	106,792
เมษายน	217,159	124,260	103,624	110,663	111,521
พฤษภาคม	211,040	120,607	127,192	129,102	125,934
มิถุนายน	204,288	128,283	109,187	108,695	106,731
กรกฎาคม	208,676	120,030	112,480	121,753	124,304
สิงหาคม	176,054	126,101	118,591	115,632	110,460
กันยายน	176,245	114,191	104,182	104,008	112,116
ตุลาคม	165,455	110,915	119,480	125,768	111,442
พฤศจิกายน	148,911	117,144	111,433	112,133	104,545
ธันวาคม	153,579	119,151	115,006	109,102	115,151

ที่มา :ธนาคารแห่งประเทศไทย

จากตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีการใช้เช็คกันอย่างแพร่หลายจึงทำให้มีเช็คที่เรียกเก็บผ่านธนาคารมีจำนวนที่สูงมาก ในขณะที่เดียวกันจำนวนการคืนเช็คก็มีจำนวนที่มากพอสมควร ซึ่งการแก้ปัญหาตรงจุดนี้ จะต้องพิจารณาจากมาตรการทางธนาคารพาณิชย์ในการควบคุมการใช้เช็ค เนื่องจากปัญหาการส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงิน นอกจากมีมูลเหตุมาจากภาวะทางเศรษฐกิจแล้วยังมีมูลเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือ มาตรการทางธนาคารพาณิชย์ในการควบคุมการใช้เช็ค เพราะธนาคารพาณิชย์เป็นแหล่งที่อนุญาตให้ใช้เช็ค และเป็นแหล่งที่ระงับการให้ใช้เช็คนั่นเอง และสามารถสกัดกั้นปัญหาการส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินได้ ซึ่งในต่างประเทศจะให้ความสำคัญและเข้มงวดกับมาตรการควบคุมการใช้เช็คทางธนาคารพาณิชย์และความเชื่อถือในเครดิตของบุคคลในสังคมมากกว่ามาตรการควบคุมการใช้เช็คโดยกฎหมาย เนื่องจากมาตรการทางกฎหมายนั้น สามารถหาวิธีการ

หลบเลี่ยงการกระทำตามกฎหมายได้ แต่ในมาตรการทางธนาคารพาณิชย์ เครดิต ชื่อเสียงของบุคคล เป็นสิ่งที่สำคัญมากและไม่อาจหลบเลี่ยงได้ และยังมีผลกระทบต่อความเชื่อถือของบุคคลอีกด้วย จึงทำให้ระบบเช็คของต่างประเทศเป็นที่น่าเชื่อถือถึงขนาดนิยมมาใช้เช็คกันมากกว่าการใช้เงินสด

สำหรับประเทศไทยนั้น จากการศึกษพบว่ามาตรการควบคุมการใช้เช็คของธนาคารพาณิชย์ยังขาดความเข้มงวด ส่งผลให้มีการเปิดบัญชีกระแสรายวันและออกเช็คได้ง่าย เป็นเหตุให้ปัญหาการสั่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินมีจำนวนมากขึ้น เพราะปัญหาการใช้เช็คเกิดขึ้นได้ นับตั้งแต่วันที่ธนาคารอนุญาตให้ลูกค้าของตนเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน ถ้าธนาคารพาณิชย์ไม่ได้กั้นรอกำของลูกค้ำให้ถี่ถ้วนหรืออนุญาตให้ใช้เช็คโดยไม่มี การตรวจสอบฐานะทางการเงินของลูกค้ำตั้งแต่เริ่มขอใช้เช็คหรือในเวลาต่อมา อันเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของปัญหาการสั่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงิน

แนวทางปฏิบัติของธนาคารพาณิชย์ทุกแห่งในเรื่องการอนุญาตให้ลูกค้ำเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันนั้น ธนาคารพาณิชย์จะมีข้อกำหนดที่สำคัญเกี่ยวกับการขอเปิดบัญชีกระแสรายวันของลูกค้ำไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. ผู้ขอเปิดบัญชีจะต้องมีเงินสดหรือเช็คสั่งจ่ายเงินอย่างน้อยจำนวน 10,000 บาท
2. กำหนดให้จะต้องมีผู้แนะนำที่ธนาคารรู้จักดีเป็นผู้ลงนามเป็นผู้แนะนำต่อธนาคาร
3. ผู้ขอเปิดบัญชีจะต้องนำเอกสารที่ประกอบการพิจารณาอนุญาตมาแสดงต่อธนาคารด้วย เช่น บัตรประจำตัวประชาชนหรือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว ทะเบียนร้านค้า และเอกสารที่แสดงถึงการเป็นห้างหุ้นส่วนสามัญ ห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนหรือบริษัทจำกัด

ข้อกำหนดของธนาคารพาณิชย์ดังกล่าว อาจไม่เป็นมาตรการที่เพียงพอเพื่อการอนุญาตให้เปิดบัญชีกระแสรายวันหรือให้ใช้เช็คของธนาคารที่พิจารณาคำขอของลูกค้ำก็ได้ เพราะว่าการปฏิบัติตามข้อกำหนดแม้โดยครบถ้วน ก็ไม่อาจเป็นหลักประกันได้ว่าลูกค้ำของตนจะไม่ออกเช็คเกินกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีธนาคาร ในเมื่อแต่ละครั้งที่ธนาคารจ่ายสมุดเช็คให้แก่ลูกค้ำนั้น ลูกค้ำสามารถใช้เช็คที่มีอยู่เป็นจำนวนหลายฉบับ (อาจจะ 20 – 50 ฉบับต่อเล่ม) ออกเช็คแต่ละฉบับให้มีมูลค่ามากกว่าฐานะทางการเงินที่พึงมีในระหว่างที่มีบัญชีกับธนาคารได้โดยสะดวก ซึ่งนับว่าเป็น

ปัญหาที่ธนาคารพาณิชย์เองยังไม่สามารถหามาตรการส่งจ่ายสมุดเช็คให้แก่ลูกค้าให้พอเหมาะแก่สถานะทางการเงินของลูกค้าได้

สำหรับข้อบกพร่องของข้อกำหนดทั้งสามประการที่กล่าวมาข้างต้น อาจพิจารณาให้เห็นเป็นปัญหาการใช้เช็คของลูกค้าธนาคารพาณิชย์ได้ดังนี้

- 1) ข้อกำหนดให้ผู้ขอเปิดบัญชีกระแสรายวันต้องมีเงินสดอย่างน้อย 10,000 บาท ขึ้นไป ไม่อาจเป็นหลักประกันได้ว่า ลูกค้าผู้ใช้เช็คจะสามารถหมุนเงินให้ทันกับจำนวนเงินตามเช็คที่ส่งจ่ายไป
- 2) ธนาคารยังไม่มีมาตรการที่เหมาะสมที่จะใช้กับผู้ที่จะแนะนำลูกค้าบัญชีกระแสรายวันให้กับธนาคาร ถ้าลูกค้าที่แนะนำนั้นไม่ได้มีคุณสมบัติควรแก่การใช้เช็คจริง จุดอ่อนของระบบการควบคุมการใช้เช็คโดยอัตโนมัติอยู่เสมอ และธนาคารพาณิชย์เองก็ไม่ทราบว่าจะดำเนินการอย่างไรจึงจะทำให้การควบคุมโดยความน่าเชื่อถือนี้มีประสิทธิผลอย่างจริงจัง
- 3) เอกสารประกอบการขอเปิดบัญชีกระแสรายวันไม่อาจเป็นหลักประกันว่า ลูกค้ามีฐานะทางการเงินดีพอตลอดไปในช่วงที่ใช้เช็ค เพราะเอกสารดังกล่าวไม่ใช่เอกสารที่แสดงถึงความมั่นคงหรือความก้าวหน้าของผู้ขอแต่อย่างใด ยิ่งไปกว่านั้นการขอมีเอกสารดังกล่าวในประเทศไทยนั้นสามารถกระทำได้ง่าย เพียงแต่จ้างวานให้สำนักงานทนายความดำเนินการให้
- 4) ในทางปฏิบัติที่ธนาคารพาณิชย์พิจารณาค่าขอเปิดบัญชีกระแสรายวันนั้น ธนาคารพาณิชย์จะไม่เข้มงวดต่อลูกค้ามากนัก ทั้งนี้เนื่องจากการที่ธนาคารพาณิชย์แข่งขันกันหาลูกค้านั่นเอง ดังนั้น การอนุญาตให้เปิดบัญชีกระแสรายวันหรือให้ใช้เช็คของแต่ละธนาคารโดยไม่พิจารณาถึงฐานะทางการเงินหรือทางการค้าของผู้ขอเปิดบัญชีอย่างรอบคอบ ย่อมเป็นช่องทางให้ลูกค้าออกเช็คโดยไม่มีเงินส่งจ่าย นอกจากนี้การแข่งขันของธนาคารพาณิชย์ในด้านการระดมเงินฝากยังเป็นโอกาสให้ลูกค้าที่ไม่ซื้อตรงต่อการประกอบการอาศัยเป็นช่องทางแสวงหาเช็คของแต่ละธนาคารพาณิชย์ไว้ใช้โดยสะดวก และปราศจากการควบคุมของธนาคารอื่นๆ จนเป็นเหตุให้ธนาคารแห่งประเทศไทยมีหนังสือแจ้งไปยังธนาคารพาณิชย์ให้เข้มงวดต่อการขอเปิดบัญชีของลูกค้าที่มีพฤติกรรมต้องสงสัยไปในทางไม่สุจริต²³

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 54 – 55.

จากการพิจารณาข้อกำหนดการอนุญาตให้ลูกค้านำธนาคารได้มีสิทธิใช้เช็ค โดยการเปิดบัญชีกระแสรายวันดังที่ได้กล่าวมา อาจสรุปได้ว่ายังไม่เป็นมาตรการที่ดีเพียงพอต่อการควบคุมเบื้องต้นที่ไม่อาจป้องกันการใช้เช็คโดยไม่มีเงินส่งจ่ายในภายหลังได้ เว้นแต่ธนาคารพาณิชย์ จะกำหนดเกณฑ์มาตรฐานการอนุญาตให้ใช้เช็คได้สอดคล้องกับฐานะทางการเงินของผู้ใช้เช็คได้ ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่า ธนาคารพาณิชย์ควรมีการควบคุมการขอเปิดบัญชีกระแสรายวันเพื่อให้ได้เช็คที่เข้มงวดขึ้น โดยการกำหนดให้ลูกค้าจะต้องนำเอกสารที่แสดงถึงฐานะทางการเงินของตนเองมาขึ้น เพื่อประกอบการพิจารณาด้วย เช่น งบการเงินของบริษัท รายการแสดงการเสียภาษีเงินได้ ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งมาตรการตรงจุดนี้จะต้องเข้มงวดเป็นพิเศษกับกรณีของบุคคลธรรมดา เพราะบุคคลธรรมดาไม่สามารถวิเคราะห์ฐานะทางการเงินได้ชัดเจนเหมือนอย่างกรณีของนิติบุคคล และธนาคาร จะต้องมีการติดตามความเคลื่อนไหวของการส่งจ่ายเช็คในบัญชีก่อนที่จะออกเช็คฉบับใหม่ให้ลูกค้า โดยดูว่ามีเช็คที่เรียกเก็บมาแล้วกี่ฉบับ มีจำนวนการคืนเช็คกี่ครั้ง เพื่อนำมาพิจารณาประกอบการออกเช็คฉบับใหม่ นอกจากการตรวจสอบฐานะทางการเงินและความเคลื่อนไหวทางบัญชีแล้ว ผู้เขียนยังมีความเห็นว่า การเช็คสอบประวัติลูกค้าก็มีความสำคัญ และเห็นควรให้ธนาคารพาณิชย์ใช้ประกอบการพิจารณาอนุมัติให้เปิดบัญชีกระแสรายวันเพื่อใช้เช็คด้วย โดยถือว่าการกลั่นกรองลูกค้าที่ดี จะช่วยลดปัญหาการส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินได้ระดับหนึ่ง สำหรับการเช็คสอบประวัติลูกค้านั้น อาจกระทำโดยหลายทาง อาทิเช่น²⁴

- ตรวจสอบจากรายงานรายชื่อลูกค้าบัญชีกระแสรายวันที่ถูกปิดบัญชี เนื่องจากการส่งจ่ายเช็คไม่มีเงินจากศูนย์ข้อมูลเครดิตกลาง (เครดิตบูโร)
- ตรวจสอบจากรายงานทางด้านข้อมูลสินเชื่อ ที่อาจค้นหาภาระหนี้ไม่ดี หรือเป็นลูกหนี้ที่มีประวัติเป็นหนี้สูญ หรือหนี้เสียมาก่อน
- ตรวจสอบจากรายงานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข่าวการถูกฟ้องร้องดำเนินคดี หรือถูกพิทักษ์ทรัพย์ หรือถูกศาลสั่งให้เป็นบุคคลล้มละลาย

นอกจากนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า การเช็คสอบเอกสารหลักฐานประจำตัวของผู้ขอเปิดบัญชีกระแสรายวันเพื่อใช้เช็ค นั้น ธนาคารพาณิชย์จะต้องกระทำด้วยความละเอียดรอบคอบ เนื่องจากมักปรากฏอยู่เสมอว่า หลังจากที่ธนาคารได้อนุญาตให้เปิดบัญชีแล้ว ในภายหลัง

²⁴ เจริญ เจษฎาวัลย์, เช็คภาคปฏิบัติตอนการคืนเช็คของธนาคาร (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ พอดี จำกัด, 2520), หน้า 18.

ต่อมาลูกค้ารายนั้นไม่มีตัวตนจริงหรือไม่มีตัวตามที่ถูกต้อง และหลักฐานประจำตัวที่นำมาแสดงเป็นหลักฐานปลอมหรือหลักฐานเท็จ²⁵ ดังนั้น เพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าว ธนาคารพาณิชย์ควรมีการตรวจสอบเอกสารต่าง ๆ อย่างรอบคอบ อาทิเช่น จะต้องตรวจสอบว่าเอกสารประจำตัวต่าง ๆ อันได้แก่ บัตรประจำตัวประชาชน บัตรประจำตัวข้าราชการ ใบต่างด้าว พาสปอร์ต ใบขับขี่รถยนต์ เป็นเอกสารที่ถูกต้องหรือไม่ โดยการเช็คสอบหลักฐานต่าง ๆ กับหน่วยราชการผู้ออกบัตรนั้น ๆ หรือในกรณีที่ผู้ขอเปิดบัญชีเป็นนิติบุคคล อันได้แก่ บริษัท ห้างร้าน สมาคม สโมสร ฯลฯ ธนาคารพาณิชย์จะต้องทำการตรวจสอบหลักฐานการอนุญาตให้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ตลอดจนเอกสารประกอบอื่น ๆ ที่นำมาแสดง โดยทำการเช็คสอบโดยตรงกับหน่วยราชการผู้ออกเอกสารหลักฐานต่าง ๆ เหล่านั้น เป็นต้น

นอกจากปัญหาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ปัญหาการส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินที่มีอยู่มากในขณะนั้น ส่วนหนึ่งเกิดมาจากการที่มีลูกค้าส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินแล้วธนาคารยังคงให้ลูกค้าใช้เช็คดังกล่าวต่อไปโดยไม่ส่งระงับบัญชีให้ใช้เช็คโดยทันที ทำให้ปัญหาการส่งจ่ายเช็คยังคงมีอยู่ต่อไปนั่นเอง โดยการส่งระงับบัญชีกระแสนายวันให้ใช้เช็คนั้นขึ้นอยู่กับดุลพินิจของแต่ละธนาคารโดยไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน ลูกค้าบางรายส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินเป็นจำนวนหลายครั้ง แต่ธนาคารก็ได้ส่งระงับการใช้เช็คนั้นแต่อย่างใด ยังคงให้ใช้ต่อไป ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า วิธีการแก้ปัญหาและป้องกันการส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงิน อีกประการหนึ่งก็คือ ธนาคารพาณิชย์ควรวางหลักเกณฑ์ในการกำหนดว่า เมื่อบุคคลใดส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินแล้วควรจะถูกระงับบัญชีกระแสนายวันโดยทันที และระงับการใช้เช็คภายในระยะเวลาที่สมควรกำหนด เช่น 1 ปี หรือ 2 ปี เพื่อให้ผู้ใช้เช็คมีความรับผิดชอบในเช็คที่ตนส่งจ่ายมากขึ้น สำหรับในต่างประเทศนั้น เช่น ประเทศญี่ปุ่นมีมาตรการลงโทษผู้ที่ส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงิน โดยการห้ามไม่ให้บุคคลนั้นกู้ยืมเงินจากธนาคารพาณิชย์หรือสถาบันการเงิน และไม่รับฝากเงินเป็นเวลา 2 – 3 ปี และห้ามมิให้ใช้บัญชีกับธนาคารใด ๆ เป็นเวลา 2 ปี โดยมีหลักเกณฑ์ว่าหากบุคคลใดมีเช็คคืนถึง 2 ครั้ง ภายในระยะเวลา 6 เดือน ห้ามมิให้ธนาคารเปิดบัญชีกระแสนายวันหรือให้เครดิตกับบุคคลนั้นเป็นเวลา 2 ปี นอกจากนั้นธนาคารที่จะเปิดบัญชีให้กับลูกค้ารายใหม่จะต้องตรวจสอบรายชื่อลูกค้ากับรายงานของสำนักหักบัญชี และสอบถามข้อมูลกับศูนย์ข้อมูลเครดิต (Credit Information Center) ของสำนักหักบัญชีด้วย ซึ่งถือว่าเป็นมาตรการควบคุมการใช้เช็คที่เข้มงวด ส่งผลให้ปริมาณส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินมีจำนวนน้อย

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

3.3.2.2 ระบบเครดิตบูโร (Credit Bureau)

ระบบเครดิตบูโร (Credit Bureau) หรือ ศูนย์ข้อมูลเครดิตบูโร คือองค์กรที่รวบรวมรายละเอียดด้านสินเชื่อและเครดิตของบุคคลและนิติบุคคล หรือให้ข้อมูลเพื่อการเครดิตเกี่ยวกับบุคคล เพื่อป้องกันความเสี่ยงแก่ผู้ให้สินเชื่อ หรือให้บริการเครดิตในรูปแบบต่าง ๆ อาทิเช่น ประวัติทางการเงินของลูกค้า ปริมาณสินเชื่อที่ได้รับจากสถาบันการเงินต่าง ๆ ประวัติการชำระหนี้คืน ฯลฯ เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาอนุมัติสินเชื่อ เมื่อลูกค้าขอสินเชื่อจากสถาบันการเงิน

ศูนย์ข้อมูลเครดิตไม่มีหน้าที่ในการจัดชั้นลูกหนี้ (Credit Rating) ทำให้แตกต่างไปจากสถาบันจัดอันดับตราสารหนี้ หรือจัดอันดับองค์กรขนาดใหญ่ เช่น Stand & Poor's , Moody 's Investors Service หรือ Thai Rating and Information Service เพราะสถาบันจัดอันดับตราสารหรือจัดอันดับองค์กรขนาดใหญ่ที่ออกตราสารหนี้เหล่านี้ เน้นการให้ข้อมูลเพื่อนักลงทุนใช้ประกอบการตัดสินใจในการซื้อตราสารหนี้ แต่ศูนย์ข้อมูลเครดิตจะมีข้อมูลที่ระบุให้ทราบถึงแบบแผนพฤติกรรมขอสินเชื่อและการจ่ายคืนสินเชื่อที่ผ่านมาในอดีตเป็นหลัก เพื่อผู้ที่จะให้สินเชื่อใช้ประกอบการตัดสินใจว่าควรจะให้สินเชื่อหรือไม่ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าศูนย์ข้อมูลเครดิตไม่ได้มีหน้าที่อนุมัติ หรือปฏิเสธการให้เครดิตกับลูกค้า แต่มีหน้าที่เพียงรายงานข้อมูลที่ได้จากสถาบันการเงินที่เป็นสมาชิกเท่านั้น

ระบบเครดิตบูโรในต่างประเทศนั้น เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา, แคนาดา, อังกฤษ, ออสเตรเลีย มีการพัฒนามานานนับ 10 ปีแล้ว อีกทั้งยังให้ความสำคัญอย่างมากด้วย เพราะระบบเครดิตบูโรจะรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ไว้มากมาย ไม่เพียงแต่ข้อมูลทางด้านสินเชื่อเท่านั้น ยังมีข้อมูลประวัติและพฤติกรรมทางการเงิน รวมทั้งข้อมูลด้านการใช้เช็คของบุคคลอีกด้วย เพราะในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญกับการใช้เช็คอย่างมาก ประวัติการใช้เช็คจึงส่งผลต่อความเชื่อมั่นในเครดิตทางการเงินของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งถ้ามีบุคคลใดส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงิน ข้อมูลดังกล่าวจะถูกส่งเข้าไปในศูนย์ข้อมูลเครดิตบูโร หากสมาชิกของศูนย์ข้อมูลเครดิตมาขอข้อมูลของบุคคลนั้น ข้อมูลการส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินจะปรากฏขึ้น นอกจากการที่บุคคลนั้นจะมีประวัติการส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินในศูนย์ข้อมูลเครดิตแล้ว บุคคลนั้นอาจถูกลงโทษโดยมาตรการ Blacklist อีกด้วย กล่าวคือ ถ้าบุคคลใดส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินบ่อยครั้ง จนมีประวัติในศูนย์ข้อมูลเครดิต จะทำให้บุคคลนั้นอาจไม่ได้รับความไว้วางใจในการอนุมัติให้สินเชื่อใด ๆ

นอกจากนี้ในประเทศสหรัฐอเมริกายังมี Fair Credit Reporting Acts of 1970 คือ การเก็บประวัติของผู้กู้รวบรวมไว้ในศูนย์ข้อมูล สถาบันที่ให้กู้ยืมสามารถเช็คสอบประวัติของผู้ที่จะขอกู้เงินได้จากศูนย์ข้อมูลดังกล่าวไม่ว่าผู้ขอกู้เงินจะเคยกู้เงินจากสถาบันแห่งใดมาก่อนก็ตาม ประวัติการกู้เงินที่ดีและไม่ดีจะถูกบันทึกเก็บเอาไว้ทั้งหมด โดยกฎหมายบัญญัติให้การบันทึกประวัติจะต้องกระทำด้วยความเป็นธรรม ตรงกับข้อเท็จจริง เพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่ผู้กู้เงิน หากเกิดข้อผิดพลาดเจ้าของประวัติมีสิทธิร้องเรียนให้แก้ไขให้ถูกต้องตามความเป็นจริงได้²⁶ โดยหาพยานหลักฐานอื่นมาหักล้าง หรือโดยการเขียนรายงานชี้แจงความจริง ซึ่งจะเห็นได้ว่ากฎหมายฉบับนี้ได้ให้ความสำคัญคุ้มครองผู้บริโภคพอสมควรในกรณีที่ถูกละเมิดการให้สินเชื่อใด ๆ เช่น การขอกู้เงินเพื่อที่อยู่อาศัย การขอกู้เพื่อซื้อรถยนต์ การขอเครดิตการ์ด การขอใช้เช็ค การขอเช่าที่อยู่อาศัย หากมีความเชื่อมั่นว่าตนเป็นผู้มีเครดิตและไม่สมควรได้รับการปฏิเสธ ผู้บริโภคสามารถขอดูแฟ้มรายงานข้อมูลเครดิตของตนจากศูนย์ข้อมูลได้ และกฎหมายฉบับนี้อ่อนุญาตให้ผู้บริโภคเขียนข้อความยาวไม่เกิน 100 คำ เพื่อบรรจุในแฟ้มข้อมูลของตน เพื่ออธิบายเหตุผลที่ไม่ตรงกันของตนกับผู้ให้เครดิต และข้อมูลนี้จะเก็บข้อมูลที่เป็นโทษได้นาน 7 ปี เว้นแต่กรณีการล้มละลายสามารถเก็บได้นานถึง 10 ปี

สำหรับประเทศไทยนั้น ปัจจุบันได้มีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลเครดิต หรือเครดิตบูโร (Credit Bureau) ขึ้น ในนามบริษัท ข้อมูลเครดิตกลาง จำกัด (Central Credit Information Services Co.,Ltd.) เพื่อเป็นการตอบสนองนโยบายในแผนพัฒนาระบบการเงิน (หรือแผนแม่บทการเงิน) ซึ่งกระทรวงการคลัง ธนาคารแห่งประเทศไทยและสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ได้ร่วมกันจัดทำขึ้น โดยความร่วมมือระหว่างธนาคารพาณิชย์ทุกแห่งที่เป็นสมาชิกของสมาคมธนาคารไทย จัดทะเบียนบริษัทเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2542 ด้วยทุนจดทะเบียนเบื้องต้น 26 ล้านบาท จากธนาคารพาณิชย์ 13 แห่ง ๆ ละ 2 ล้านบาท และต่อมาในเดือนธันวาคม 2543 ได้มีการเพิ่มทุนจดทะเบียนอีก 130 ล้านบาท รวมเป็น 156 ล้านบาท โดยมีผู้ถือหุ้นใหม่เพิ่มขึ้นอีก 2 ราย คือ บริษัท Trans Union International Inc. ซึ่งเป็นผู้ประกอบการศูนย์ข้อมูลเครดิตระดับโลกจากประเทศสหรัฐอเมริกา และบริษัท Business Online ซึ่งเป็นบริษัทที่ทำธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศรายใหญ่ของประเทศไทย บริษัทดำเนินงานโดยมีกรรมการทั้งหมด 7 คน ประกอบเป็นคณะกรรมการบริษัท มาจากผู้แทนของธนาคารผู้ถือหุ้น 4 คน (จากธนาคาร 13 แห่งหมุนเวียนกันดำรง

²⁶ สุขุม สุวรรณ, "ธนาคารในอเมริกา," ธนาคาร (มิถุนายน 2528) : 58.

ตำแหน่ง) และผู้แทนจากผู้ถือหุ้นที่มีใช้ธนาคารพาณิชย์ 3 คน โดยประธานคณะกรรมการมาจากภาคธนาคาร²⁷

ศูนย์ข้อมูลเครดิตกลางดำเนินการภายใต้พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจข้อมูลเครดิต พ.ศ. 2545 ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 119 ตอนที่ 114 ก ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน 2545 โดยให้มีผลใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา และมีเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่ในการให้กู้ยืมเงินหรือให้สินเชื่อของสถาบันการเงินจำเป็นต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับฐานะทางการเงินและประวัติการชำระหนี้ของลูกค้าอย่างเพียงพอว่าลูกค้ารายนั้นมีประวัติอย่างไร และมีภาระหนี้อยู่กับสถาบันการเงินอื่นมากน้อยเพียงใด เท่าที่ผ่านมามีการให้กู้ยืมหรือให้สินเชื่อของสถาบันการเงินยังมีข้อมูลไม่ครบถ้วนส่งผลให้เกิดหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้เพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาความมั่นคงแก่สถาบันการเงินนั้น และระบบสถาบันการเงินโดยรวม นอกจากนี้การประกอบธุรกิจข้อมูลเครดิตในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการทำธุรกรรมข้อมูลเครดิต รวมทั้งยังไม่มีกฎหมายคุ้มครองประชาชนผู้เป็นเจ้าของข้อมูลไว้เป็นการเฉพาะ

โดยพระราชบัญญัติประกอบธุรกิจข้อมูลเครดิต พ.ศ. 2545 ได้กำหนดนิยามของคำว่า "ข้อมูลเครดิต" ไว้ในมาตรา 3 ความว่า

"ข้อมูลเครดิต" หมายความว่า ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลูกค้าที่ขอสินเชื่อ ดังต่อไปนี้

- (1) ข้อเท็จจริงที่บ่งชี้ถึงตัวลูกค้าและคุณสมบัติของลูกค้าที่ขอสินเชื่อ
 - (ก) กรณีบุคคลธรรมดา หมายถึง ชื่อ ที่อยู่ วันเดือนปีเกิด สถานภาพ การสมรส อาชีพ เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรประจำตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือหนังสือเดินทาง และเลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร (ถ้ามี)
 - (ข) กรณีนิติบุคคล หมายถึง ชื่อ สถานที่ตั้ง เลขทะเบียนการจัดตั้งนิติบุคคล หรือเลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร

²⁷ สัมมา คีตสิน , "ความเป็นมาบริษัทข้อมูลเครดิตกลาง จำกัด" , กุมภาพันธุ์ 2545, บริษัท ข้อมูลเครดิตกลาง จำกัด , www.centralinfo.co.th/about/new_bureau.htm#ab01a , 31 มกราคม 2546.

(2) ประวัติการขอและการได้รับอนุมัติสินเชื่อ และการชำระสินเชื่อของลูก
ค้ำที่ขอสินเชื่อ รวมทั้งประวัติการชำระราคาสินค้าหรือบริการโดยบัตรเครดิต

สำหรับด้านการดำเนินงานนั้น ได้บัญญัติกำหนดให้สมาชิกมีหน้าที่รายงาน
ข้อมูลและส่งข้อมูลของลูกค้ำของตนให้แก่บริษัทข้อมูลเครดิต และแจ้งให้ลูกค้ำของตนทราบถึงการส่ง
ข้อมูลนั้นภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ส่งข้อมูลแก่บริษัทข้อมูลเครดิต โดยไม่เลือกปฏิบัติ โดยข้อมูลที่
ส่งนั้นจะต้องเป็นข้อมูลที่ถูกต้องและทันสมัยอยู่เสมอ ถ้ารู้ว่าข้อมูลมีความไม่ถูกต้อง สมาชิกต้องแก้ไข
และจัดส่งข้อมูลที่ถูกต้องให้แก่บริษัทข้อมูลเครดิต (มาตรา 19)

จะเห็นได้ว่าการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลเครดิตกลางมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประ
สิทธิภาพในระบบการให้บริการสินเชื่อด้วยการทำหน้าที่กลั่นกรองข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับลูกค้ำสินเชื่อ
ของสถาบันการเงิน ทั้งกรณีข้อมูลบุคคลธรรมดา รายย่อย ข้อมูลบุคคลธรรมดา รายใหญ่ และข้อมูล
นิติบุคคล อันเป็นการเสริมความมั่นคงให้กับสถาบันการเงินและระบบการเงินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการ
ช่วยลดความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นในการให้สินเชื่อ ซึ่งศูนย์ข้อมูลเครดิตนี้จะเป็นศูนย์รวบรวมราย
ละเอียดข้อมูลด้านสินเชื่อและเครดิตขอลูกค้ำ โดยจะรายงานรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติทางการเงิน
ของลูกค้ำให้กับสถาบันการเงินที่เป็นสมาชิก ที่ต้องการทราบเครดิตของผู้ขอสินเชื่อ ทั้งนี้เพื่อใช้
ประกอบการพิจารณา วิเคราะห์และอนุมัติการทำสินเชื่อใดๆแก่ผู้ขอสินเชื่อได้อย่างรอบคอบยิ่งขึ้น ทำ
ให้ผู้บริโภคมีโอกาสได้รับการพิจารณาสินเชื่อจากสถาบันการเงินโดยเท่าเทียมกัน เพราะหากสถาบัน
การเงินไม่มีข้อมูลเครดิตแล้วสถาบันการเงินอาจไม่พิจารณาสินเชื่อสำหรับผู้บริโภคหรือธุรกิจนั้นๆตั้ง
แต่ต้น เนื่องจากมีความเสี่ยงสูง นอกจากนี้ศูนย์ข้อมูลเครดิตจะมีการพัฒนาระบบการค้นข้อมูลให้มี
ความปลอดภัยยิ่งขึ้น เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคและอำนวยความสะดวกแก่สถาบันการเงินที่เป็นสมาชิก
(ปัจจุบันบริษัทมีสถาบันการเงินเป็นสมาชิกรวมกัน 22 ราย ประกอบด้วยธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงิน
ทุนและสถาบันการเงินเฉพาะกิจ) และในการพัฒนาระบบให้มีความก้าวหน้า ศูนย์ข้อมูลเครดิตอาจ
เปิดโอกาสให้บริษัทเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศเข้ามาร่วมทุนหรือถือหุ้นในศูนย์ เพื่อให้ระบบ
การบริการและการแลกเปลี่ยนข้อมูลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและจะมีการเปิดรับสมาชิกเพิ่มเติม
อีกด้วย

ศูนย์ข้อมูลเครดิตที่มีประสิทธิภาพจะเอื้อประโยชน์มหาศาลต่อระบบการเงินและเศรษฐกิจของประเทศ ดังนี้²⁸

1. ลดความสูญเสียจากภาระหนี้เสียจากการล้มละลาย (Decrease Loan Personal Bankruptcy) คือ หากปราศจากข้อมูลเกี่ยวกับการเครดิตของผู้บริโภค สถาบันการเงินที่ให้เครดิตจะไม่อาจทราบถึงสถานการณ์ทางการเงินของผู้ขอเครดิต ผู้บริโภคอาจถือโอกาสขอกู้จากสถาบันการเงินหลาย ๆ แห่งพร้อมกัน โดยที่ผู้ให้กู้แต่ละรายไม่อาจทราบได้ ผลที่ตามมาคือ ผู้บริโภคที่กู้จากหลาย ๆ แห่งพร้อมกัน ไม่มีความสามารถที่จะชำระหนี้ได้หมดทุกราย แต่ถ้ามีข้อมูลเครดิตจากศูนย์ข้อมูลแล้ว สถาบันผู้ให้เครดิตจะสามารถเห็นภาพการกู้ยืมของผู้ขอเครดิตได้ทั้งหมด และสามารถประเมินความเสี่ยงของผู้ขอเครดิตแต่ละรายได้ อีกทั้งการมีศูนย์ข้อมูลเครดิตยังช่วยลดปัญหาหรือช่วยแก้ไขปัญหามาของการส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินได้ เพราะเนื่องจากข้อมูลประวัติของบุคคลที่ส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินจะอยู่ในศูนย์ข้อมูลเครดิต ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือทางการเงินของบุคคลดังกล่าว ทำให้สถาบันการเงินต่าง ๆ ไม่อนุญาติการให้ใช้เช็ค หรือส่งผลกระทบต่อการใช้เงินเชื่อของบุคคลนั้น ๆ ทำให้บุคคลนั้นส่งจ่ายเช็คด้วยความระมัดระวังและรับผิดชอบมากขึ้น

2. ลดค่าใช้จ่ายในการประเมินความเสี่ยง (Reduced risk assessment costs) โดยปกติสถาบันผู้ให้เครดิตพยายามแก้ไขปัญหามาจากการที่ผู้ขอเครดิตใช้แหล่งเงินกู้หรือแหล่งเครดิตพร้อม ๆ กันหลายแห่ง โดยการโทรศัพท์ติดต่อสอบถามกับสถาบันผู้ให้เครดิตอื่น ๆ เพื่อสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับผู้ขอเครดิต กระบวนการดังกล่าวล่าช้าและสิ้นเปลืองเป็นอย่างยิ่ง ทั้งเป็นการสูญเสียกำลังคนโดยไร้ประสิทธิภาพและไร้ระบบ วิธีที่มีประสิทธิภาพมาก ประหยัดและถูกต้องแม่นยำยิ่งขึ้น คือ การขอข้อมูลจากศูนย์ข้อมูลเครดิต อันเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลกลาง

3. เพิ่มความสามารถการป้องกันส่วนบุคคล (Increase Privacy Protection) แม้บางครั้งศูนย์ข้อมูลเครดิตจะถูกมองว่าเป็นผู้ก้าวร้าวข้อมูลส่วนบุคคล แต่ในความเป็นจริงแล้วศูนย์ข้อมูลเครดิตที่มีประสิทธิภาพกลับจะกลายเป็นการเพิ่มความสามารถการป้องกันข้อมูล

²⁸เครดิตบูโร (Credit Bureau) นวัตกรรมเสริมประสิทธิภาพระบบสินเชื่อไทย . ผู้จัดการรายวัน (1 พฤศจิกายน 2542) : 24.

มูลส่วนบุคคล เพราะหากไม่มีศูนย์ข้อมูลเครดิตแล้ว สถาบันผู้ให้เครดิตมักจะขอให้ผู้ขอเครดิตแต่ละรายกรอกข้อมูลรายละเอียดส่วนตัวอย่างละเอียด เช่น เรื่องการเสียภาษีและประวัติการทำงานปลีกย่อย แต่ศูนย์ข้อมูลเครดิตที่มีประสิทธิภาพจะสามารถให้ข้อมูลที่เป็นระบบกว่า โดยที่ผู้ให้เครดิตไม่จำเป็นต้องหาข้อมูลมาเสริมมากมายเกินความจำเป็น

4. ลดการฉ้อโกง (Reduce Fraud) นอกเหนือไปจากข้อมูลที่สมาชิกของศูนย์ข้อมูลเครดิตถ่ายทอดให้แล้ว ศูนย์ข้อมูลเครดิตสามารถเพิ่มเติมข้อมูลสำคัญใส่ลงไปในแฟ้มเครดิต เพื่อให้สถาบันผู้ให้เครดิตที่ซัดถึงการฉ้อโกงได้ เช่น ศูนย์ข้อมูลเครดิตอาจชี้ข้อมูลเกี่ยวกับที่อยู่ปลอมที่ไม่มีอยู่ในระบบข้อมูล หมายเลขบัตรประชาชนปลอม ข้อมูลคำฟ้องหรือคำพิพากษาเกี่ยวกับการฉ้อโกง หรือ ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลที่เสียชีวิตแล้ว เพื่อป้องกันมิให้บุคคลอื่นนำไปใช้ในทางทุจริต เป็นต้น การตรวจสอบข้อมูลเหล่านี้ เป็นการป้องกันในเบื้องต้น เพื่อไม่ให้มีใบสมัครที่ฉ้อฉล

จากข้างต้นผู้เขียนมีความเห็นว่า ศูนย์ข้อมูลเครดิตกลางหรือเครดิตบูโร (Credit Bureau) นี้ จะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งในการแก้ไขปัญหาการสั่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงิน เนื่องจากในขั้นตอนของการพิจารณาคำขอเปิดบัญชีที่กระแสรายวันและขอใช้เช็ค ธนาคารพาณิชย์สามารถตรวจสอบและกลั่นกรองข้อมูลทางเครดิตของผู้เปิดบัญชีได้ เพื่อนำมาพิจารณาประกอบคำขอ จึงเป็นการช่วยลดความเสี่ยงและความสูญเสียที่เกิดขึ้นจากการสั่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงิน อันส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศดำเนินต่อไปอย่างมีเสถียรภาพ โดยขณะนี้บริษัท ศูนย์ข้อมูลเครดิตกลาง จำกัด ได้กำหนดให้บริการระบบข้อมูลเครดิตบุคคลธรรมดาแก่เจ้าหน้าที่ที่ได้รับอนุญาต (Authorized Users) จากสถาบันการเงินที่เป็นสมาชิกตั้งแต่วันที่ 2 มกราคม 2546 เป็นต้นไป โดยระบบข้อมูลเครดิตบุคคลธรรมดานี้ จะรวบรวมประวัติข้อมูลเครดิตของบุคคลธรรมดา ทั้งในเชิง Positive และ Negative มีการแสดงผลรายการที่อยู่ของลูกหนี้มากถึง 4 รายการ แสดงประวัติการชำระสินเชื่อทุกประเภท (รวมทั้งสินเชื่อบัตรเครดิต) ทุกวงเงิน ทุกบัญชี ทั้งบัญชีที่เปิดอยู่ในปัจจุบันและบัญชีที่ปิดไปแล้ว ย้อนหลังไปอีก 36 เดือน

นอกจากนี้ศูนย์ข้อมูลเครดิตกลาง มีระบบข้อมูล Blacklist เพื่อใช้ตรวจสอบบุคคลที่มีประวัติด้านการเงินที่ไม่ดี โดยการจัดทำบัญชีรายชื่อลูกค้าที่มีพฤติกรรมคำสั่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินบ่อยครั้ง หรือรายชื่อลูกค้าที่ถูกธนาคารยึดบัญชีเนื่องจากไม่มีเงินหมุนเวียนในบัญชี เพื่อให้สมาชิกไว้ตรวจสอบรายชื่อลูกค้าที่ต้องการขอเปิดบัญชีกระแสรายวัน โดยมาตรการ

Blacklist นี้ ในประเทศสหรัฐอเมริกาจะให้ความสำคัญกับมาตรการดังกล่าวมาก เพราะการใช้เช็คเป็นที่นิยมแพร่หลายและมีความสำคัญอย่างมาก ส่งผลถึงความเชื่อถือและความมั่นใจในเครดิตทางการเงินของบุคคลนั้น ๆ หากบุคคลใดสั่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงิน บุคคลนั้นจะถูกธนาคารห้ามไม่ให้ออกเช็คได้อีก และข้อมูลดังกล่าวที่เกี่ยวกับประวัติและพฤติกรรมที่ไม่ดีจะถูกส่งเข้าไปที่ศูนย์ข้อมูลเครดิตบูโรทันที ซึ่งหากลูกค้าที่เป็นสมาชิกของศูนย์ข้อมูลเครดิตบูโรมาขอตรวจสอบ ข้อมูลดังกล่าวก็จะปรากฏขึ้น มีผลให้บุคคลนั้นไม่ได้รับความไว้วางใจในการอนุญาตให้ใช้เช็คอีกต่อไป

สำหรับประเทศไทยมาตรการ Blacklist หรือการขึ้นบัญชีดำลูกค้าที่มีปัญหาการสั่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินนี้ เคยนำมาใช้เมื่อ พ.ศ. 2540 โดยธนาคารในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 517 สาขา ได้ร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาเช็คที่สั่งจ่ายโดยไม่มีเงิน โดยมาตรการที่ธนาคารพาณิชย์ใช้ในขณะนั้น คือ

- 1) ปิดบัญชีลูกค้าในกรณีที่มีเช็คคืน
- 2) ลดวงเงินสินเชื่อลูกค้าที่สั่งจ่ายโดยไม่มีเงิน
- 3) เวียนหนังสือรายชื่อลูกค้าที่มีปัญหาเช็คคืนให้กับธนาคารต่าง ๆ แต่ละแห่งในภาคได้ทราบโดยทั่วกัน เพื่อมิให้รับเปิดบัญชีกระแสรายวันเพื่อใช้เช็คกับธนาคารต่อไป

ผลจากมาตรการดังกล่าวของธนาคารพาณิชย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้มีเช็คคืนหรือเช็คที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินลดจำนวนลงมาก เห็นได้ว่ามาตรการดังกล่าวทำให้ลูกค้ามีคุณภาพมากขึ้น²⁹ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่ามาตรการ Blacklist เป็นมาตรการที่ช่วยลดปัญหาการสั่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงิน ทำให้บุคคลใช้เช็คด้วยความระมัดระวัง และถือเป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลให้การใช้เช็คมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สถาบันนวัตกรรมการบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁹ แบนก้อีสานรวมตัวแก้ปัญหาเช็คเชื่อมข้อมูลแบล็คลิสต์ลูกค้าหน่วย . ประชาชาติธุรกิจ (25 สิงหาคม 2540) : 28.

บทที่ 4

โทษทางอาญาและมาตรการอื่นที่เหมาะสมกับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค

จากการศึกษาปัญหาอันเกิดจากการบังคับใช้โทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ดังที่ได้กล่าวมาในบทที่ 3 จะเห็นได้ว่าโทษทางอาญาสำหรับผู้กระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ยังมีความไม่เหมาะสมและไม่ชัดเจนบางประการ ผู้เขียนจึงขอเสนอแนวทางในการกำหนดโทษทางอาญาที่เหมาะสม โดยแยกออกเป็น 3 ประการ คือ การลงโทษจำคุก การลงโทษปรับและโทษสำหรับนิติบุคคล นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้เสนอแนวทางในการนำมาตรการอื่นมาใช้แทนการลงโทษทางอาญา เพื่อให้การบังคับใช้โทษมีความเหมาะสมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและเจตนารมณ์ของกฎหมาย รายละเอียดดังนี้

4.1 การลงโทษจำคุก

ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค แม้ว่าจะเป็นความผิดที่เกิดจากการฝ่าฝืนข้อห้าม (Mala Prohibita) ที่ผู้กระทำมิได้มีเจตนาชั่วร้าย เป็นความผิดที่เกิดจากมุลคติทางแพ่ง มิใช่ทางอาญา และเป็นความผิดที่เกิดผลมาจากสภาวะทางเศรษฐกิจและการเงินโดยทั่วไปของประเทศหรือความจำเป็นทางธุรกิจบางประการของผู้กระทำความผิดก็ตาม แต่ผู้เขียนมีความเห็นว่า การลงโทษจำคุกนั้นยังเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรกำหนดไว้ เพื่อผลในทางข่มขู่ยับยั้งให้บุคคลเกิดความเกรงกลัว ไม่กล้าที่จะกระทำความผิด แต่อย่างไรก็ตามการกำหนดโทษจำคุกจะต้องใช้เท่าที่จำเป็นจริงๆ เท่านั้น

แต่อย่างไรก็ดี โทษจำคุกตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ดังที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 4 วรรคท้าย คือ อัตราโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปีนั้น จะเห็นได้ว่าเป็นโทษจำคุกในระยะสั้น อันไม่ก่อให้เกิดผลดีแก่จำเลยและสังคม เพราะในเรือนจำมีนักโทษเป็นจำนวนมากและมาจากการกระทำความผิดที่หลากหลาย จำเลยอาจรับรู้เรื่องราวและวิธีการกระทำความผิดจากนักโทษเหล่านั้นได้ ต่อมาเมื่อจำเลยพ้นโทษออกจากเรือนจำไปอยู่ร่วมกับสังคมภายนอก จำเลยอาจกระทำความผิดใหม่ขึ้นอีกและอาจร้ายแรงกว่าเดิมก็เป็นได้ ผู้เขียนมีความเห็นว่า การหลีกเลี่ยงการจำคุกระยะสั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นและการรอ

การลงโทษหรือการกำหนดโทษ ก็เป็นวิธีการที่สามารถนำไปใช้เพื่อหลีกเลี่ยงการจำคุกระยะสั้นได้ดีที่สุดวิธีกรหนึ่ง

การรอกการลงโทษและรอกการกำหนดโทษ เป็นวิธีการที่ให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 (แก้ไขใหม่ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2545¹ ความว่า

"ผู้ใดกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุกและในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินสามปี ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือปรากฏว่าได้รับโทษจำคุกมาก่อนแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ เมื่อศาลได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติ ปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพและสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิดหรือเหตุอื่นอันควรปรานีแล้ว เห็นเป็นการสมควร ศาลจะพิจารณาว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอกการกำหนดโทษไว้ หรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษไว้แล้วปล่อยตัวไปเพื่อให้โอกาสผู้นั้นกลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลจะได้อำหนด แต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่ศาลพิพากษา โดยจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองประพฤติดังกล่าวด้วยหรือไม่ก็ได้..."

จากบทบัญญัติดังกล่าว อาจแยกหลักเกณฑ์ในการที่ศาลจะใช้ดุลพินิจกำหนดให้ผู้กระทำความผิดได้รับการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษได้ดังนี้

1) ความผิดที่ผู้กระทำได้กระทำลงไปนั้นจะต้องเป็นความผิดที่มีโทษจำคุก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 56 นั้น จะต้องเป็นกรณีที่มีโทษจำคุกเท่านั้น โทษจำคุกที่มีโทษอื่นรวมอยู่ด้วยก็สามารถรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษได้ แต่ถ้าเป็นโทษที่ไม่มีโทษจำคุกรวมอยู่ด้วย ตามกฎหมายไทยในขณะนี้ไม่สามารถรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษได้

2) ความผิดที่มีโทษจำคุกนั้น ศาลจะพิพากษาลงโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี (แก้ไขใหม่ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2545 จากเดิมคือ 2 ปี) หมายความว่า ความผิดนั้นอาจจะมีการบัญญัติโทษเกินกว่า 3 ปี แต่หลังจากเพิ่มโทษลดโทษแล้ว เหลือ

¹ ราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 120 ตอน 4 ก ลงวันที่ 8 มกราคม 2546

การลงโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี แม้ในการลงโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปีของศาลจะมีโทษประเภทอื่นรวมอยู่ด้วย เช่น โทษปรับ ศาลก็ยังสามารถรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษได้ แต่รอได้เฉพาะโทษจำคุกเท่านั้น²

3) ในกรณีที่ศาลจะรอกการลงโทษ หรือรอกการกำหนดโทษนั้น ต้องไม่ปรากฏว่าผู้กระทำความผิดเคยได้รับโทษจำคุกมาก่อน เว้นแต่เคยได้รับโทษจำคุกมาก่อนในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ หรือโทษจำคุกนั้นได้รับการล้างมลทินแล้ว ก็สามารถรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษได้ตามหลักเกณฑ์ข้อนี้ นอกจากนี้แม้ผู้นั้นจะได้รับการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษในคดีหนึ่งมาแล้ว ต่อมากระทำความผิดขึ้นใหม่อีกภายในกำหนดเวลาที่มีการรอกการลงโทษ หรือรอกการกำหนดโทษนั้น หากศาลเห็นสมควรก็ยังสามารถรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษได้อีก³

4) ในการใช้ดุลพินิจศาลได้คำนึงถึง อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพและสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิด หรือเหตุอันควรปรานีอื่น

จะเห็นได้ว่าความผิดอันเกิดจากการใช้เช้ค เป็นความผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี ดังนั้นศาลสามารถใช้ดุลพินิจให้รอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษได้ ในกรณีที่ผู้นั้นกระทำความผิดเป็นครั้งแรก เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสแก้ไขกลับตัว แต่ปัญหาที่ศาลควรคำนึง คือ ปัญหาว่าเมื่อใดศาลจะเลือกใช้การรอกการลงโทษ และเมื่อใดศาลจะเลือกใช้การรอกการกำหนดโทษ โดยศาลจะต้องพิจารณาจากเหตุผลของกฎหมาย⁴ เพราะไม่ว่าจะเป็นการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษต่างก็มีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกัน คือ ประการแรก เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงการจำคุกกระยะสั้น และประการที่สอง เพื่อให้มีผลเป็นการข่มขู่ผู้กระทำความผิดตลอดระยะเวลาที่ศาลรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนด

² อุทิส แสนโกสติก, "การรอกการกำหนดโทษและการรอกการลงโทษ", วารสารอัยการนิเทศ 30 (2512) : 52.

³ คำพิพากษาฎีกาที่ 1983/2497

⁴ นพพร โพธิ์รังสิยากร, "การใช้ดุลพินิจของศาลในการลงโทษ," (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 231.

โทษอยู่ ทำให้เกิดความสำนึกเสมอว่าหากไปกระทำความผิดในเวลาที่ศาลกำหนด จะต้องถูกลงโทษทั้งความผิดครั้งแรกและครั้งหลัง แม้การรอกการลงโทษและรอกการกำหนดโทษจะมีลักษณะและวัตถุประสงค์ใกล้เคียงกันก็ตาม แต่ในการเลือกใช้การรอกการลงโทษและรอกการกำหนดโทษนี้มีผลแตกต่างกันในแง่วัตถุประสงค์ของการลงโทษ กล่าวคือ การรอกการลงโทษนั้น ศาลได้กำหนดโทษไว้แล้ว ผู้กระทำความผิดจึงรู้ได้แน่นอนว่า ถ้ากระทำความผิดขึ้นอีก จะต้องได้รับโทษสำหรับการกระทำความผิดครั้งก่อนที่ได้รับการรอกการลงโทษไว้นั้นเท่าใด หากศาลกำหนดไว้สูงก็จะมีผลในทางข่มขู่ผู้กระทำความผิดได้มาก แต่ถ้ากำหนดโทษไว้ต่ำ เช่น กำหนดโทษจำคุก 1 เดือน ผลในทางข่มขู่ผู้กระทำความผิดให้เกรงกลัวอาญาจะมีน้อย แต่การรอกการกำหนดโทษนั้น ผู้กระทำผิดไม่อาจรู้ได้แน่นอนว่า ถ้าตนได้กระทำความผิดขึ้นอีก จะได้รับโทษสำหรับความผิดครั้งก่อนที่ได้รับการรอกการกำหนดโทษเท่าใด ความไม่แน่นอนนี้มีผลในทางข่มขู่ผู้กระทำความผิดให้เกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดได้มากกว่าการรอกการลงโทษที่ศาลกำหนดไว้ต่ำ แต่น้อยกว่าการรอกการลงโทษที่ศาลกำหนดไว้สูง⁵

แต่อย่างไรก็ตาม การรอกการลงโทษและรอกการกำหนดโทษยังมีข้อเสียบางประการ กล่าวคือ ทำให้ผลในทางข่มขู่ของโทษจำคุกคลายความศักดิ์สิทธิ์ลงไป เพราะโทษจะมีผลในทางข่มขู่อย่างศักดิ์สิทธิ์ ไม่ให้บุคคลกล้ากระทำความผิด ก็ต่อเมื่อมีการลงโทษกันอย่างแน่นอนในทุกกรณีที่ได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น หากว่าเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น บางกรณีก็มีการลงโทษ บางกรณีก็ไม่มี การลงโทษ ผู้ที่จะกระทำความผิดย่อมคิดว่าถ้าตนกระทำความผิดลงไปอาจจะไม่ต้องรับโทษก็ได้ ทำให้กล้าที่จะกระทำความผิด แต่เมื่อพิจารณาถึงข้อดีแล้ว พบว่าการรอกการลงโทษและรอกการกำหนดโทษนั้น มีข้อดีหลายประการ คือ ประการแรก การลงโทษจำคุกมีผลเสียแก่ผู้กระทำความผิดดังที่ได้กล่าวมาแล้วและยังมีผลกระทบต่อครอบครัวของเขาด้วย วิธีรอกการลงโทษและรอกการกำหนดโทษจึงเป็นโอกาสที่ศาลจะใช้ดุลพินิจดูว่า สมควรจะลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดหรือไม่ หากศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์ของสังคมและของตัวผู้กระทำความผิดเอง เป็นการไม่สมควรที่จะลงโทษจำคุก ศาลก็อาจรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษได้ ประการที่สอง หากพิจารณาในแง่ผลในทางข่มขู่ของโทษ จะพบว่าเกิดผลในทางข่มขู่ต่อบุคคลทั่วไปน้อยลงตามที่กล่าวมาข้างต้น แต่ถ้าพิจารณาถึงตัวผู้กระทำความผิดที่ได้รับ การรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษจะพบว่ามีมากขึ้น เนื่องจากหากได้กระทำความผิดขึ้นอีกในระหว่างที่รอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ ตนจะต้องถูกลงโทษสำหรับความผิดครั้งก่อนและ

⁵ อุทิศ แสนโกศิก, คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้ว, 2525), หน้า 204.

ความคิดครั้งหลัง⁶ ฉะนั้น การรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษย่อมมีข้อดีมากกว่าข้อเสีย ผู้เขียนจึงเห็นสมควรให้นำวิธีการดังกล่าวมาใช้กับผู้กระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เชือก ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองผู้กระทำความผิด ไม่ให้ได้รับความทุกข์ทรมานจากการลงโทษเกินความจำเป็น และเป็นกรหลีกเลี่ยงการรังเกียจจากสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการลงโทษจำคุกเท่าที่จะเป็นไปได้

การรอกการลงโทษและรอกการกำหนดโทษเป็นเรื่องที่ไม่ลงโทษผู้กระทำความผิดในทันที แต่กำหนดเงื่อนไขว่าเขาจะต้องถูกลงโทษถ้าไปกระทำความผิดขึ้นอีกภายในระยะเวลาที่กำหนด หรือศาลอาจกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมประพฤติ โดยอาจกำหนดข้อเดียวหรือหลายข้อก็ได้ ดังต่อไปนี้

1) ให้ไปรายงานตัวต่อเจ้าพนักงานที่ศาลระบุไว้เป็นครั้งคราว เพื่อเจ้าพนักงานจะได้สอบถามแนะนำ ช่วยเหลือ หรือตักเตือน ตามที่เห็นสมควรในเรื่องความประพฤติและการประกอบอาชีพหรือจัดให้กระทำกิจกรรมบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ตามที่เจ้าพนักงานและผู้กระทำความผิดเห็นสมควร

2) ให้ฝึกหัด หรือทำงานอาชีพอันเป็นกิจจะลักษณะ

3) ให้ละเว้นการคบหาสมาคม หรือการประพฤติใด อันอาจนำไปสู่การกระทำความผิดในทำนองเดียวกัน

4) ให้ไปรับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติดให้โทษ ความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจ หรือความเจ็บป่วยอย่างอื่น ณ สถานที่ และตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด

5) เงื่อนไขอื่นๆ ตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดเพื่อแก้ไขฟื้นฟู หรือป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำหรือมีโอกาสกระทำความผิดขึ้นอีก

และหากภายหลังความปรากฏแก่ศาลว่าพฤติการณ์ที่เกี่ยวกับการควบคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิดได้เปลี่ยนแปลงไป เมื่อศาลเห็นสมควร ศาลอาจแก้ไขเพิ่มเติมหรือเพิกถอนข้อหนึ่งข้อใดเสียก็ได้ หรือจะกำหนดเงื่อนไขข้อใดที่ศาลยังมีได้กำหนดไว้เพิ่มเติมอีกก็ได้ (มาตรา 56 วรรคท้าย)

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนมีความเห็นโดยสรุปว่า ความผิดอันเกิดจากการใช้เชือกยังมีความจำเป็นที่จะต้องลงโทษจำคุกไว้ เพื่อให้บุคคลเกิดความเกรงกลัวในการบังคับใช้โทษดังกล่าว แต่

⁶ อัยยรัช บุญส่งสุวรรณ , "ปัญหาข้อจำกัดการรอกการลงโทษและรอกการกำหนดโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 " , หน้า 91.

การลงโทษจำคุกกับความผิดประเภนี้ ศาลควรจะลงโทษจำคุกเพียงเท่าที่จำเป็นเท่านั้น โดยหากเป็นกรณีที่มีเหตุอันสมควรและเป็นการกระทำความผิดครั้งแรก ศาลควรจะใช้ดุลพินิจในการรอกการลงโทษ หรือรอกการกำหนดโทษ เพื่อให้โอกาสแก่ผู้กระทำความผิดซึ่งศาลพิจารณาแล้วเห็นว่ายังไม่สมควรได้รับโทษจำคุกได้กลับตัว และในกรณีที่ศาลใช้มาตรการคุมประพฤติควบคู่กับการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ จะทำให้ศาลสามารถติดตามความประพฤติและเป็นการจูงใจให้ผู้กระทำความผิดพยายามปรับตัวและแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง เนื่องจากศาลอาจแก้ไขเพิ่มเติมหรือเพิกถอนเงื่อนไขการคุมประพฤติได้

4.2 การลงโทษปรับ

โดยหลักแล้วโทษปรับถือเป็นโทษที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อการข่มขู่ได้เป็นอย่างดี ผู้เขียนจึงเห็นว่าเป็นโทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คที่สุด เนื่องจากเป็นโทษที่มีลักษณะบังคับเข้ากับทรัพย์สิน มิใช่เสรีภาพของผู้กระทำความผิด แต่ปัญหาอันเกิดจากการบังคับใช้โทษปรับนั้น หากพิจารณาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29⁷ จะเห็นได้ว่าเมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษปรับจำเลย จำเลยมีระยะเวลาที่จะปฏิบัติตามคำพิพากษา คือ นำเงินมาชำระค่าปรับภายในกำหนด 30 วัน และหากเมื่อพ้นกำหนด 30 วันแล้ว จำเลยยังไม่นำค่าปรับมาชำระ ศาลก็จะสั่งให้ยึดทรัพย์สินแทนค่าปรับ หรือกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งในปัจจุบันหลังจากการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2545 ได้มีการกำหนดให้การกักขังแทนค่าปรับถือในอัตราสองร้อยบาทต่อวัน⁸

⁷ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 ผู้ใดต้องโทษปรับและไม่ชำระค่าปรับภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลพิพากษา ผู้นั้นจะต้องถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ หรือมิฉะนั้นจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ แต่ถ้าศาลเห็นเหตุอันควรสงสัยว่าผู้นั้นจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ ศาลจะสั่งเรียกประกันหรือจะสั่งให้กักขังผู้นั้นแทนค่าปรับไปพลางก่อนก็ได้

ความในวรรคสองของมาตรา 24 มิให้นำมาใช้บังคับแก่การกักขังแทนค่าปรับ

⁸ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30 ในการกักขังแทนค่าปรับ ให้ถืออัตราสองร้อยบาทต่อหนึ่งวัน และไม่ว่ากรณีความผิดกระหนเดียวหรือหลายกระหน ห้ามกักขังเกินกำหนดหนึ่งปี เว้น

การที่ศาลให้กักขังแทนค่าปรับนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า เป็นการขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษปรับที่ต้องการหลีกเลี่ยงโทษจำคุกระยะสั้น และแนวทางในการแก้ไขปัญหาค่าปรับชำระค่าปรับนั้น ควรเริ่มต้นจากการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษปรับ โดยการกำหนดโทษปรับจะต้องคำนึงถึงหลักความสามารถในการชำระค่าปรับของผู้กระทำความผิดด้วย เพื่อลดปัญหาการไม่ชำระค่าปรับ ตัวอย่างเช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา ภายใต้ U.S.C 3572 (a)⁹ บัญญัติว่า ในการที่ศาลจะกำหนดค่าปรับที่จะเอาบังคับเอากับจำเลย ระยะเวลาการชำระและวิธีการชำระ ศาลจะต้อง

แต่ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้ปรับตั้งแต่แปดหมื่นบาทขึ้นไป ศาลจะสั่งให้กักขังแทนค่าปรับเป็นระยะเวลาเกินกว่าหนึ่งปีแต่ไม่เกินสองปีก็ได้

ในการคำนวณระยะเวลานั้น ให้นับวันเริ่มกักขังแทนค่าปรับรวมเข้าด้วย และให้นับเป็นหนึ่งวันเต็ม โดยไม่ต้องคำนึงถึงจำนวนชั่วโมง

ในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับถูกคุมขังก่อนศาลพิพากษา ให้หักจำนวนวันที่ถูกคุมขังนั้นออกจากจำนวนเงินค่าปรับ โดยถืออัตราสองร้อยบาทต่อหนึ่งวัน เว้นแต่ผู้ต้องหาต้องคำพิพากษาให้ลงโทษทั้งจำคุกและปรับ ในกรณีเช่นว่านี้ ถ้าต้องหักจำนวนวันที่ถูกคุมขังออกจากเวลาจำคุกตามมาตรา 22 ก็ให้หักออกเสียก่อน เหลือเท่าใดจึงให้หักออกจากเงินค่าปรับ

⁹ 18 U.S.C. 3572 [a] Factors To Be Considered. -

In determining whether to impose a fine, and the amount, time for payment, and method of payment of a fine, the court shall consider, in addition to the factors set forth in section 3553(a) -

- (1) the defendant's income, earning capacity, and financial resources;
- (2) the burden that the fine will impose upon the defendant, any person who is financially dependent on the defendant, or any other person (including a government) that would be responsible for the welfare of any person financially dependent on the defendant, relative to the burden that alternative punishments would impose;
- (3) any pecuniary loss inflicted upon others as a result of the offense;
- (4) whether restitution is ordered or made and the amount of such restitution;
- (5) the need to deprive the defendant of illegally obtained gains from the offense;
- (6) the expected costs to the government of any imprisonment, supervised release, or probation component of the sentence;

พิจารณาภายใต้ปัจจัยต่างๆ อาทิเช่น รายได้ ความสามารถในการหารายได้ แหล่งเงินได้ของจำเลย ภาระที่เกิดจากค่าปรับที่มีต่อจำเลย การสูญเสียทางการเงินที่เกิดจากผู้อื่นอันเนื่องมาจากความผิดนั้น เป็นต้น และหากจำเลยเป็นองค์กร ต้องพิจารณาถึงขนาดขององค์กรและมาตรการที่ออกโดยองค์การเพื่อลงโทษทางวินัยต่อเจ้าหน้าที่ กรรมการลูกจ้าง หรือตัวแทนขององค์กรที่รับผิดชอบต่อความผิดนั้น เพื่อป้องกันมิให้เกิดความผิดนั้นขึ้นอีก ซึ่งการคำนึงถึงหลักความสามารถในการชำระค่าปรับดังกล่าว ส่งผลให้การบังคับใช้โทษปรับของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและปัญหาการไม่ชำระค่าปรับลดน้อยลง

แต่อย่างไรก็ตาม เพื่อเป็นการบรรเทาปัญหาในการที่ผู้ต้องโทษปรับจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับโดยไม่สมควร ปัจจุบันจึงได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2545 เปิดโอกาสให้ผู้ศาลพิพากษาปรับไม่เกิน 80,000 บาท สามารถทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับได้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีให้แก่ผู้ต้องโทษปรับ เพื่อให้เข้ามามีบทบาทช่วยเหลือสร้างคุณประโยชน์แก่สังคม นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้เสนอแนวทางในการนำหลักเรื่องการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษปรับ และการผ่อนชำระค่าปรับมาบังคับใช้ เพื่อให้การบังคับชำระค่าปรับมีความยืดหยุ่นมากขึ้น รายละเอียดดังนี้

(7) whether the defendant can pass on to consumers or other persons the expense of the fine; and

(8) if the defendant is an organization, the size of the organization and any measure taken by the organization to discipline any officer, director, employee, or agent of the organization responsible for the offense and to prevent a recurrence of such an offense.

4.2.1 การทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ

ประเทศไทยได้นำการทำงานบริการสังคมมาใช้ในปี พ.ศ. 2528 ในงานคุมประพฤติผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ โดยดำเนินการภายใต้ความสมัครใจของผู้กระทำความผิด ต่อมาในปี พ.ศ. 2532 จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 ให้ศาลมีอำนาจให้จำเลยทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ได้ในกรณีที่ศาลออกการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษจำเลยและคุมประพฤติจำเลยไว้ ทั้งนี้ตามที่จำเลยและพนักงานคุมประพฤติเห็นสมควร โดยเป็นมาตรการเสริมการคุมประพฤติ¹⁰ และต่อมาในปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาให้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 9 มกราคม 2546 เป็นต้นไป¹¹ โดยนำแนวคิดการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์มาใช้ในมาตรา 30/1, 30/2 และ 30/3 ทั้งนี้ โดยมีมุมมองว่าการลงโทษปรับนั้นมุ่งหมายที่จะลงโทษทางเศรษฐกิจแก่ผู้กระทำความผิด แต่กรณีที่ผู้กระทำความผิดมีฐานะยากจน ไม่มีเงินจ่ายค่าปรับ กฎหมายได้กำหนดให้บังคับค่าปรับด้วยการกักขังผู้กระทำความผิดแทน ซึ่งโทษกักขังเป็นโทษที่รุนแรงกว่าโทษปรับ นอกจากนี้ การที่กฎหมายกำหนดโทษปรับไว้ตามลักษณะของฐานความผิด โดยไม่ได้คำนึงถึงความสามารถในการชำระค่าปรับของผู้กระทำความผิด แม้จะดูเหมือนเป็นธรรม เพราะจำนวนเงินที่ศาลปรับสำหรับการกระทำความผิดอย่างเดียวกันมีจำนวนเท่ากันก็ตาม แต่หากพิจารณาเปรียบเทียบถึงผลของการปรับระหว่างผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกับผู้ที่มีฐานะยากจนแล้ว ผู้ที่มีฐานะยากจนย่อมมีผลกระทบมากกว่า ซึ่งไม่ต่างจากการถูกลงโทษที่รุนแรงกว่า จึงเกิดแนวคิดที่นำวิธีการทำงานบริการสังคมมาใช้เพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งให้กับผู้กระทำความผิดที่ถูกศาลพิพากษาลงโทษปรับ ทั้งนี้พิจารณาได้จากเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ กล่าวคือ เนื่องจากการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญามีหลักการสำคัญประการหนึ่งคือ เพื่อแก้ไขให้ผู้นั้นสามารถกลับตัวเป็นพลเมืองดี ดังนั้น โทษที่ผู้กระทำความผิดควรจะได้รับจึงต้องมีความเหมาะสมกับสภาพความผิด อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าในปัจจุบันมีผู้ได้รับโทษปรับต้องถูกกักขังแทนค่าปรับเป็น

¹⁰ พวงแก้ว เชื้อเชยและกนกพรรณ กัลยาณสูตร, "การทำงานบริการสังคม มาตรการทางเลือกหนึ่งในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด," เอกสารประกอบการเสวนาเรื่อง ทิศทางใหม่ของการทำงานบริการสังคมในกระบวนการยุติธรรมไทย จัดโดยกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม ร่วมมือโครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (27 มกราคม 2546), หน้า 12.

¹¹ ราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 120 ตอน 4 ก ลงวันที่ 8 มกราคม 2546

จำนวนมากขึ้น ซึ่งผู้รับโทษนั้น ๆ ต้องสูญเสียอิสรภาพโดยไม่สมควร ทำให้บุคคลในครอบครัวต้องเดือดร้อนและรัฐต้องรับภาระในการดูแลเพิ่มมากขึ้น สมควรปรับเปลี่ยนมาตรการลงโทษเสียใหม่ โดยกำหนดมาตรการให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับได้อีกทางหนึ่ง และในกรณีที่ต้องถูกกักขังอยู่นั้น บุคคลดังกล่าวสมควรได้รับความคุ้มครองมิให้ต้องถูกเปลี่ยนโทษจากกักขังเป็นจำคุก อันเป็นโทษที่หนักยิ่งกว่า รวมทั้งมิให้ต้องถูกคุมขังร่วมกับผู้ต้องหาในคดีอาญาที่มีอัตราโทษสูง ประกอบกับสมควรปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับอัตราเงินในการกักขังแทนค่าปรับให้สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน นอกจากนี้สมควรเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการรอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษได้มากขึ้น

สำหรับขั้นตอนการดำเนินการ เพื่อให้มีการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับนั้น ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 30/1 กล่าวคือ เมื่อศาลพิพากษาให้ลงโทษปรับผู้กระทำความผิดไม่เกิน 80,000 บาท ผู้ต้องโทษปรับที่ไม่ใช่นิติบุคคลและไม่มีเงินพอที่จะชำระค่าปรับ สามารถยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นที่พิพากษาคดีขอทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับได้ โดยศาลจะพิจารณาถึงฐานะการเงิน ประวัติและสภาพของผู้ต้องโทษปรับ หากเห็นสมควร ศาลจะมีคำสั่งให้ผู้นั้นทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับก็ได้ ซึ่งในกรณีที่มิมีคำสั่งอนุญาต ศาลจะกำหนดลักษณะหรือประเภทของงาน ผู้ดูแลการทำงาน วันเริ่มทำงาน ระยะเวลาทำงาน และจำนวนชั่วโมงที่ถือเป็นการทำงานหนึ่งวันในคำสั่งด้วย โดยให้อยู่ภายใต้การดูแลของพนักงานคุมประพฤติ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการบริการสังคม การกุศลสาธารณะหรือสาธารณประโยชน์ที่ยินยอมรับดูแลก็ได้ และในกรณีที่ศาลไม่ได้กำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานติดต่อกันไป การทำงานบริการสังคมต้องอยู่ภายในกำหนดระยะเวลา 2 ปี นับแต่วันเริ่มทำงานตามที่ศาลกำหนด

สำหรับการกำหนดจำนวนชั่วโมงการทำงานนั้น ให้ประธานศาลฎีกามีอำนาจออกระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม กำหนดจำนวนชั่วโมงที่ถือเป็นการทำงานหนึ่งวัน สำหรับงานบริการสังคมหรืองานสาธารณประโยชน์แต่ละประเภทได้ตามที่เห็นสมควร

เมื่อพนักงานคุมประพฤติ หรือหน่วยงานที่ยินยอมรับดูแลการทำงานบริการสังคมของผู้ต้องโทษปรับ ได้รับคำสั่งศาลแล้วจะต้องดำเนินการทำความเข้าใจกับผู้ต้องโทษปรับเกี่ยวกับข้อกำหนดของศาลและจัดทำกำหนดการนัดการทำงานบริการสังคม เพื่อให้ผู้ต้องโทษปรับได้ทราบว่า

ต้องทำงานเมื่อใด พร้อมทั้งประสานงานกับหน่วยงานรองรับที่จะส่งผู้ต้องโทษปรับไปทำงานบริการสังคมด้วย ซึ่งในการทำงานบริการสังคมของผู้ต้องโทษปรับนี้ หน่วยงานรองรับจะต้องให้ผู้ต้องโทษปรับลงเวลาทำงานและลงลายมือชื่อไว้ทุกครั้ง และในการทำงานจะมีผู้ดูแลด้วย โดยผู้ดูแลอาจเป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรองรับ หรืออาสาสมัครคุมประพฤติก็ได้ และเมื่อผู้ต้องโทษปรับทำงานครบถ้วนตามจำนวนชั่วโมงที่กำหนดแล้ว หน่วยงานรองรับจะส่งเอกสารรายงานผลให้แก่พนักงานคุมประพฤติ หรือหน่วยงานที่ยินยอมรับดูแล เพื่อนำไปรายงานให้ศาลทราบต่อไป

นอกจากนั้น ภายใต้ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 30/2 ยังได้กำหนดเป็นหลักเกณฑ์ว่า ถ้าภายหลังศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับแล้ว หากปรากฏข้อเท็จจริงต่อศาลในภายหลังว่า ผู้ต้องโทษปรับมีเงินเพียงพอที่จะชำระค่าปรับได้ในเวลาที่ยื่นคำร้อง หรือฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามคำสั่งหรือเงื่อนไขที่ศาลกำหนด ศาลสามารถเพิกถอนคำสั่งอนุญาตและปรับ หรือกักขังแทนค่าปรับผู้ต้องโทษปรับได้ นอกจากนี้ ในระหว่างที่ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับ หากผู้ต้องโทษปรับไม่ต้องก ารที่จะทำงานต่อไป ก็สามารถยื่นคำร้องต่อศาลขอเปลี่ยนเป็นรับโทษปรับ หรือกักขังแทนค่าปรับก็ได้ ซึ่งทั้ง 2 กรณีดังกล่าวข้างต้น ศาลจะหักจำนวนวันที่ทำงานมาแล้วในอัตราวันละ 200 บาท ออกจากจำนวนเงินค่าปรับ

สำหรับแนวปฏิบัติในการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับนั้น ให้ยึดถือตามระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยการกำหนดจำนวนชั่วโมงที่ถือเป็นการทำงานหนึ่งวันและแนวปฏิบัติในการให้ทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับและเปลี่ยนสถานที่กักขัง พ.ศ. 2546 ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 10 มกราคม 2546 เป็นต้นไป โดยระเบียบดังกล่าวได้กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องจำนวนชั่วโมงที่ถือว่าเป็นการทำงานหนึ่งวันไว้ดังนี้

12

1. การทำงานช่วยเหลือดูแลอำนวยความสะดวก หรือให้ความบันเทิงแก่คนพิการ คนชรา เด็กกำพร้าหรือผู้ป่วยในสถานสงเคราะห์หรือสถานพยาบาล งานวิชาการหรืองานบริการด้านการศึกษา เช่น การสอนหนังสือ การค้นคว้าวิจัย หรือการแปลเอกสาร เป็นต้น จำนวน 2 ชั่วโมงเป็นการทำงานหนึ่งวัน

¹² ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมฯ ข้อ 3

2. การทำงานวิชาชีพ งานช่างฝีมือ หรืองานที่ต้องใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญ เช่น งานช่างฝีมือเครื่องยนต์ ก่อสร้าง คอมพิวเตอร์ หรือวิชาชีพอย่างอื่น เป็นต้น จำนวน 3 ชั่วโมงเป็นการทำงานหนึ่งวัน

3. การทำงานบริการสังคม หรือบำเพ็ญสาธารณประโยชน์อื่นที่ไม่ต้องใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญ หรืองานอื่นนอกเหนือที่กำหนดไว้ เช่น งานทำความสะอาด หรือพัฒนาสถานที่สาธารณะ งานปลูกป่า หรือดูแลสวนป่า หรือสวนสาธารณะ งานจราจร เป็นต้น จำนวน 4 ชั่วโมงเป็นการทำงานหนึ่งวัน

ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ศาลอาจกำหนดจำนวนชั่วโมงการทำงานให้ลดน้อยลงได้ แต่ทั้งนี้ระยะเวลาการทำงานของผู้ต้องโทษปรับในแต่ละวัน ไม่ควรกำหนดให้เกินวันละ 6 ชั่วโมง¹³

สำหรับแนวปฏิบัติในการมีคำสั่งให้ทำงานบริการสังคม หรือทำงานสาธารณประโยชน์นั้น ผู้ต้องโทษปรับซึ่งไม่มีเงินชำระค่าปรับอาจร้องขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับต่อศาลชั้นต้นที่พิพากษาคดีตามแบบพิมพ์ที่กำหนด¹⁴ (โปรดดูภาคผนวก) และในการพิจารณาว่าสมควรให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับหรือไม่ ศาลควรคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดจากมาตรการบริการสังคมและสาธารณประโยชน์ให้มากและพึงให้ความสำคัญแก่ข้อมูลเกี่ยวกับฐานะการเงิน ประวัติและสภาพความผิดของผู้ต้องโทษปรับ และเพื่อการนี้ศาลอาจสอบถามหรือไต่สวนข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการพิจารณา รวมทั้งอาจขอความร่วมมือจากพนักงานอัยการหรือหน่วยงานอื่นในการสืบเสาะหาข้อมูลเพื่อประกอบการพิจารณาก็ได้¹⁵

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹³ ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมฯ ข้อ 8

¹⁴ ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมฯ ข้อ 4

¹⁵ ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมฯ ข้อ 6

การกำหนดระยะเวลา สถานที่ และประเภทของการทำงานบริการสังคม หรือทำงานสาธารณประโยชน์ ศาลควรพิจารณาด้วยว่าการทำงานนั้นต้องไม่ก่อความเสียหายแก่สังคมหรือบุคคลอื่นและต้องไม่ก่อให้เกิดภาระเกินสมควรแก่ผู้ต้องโทษปรับ ทั้งนี้ ให้พิจารณาจากวิถีชีวิต การดำรงชีพ การศึกษาเล่าเรียน ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ระยะเวลาและความสะดวกในการเดินทางไปทำงาน ความเป็นผู้ป่วยเจ็บหรือเป็นโรคติดต่ออย่างร้ายแรง การติดยาเสพติดหรือสุราเรื้อรัง ประวัติในการกระทำความผิดทางเพศ พฤติกรรมในทางก้าวร้าวรุนแรง ปัญหาทางอารมณ์หรือความบกพร่องทางจิตของผู้ต้องโทษปรับด้วย¹⁶

นอกจากนี้ เมื่อศาลได้สั่งให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ ศาลอาจกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ต้องโทษปรับปฏิบัติเพื่อแก้ไขฟื้นฟูหรือป้องกันมิให้ผู้นั้นกระทำความผิดขึ้นอีกก็ได้¹⁷ เช่น การให้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมทางศีลธรรมหรือฝึกวินัย หรือโครงการอื่นตามที่ศาลเห็นสมควร การให้ละเว้นการคบหาสมาคมหรือการประพฤติใดอันอาจนำไปสู่การกระทำความผิดในทำนองเดียวกันอีก หรือการห้ามเสพย์สิ่งเสพติดทุกชนิด เป็นต้น

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า มาตรการทำงานบริการสังคม หรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับนี้ เป็นวิธีการที่วิธีการหนึ่งในการนำมาใช้กับผู้ต้องโทษปรับในคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เชื้อ ซึ่งมีได้มีเจตนาทุจริตในการกระทำความผิด แต่อาจเป็นผลมาจากสภาพทางเศรษฐกิจ เหตุผลในเชิงธุรกิจ หรือความจำเป็นประการอื่น เพื่อให้บุคคลนั้นได้ทำประโยชน์ต่อสังคมหรือต่อส่วนรวม และที่สำคัญที่สุดมาตรการดังกล่าวสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด อีกทั้งหากมีการลงโทษปรับในอัตราที่สูง ก็จะได้ผลสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งอีกประการหนึ่งด้วย

¹⁶ ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมฯ ข้อ 7

¹⁷ ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมฯ ข้อ 11

4.2.2 การรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษปรับ

เนื่องจากโทษปรับที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันยังมีข้อบกพร่องและก่อให้เกิดความไม่ เป็นธรรมอยู่หลายประการ ดังนั้น หากมีการนำเอาวิธีการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษปรับ มาใช้ จะก่อให้เกิดประโยชน์และสามารถแก้ไขข้อบกพร่องข้อโทษปรับได้หลายประการ กล่าวคือ เป็นการเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจได้มากขึ้นและให้ความยุติธรรมเป็นคดี ๆ ไป ทั้งเป็นการหลีกเลี่ยง การลงโทษกักขังแทนค่าปรับและที่สำคัญคือ ในระหว่างรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษปรับ จะ เปิดโอกาสให้ศาลกำหนดเงื่อนไขคุมความประพฤติผู้กระทำความผิดได้ ซึ่งการคุมความประพฤติน่าจะ มีผลให้ผู้กระทำความผิดเกิดความรู้สึกเกรงกลัวและยับยั้งชั่งใจในการที่จะกระทำความผิดต่อไป

ปัจจุบันหลักเกณฑ์ของประเทศไทยในการรอกการลงโทษและรอกการกำหนดโทษ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 นั้น ศาลจะรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษได้เฉพาะโทษ จำคุกเท่านั้น จะนำไปใช้กับโทษอย่างอื่น เช่น โทษปรับไม่ได้ ซึ่งต่างกับของต่างประเทศ เช่น ตามประมวลกฎหมายอาญาของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 25¹⁸ ความว่า "ในกรณีที่บุคคล ใดตั้งจะกล่าวต่อไปนี้ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกประเภทต้องทำงานหนัก หรือไม่ต้องทำงานหนัก เป็นเวลาไม่เกิน 3 ปี หรือต้องคำพิพากษาให้ลงโทษปรับไม่เกิน 200,000 เยน หากมีเหตุอันควร ศาล อาจสั่งให้รอกการลงโทษไว้ภายในระยะเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี และไม่เกิน 5 ปี โดยนับระยะเวลาตั้งแต่นั้น วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด"

ตามประมวลกฎหมายอาญาของประเทศญี่ปุ่น จะเห็นได้ว่ายอมให้มีการรอกการลง โทษได้ทั้งในกรณีการลงโทษจำคุก หรือโทษปรับ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าควรนำมาใช้เป็นแนวทางในการแก้

¹⁸ Art. 25 "When any of the following persons is sentenced to penal servitude or imprisonment for not more than three years or a fine of not more than five thousand yen , the execution of the sentence may according to circumstances, be suspended by that sentence for a period not less than one year no more than five years as from the day when sentence becomes irrevocable"

ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยมาตรา 56 วรรคหนึ่ง ให้สามารถรอลงโทษหรือรอกำหนดโทษปรับได้ โดยใช้ข้อความต่อไปนี้

"ผู้ใดกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุกหรือปรับ และในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินสามปีและปรับไม่เกินแปดหมื่นบาท ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกหรือปรับมาก่อน หรือปรากฏว่าได้รับโทษจำคุกหรือปรับมาก่อน แต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ เมื่อศาลได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพและสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิด หรือเหตุอื่นอันควรปรานีแล้ว เห็นเป็นการสมควร ศาลจะพิจารณาว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอกำหนดโทษไว้ หรือกำหนดโทษแต่รอลงโทษไว้แล้วปล่อยตัวไปเพื่อให้โอกาสผู้นั้นกลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลจะได้กำหนด แต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่ศาลพิพากษา โดยจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติของผู้นั้นด้วยหรือไม่ก็ได้..."

หากพิจารณาในแง่ผลดีของการรอลงโทษปรับหรือรอกำหนดโทษปรับแล้ว พบว่าก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการดังต่อไปนี้

1. พิจารณาในด้านการดำเนินงานของศาล จะเห็นได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวางและเหมาะสมยิ่งขึ้น เช่น เมื่อกฎหมายได้บัญญัติให้ลงโทษจำคุกและปรับหรือลงโทษอย่างใดอย่างหนึ่ง ศาลอาจใช้ดุลพินิจรอลงโทษหรือรอกำหนดโทษตามที่เห็นสมควรและยุติธรรมตามความเหมาะสมเป็นคดีๆ ไป

2. พิจารณาในด้านหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการคุมความประพฤติ คือ กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม จะได้ขยายขอบเขตในการปฏิบัติหน้าที่ให้คล้ายคลึงกับการทำงานของหน่วยงานคุมประพฤติของต่างประเทศ ซึ่งมีอำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ทั้งโทษจำคุกและโทษปรับนอกเหนือไปจากการปฏิบัติหน้าที่สืบเสาะและสอดส่องในปัจจุบัน

3. พิจารณาในด้านตัวของผู้กระทำความผิดเอง สำหรับผู้ที่กระทำความผิดในครั้งแรกและไม่ได้กระทำโดยมีเจตนาและมีฐานะยากจนไม่สามารถชำระค่าปรับได้ จะไม่ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ เพราะถ้าผู้นั้นมีครอบครัวที่ต้องเลี้ยงดู การนำเอาหัวหน้าครอบครัวไปกักขังแทนค่าปรับจะเป็นการลงโทษที่มีผลกระทบต่อบุคคลอื่นด้วย

4. พิจารณาในด้านของรัฐ รัฐสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูผู้ถูกกักขัง แทนค่าปรับ ซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี

5. พิจารณาในด้านสถานที่กักขัง ซึ่งปัจจุบันใช้สถานีตำรวจเป็นที่กักขังเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีสภาพคับแคบหนาแน่นด้วยผู้ต้องหาและไม่ถูกสุขลักษณะ การรอกการลงโทษหรือรอกกำหนดโทษปรับ จะลดปัญหาตรงจุดนี้ลงได้อย่างมาก

4.2.3 การผ่อนชำระค่าปรับ

การผ่อนชำระค่าปรับ หมายถึง การชำระค่าปรับตามจำนวนที่ศาลกำหนดในคำพิพากษา โดยกำหนดให้ชำระค่าปรับเป็นงวดๆ ในจำนวนที่แน่นอนในแต่ละงวด ทั้งนี้ อาจอยู่ภายใต้เงื่อนไขอย่างไรก็ได้ การผ่อนชำระค่าปรับ จึงเป็นผลมาจากการที่ศาลได้มีคำพิพากษาว่าผู้กระทำความผิดและลงโทษปรับ ซึ่งโดยปกติผู้ต้องโทษปรับจะต้องนำค่าปรับตามคำพิพากษามาชำระต่อศาลในทันที เพราะโทษปรับเป็นโทษทางอาญาจึงต้องบังคับในทันที แต่การลงโทษปรับเป็นการที่กฎหมายมุ่งบังคับเอากับทรัพย์สินอันเป็นตัวเงินของผู้กระทำความผิด ฐานะทางการเงินของผู้กระทำความผิดแต่ละรายจึงอาจไม่เท่าเทียมกัน ผู้ต้องโทษปรับบางรายมีความสามารถที่จะชำระค่าปรับได้ แต่บางรายที่ฐานะทางการเงินไม่ดีก็ไม่สามารถที่จะชำระค่าปรับได้ในทันที ซึ่งอาจเป็นผลให้ต้องถูกกักขัง หรือถูกยึดทรัพย์สินแทนค่าปรับในที่สุด ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ก็เท่ากับว่าเจตนารมณ์ของกฎหมายหรือของศาลที่มุ่งประสงค์ที่จะลงโทษปรับต่อผู้ต้องโทษก็จะไม่บรรลุผล ทั้งนี้ เพราะในเบื้องต้นนั้นได้ผ่านการพิจารณาแล้วเห็นว่าควรใช้โทษปรับกับผู้กระทำความผิด แต่หากในที่สุดต้องมาใช้โทษอื่นแทน จึงเห็นว่าเป็นการไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ในการกำหนดโทษ¹⁹ ดังนั้นวิธีการผ่อนชำระค่าปรับโดยศาลกำหนดให้ชำระเป็นงวด จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ยังสามารถลงโทษปรับไว้ได้ และทำให้สามารถบังคับค่าปรับจากจำเลยได้

¹⁹ สุวรรณ ท่องเนื้อแข็ง, "การบังคับโทษปรับ," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขา วิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 89.

สำหรับประเทศไทย มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการบังคับโทษปรับไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 29 ,30 กล่าวคือ ถ้าผู้ต้องโทษปรับไม่ชำระค่าปรับภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ศาลพิพากษา ก็จะต้องถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ หรือมิฉะนั้นจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ แต่จะเห็นได้ว่าไม่มีกฎหมายให้อำนาจศาลไทยในการที่จะอนุญาตให้จำเลยผ่อนชำระค่าปรับ ซึ่งต่างจากกฎหมายของบางประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีบทบัญญัติตาม 18 U.S.C. 3572 [d]²⁰ อนุญาตให้ศาลใช้ดุลพินิจกำหนดระยะเวลาให้จำเลยชำระค่าปรับเป็นงวด ๆ ได้ โดยหากศาลกำหนดให้ผ่อนชำระเป็นงวด จำนวนเงินในแต่ละงวดทุกเดือนจะต้องเท่ากันตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด เว้นแต่ศาลจะเห็นเป็นอย่างอื่น หรือในประมวลกฎหมายอาญาของประเทศเยอรมัน (German Criminal Code (Strafgesetzbuch,StGB)) Section 42²¹ ซึ่งมีบทบัญญัติให้ศาลอาจกำหนดให้ชำระค่าปรับเป็นงวดๆ ก็ได้ และศาลมีอำนาจที่จะเพิกถอนสิทธิในการชำระค่าปรับเป็นรายงวดนั้นได้ หากผู้กระทำความผิดไม่สามารถชำระค่าปรับรายงวดได้ตรงเวลา หรือปรากฏต่อมาว่าฐานะทางการเงินของผู้กระทำความผิดดีขึ้น

²⁰ 18 U.S.C. 3572 [d] Time, Method of Payment, and Related Items. -

1) A person sentenced to pay a fine or other monetary penalty, including restitution, shall make such payment immediately, unless, in the interest of justice, the court provides for payment on a date certain or in installments. If the court provides for payment in installments, the installments shall be in equal monthly payments over the period provided by the court, unless the court establishes another schedule. ...

²¹ Section 42 Facilitation of Payment

If the convicted person, due to his personal or financial circumstances, cannot be expected to pay the fine immediately, the court shall grant him a payment deadline or allow him to pay in specified instalments. The court may also order that the privilege of paying the fine in fixed instalments be withdrawn if the convicted person fails to pay an instalment in time.

ดังนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า หากนำการผ่อนชำระค่าปรับมาใช้ จะสามารถแก้ไขข้อจำกัดของการลงโทษปรับทั้งในกรณีบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลต้องโทษปรับได้ กล่าวคือ ในกรณีที่บุคคลธรรมดาต้องโทษปรับ หากว่าไม่สามารถชำระค่าปรับได้ในกำหนดเวลา 30 วัน ก็ต้องถูกยึดทรัพย์สินหรือกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งในทางปฏิบัติมีการใช้วิธีการกักขังแทนค่าปรับมากกว่าการยึดทรัพย์สิน หากมีการกำหนดให้ศาลใช้ดุลพินิจในการผ่อนชำระค่าปรับ จะทำให้สามารถบังคับโทษปรับได้ตามคำพิพากษาศาล ทั้งยังสามารถที่จะกำหนดโทษปรับจำนวนสูงได้ โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะไม่ได้ชำระค่าปรับ เพราะจำเลยสามารถผ่อนเป็นงวดได้ตามที่ศาลกำหนด หรือในกรณีที่นิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิด จะเห็นได้ว่าการนำวิธีการอนุญาตให้จำเลยผ่อนชำระค่าปรับมาใช้ จะสามารถแก้ไขปัญหากรณีที่จำเลยไม่สามารถชำระค่าปรับทั้งหมดได้ทันในกำหนด โดยเฉพาะในกรณีที่มีการปรับในอัตราที่สูงและนิติบุคคลก็ยังสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม มีข้อพิจารณาว่าการนำวิธีการผ่อนชำระค่าปรับมาใช้ในคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค จะทำให้ลักษณะความเป็นโทษทางอาญาเสียไปหรือไม่สอดคล้องวัตถุประสงค์ของการลงโทษหรือไม่ เนื่องจากกฎหมายมุ่งบังคับใช้โทษทางอาญากับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คเพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวและระมัดระวังในการออกเช็ค ไม่ใช่เช็คในทางที่เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือส่วนรวม ในประเด็นนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า การลงโทษปรับผู้กระทำความผิด เป็นการบังคับที่มีลักษณะเป็นผลร้ายที่ผู้กระทำความผิดได้รับเนื่องจากการฝ่าฝืนกฎหมายอาญาอยู่นั่นเอง จึงไม่ได้ทำให้ลักษณะความเป็นโทษทางอาญาเสียไปแต่อย่างใด และข้อพิจารณาที่ว่า สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษหรือไม่นั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า วัตถุประสงค์ของการลงโทษในคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คที่สำคัญก็คือการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง ซึ่งการผ่อนชำระค่าปรับสามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ของการลงโทษข้อนี้ได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ ในขณะที่ยังอยู่ในระหว่างการผ่อนชำระค่าปรับนั้น จะทำให้ผู้กระทำความผิดระลึกอยู่เสมอว่า ตนกำลังได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิดอยู่ เมื่อถึงงวดที่ผู้กระทำความผิดต้องนำเงินมาชำระครั้งใด ก็จะทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกถึงผลร้ายของการถูกลงโทษทุกครั้งไป ซึ่งจะทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเจ็ดหลาบ ไม่กล้ากระทำความผิดนั้นซ้ำอีก

4.3 โทษสำหรับนิติบุคคล

นิติบุคคลถือเป็นบุคคลที่กฎหมายสมมติขึ้นให้มีสภาพเป็นเสมือนบุคคลธรรมดา อันมีสิทธิและหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด และประกอบกิจการไปตามการจัดตั้งนิติบุคคล หรือขอบวัตถุประสงค์ที่ได้จดทะเบียนไว้ อย่างไรก็ตามการประกอบกิจการของนิติบุคคลอาจก่อให้เกิดความผิดได้ โดยเฉพาะความรับผิดทางอาญา สำหรับในคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คนั้น เป็นความผิดกฎหมายไม่ได้กำหนดลงโทษนิติบุคคลไว้โดยตรง และไม่ได้กำหนดตัวผู้รับผิดให้มีฐานะอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ กล่าวคือ กฎหมายใช้คำว่า "ผู้ใด" เป็นประธานแห่งการกระทำที่กฎหมายถือว่าเป็นความผิด ศาลได้ตีความและให้หมายความรวมถึงนิติบุคคลด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 787-788/2506, 378-379/2517, 97/2518, 1612-1613-/2518 หรือ 3446/2537 เป็นต้น) ซึ่งจากแนวคำพิพากษาของศาลฎีกา ศาลได้อาศัยหลักจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ว่า หากผู้แทนนิติบุคคลได้กระทำไปตามอำนาจหน้าที่และอยู่ในวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลและนิติบุคคลได้รับ หรือถือเอาประโยชน์จากกิจการนั้นๆ หรือนิติบุคคลไม่ใช้ความระมัดระวังอย่างเพียงพอ ศาลก็จะพิจารณาลงโทษนิติบุคคลทางอาญาได้

สภาพปัจจุบันของการบังคับโทษนิติบุคคลไทยนั้น โดยแท้จริงแล้วส่วนใหญ่ก็จะดำเนินการโดยเรียกผู้แทนนิติบุคคลเข้ามาเป็นผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญา หรือทำการสอบสวนดำเนินคดีต่อนิติบุคคลโดยการสอบสวนผ่านกรรมการผู้มีอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคล ซึ่งการรับโทษของกรรมการหรือผู้แทนนิติบุคคลนั้นจะแตกต่างจากโทษสำหรับนิติบุคคล กล่าวคือ โทษที่จะลงกับกรรมการหรือผู้แทนจะเป็นโทษจำคุก แต่โทษที่นิติบุคคลได้รับ คือ โทษปรับเท่านั้น²² เพราะโทษจำคุก โดยสภาพแล้วไม่อาจใช้บังคับได้กับนิติบุคคล โดยเฉพาะความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คนี้ มีเพียงโทษจำคุกและโทษปรับ การลงโทษปรับนิติบุคคลที่ได้กระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คจึงเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินไปเสียแล้ว โดยศาลจะมีคำพิพากษาลงโทษนิติบุคคลโดยการปรับ หากนิติบุคคลไม่ชำระค่าปรับให้จัดการตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 29 ซึ่งบัญญัติว่าหากผู้ต้องโทษปรับไม่ชำระค่าปรับภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลพิพากษา ผู้นั้นจะต้องถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ หรือมิฉะนั้นจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งนิติบุคคลไม่อาจกักขังแทนค่าปรับได้จึงต้องถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับแต่เพียงประการเดียว

²² อภิวัฒน์ โพธิ์บุญ อักษรสุวรรณ , "ความผิดที่กระทำโดยนิติบุคคล : ศึกษากรณีโทษที่จะลงแก่นิติบุคคล" , หน้า 66.

การกำหนดโทษของนิติบุคคลดังกล่าว เป็นการนำโทษสำหรับบุคคลธรรมดามาใช้เท่าที่สภาพจะเปิดช่องให้กระทำได้ ซึ่งรูปแบบการลงโทษดังกล่าวไม่มีความชัดเจนและไม่สามารถทำให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษได้ เพราะบุคคลธรรมดากับนิติบุคคลมีองค์ประกอบและสภาพที่แตกต่างกัน กล่าวคือ วัตถุประสงค์ของการลงโทษนิติบุคคลนั้น มีเพื่อควบคุมนิติบุคคลที่มีอยู่เป็นจำนวนมากและแก้ไขนิติบุคคลที่กระทำความผิดให้ปรับตนเป็นสมาชิกของสังคมที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันการกระทำต่างๆ ได้กระทำในรูปของนิติบุคคลเป็นส่วนมาก ดังจะเห็นได้จากจำนวนห้างหุ้นส่วนบริษัทที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก และมีความเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงภัยของสังคม ตลอดจนประโยชน์ของสาธารณะทั่วไป

ฉะนั้น การลงโทษนิติบุคคลก็เป็นวิธีความปลอดภัยของสมาชิกในสังคมและรักษาไว้ซึ่งความเสี่ยงภัยของสังคม ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้นิติบุคคลแสวงหาประโยชน์โดยผิดกฎหมายและไม่ชอบธรรม²³ แต่การลงโทษของศาลไทยดูเหมือนจะมีได้ตอบสนอง หรือทำให้บรรล่วัตถุประสงค์ของการลงโทษนิติบุคคลดังกล่าวได้เลย จะเห็นว่าบริษัทหรือนิติบุคคลบางบริษัทยังคงเปิดดำเนินการอยู่และค่าปรับจำนวนน้อยก็ไม่ได้ทำให้นิติบุคคลผู้กระทำความผิดได้รับผลร้ายแห่งการลงโทษ หรือพอจะเป็นตัวอย่างมิให้มีการเอาอย่าง หรือให้นิติบุคคลอื่นใช้ความระมัดระวังในการประกอบธุรกิจมากขึ้นแต่อย่างใด²⁴ ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส ที่ได้กำหนดโทษสำหรับนิติบุคคลไว้อย่างชัดเจนในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส ค.ศ. 1992 หมวด 2 ดังนี้

²³ ประสิทธิ์ โฉ่ววิไลกุล , "ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล," วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 3 (2520) : 145.

²⁴ อภิวัชรณ โปธิ์บุญญ อักษรสุวรรณ , "ความคิดที่กระทำโดยนิติบุคคล : ศึกษากรณีโทษที่จะลงแก่นิติบุคคล" , หน้า 79.

ก. โทษขั้นอุกฤษฎโทษและมรรยโทษสำหรับนิติบุคคล

มาตรา 131 – 37 ได้กำหนดไว้สำหรับนิติบุคคลดังนี้คือ

(1) โทษปรับ โดยมาตรา 131 – 38 กำหนดไว้ว่าอัตราโทษปรับสูงสุดที่กำหนดไว้สำหรับบุคคลธรรมดา เมื่อใช้บังคับแก่นิติบุคคลแล้วให้เพิ่มเป็นห้าเท่า

(2) โทษที่กำหนดไว้เป็นพิเศษสำหรับนิติบุคคลซึ่งให้เทียบกับโทษที่ลงแก่บุคคลธรรมดาและตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 131 – 35

1. การยุบกิจการ (dissolution) หากนิติบุคคลนั้นได้กระทำความผิดที่กำหนดโทษจำคุกสำหรับบุคคลธรรมดาไว้สูงกว่า 5 ปี และการกระทำนั้นเป็นการผิดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งนิติบุคคล

2. การห้ามประกอบกิจการ (interdiction d'exercer une activite) โดยไม่มีกำหนดระยะเวลา หรือมีกำหนดระยะเวลาไม่เกิน 5 ปี

3. การถูกควบคุมกิจการ (placement sous surveillance judiciaire) โดยมีกำหนดระยะเวลาไม่เกิน 5 ปี

4. การปิดกิจการ (fermeture) โดยไม่มีกำหนดระยะเวลา หรือมีกำหนดระยะเวลาไม่เกิน 5 ปี สำหรับสำนักงานสาขาของนิติบุคคลที่ได้กระทำความผิด

5. การห้ามประมูลงานจากทางราชการ (exclusion des marches public) โดยไม่มีกำหนดระยะเวลา หรือมีกำหนดระยะเวลาไม่เกิน 5 ปี

6. การห้ามมิให้ระดมทุนจากประชาชน (interdiction de faire appel public a l'epargne) โดยไม่มีกำหนดระยะเวลา หรือกำหนดระยะเวลาไม่เกิน 5 ปี

7. การห้ามสั่งจ่ายเช็ค (interdiction d'emettre des cheques) หรือการใช้บัตรเครดิต โดยมีกำหนดระยะเวลาไม่เกิน 5 ปี เว้นแต่เป็นการจ่ายเช็คเพื่อเบิกเงินสด

8. การริบทรัพย์ (confiscation) ที่ใช้หรือจะใช้ในการกระทำความผิด หรือทรัพย์ที่ได้มาจากการกระทำความผิด

9. การประกาศหรือแจกจ่ายคำพิพากษาที่ลงโทษ (affichage de la decision)

ข. โทษลหุโทษ สำหรับนิติบุคคล

มาตรา 131 – 40 ได้กำหนดไว้ 2 ประการ คือ

(1) โทษปรับ เมื่อใช้กับนิติบุคคลจะต้องเพิ่มสูงเป็นห้าเท่าของอัตราโทษปรับที่กำหนดไว้สำหรับกรณีบุคคลธรรมดากระทำความผิด

(2) ในการลงโทษนิติบุคคลที่กระทำความผิดลหุโทษ ศาลอาจใช้ดุลพินิจเปลี่ยนโทษปรับเป็นโทษจำคุกสิทธิได้ดังนี้

1. การห้ามมิให้ออกเช็คมีกำหนดไม่เกิน 1 ปี เว้นแต่เป็นการออกเช็คเพื่อเบิกเงินสด หรือการห้ามใช้บัตรเครดิต
2. การริบทรัพย์ที่ใช้หรือจะใช้กระทำความผิด หรือทรัพย์ที่ได้มาจากการกระทำความผิด

ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า การที่กฎหมายไทยนำโทษทางอาญาที่ใช้กับบุคคลธรรมดามาใช้กับนิติบุคคลย่อมไม่ทำให้เกิดประสิทธิภาพแห่งการลงโทษตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษได้ จึงควรนำมาตรการด้านอื่นมาใช้เป็นมาตรการเสริมกับการลงโทษนิติบุคคลที่กระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ไม่ว่าจะเป็นมาตรการเพื่อความปลอดภัย มาตรการคุมความประพฤตินิติบุคคล การให้บริการสังคม หรือมาตรการ Blacklist ของระบบเครดิตบูโร โดยนำมาใช้ควบคู่กับมาตรการทางอาญาได้ในส่วนที่เป็นประโยชน์และก่อประสิทธิภาพ

4.4 มาตรการอื่น

นอกจากมาตรการลงโทษทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18 อันได้แก่โทษจำคุกและโทษปรับดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีมาตรการอื่นที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือบังคับกับการกระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คได้อย่างเหมาะสม ซึ่งมีอยู่หลายประเภทดังจะกล่าวต่อไปนี้

4.4.1 วิธีการเพื่อความปลอดภัยประเภทการห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง

ในทางอาญาเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ปฏิบัติการที่ที่สังคมมีต่อการกระทำความผิดนั้น มีทั้งในด้านการปราบปรามและในด้านการป้องกัน สำหรับด้านการปราบปรามก็คือ การ

ลงโทษผู้กระทำความผิด ส่วนในด้านการป้องกันก็คือ การบังคับใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย จึงอาจกล่าวได้ว่าวิธีการเพื่อความปลอดภัยเป็นมาตรการที่ใช้กับบุคคล เพื่อป้องกันผู้ที่มีสภาพเป็นอันตรายต่อสังคมไม่ให้ไปกระทำความผิด ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพบังคับ (Sanction) คือ โทษเป็นสภาพบังคับที่รัฐจะบังคับใช้กับบุคคลหลังจากที่บุคคลได้กระทำความผิดแล้ว แต่วิธีการเพื่อความปลอดภัยเป็นมาตรการที่รัฐนำมาใช้ก่อนที่จะมีการกระทำความผิดหรือมีการกระทำความผิดแล้ว ไม่ให้กลับไปกระทำความผิดอีก²⁵

การห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง เป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยประเภทหนึ่ง²⁶ ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 50 กล่าวคือ “เมื่อศาลพิพากษาให้ลงโทษผู้ใด ถ้าศาลเห็นว่าผู้นั้นกระทำความผิดโดยอาศัยโอกาสจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ หรือเนื่องจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ และเห็นว่าหากผู้นั้นประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้นต่อไปอาจจะกระทำความผิดเช่นนั้นขึ้นอีก ศาลจะสั่งไว้ในคำพิพากษาห้ามประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้น มีกำหนดเวลาไม่เกินห้าปีนับแต่วันพ้นโทษไปแล้วก็ได้” ซึ่งเป็นกรณีที่ศาลได้มีคำพิพากษาให้ลงโทษผู้นั้นตามฐานความผิดแล้วและศาลเห็นว่าผู้กระทำความผิดนั้นได้กระทำความผิดโดยอาศัยโอกาสจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ หรือความผิดเนื่องจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ เช่น ผู้จัดการโรงแรมกระทำความผิดเกี่ยวกับการค้าประเวณี ถ้าศาลเห็นว่าที่กระทำความผิดนั้น เพราะอาชีพเป็นผู้จัดการโรงแรม หากให้ดำเนินกิจการโรงแรมต่อไป อาจกระทำความผิดฐานค้าประเวณีขึ้นอีกได้²⁷

²⁵ โกเมน ภัทรภรณ์, คำบรรยายประมวลกฎหมายอาญา ลักษณะวิธีการเพื่อความปลอดภัย (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศรีสมบัติการพิมพ์ จำกัด, 2523), หน้า 25.

²⁶ ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 39 วิธีการเพื่อความปลอดภัย มีดังนี้

- (1) กักกัน
- (2) ห้ามเข้าเขตกำหนด
- (3) เรียกประกันทัณฑ์บน
- (4) คุมตัวไว้ในสถานพยาบาล
- (5) ห้ามการประกอบอาชีพบางอย่าง

²⁷ โกเมน ภัทรภรณ์, คำบรรยายประมวลกฎหมายอาญา ลักษณะวิธีการเพื่อความปลอดภัย, หน้า 70.

การนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยประเภทห้ามประกอบอาชีพบางอย่างมาใช้ นั้น อาจมีข้อจำกัดบางประการ คือ ศาลจะต้องเห็นว่าผู้นั้นกระทำความผิดโดยอาศัยโอกาสจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ หรือเนื่องจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้น ๆ ดังนั้น หากนำมาตราห้ามประกอบอาชีพบางอย่างตามมาตรา 50 มาใช้กับผู้กระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค จะต้องเป็นกรณีที่ประจักษ์ต่อศาลว่า บุคคลนั้นได้ใช้เช็คนั้นเพื่อการดำเนินธุรกิจการค้าของตนและปรากฏว่ามีพฤติกรรมการส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินบ่อยครั้ง และศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าหากปล่อยให้มีการดำเนินธุรกิจต่อไป ก็อาจกระทำความผิดเกี่ยวกับเช็คขึ้นอีกได้ ศาลอาจมีคำสั่งห้ามบุคคลนั้นประกอบธุรกิจดังกล่าวได้ อนึ่ง ควรนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยประเภทนี้มาใช้กับกรณีที่นิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิดด้วย เนื่องจากกระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คโดยอาศัยการประกอบธุรกิจของนิติบุคคลในบางครั้งได้สร้างความเสียหายอย่างมากต่อเศรษฐกิจโดยรวม หากห้ามมิให้นิติบุคคลประกอบอาชีพดังกล่าว จะเป็นหนทางในการป้องกันการกระทำความผิดได้ดีทางหนึ่ง

ในกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณี (Common Law) ถือว่าศาลเป็นผู้สร้างกฎหมาย การศึกษากฎหมายจะถือเอาคำพิพากษาหรือความเห็นของนักกฎหมายเป็นหลัก กฎหมายลายลักษณ์อักษรมีใช้น้อยมาก ด้วยเหตุนี้ การนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยโดยการห้ามประกอบอาชีพ จึงมิได้ถูกกำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแต่ให้อยู่ในดุลพินิจของศาล ซึ่งศาลจะคำนึงถึงหลักนิติธรรมประกอบกับสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาใช้บังคับ ตัวอย่างเช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา การห้ามประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ เกิดจากแนวความคิดตามทฤษฎีอำนาจรัฐ และได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้อย่างกว้าง ๆ ในรัฐธรรมนูญ โดยบัญญัติให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิโดยธรรมชาติในการประกอบอาชีพ หรือธุรกิจที่ถูกต้องตามกฎหมาย ภายใต้ข้อบังคับของกฎหมายที่ใช้บังคับกับคนทุกคนที่ประกอบอาชีพเดียวกัน การห้ามประกอบอาชีพในประเทศสหรัฐอเมริกานั้น ต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่ควบคุมอาชีพหรือวิชาชีพนั้น (Code of Practice or Rules of Professional Conduct) และปฏิบัติตามจริยธรรมในวิชาชีพนั้น ๆ ด้วย (Code of Ethic) นอกจากนี้ ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องสังกัดหรือขึ้นอยู่กับสมาคมหรือองค์กรในแต่ละอาชีพ หากกระทำความผิดในทางวิชาชีพ ไม่ว่าจะเป็นหลักปฏิบัติในวิชาชีพหรือจรรยาบรรณในวิชาชีพ จะต้องถูกเพิกถอนใบอนุญาตจากสมาคมหรือองค์กรในแต่ละอาชีพนั้น ๆ ส่วนการประกอบอาชีพต่าง ๆ ก็จะมีสภาพเข้ามาดูแล เช่น สหภาพแรงงาน เป็นต้น สิทธิของบุคคลในการประกอบวิชาชีพหรือธุรกิจนี้ แม้ว่าจะเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญ แต่อย่างไรก็ตาม สิทธิดังกล่าวย่อมขึ้นอยู่กับอำนาจสูงสุดแห่งรัฐ ซึ่งรัฐมีอำนาจโดยชอบในอันที่จะออกกฎ ระเบียบและข้อบังคับต่างๆ ได้ ตามความจำเป็นและ

ความเหมาะสม แต่จะต้องใช้ภายในขอบเขตอันเหมาะสมและไม่เป็นการริดรอนสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลในอันที่จะดำเนินกิจการในอาชีพของตน

ดังนั้น หากการประกอบอาชีพการงาน วิชาชีพ หรือธุรกิจใด เป็นการรบกวนสิทธิของผู้อื่นหรือไม่สอดคล้องกับสวัสดิภาพของสาธารณชน รัฐอาจออกกฎ ระเบียบหรือข้อบังคับ เพื่อควบคุมงานในอาชีพนั้นได้ เพราะรัฐธรรมนูญได้กำชับสิทธิเสรีภาพของบุคคลในการประกอบอาชีพ วิชาชีพ หรือธุรกิจ อันรบกวนสิทธิของสาธารณชนส่วนรวม นอกจากนี้ การออกกฎ ระเบียบ เพื่อควบคุมมิได้จำกัดเฉพาะการประกอบอาชีพที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น แต่รวมถึงการประกอบอาชีพที่ถูกต้องตามกฎหมายที่อาจมีการดำเนินการใด ๆ ในวิถีทางที่อาจเป็นอันตรายต่อสาธารณชน หรือการเอาเปรียบ การฉ้อฉล แม้จะยังไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่สาธารณชนก็ตาม หรือการประกอบอาชีพใดๆ อันอาจกลายเป็นภัยคุกคามสวัสดิภาพของประชาชน ก็จำเป็นต้องถูกควบคุมเพื่อสาธารณประโยชน์ในอนาคตได้²⁸ โดยการออกข้อบังคับห้ามมิให้ประกอบธุรกิจ อาชีพ การค้าหรืออุตสาหกรรมนั้นได้

ส่วนประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ตัวอย่างเช่น ประเทศฝรั่งเศสและประเทศเยอรมันนั้น การบังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัยในส่วนที่เกี่ยวกับการห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง จะถูกบัญญัติไว้เป็นส่วนหนึ่งในประมวลกฎหมายอาญา และเป็นส่วนหนึ่งซึ่งเป็นรากฐานที่มาสำหรับการนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยในเรื่องการห้ามประกอบอาชีพมาบังคับใช้ในประเทศไทย

ในประเทศฝรั่งเศส ตามประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติการห้ามประกอบอาชีพไว้ในส่วนของการลงโทษ และมักจะเป็นโทษอุปกรรมหรือโทษประกอบมากกว่าที่จะเป็นโทษหลักหรือโทษประธาน โดยพุ่งเล็งถึงสภาพอันตรายต่อสังคมด้านวิชาชีพ เช่น การห้ามรับราชการ ห้ามประกอบอาชีพนายธนาคาร ผู้จัดการบริษัท ผู้ตรวจบัญชี ครู อาจารย์ เป็นต้น และพุ่งเล็งถึงสภาพอันตรายในสถานที่ประกอบการหรือลักษณะของธุรกิจ เช่น สถานผดุงครรภ์ สถานบริการเกี่ยวกับกิจการโรงแรม หอพัก บ้านเช่า ไนต์คลับ สถานเดินรำ สถานบริการ หรือร้านจำหน่ายเครื่องดื่ม ในส่วน

²⁸ ภาควิชา ปณฺฑิตราชครู , “การใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ”, หน้า 60 - 61.

ที่เกี่ยวกับการค้าหรืออุตสาหกรรมนั้น นอกจากจะห้ามจำหน่ายเครื่องดื่มแล้ว ยังห้ามถึงอาชีพทางการค้าทุกประเภท ซึ่งอาจมีกำหนดระยะเวลาหรือห้ามตลอดไปก็ได้ และตามมาตรา 1750 แห่งประมวลรัษฎากร ได้บัญญัติเกี่ยวกับผู้ที่กระทำความผิดทางภาษีอากรว่าอาจถูกห้ามประกอบอาชีพทุกชนิดที่เกี่ยวกับการค้า การอุตสาหกรรม หรืออาชีพอิสระได้

สำหรับการห้ามประกอบอาชีพของผู้กระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คตามกฎหมายประเทศฝรั่งเศสนั้น มีหลายประการด้วยกัน เช่น ต้องห้ามมิให้ประกอบอาชีพการธนาคาร ห้ามมิให้ประกอบอาชีพการประกันภัย ห้ามมิให้ประกอบอาชีพนายหน้า ห้ามมิให้เป็นสมุหบัญชีในบริษัท จำกัด ห้ามมิให้เป็นผู้ดำเนินการหรือจัดการในตำแหน่งใด ๆ ในบริษัท จำกัด หรือห้างหุ้นส่วนจำกัด หรือเป็นตัวแทนหรือสาขาของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนดังกล่าว และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องห้ามมิให้ประกอบอาชีพการค้าหรืออุตสาหกรรมใด ๆ ถ้าหากว่าถูกคำพิพากษาให้จำคุกตั้งแต่ 3 เดือนขึ้นไป

29

สำหรับประเทศเยอรมัน ตามประมวลกฎหมายอาญาระบบปัจจุบัน (Criminal Code (Strafgesetzbuch, StGB) ค.ศ. 2001) ได้แยกโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัยออกจากกัน และเรียกว่า มาตรการเพื่อปรับปรุงแก้ไขและรักษาความปลอดภัย (Measure of Rehabilitation and Security) โดยได้บัญญัติการห้ามประกอบอาชีพไว้ในมาตรา 70³⁰ ดังนี้

²⁹ โทเมเน ภัทรภริมย์, “ความผิดฐานรับเช็คไม่มีเงิน”, หน้า 950.

³⁰ Section 70 Order of Prohibition of Engagement in a Profession

(1) If someone is convicted of an unlawful act, which he committed in abuse of his profession or trade or in gross violation of the duties associated therewith, or is not convicted only because his lack of capacity to be adjudged guilty has been proved or may not be excluded, then the court may prohibit him from engaging in the profession, branch of profession, occupation, trade or branch of trade, for a period of from one year to five years, if a comprehensive evaluation of the perpetrator and the act reveals a danger, that by further engagement in the profession, branch of profession, occupation, trade or branch of trade he will commit serious unlawful acts of the type indicated. The order of prohibition of

(1) ถ้าผู้ใดถูกศาลพิพากษาลงโทษในความผิดเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพ หรือในทางการค้า หรือปฏิบัติหน้าที่ในทางวิชาชีพอันผิดกฎหมายอย่างร้ายแรงหรือไม่ถูกลงโทษเพียงเพราะไม่สามารถพิสูจน์ความผิดทางอาญาของผู้นั้นได้ หรือไม่อาจพิจารณาได้ด้วยเหตุอื่นอันคล้ายคลึงกัน ศาลอาจห้ามผู้นั้นมีให้ประกอบวิชาชีพ อาชีพ หรือทำการค้า หรือเกี่ยวกับการค้า ตั้งแต่หนึ่งถึงห้าปี หากพิจารณาถึงตัวผู้กระทำความผิดและการกระทำที่เป็นอันตรายแล้ว หากให้ผู้นั้นประกอบวิชาชีพ หรือทำการค้า หรือเกี่ยวกับการค้าต่อไป อาจกระทำความผิดอย่างร้ายแรงขึ้นอีก การห้ามนี้อาจสั่งได้ โดยไม่มีกำหนดระยะเวลา ถ้าศาลเห็นว่าระยะเวลาห้าปีนั้นไม่เพียงพอที่จะป้องกันสังคมจากบุคคล อันเป็นภัยนั้นได้

(2) ถ้าจำเลยถูกห้ามประกอบวิชาชีพหรือเกี่ยวกับวิชาชีพ ทำการค้าหรือเกี่ยวกับการค้า อันมีกำหนดระยะเวลาจำกัด ช่วงเวลาต่ำสุดของการห้ามจะต้องไม่น้อยกว่าสามเดือน

engagement in a profession may be permanent if it can be expected that the statutory maximum term will not suffice to avert the danger posed by the perpetrator.

(2) If the perpetrator has been provisionally prohibited from engaging in a profession, branch of profession, occupation, trade or branch of trade (section 132a of the Code of Criminal Procedure), then the minimum term of prohibition shall be reduced by the time during which the provisional prohibition of engagement in a profession was in effect. It may, however, not be less than three months.

(3) As long as the prohibition is in effect the perpetrator may not engage in the profession, branch of profession, occupation, trade or branch of trade on behalf of another or have a person dependent on his instructions engage in it on his behalf.

(4) The prohibition of engagement in a profession takes effect when the judgment becomes final. The time of a provisional prohibition of engagement in a profession ordered because of the act shall be credited to the term of prohibition, to the extent it has run following the pronouncement of the judgment in which the factual determinations on which the measure is based could last be examined. Time during which the perpetrator is held in custody in an institution by order of a public authority shall not be credited.

(3) ทรายใจที่คำสั่งยังคงมีผลใช้บังคับอยู่ จำเลยจะประกอบวิชาชีพหรือเกี่ยวกับวิชาชีพ ทำการค้าหรือเกี่ยวกับการค้านั้นไม่ได้ หรือประกอบกิจการดังกล่าวแทนผู้อื่น หรือให้ผู้อื่นประกอบกิจการดังกล่าวแทนภายใต้คำสั่งของจำเลยไม่ได้

(4) การห้ามประกอบอาชีพ จะมีผลต่อเมื่อคำสั่งศาลถึงที่สุด ช่วงระยะเวลาที่จำเลยสูญเสียไปไม่ได้ประกอบวิชาชีพ สำหรับการห้ามที่เกิดขึ้นก่อนที่ศาลจะอ่านคำพิพากษาและมีข้อเท็จจริงว่าควรใช้มาตรการห้ามประกอบวิชาชีพสำหรับจำเลยนั้น ให้ถือเป็นระยะเวลาที่จะนำมาหักออกจากตามคำสั่งห้ามอันเป็นที่สุดของศาลได้ แต่ช่วงระยะเวลาที่จำเลยเสียไปในระหว่างการควบคุมตัวของเจ้าพนักงานไม่อาจนำมาหักออกจากระยะเวลาดังกล่าวได้

สำหรับการเพิกถอนคำสั่งห้ามประกอบอาชีพนั้น ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 70a และมาตรา 70b พอสรุปได้ดังนี้³¹

³¹ Section 70a Suspension of the Prohibition of Engagement in a Profession

(1) If, after an order of prohibition of engagement in a profession, there appear grounds for the assumption that the danger no longer exists that the perpetrator will commit serious unlawful acts of the type indicated in Section 70 subsection (1), then the court may suspend the prohibition and grant probation.

(2) The order shall be permissible at the earliest when the prohibition has been in effect for one year. The time of a provisional prohibition of engagement in a profession shall be credited to the term of prohibition within the framework of Section 70 subsection (4), sent. 2. Time during which the perpetrator is held in custody in an institution by order of a public authority shall not be credited.

(3) If the prohibition of engagement in a profession is suspended and probation granted, then Sections 56a and 56c to 56e shall apply accordingly. The term of probation shall be extended, however, by the time in which a term of imprisonment or a measure involving deprivation of liberty is executed, which was imposed or ordered against the convicted person because of the act.

มาตรา 70a เมื่อศาลมีคำสั่งห้ามแล้ว จะเพิกถอนคำสั่งได้เมื่อ

- (1) สภาพอันตรายตามมาตรา 70 (1) หดไป ซึ่งหมายถึง จำเลยไม่มีพฤติกรรมที่จะกระทำความผิดเช่นนั้นอีก
- (2) คำสั่งห้ามของศาลมีผลใช้บังคับไปแล้วอย่างน้อย 1 ปี การคำนวณระยะเวลา 1 ปี ให้คำนวณเช่นเดียวกับที่ได้กล่าวไว้ในมาตรา 70 (4)

Section 70b Revocation of the Suspension and Termination of the Prohibition of Engagement in a Profession

(1) The court shall revoke the suspension of the prohibition of engagement in a profession, if the convicted person:

1. commits an unlawful act in abuse of his profession, occupation or trade or of the duties associated therewith during the term of probation;
 2. grossly and persistently violates an instruction; or
 3. persistently evades the supervision and guidance of the probation officer,
- and it is thereby revealed that the objective of the prohibition of engagement in a profession requires its continued application.

(2) The court shall also revoke suspension of the prohibition of engagement in a profession, if circumstances made known to it during the term of probation, which would have led to refusal of the suspension, show that the objective of the measure requires the continued application of the prohibition of engagement in a profession.

(3) The time of the suspension of the prohibition of engagement in a profession shall not be credited to the term of prohibition.

(4) Payments which the convicted person has rendered in fulfillment of instructions and promises shall not be reimbursed.

(5) After expiration of the term of probation the court shall declare the prohibition of engagement in a profession terminated.

(3) ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 56a และ c มาใช้ในการเพิกถอนคำสั่งห้ามประกอบอาชีพด้วย ซึ่งในมาตรา 56a เป็นเรื่องระยะเวลาของการคุมประพฤติ ให้ศาลเป็นผู้กำหนดระยะเวลาคุมประพฤติแก่จำเลยตามความเหมาะสม อย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 2 ปี และสูงสุดไม่เกิน 5 ปี และระยะเวลาการคุมประพฤติ เริ่มมีผลบังคับใช้นับแต่วันที่ศาลพิพากษา ส่วนมาตรา 56c นั้น เป็นเรื่องข้อกำหนดหรือแนวทางปฏิบัติในการคุมประพฤติ โดยให้ศาลแนะนำจำเลยตามความจำเป็นโดยไม่ฝืนการดำเนินชีวิตของจำเลย คำแนะนำอาจทำได้ในแนวทางดังนี้ คือ ให้ปฏิบัติตามกฎ ข้อบังคับ การศึกษา การทำงาน ที่อยู่ ให้รายงานตัวต่อศาลภายในกำหนดเวลา หลีกเลี่ยงการติดต่อกับผู้ที่สามารถกระตุ้นให้กระทำความผิดได้อีก และประการสำคัญคือ จำเลยจะต้องให้สัญญาว่าจะเป็นพลเมืองดี โดยไม่กระทำความผิดกฎหมายอีก

มาตรา 70b กล่าวถึงเรื่องการเพิกถอนการควบคุมและการสิ้นสุดการห้าม ดังนี้

- (1) ศาลสามารถเพิกถอนคำสั่งควบคุมการห้ามประกอบวิชาชีพได้เมื่อจำเลยกระทำการดังนี้
- ก) ทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ หรือการค้า หรืองานในหน้าที่ หรือกระทำความผิดร้ายแรงเกี่ยวกับการงานในวิชาชีพ หรือหน้าที่ในระยะเวลาที่ศาลห้าม
 - ข) ฝ่าฝืนแนวทางที่ศาลกำหนดไว้อย่างชัดเจน
 - ค) ไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่คุมประพฤติ และความผิดของจำเลยเป็นที่ปรากฏชัดว่า ควรพิจารณาข้อกำหนดใหม่ในการแก้ไข
- (2) ศาลสามารถเพิกถอนการควบคุมการห้ามประกอบวิชาชีพได้ หากผู้นั้นได้กระทำความผิดชัดเจน ซึ่งความผิดนั้นทำให้สามารถเพิกถอนคำสั่งห้ามเพื่อพิจารณาข้อกำหนดใหม่ในการแก้ไข
- (3) ในการคำนวณระยะเวลาการห้ามประกอบอาชีพ มิให้นำเอาระยะเวลาการห้ามถูกเพิกถอนชั่วคราวมาหักออกจากระยะเวลาของการห้าม
- (4) การให้บริการต่าง ๆ ที่กระทำโดยจำเลย มิให้นำมาหักออกจากระยะเวลาในการห้ามประกอบอาชีพ
- (5) เมื่อสิ้นสุดกำหนดระยะเวลาในการห้ามประกอบวิชาชีพตามคำสั่งศาล

4.4.2 มาตรการคุมประพฤตินิติบุคคล

การลงโทษผู้กระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค นอกจากจะเป็นไปเพื่อข่มขู่ยับยั้งทำให้บุคคลเกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิด และมีผลในการป้องกันสังคมแล้ว ควรเป็นไปเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitation) ด้วย เพื่อให้บรรลุนิติบุคคลดังกล่าว ในต่างประเทศได้นำมาตรการคุมประพฤติ (Probation) มาใช้อย่างแพร่หลาย ทั้งกับบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล โดยมาตรการคุมประพฤติถือเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะนำมาใช้นอกจากโทษปรับและโทษจำคุกที่มีความคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ซึ่งแนวคิดพื้นฐานของการใช้มาตรการคุมประพฤติ คือ แทนที่ศาลจะพิพากษาให้จำเลยต้องโทษจำคุก จำเลยผู้กระทำความผิดอาจได้รับวิธีการที่มีความเมตตาคุณนามากกว่า เสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าและมีความยืดหยุ่นมากกว่าการจำคุก โดยการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในชุมชน³²

เนื่องจากการกระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คอันเป็นความผิดทางเศรษฐกิจ ส่วนหนึ่งเป็นการกระทำโดยนิติบุคคล ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายในทางเศรษฐกิจทั้งของตัวผู้เสียหายและส่วนรวมเป็นอย่างมาก ผู้เขียนจึงเห็นว่า ควรให้ความสำคัญกับการคุมประพฤตินิติบุคคล (Corporate Probation) มากขึ้น ตัวอย่างเช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่กำหนดให้นิติบุคคลสามารถถูกคุมประพฤติได้ โดยเฉพาะในคดีที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีโทษทางอาญา ดังเช่นที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายของรัฐบาลกลาง (Federal States) ให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบในทางอาญา ทั้งความผิดที่ต้องการเจตนาและไม่ต้องการเจตนา โดยสามารถใช้วิธีการคุมประพฤตินิติบุคคลในระหว่างรอการลงโทษได้ อันได้แก่³³ การให้นิติบุคคลรายงานกิจการของตนเป็นระยะต่อพนักงานคุมประพฤติ หรือตั้งพนักงานคุมประพฤติที่มีความรู้ความสามารถเข้าไปควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานของนิติบุคคลเป็นระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้นิติบุคคลได้ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงการกระทำความผิดที่เคยได้กระทำไว้และดำเนินการต่อไปอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และเพื่อเป็นการรับ

³² John Kapian, Corrections in Criminal Justice : Introductory Cases and Materials (New York : The Foundation Press. Inc.,1978), p. 527.

³³ Frank Parkin , “Corporate Crime” Power, Crime, and Mystification (Tavistock Publication, 1983) , pp. 721 – 722.

รองว่านิติบุคคลนั้นจะไม่กลับมากระทำความผิดอีก มิฉะนั้นนิติบุคคลนั้นอาจต้องถูกเพิกถอนการคุมประพฤติและถูกนำคดีไปสู่ศาล เพื่อให้ศาลพิจารณาลงโทษใหม่ได้

แต่อย่างไรก็ตาม การคุมประพฤตินิติบุคคลในประเทศไทยไม่อาจเปิดช่องให้กระทำได้ เนื่องจากจะคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 ได้ นั้น จะต้องเป็นกรณีศาลสั่งให้รอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษจำคุก ซึ่งโดยสภาพแล้วนิติบุคคลไม่อาจต้องโทษจำคุกได้ จึงไม่สามารถคุมความประพฤติได้ แต่ศาลไทยก็สามารถใช้วิธีการสืบเสาะและพินิจก่อนมีคำพิพากษาได้ตามพระราชบัญญัติวิธีการดำเนินการคุมประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 มาตรา 11 ซึ่งเป็นบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจในการสั่งให้พนักงานคุมประพฤติทำการสืบเสาะและพินิจ ทำให้ศาลมีอำนาจในการสั่งให้พนักงานคุมประพฤติทำการสืบเสาะหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ เพื่อนำมาใช้ประกอบดุลพินิจในการพิจารณาพิพากษาลงโทษจำเลยให้ถูกต้องเหมาะสมได้ เช่น ให้ทำการสืบเสาะหาข้อเท็จจริงในเรื่องประวัติการกระทำความผิดจากการประกอบอาชีพของบุคคลนั้น ๆ เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ดี หากได้มีการแก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 ให้สามารถรอกการลงโทษปรับหรือรอกการกำหนดโทษปรับได้แล้ว ศาลก็จะสามารถใช้มาตรการคุมความประพฤติกับนิติบุคคลได้ และสำหรับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คนั้น หากจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติ ผู้เขียนมีความเห็นว่า เงื่อนไขการการคุมประพฤติที่ศาลจะกำหนดให้ผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามนั้น ควรจะกำหนดโดยให้มีความสัมพันธ์กับลักษณะของความผิด โดยลักษณะของความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คนั้น ส่วนมากมักจะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้เช็คนั้นๆ จึงควรกำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติไปในทางที่ห้ามมิให้ออกเช็คภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด เช่น ภายในกำหนดระยะเวลา 2 ปี เป็นต้น นอกจากนี้ การทำงานบริการสังคม (Community Service) ก็เป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่เห็นควรนำมาใช้ เพราะจะก่อให้เกิดประโยชน์กับทั้งสังคมและตัวผู้กระทำความผิดเอง โดยเงื่อนไขดังกล่าวจะกำหนดให้ผู้ถูกคุมประพฤติทำงานให้กับสาธารณประโยชน์องค์การสาธารณกุศล หน่วยราชการ หรือชุมชนใด โดยไม่มีการจ่ายค่าตอบแทนก็ได้ เงื่อนไขเช่นนี้จะเป็นประโยชน์มากในการสร้างความยอมรับในตัวผู้กระทำความผิด ให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้

4.4.3 การให้บริการสังคม

เมื่อก้าวถึงการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม หลักฐานทางวิชาการได้แสดงให้เห็นว่า ประเทศอังกฤษเป็นประเทศแรกที่ใช้มาตรการนี้ ทั้งนี้เพราะในปี ค.ศ. 1972 รัฐสภาอังกฤษได้บัญญัติกฎหมายให้อำนาจศาลใช้วิธีการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมและจิตใจผู้กระทำความผิดโดยสั่งให้ทำงานบริการแก่สังคมหรือชุมชน เหตุผลก็เนื่องมาจากในขณะนั้นประเทศอังกฤษและเวลด์ต้องเผชิญกับปัญหานักโทษล้นคุก จากการสำรวจข้อมูลของกระทรวงมหาดไทย (Home Office)³⁴ พบว่า 1 ใน 3 ของผู้ต้องขังในเรือนจำเป็นผู้กระทำความผิดอาญาประเภทเหตุโทษหรือความผิดเล็กน้อยที่ต้องรับโทษจำคุกในระยะสั้น เมื่อคำนึงถึงความเหมาะสมและผลกระทบจากการจำคุกระยะสั้นแล้วพบว่า การลงโทษจำคุกระยะสั้นไม่มีประสิทธิภาพที่จะยับยั้งไม่ให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นอีก กล่าวคือ ประมาณครึ่งหนึ่งของผู้ต้องโทษจำคุกระยะสั้นที่เป็นผู้ใหญ่จะหวนกลับไปกระทำความผิดขึ้นอีกภายในระยะเวลาเพียง 2 ปีหลังจากที่พ้นโทษไปแล้ว ซึ่งรัฐเองก็ต้องสูญเสียงบประมาณไปเป็นจำนวนมากเพื่อที่จะควบคุมคนเหล่านี้ไว้ในเรือนจำ³⁵ ในที่สุดคณะกรรมการที่ปรึกษาระบบการลงโทษ (The Adversary Council on the penal system) ได้ค้นหาทางเลือกอื่นที่เหมาะสมแทนการลงโทษจำคุกในเรือนจำ และวิธีการหนึ่งก็คือ การสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม (Community Service by Order) โดยเชื่อว่ามาตรการดังกล่าวจะช่วยลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำได้ในที่สุด

ประเทศอังกฤษได้นำเอารูปแบบการให้ผู้กระทำความผิดมาทำงานบริการสังคมมาใช้ โดยในระยะแรกได้นำมาทดลองใช้ใน 5 เขตพื้นที่ ได้แก่ เมืองลอนดอน (London) เมืองนอตติงแฮมร์ (Nottinghamshire) เมืองเดอร์แฮม (Durham) เมืองเคนท์ (Kent) และเมืองเลนคาสเชียร์

³⁴ Home Office (กระทรวงมหาดไทย) เป็นหน่วยงานของรัฐบาลมีหน้าที่ควบคุมการบริหารส่วนท้องถิ่น ตำรวจ และหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐในอังกฤษและเวลด์ โดยมีรัฐมนตรีมหาดไทยเรียกว่า Home Secretary หรือ Secretary of State for Home Affairs เป็นผู้บริหารสูงสุดหรือเทียบเท่ากระทรวงมหาดไทยของ London

³⁵ Kan Pease and William McWilliam. Community Service by order (Academic press Ltd, 1980) , p. 1.

(Lancashire) เมื่อประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหานักโทษล้นเรือนจำ จึงได้มีการขยายการบังคับใช้ไปสู่เมืองต่าง ๆ ของประเทศอังกฤษ

สำหรับกฎหมายประเทศอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับการนำเอามาตรการบริการสังคมมาใช้กับผู้กระทำความผิดที่สำคัญมีอยู่สองฉบับคือ

1. พระราชบัญญัติกำหนดอำนาจศาลอาญา ค.ศ.1973 (The Power of Criminal Courts Act 1973) ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจศาลอาญาในการจัดให้ผู้กระทำความผิดซึ่งถูกศาลสั่งให้คุมประพฤติให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ให้กับชุมชนหรือสังคมโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ภายในระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 40 ชั่วโมง แต่ไม่เกิน 240 ชั่วโมง กฎหมายฉบับนี้ยังกำหนดหลักเกณฑ์การมีสิทธิได้รับเลือกขอเบรคอำนาจศาล การกำหนดระยะเวลาการทำงาน การประพฤติผิดเงื่อนไขคำสั่งให้ทำงานบริการสังคม การใช้ดุลพินิจในการสั่งเพิกถอนคำสั่งของศาลและระยะเวลาสิ้นสุดการทำงานบริการสังคมด้วย

2. พระราชบัญญัติการบริหารงานกระบวนการยุติธรรม ค.ศ. 1972 (Criminal Justice Act 1972) เป็นกฎหมายที่วางแนวปฏิบัติสำหรับศาลและกระทรวงมหาดไทย (Home Office)

สำหรับระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานภายใต้โครงการบริการสังคม ผู้รับผิดชอบ คือ Secretary of State โดยจะมีอำนาจตราพระราชกำหนด กฎ และระเบียบ สำหรับการปฏิบัติงานและจัดระเบียบให้ผู้ถูกคุมความประพฤติทำงานบริการสังคม ส่วนหลักเกณฑ์ในการพิจารณาผู้ที่มีสิทธิได้รับเลือกให้ทำงานบริการสังคมนั้นจะเป็นไปตามพระราชบัญญัติกำหนดอำนาจศาลอาญา (The Power of Criminal Courts Act 1973) มาตรา 14(1) คือ

(ก) จะต้องเป็นผู้กระทำความผิดที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 17 ปีบริบูรณ์ และต้องคำพิพากษาของศาลให้ลงโทษจำคุกแต่ศาลรอกำหนดโทษ และศาลเห็นสมควรให้จำเลยทำงานบริการสังคมแทนการลงโทษจำคุก

(ข) ต้องสอบถามความยินยอมจากผู้กระทำความผิด

ในการใช้มาตรการทำงานบริการสังคมของประเทศอังกฤษนั้นต้องเป็นคดีที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลยและเป็นโทษจำคุกในคดีเล็กน้อย (Minor Offences) ทั้งนี้ศาลจะสั่งให้คุมประพฤติจำเลยด้วยหรือไม่ก็ได้ ศาลจะนำวิธีการทำงานบริการสังคมแทนการลงโทษจำคุกมาใช้ได้โดยไม่ผูกติดกับเงื่อนไขการคุมประพฤติ กล่าวคือศาลอาจจะสั่งให้ทำงานบริการสังคมได้เลย หรืออาจสั่งให้คุมประพฤติจำเลยโดยศาลจะกำหนดเงื่อนไขการลงโทษด้วยการทำงานบริการสังคมควบคู่ไปด้วยและถือว่าเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการคุมความประพฤติก็ได้

ส่วนวิธีการในทางปฏิบัติการบริหารงานโครงการบริการสังคมของผู้ถูกคุมประพฤติในประเทศอังกฤษจะอยู่ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานคุมประพฤติ (Probation Office) ซึ่งขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทย พนักงานคุมประพฤติจะเป็นผู้รับผิดชอบทั้งงานคุมความประพฤติและงานบริการสังคม นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับงานบริการทางสาธารณะ (Community Service Organizer) ทำหน้าที่สอดส่องดูแลการทำงานของผู้ถูกคุมความประพฤติภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการคุมประพฤติและบริการสังคมส่วนท้องถิ่น และจะมีหน้าที่กำหนดขอบเขตและวิธีการทำงานที่ให้ผู้ถูกคุมประพฤติทำ โดยร่วมงานในลักษณะประสานกันกับหน่วยงานและเจ้าหน้าที่อาสาสมัครในท้องถิ่น

หลังจากที่ประเทศอังกฤษประสบความสำเร็จในการใช้มาตรการทำงานบริการสังคมแล้ว ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นอีกประเทศหนึ่งที่น่าเอาการทำงานบริการสังคมมาใช้ แม้ในการแก้ไขรัฐธรรมนูญของสหรัฐครั้งที่ 13 จะได้มีข้อห้ามมิให้มีการบังคับใช้ให้ทำงานโดยปราศจากความสมัครใจ เพื่อเป็นหลักประกันคุ้มครองบุคคลมิให้ถูกบังคับใช้แรงงาน แต่มีข้อยกเว้นไว้ว่า “ขกเว้นการลงโทษทางอาญาที่จำเลยอาจจะต้องถูกลงโทษตามที่เห็นสมควร”³⁶ เพื่อเป็นการเปิดช่องให้มีการลงโทษโดยทำงานบริการสังคมได้ แต่จะต้องอยู่บนพื้นฐานความสมัครใจของผู้กระทำความผิด นอกจากกฎหมายรัฐธรรมนูญที่วางข้อยกเว้นให้สามารถให้มาตรการทำงานบริการสังคมแล้ว ก็ยังมีพระราชบัญญัติอีกหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการบริการสังคม เช่น

³⁶ The 13th Amendment to the U.S. Constitution “ Neither slavery nor involuntary servitude , except as a punishment for crime where of the party shall have been duly convicted , shall exist within the United States, or any place subject to there jurisdiction.

1. พระราชบัญญัติคุ้มครองความประพฤติของสหรัฐ ค.ศ.1925 (The Federal Probation Act of 1925) พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการพิจารณากำหนดเงื่อนไขในการคุมประพฤติของศาล โดยบัญญัติให้ศาลมีคำพิพากษาการลงโทษและคุมความประพฤติของจำเลย แทนการลงโทษจำคุก ในขณะที่เดียวกันก็ให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจกำหนดเงื่อนไขคุมความประพฤติของจำเลยได้ ซึ่งเงื่อนไขนี้ก็รวมไปถึงการทำงานบริการสังคมด้วย

2. พระราชบัญญัติคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมและพยาน ค.ศ. 1982 (The Victim and Witness Protection Act of 1982) พระราชบัญญัติฉบับนี้มุ่งให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา อันเป็นการบรรเทาความเสียหายซึ่งผู้กระทำความผิดได้ก่อให้เกิดขึ้น

3. พระราชบัญญัติควบคุมอาชญากรรม ค.ศ. 1984 (Comprehensive Crime Control Act of 1984) เพื่อเป็นการควบคุมอาชญากรรม พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดให้ศาลมีอำนาจวางเงื่อนไขการทำงานบริการสังคมได้ในความผิดใดบ้าง นอกจากนี้ยังกำหนดให้การทำงานบริการสังคม เป็นทางเลือกแทนการลงโทษปรับได้ด้วย

4. พระราชบัญญัติว่าด้วยการแก้ไขฟื้นฟูตามคำพิพากษา ค.ศ. 1984 (Sentencing Reform Act. of 1984) สารระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้ เป็นการกำหนดมาตรการสำหรับแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

พิจารณาจากหลักเกณฑ์ตามรัฐธรรมนูญสหรัฐ และพระราชบัญญัติคุ้มครองความประพฤติแล้วจะเห็นว่า คดีที่ศาลมีคำพิพากษาให้รอกการลงโทษจำคุกจำเลย ต้องอยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของจำเลย ภายในระยะเวลาและเงื่อนไขที่ศาลเห็นสมควร ดังนั้น คดีที่ศาลมีอำนาจสั่งให้จำเลยทำงานบริการสังคมได้นั้นจึงต้องเป็นคดีที่ศาลมีคำพิพากษาให้รอกการกำหนดโทษ (Suspend a sentences) และศาลเห็นสมควรให้คุมความประพฤติโดยกำหนดเงื่อนไขให้ทำงานบริการสังคม ซึ่งคดีที่ศาลมีคำพิพากษาให้รอกการลงโทษได้นั้นจะต้องเป็นคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่ร้ายแรง เช่น คดีประเภท Felony หรือคดีประเภท Misdemenniors (Petty Offense) ซึ่งมีหลักเกณฑ์เหมือนกับประเทศไทยตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 คือ จะกำหนดให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมได้ จะต้องเป็นกรณีที่ศาลสั่งรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษจำคุก

สำหรับแนวทางในการนำมาตรการให้บริการสังคมมาใช้กับผู้กระทำความผิดนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า ให้ใช้มาตรการดังกล่าวแทนการลงโทษทางอาญา ซึ่งต่างกับกรณีการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ ตามที่ได้มีการบัญญัติเพิ่มเติมไว้ในประมวลกฎหมายอาญาดังที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 4.2.1 เนื่องจากการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับนั้น เป็นกรณีที่ศาลพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดและลงโทษปรับจำเลย และจำเลยที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับ จึงยื่นคำร้องขอทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับได้ แต่แนวทางที่ผู้เขียนต้องการจะเสนอก็คือ การนำมาตรการให้บริการสังคมมาใช้แทนการลงโทษทางอาญาและนำมาใช้อย่างเป็นอิสระ โดยไม่จำเป็นต้องผูกติดกับการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ หรือการคุมประพฤติ และเป็นมาตรการนอกเหนือไปจากการให้บริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ ทั้งนี้ การที่ศาลจะใช้มาตรการให้ทำงานบริการสังคมแทนการลงโทษทางอาญา ก็ไม่จำเป็นว่าจะต้องอยู่บนเงื่อนไขว่าจำเลยจะมีพฤติการณ์ตั้งใจฝ่าฝืนไม่ชำระค่าปรับหรือไม่หรือเงื่อนไขใด ๆ เพียงแต่ศาลเห็นว่าการให้ผู้นั้นทำงานบริการสังคมจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมมากกว่า ศาลก็อาจมีคำสั่งให้บริการสังคมแทนการลงโทษทางอาญาได้ โดยระดับของความผิดที่จะนำมาตรการให้บริการสังคมมาใช้แทนการลงโทษทางอาญานั้น จะต้องเป็นกรณีความผิดที่ไม่รุนแรง หรือความผิดอาญาที่เกิดจากการซื้อห้าม (Mala Prohibita) ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คเป็นความผิดที่มีลักษณะไม่รุนแรงและเป็นความผิดอาญาที่เกิดจากการซื้อห้าม (Mala Prohibita) เพื่อให้ธุรกิจและการค้าดำเนินไปด้วยความสะดวก อีกทั้งผู้กระทำความผิดส่วนมากมักจะประกอบกิจการการค้า การลงโทษจำคุกหรือโทษปรับอาจทำให้กิจการดังกล่าวต้องหยุดชะงักไป อันส่งผลต่อเศรษฐกิจโดยทั่วไป จึงสมควรที่จะนำมาตรการให้บริการสังคมมาใช้แทนการลงโทษทางอาญา หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าก่อให้เกิดผลดีทั้งต่อตัวผู้กระทำความผิดและต่อสังคม

4.5 สรุปความเห็นเรื่องความเหมาะสมของการลงโทษกับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค

4.5.1 กลุ่มเป้าหมายในการตอบแบบสอบถาม

- หัวหน้าสำนักงานอัยการประจำศาลแขวงทั่วประเทศ จำนวน 32 คน
- หัวหน้าศาลแขวงทั่วประเทศ จำนวน 32 คน
- เจ้าหน้าที่ตำรวจ จำนวน 16 คน
- ทนายความ จำนวน 15 คน

4.5.2 แบบสอบถามความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช้คเกี่ยวกับแนวทางในการกำหนดโทษทางอาญาและมาตรการอื่นที่เหมาะสมกับความผิดอันเกิดจากการใช้เช้ค

1. ท่านคิดว่าการกำหนดให้ความผิดอันเกิดจากการใช้เช้คเป็นความผิดอาญา เป็นการเหมาะสมหรือไม่
 - ก. เหมาะสม (ตอบข้อ 2)
 - ข. ไม่เหมาะสม (ตอบข้อ 3)
2. ในกรณีที่ท่านคิดว่าเหมาะสม เพราะ
 - ก. เพื่อให้เช้คเป็นตราสารที่มีคุณค่าในการชำระหนี้
 - ข. เพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดให้เด็ดขาด
 - ค. เพื่อให้เช้คเป็นที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย
 - ง. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
3. ในกรณีที่ท่านคิดว่าไม่เหมาะสม เพราะ
 - ก. ความผิดอันเกิดจากการใช้เช้คเป็นความผิดที่มีมูลคดีทางแพ่ง ไม่ควรกำหนดให้เป็นความรับผิดทางอาญา
 - ข. ความผิดอันเกิดจากการใช้เช้คในบางกรณี ผู้กระทำความผิดมิได้มีเจตนาทุจริต ไม่สมควรนำโทษทางอาญามาบังคับใช้
 - ค. อาจมีการใช้เช้คเป็นเครื่องมือในการบีบบังคับลูกหนี้ให้ชำระหนี้ได้
 - ง. อื่นๆ (โปรดระบุ)
4. ท่านคิดว่าขั้นตอนต่างๆ ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช้ค พ.ศ. 2534 ดังต่อไปนี้ เป็นการเหมาะสมหรือไม่
 - 1) การกำหนดให้ความผิดอันเกิดจากการใช้เช้คเป็นความผิดอันยอมความได้
 - ก. เหมาะสม
 - ข. ไม่เหมาะสม

- 2) การกำหนดให้การควบคุมหรือขังผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง
- ก. เหมาะสม
- ข. ไม่เหมาะสม
- 3) การให้โอกาสนำเงินจำนวนตามเช็คไปชำระหนี้ให้แก่ผู้ทรง หรือธนาคารภายในสามสิบวัน เพื่อให้คดีเลิกกัน
- ก. เหมาะสม
- ข. ไม่เหมาะสม
5. ท่านคิดว่าโทษของการออกเช็คโดยไม่มีเงินสั่งจ่ายตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ที่ให้ผู้ออกเช็คต้องระวางโทษปรับไม่เกินหกหมื่นบาทและจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ เป็นการเหมาะสมหรือไม่
- ก. เหมาะสม
- ข. ไม่เหมาะสม
- กรณีที่ท่านคิดว่าไม่เหมาะสม ท่านมีความเห็นอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- ก. ควรเพิ่มโทษปรับให้สูงขึ้น
- ข. ควรเพิ่มโทษจำคุกให้สูงขึ้น
- ค. ควรลดโทษปรับลง
- ง. ควรลดโทษจำคุกลง
- จ. ควรกำหนดโทษปรับให้เพิ่มหรือลดตามจำนวนเงินในเช็คที่พิพาท
- ฉ. ควรยกเลิกโทษปรับ
- ช. ควรยกเลิกโทษจำคุก
6. การที่มีการกล่าวหาว่าคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ทำให้คดีรอกศาลโดยไม่จำเป็นนั้น ท่านมีความเห็นว่าอย่างไร
- ก. เป็นความจริง
- ข. ไม่เป็นความจริง

- ในกรณีที่เป็นความจริง ท่านคิดว่าควรแก้ไขอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- ก. ควรจัดระบบการพิจารณาคดีเช็คต่างหากจากคดีอื่นๆ เพื่อให้คดีเสร็จสิ้นไปโดยเร็ว
 - ข. เพิ่มโทษผู้กระทำความผิดให้หนักขึ้นกว่าเดิม
 - ค. แก้กฎหมายมิให้คดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คเป็นความผิดอันยอมความได้
 - ง. ควรยกเลิกมิให้ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คเป็นความผิดทางอาญา
 - จ. กำหนดให้การออกเช็คเพื่อชำระหนี้ในทางการค้าเท่านั้นที่เป็นความรับผิดชอบทางอาญา
 - ฉ. ควรกำหนดมาตรการทางธนาคารพาณิชย์ที่เข้มงวด เช่น กลั่นกรองการขอเปิดบัญชีกระแสรายวัน
 - ช. ควรใช้มาตรการแบล็คลิสต์และระบบเครดิตบูโร
7. ท่านคิดว่าสมควรหรือไม่ในการสร้างกลไกทางกฎหมายขึ้นมา โดยการกำหนดให้การออกเช็คเพื่อชำระหนี้ในทางการค้าเท่านั้นที่จะเป็นความรับผิดชอบทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534
- ก. สมควร
 - ข. ไม่สมควร เพราะ
8. ท่านคิดว่าสมควรหรือไม่ในการกำหนดให้การ โอนเช็คโดยมีเจตนาทุจริตเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534
- ก. สมควร
 - ข. ไม่สมควร
9. ท่านเห็นว่าสมควรหรือไม่ในการกำหนดให้การออกเช็คหลายฉบับเพื่อชำระหนี้ในกรณีมีมูลหนี้เดียวเป็นความผิดธรรมดาเดียว
- ก. สมควร
 - ข. ไม่สมควร
10. ท่านเห็นสมควรหรือไม่ในการกำหนดให้การออกเช็คไม่ลงวันที่เป็นความผิดอาญา
- ก. สมควร
 - ข. ไม่สมควร

11. หากมีการนำมาตรการอื่นมาใช้แทนการลงโทษทางอาญาในคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ท่านเห็นว่ามาตรการดังต่อไปนี้มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด (ทำเครื่องหมายXในตาราง)

มาตรการอื่นแทนการลงโทษทางอาญา	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่แน่ใจ
1. การห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง				
2. การคุมประพฤตินิติบุคคล				
3. การให้บริการสังคม				
4. คำสั่งคุมประพฤติโดยกำหนดเงื่อนไขห้ามใช้เช็คภายในระยะเวลาที่กำหนด				
5. มาตรการแบล็คลิสต์				

4.5.3 สรุปความคิดเห็นเรื่องความเหมาะสมของการลงโทษกับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค

จากการส่งแบบสอบถามทั้งหมด 95 ฉบับ ได้รับการตีกลับเนื่องจากย้ายที่อยู่จำนวน 2 ฉบับ ที่เหลือจำนวน 93 ฉบับ ได้รับการตอบกลับมาทั้งสิ้น 49 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 52.7 ได้ผลสรุปดังนี้

- กรณีการกำหนดให้ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คเป็นความผิดอาญา

มีความเห็นว่าเหมาะสมร้อยละ 69.4 ด้วยเหตุผลเพื่อให้เช็คเป็นตราสารที่มีคุณค่าในการชำระหนี้ ร้อยละ 67.64 เพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดให้เจ็บหลาย ร้อยละ 11.76 เพื่อให้เช็คเป็นที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย ร้อยละ 11.76 และอื่นๆ ร้อยละ 8.82 อาทิเช่น เพื่อไม่ให้บุคคลบางประเภทใช้เช็คเป็นเครื่องมือในการหาผลประโยชน์ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม เพื่อให้ผู้ออกเช็ครับผิดชอบในหน้าที่ตนเองก่อไว้ เป็นต้น

มีความเห็นว่าไม่เหมาะสมร้อยละ 30.6 ด้วยเหตุผลเพราะความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คเป็นความผิดที่มีมูลคดีทางแพ่ง ไม่ควรกำหนดให้เป็นความรับผิดทางอาญาร้อยละ 66.66 ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คในบางกรณี ผู้กระทำความผิดมิได้มีเจตนาทุจริต ไม่สมควรนำโทษทางอาญามาบังคับใช้ ร้อยละ 13.33 อาจมีการใช้เช็คเป็นเครื่องมือในการบีบบังคับลูกหนี้ให้ชำระหนี้ได้ ร้อยละ 13.33 และอื่นๆ ร้อยละ 6.66

- กรณีการกำหนดให้ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คเป็นความผิดอันยอมความได้ มีความเห็นว่าเหมาะสม ร้อยละ 97.95 ไม่เหมาะสม ร้อยละ 2.05

-กรณีการกำหนดให้การควบคุมหรือขังผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง มีความเห็นว่าเหมาะสม ร้อยละ 75.5 ไม่เหมาะสม ร้อยละ 24.5

- กรณีการให้โอกาสนำเงินจำนวนตามเช็คไปชำระหนี้ให้แก่ผู้ทรง หรือธนาคารภายในสามสิบวันเพื่อให้เกิดอาญาเล็กน้อย มีความเห็นว่าเหมาะสม ร้อยละ 83.7 ไม่เหมาะสม ร้อยละ 16.3

- กรณีบทกำหนดโทษของการออกเช็คโดยไม่มีเงินสั่งจ่ายตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ที่ให้ผู้ออกเช็คต้องระวางโทษปรับไม่เกินหกหมื่นบาท และจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ มีความเห็นว่าเป็นการเหมาะสม ร้อยละ 22.45 ไม่เหมาะสม ร้อยละ 77.55 โดยเห็นสมควรให้เพิ่มโทษปรับให้สูงขึ้น ร้อยละ 52.26 เพิ่มโทษจำคุกให้สูงขึ้น ร้อยละ 10.53 ลดโทษปรับลง ร้อยละ 2.63 ลดโทษจำคุกลง ร้อยละ 10.54 กำหนดโทษปรับให้เพิ่มหรือลดตามจำนวนเงินในเช็คที่พิพาท ร้อยละ 81.58 ยกเลิกโทษปรับ ร้อยละ 5.26 และควรรยกเลิกโทษจำคุก ร้อยละ 39.48

- กรณีที่มีการกล่าวหาว่าคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ทำให้คดีรกรากโดยไม่จำเป็น มีความเห็นว่าเป็นความจริง ร้อยละ 61.22 และเห็นควรให้แก้ไขดังนี้ ควรจัดระบบการพิจารณาคดีเช็คต่างหากจากคดีอื่นๆ เพื่อให้คดีเสร็จสิ้นไปโดยเร็ว ร้อยละ 30.0 เพิ่มโทษผู้กระทำความผิดให้หนักขึ้นกว่าเดิม ร้อยละ 3.33 แก้กฎหมายมิให้คดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คเป็นความผิดอันยอมความได้ ร้อยละ 6.66 ควรรยกเลิกไม่ให้ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คเป็นความผิดทางอาญา ร้อยละ 30.0 ควรกำหนดให้การออกเช็คเพื่อชำระหนี้ในทางการค้าเท่านั้นที่เป็นความรับผิดชอบทางอาญา ร้อยละ 53.33 ควรกำหนดมาตรการทางธนาคารพาณิชย์ที่เข้มงวด เช่น กลั่นกรองการขอเปิดบัญชีกระแสรายวัน ร้อยละ 60.0 ควรใช้มาตรการแบล็คลิสต์และระบบเครดิตบูโร ร้อยละ 71.9

- กรณีการกำหนดให้การออกเช็คเพื่อชำระหนี้ในทางการค้าเท่านั้นที่จะเป็นความรับผิดชอบทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิด อันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 มีความเห็นว่าสมควร ร้อยละ 49.98 ไม่สมควร ร้อยละ 51.02

-กรณีการกำหนดให้การโอนเช็คโดยมีเจตนาทุจริตเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 มีความเห็นว่าสมควร ร้อยละ 42.86 ไม่สมควร ร้อยละ 57.14

- กรณีการกำหนดให้การออกเช็คหลายฉบับเพื่อชำระหนี้ในกรณีมีมูลหนี้เดียวเป็นความผิดกรรมเดียว มีความเห็นว่าสมควร ร้อยละ 57.14 ไม่สมควร ร้อยละ 42.86

- กรณีการกำหนดให้การออกเช็คไม่ลงวันที่เป็นความผิดอาญา มีความเห็นว่าสมควร ร้อยละ 44.90 ไม่สมควร ร้อยละ 55.10

- กรณีการนำมาตรการอื่นมาใช้แทนการลงโทษทางอาญาในคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค

มาตรการอื่นแทนการลงโทษทางอาญา	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่แน่ใจ
1. การห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง	34.70	8.16	20.40	36.73
2. การคุมประพฤตินิติบุคคล	30.61	16.33	8.16	44.90
3. การให้บริการสังคม	34.70	24.50	10.20	30.61
4. คำสั่งคุมประพฤติโดยกำหนดเงื่อนไขห้ามใช้เช็คภายในระยะเวลาที่กำหนด	61.22	20.40	6.12	12.24
5. มาตรการแบล็คลิสต์	40.80	30.61	10.20	18.37

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

“เช็ค” เป็นตราสารทางการเงินที่นิยมใช้อย่างแพร่หลายทั้งวงการค้าธุรกิจและโดยทั่วไป เนื่องจากการชำระหนี้ด้วยเช็คสามารถกระทำได้โดยสะดวก รวดเร็วและปลอดภัย แต่ปรากฏว่าเช็คที่ออกชำระหนี้ให้แก่กันนั้น เมื่อผู้ทรงเช็คนำเช็คไปขึ้นเงินหรือนำเข้าบัญชีที่ธนาคาร ธนาคารตามเช็ค มักปฏิเสธการจ่ายเงินด้วยเหตุผลต่าง ๆ หลายประการ เป็นที่เสียหายแก่ประชาชนโดยทั่วไป ตลอดจนมีผลกระทบต่อวงการค้าธุรกิจ และความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศด้วย ลำพังเพียงบทบัญญัติความรับผิดทางแพ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และบทบัญญัติความรับผิดทางอาญาฐานฉ้อโกงและฐานอื่น เช่น ความผิดฐานปลอมเอกสารหรือใช้เอกสารปลอม หากอาจเพียงพอไม่ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 และประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 196 ลงวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2515 ขึ้น และต่อมาได้ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่จนถึงปัจจุบัน พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองผู้ทรงเช็คให้ได้รับการใช้เงินตามเช็ค และมุ่งหวังให้เช็คเป็นตราสารที่มีคุณค่าทางการเงินและเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายในวงการค้าและธุรกิจโดยทั่วไป โดยการกำหนดให้การกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้เป็นความผิดอาญา

แต่อย่างไรก็ดี ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คเป็นความผิดที่เกิดจากมูลคดีทางแพ่ง มิใช่ทางอาญาและเป็นความผิดอาญาเทคนิคหรือความผิดที่กฎหมายบัญญัติเป็นข้อห้าม (Mala Prohibita) คือ ความผิดที่รัฐบัญญัติขึ้น เพื่อป้องกันผลร้ายจากการกระทำความผิด มิใช่ความผิดที่มีความร้ายแรงในตัวเอง (Mala Inse) ทั้งนี้ เนื่องจากความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คเป็นความผิดที่ไม่ขัดต่อศีลธรรม และผู้กระทำความผิดไม่มีความประพฤติเป็นอาชญากรและไม่มีเจตนาชั่วร้ายในการกระทำ แต่อาจเกิดจากความจำเป็นในทางธุรกิจ หรือความขัดข้องบางประการในทางการค้า หรือมีเจตนาเพียงเพื่อหวังผลกำไร หรือผลประโยชน์ตอบแทนในลักษณะที่เป็นทรัพย์สินจากกลยุทธ์ในทางการค้าของตน จึงมีข้อพิจารณาว่า การนำเอาโทษทางอาญามาใช้กับผู้กระทำความผิดประเภทนี้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพียงใด ซึ่งวัตถุประสงค์ของการลงโทษในปัจจุบันมี 4 ประการคือ

1. การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทน (Retribution)
2. การลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence)
3. การลงโทษเพื่อการคุมครองสังคม (Incapacitation)
4. การลงโทษเพื่อการแก้ไขปรับปรุง (Rehabilitation)

จากการศึกษาพบว่า การลงโทษผู้กระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เชืค มีวัตถุประสงค์เพื่อการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) เป็นสำคัญ เพื่อมิให้มีการกระทำความผิดอันก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลโดยรวมขึ้นอีกและนอกจากนั้นยังมีวัตถุประสงค์เพื่อการคุมครองสังคม (Incapacitation) อีกด้วย เพื่อให้สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อย ส่วนวัตถุประสงค์เพื่อการแก้แค้นทดแทน (Retribution) นั้น แทบจะไม่มีอยู่เลยในการลงโทษผู้กระทำความผิดประเภทนี้ เนื่องจากความผิดอันเกิดจากการใช้เชืค แม้ว่าจะก่อให้เกิดความเสียหายเป็นจำนวนมาก แต่ก็เป็นการเสียหายในเชิงทรัพย์สิน ไม่ได้กระทบต่อชีวิตร่างกายของบุคคลโดยตรง การลงโทษจึงไม่ได้มุ่งหวังที่จะกระทำให้สาสมกับการกระทำความผิด โดยบุคคลในสังคมต้องการการชดใช้เสียยามากกว่าและไม่ต้องการให้มีการกระทำความผิดขึ้นอีกในอนาคต และในปัจจุบันพบว่า วัตถุประสงค์เพื่อการแก้ไขปรับปรุง (Rehabilitation) ก็ได้รับความสนใจมากขึ้น เนื่องจากการลงโทษในปัจจุบันมุ่งหวังที่จะให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับคืนสู่สังคมและสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้ โดยวัตถุประสงค์เพื่อการแก้ไขปรับปรุงนี้ สามารถนำมาใช้ร่วมกับวัตถุประสงค์เพื่อการข่มขู่ยับยั้งและเพื่อการคุมครองสังคมได้โดยไม่ขัดแต่อย่างใด

ความรับผิดชอบทางอาญาของผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เชืค นั้น ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 4 กล่าวคือ “ผู้ใดออกเชืคเพื่อชำระหนี้ที่มีอยู่จริงและบังคับได้ตามกฎหมาย โดยมีลักษณะหรือมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- (1) เจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเชืคนั้น
- (2) ในขณะที่ออกเชืคนั้นไม่มีเงินอยู่ในบัญชี อันจะพึงให้ใช้เงินได้
- (3) ให้ใช้เงินมีจำนวนสูงกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้ในขณะที่ออกเชืคนั้น
- (4) ถอนเงินทั้งหมดหรือแต่บางส่วนออกจากบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินตามเชืคจนจำนวนเงินเหลือไม่เพียงพอที่จะใช้เงินตามเชืคนั้นได้
- (5) ห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเชืคนั้นโดยเจตนาทุจริต

เมื่อได้มีการยื่นเช็คเพื่อให้ใช้เงินโดยชอบด้วยกฎหมาย ถ้าธนาคารปฏิเสธไม่ใช้เงินตามเช็คนั้น ผู้ออกเช็คมีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ”

จากการศึกษาพบว่า การบังคับใช้โทษทางอาญาตามบทบัญญัติข้างต้น ยังมีปัญหาและข้อขัดข้องบางประการ ดังนี้

- ปัญหาความเหมาะสมในแง่ความมุ่งหมายของการลงโทษ

เนื่องจากความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คเป็นความผิดทางธุรกิจ และผู้กระทำมิได้มีเจตนาชั่วร้าย การลงโทษผู้กระทำความผิดนั้น จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อการข่มขู่ยับยั้งเป็นสำคัญ ดังนั้นโทษปรับจึงเป็นโทษที่เหมาะสมและตรงตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ส่วนโทษจำคุกนั้น แม้ว่าจะได้ผลดีในทางข่มขู่มิให้บุคคลกระทำความผิดแล้ว ยังได้ผลตอบสนองวัตถุประสงค์เพื่อการแก้แค้นทดแทนอีกด้วย ซึ่งมีใช้วัตถุประสงค์ที่แท้จริงในการลงโทษผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ประกอบกับบทกำหนดโทษ คือ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี เป็นโทษที่มีอัตราไม่สูงมากนัก ศาลมักจะใช้วิธีการลงโทษจำคุกกระยะสั้น ทำให้เกิดผลเสียในหลาย ๆ ด้านทั้งต่อตัวผู้กระทำความผิดและต่อสังคม จึงเห็นควรให้ใช้โทษจำคุกเท่าที่จำเป็นจริง ๆ เท่านั้น

สำหรับแนวทางในการกำหนดโทษทางอาญาที่เหมาะสมกับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คในกรณีนี้ นั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า การลงโทษจำคุกในกรณีนี้มีเหตุผลควรและเป็นการกระทำความผิดครั้งแรก ศาลควรจะใช้ดุลพินิจในการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 เพื่อให้โอกาสแก่ผู้กระทำความผิดที่ศาลพิจารณาแล้วเห็นว่ายังไม่สมควรได้รับโทษจำคุกได้กลับตัว และศาลอาจใช้มาตรการคุมความประพฤติควบคู่ไปกับการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษได้ ซึ่งจะช่วยให้ศาลสามารถติดตามความประพฤติและเป็นการจูงใจให้ผู้กระทำความผิดพยายามปรับตัวและแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง เนื่องจากศาลสามารถเพิกถอนเงื่อนไขคุมความประพฤติได้

- ปัญหาเรื่องโทษปรับ

โทษปรับเป็นโทษที่ให้ผลร้ายแก่ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด เป็นการข่มขู่มิให้บุคคลกระทำความผิดขึ้นอีก แต่บทกำหนดโทษปรับตามพระราชบัญญัตินี้ คือ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหกหมื่นบาท เป็นการกำหนดโทษปรับไว้อย่างตายตัว (Fixed Sum System) ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าไม่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการข่มขู่มิให้บุคคลกระทำความผิดได้ เนื่องจากในบางครั้งจำนวนเงินตามเช็คที่ผู้กระทำความผิดได้รับไปมีจำนวนมากกว่าหลายเท่า

สำหรับแนวทางในการกำหนดทางอาญาที่เหมาะสมในกรณีนี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่า เพื่อให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษปรับแก่ผู้กระทำความผิดได้เหมาะสมที่สุด ศาลควรพิจารณาถึงความสามารถในการชำระค่าปรับของจำเลยด้วย โดยคำนึงจากรายได้ของจำเลย เพื่อลดปัญหาการไม่ชำระค่าปรับ และเพื่อมิให้ศาลต้องกักขังจำเลยแทนค่าปรับ อันเป็นการขัดต่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษปรับที่ต้องการหลีกเลี่ยงการจำคุกกระยะสั้น อย่างไรก็ตาม เพื่อบรรเทาปัญหาดังกล่าวจึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญามาตรา 30/1 กำหนดให้จำเลยที่ถูกศาลพิพากษาลงโทษปรับไม่เกินแปดหมื่นบาท สามารถยื่นคำร้องขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับได้ นอกจากนี้ ผู้เขียนเห็นว่า ควรให้มีการนำการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษปรับและการผ่อนชำระค่าปรับมาใช้ในประเทศไทย เพื่อให้การบังคับโทษปรับเกิดความยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

- ปัญหาโทษที่จะลงแก่นิติบุคคล

บทกำหนดโทษตามพระราชบัญญัตินี้ มิได้บัญญัติลงโทษนิติบุคคลที่กระทำความผิดไว้โดยเฉพาะ แต่นำโทษที่กำหนดไว้สำหรับบุคคลธรรมดา มาบังคับใช้เท่าที่สภาพแห่งโทษจะเปิดช่องให้ลงโทษได้ การลงโทษนิติบุคคลที่กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้จึงได้แก่การลงโทษปรับสถานเดียว ดังนั้นจึงควรนำมาตรการด้านอื่น ๆ มาใช้เป็นมาตรการเสริมกับการลงโทษนิติบุคคลที่กระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค เช่น วิธีการเพื่อความปลอดภัยประเภทการห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง มาตรการคุมประพฤติโดยเงื่อนไขการห้ามออกเช็คภายในระยะเวลาที่กำหนด การให้บริการสังคมและมาตรการ Blacklist ในระบบเครดิตบูโร เป็นต้น

- ปัญหาอันเนื่องมาจากแนวคำวินิจฉัยของศาล

ปัจจุบันแนวคำพิพากษาศาลฎีกา มักจะตัดสินให้การออกเช็คหลายฉบับแม้จะเป็นการชำระหนี้ที่มีมูลหนี้เดียวกัน ออกเช็คส่งจ่ายในวันเดียวกัน ธนาकारเดียวกันก็ตาม เป็นความผิดหลายกรรมต่างกันและลงโทษทุกกระทงรวมกันตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 91 ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ายังไม่เหมาะสม เนื่องจากผู้ออกเช็คมีเจตนาเดียวในการชำระหนี้ในมูลหนี้เดียวกัน จึงน่าจะต้องถือว่าเป็นการกระทำความผิดกรรมเดียว อีกทั้งการที่ศาลตัดสินเป็นแนวทางเช่นนี้อาจเป็นช่องทางให้เจ้าหน้าที่บังคับให้ลูกหนี้ออกเช็คหลายฉบับในคราวเดียวกัน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือบีบบังคับลูกหนี้ได้

- ปัญหาเรื่องเจตนาพิเศษตามมาตรา 4 (5)

ความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ได้บัญญัติเจตนาพิเศษ หรือเจตนาทุจริตไว้ในมาตรา 4 (5) เพียงอนุมาตราเดียว คือ กรณีการห้ามธนาकारมิให้ใช้เงินตามเช็คนั้นโดยเจตนาทุจริต ซึ่งเป็นปัญหาที่กระทบกระเทือนถึงความยุติธรรมต่อสิทธิของบุคคลภายนอกที่ได้รับโอนเช็คต่อ ๆ มา เพราะโดยปกติเหตุที่จะมีการห้ามจ่ายเงินก็เนื่องจากมีข้อตกลงที่กำหนดเป็นเงื่อนไขแห่งการจ่ายเงินตามเช็คหรือความบกพร่องแห่งสิทธิ ซึ่งมีอยู่ระหว่างผู้ออกเช็คกับผู้ทรงเช็คที่มีชื่อเป็นผู้รับเงินหรือรับเช็คมาเป็นคนแรก โดยบุคคลภายนอกซึ่งได้รับโอนเช็คต่อมามีอาจทราบหรือรู้เห็นด้วยแต่อย่างใด ฉะนั้น หากศาลวางบรรทัดฐานการตัดสินว่าบุคคลใดจะอ้างข้อตกลงหรือความบกพร่องแห่งหนี้ตามเช็คที่ตนมีอยู่เป็นส่วนตัวกับผู้ทรงเช็คที่มีชื่อเป็นผู้รับเงินหรือรับเช็คมาเป็นคนแรก เพื่อบอกปิดความผูกพันตามเช็คยอมกระทำไม่ได้ ถือเป็นการห้ามจ่ายเงินตามเช็คโดยเจตนาทุจริตตามมาตรา 4 (5) ย่อมเป็นธรรมและคุ้มครองผู้รับโอนที่สุจริต และปิดช่องทางในการที่ผู้ออกเช็คซึ่งไม่สุจริตจะกระทำการสมอ้างกับบุคคลอื่นว่ามีข้อตกลงอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อให้ตนหลุดพ้นจากความผิดอาญา

- ปัญหาการโอนเช็คโดยเจตนาทุจริต

เนื่องจากความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่ได้บัญญัติครอบคลุมไปถึงกรณีการโอนเช็คโดยมีเจตนาทุจริต โดยหากมีการกระทำในลักษณะนี้เกิดขึ้นก็จะให้นำความผิดฐานข้อโกงมาปรับใช้ ซึ่งต่างจากกฎหมายของประเทศเบลเยียมที่กำหนดไว้เป็นการเฉพาะให้ต้องรับผิดชอบในกรณีโอนเช็คโดยรู้อยู่แล้วว่าไม่มีเงินที่จะจ่ายได้เพียงพอตามเช็คนั้น

- ปัญหาการออกเช็คไม่ลงวันที่

การออกเช็คไม่ลงวันที่ตามพระราชบัญญัตินี้ไม่ถือว่าเป็นความผิดอาญา เพราะไม่ปรากฏวันที่ผู้ออกเช็คจะกระทำความผิดได้ ซึ่งเป็นการไม่ยุติธรรมต่อผู้ทรงเช็ค ต่างกับกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสที่แม้ว่าเช็คจะไม่สมบูรณ์ในทางแพ่ง เช่น ไม่ลงวันที่ ก็ย่อมมีความรับผิดชอบอาญาได้ หากได้ออกและใช้อย่างเช็คแล้ว

นอกจากปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นยังพบว่า การกำหนดให้ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คเป็นความผิดอาญา เป็นการเปิดช่องทางให้มีการนำเอาคดีอาญามาเป็นเครื่องมือในการข่มขู่ ดังจะเห็นได้จากจำนวนคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คที่ขึ้นสู่ศาลเป็นจำนวนมาก จึงเห็นควรกำหนดกลไกต่าง ๆ ขึ้นเพื่อจำกัดคดีดังกล่าวไม่ให้ขึ้นสู่ศาล สำหรับกลไกที่กำหนดขึ้นมานั้น ได้แก่ กลไกทางกฎหมายและกลไกอื่น อาทิเช่น มาตรการทางธนาคารพาณิชย์และระบบเครดิตบูโร เป็นต้น

สำหรับกลไกทางด้านกฎหมายนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า ควรจำกัดขอบเขตการบังคับใช้กฎหมายลง โดยการกำหนดให้การออกเช็คที่จะเป็นความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ จะต้องเป็นกรณีการออกเช็คเพื่อชำระหนี้ในทางการค้าเท่านั้น เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการให้เช็คเป็นที่นิยมในทางการค้าและธุรกิจ มีผลให้การออกเช็คส่งจ่ายโดยไม่มีเงินที่มีใช้ในทางการค้า เช่น การออกเช็คส่วนตัว ไม่เป็นความผิดทางอาญา และในส่วนกลไกอื่นนั้น เช่น มาตรการทางธนาคารพาณิชย์ ก็มีส่วนสำคัญในการช่วยลดคดีไม่ให้ขึ้นสู่ศาล เนื่องธนาคารพาณิชย์เป็นจุดเริ่มต้นของการใช้เช็ค โดยบุคคลผู้มีความประสงค์จะใช้เช็ค จะต้องทำคำขอเปิดบัญชีกระแสรายวันเพื่อใช้เช็ค ฉะนั้น หากธนาคารพาณิชย์มีมาตรการที่ดีในการกลั่นกรองลูกค้าเพื่ออนุญาตให้มีการใช้เช็ค เช่น การตรวจสอบฐานะทางการเงินและการเช็คสอบประวัติลูกค้า รวมทั้งเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ในการขอเปิดบัญชี จะเป็นการช่วยลดปัญหาการส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินได้ตีทางหนึ่ง นอกจากนี้ในปัจจุบันประเทศไทยได้จัดตั้งศูนย์ข้อมูลเครดิตกลาง หรือ Credit Bureau เพื่อเป็นศูนย์รวมข้อมูลรายละเอียดด้านสินเชื่อและเครดิตของบุคคลและนิติบุคคล เพื่อให้ธนาคารสมาชิกได้ตรวจสอบก่อนที่จะอนุมัติให้สินเชื่อใดๆ รวมทั้งการอนุมัติให้เปิดบัญชีกระแสรายวันเพื่อใช้เช็คด้วย และยังมีระบบข้อมูล Blacklist เพื่อใช้ตรวจสอบบุคคลที่มีประวัติทางการเงินไม่ดี โดยการจัดทำบัญชีรายชื่อลูกค้าที่มีพฤติกรรมการส่งจ่ายเช็คไม่มีเงินบ่อยครั้ง เพื่อให้สมาชิกได้ตรวจสอบอีกด้วย

นอกจากการลงโทษทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18 อันได้แก่ การลงโทษจำคุกและโทษปรับแล้ว ยังมีมาตรการเสริมอื่นที่สามารถนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คได้อย่างเหมาะสม อาทิเช่น

- วิธีการเพื่อความปลอดภัยประเภทการห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 50 โดยนำมาใช้เป็นมาตรการด้านการป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำมาใช้กับนิติบุคคลที่กระทำความผิด ซึ่งในต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมัน ได้มีการนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยประเภทการห้ามประกอบอาชีพบางอย่างมาใช้อย่างจริงจังและได้ผล หรือ

- มาตรการคุมประพฤตินิติบุคคล โดยนำมาใช้กับกรณีนิติบุคคลที่กระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ซึ่งกฎหมายไทยในปัจจุบันไม่เปิดช่องให้กระทำได้ เนื่องจากนิติบุคคลไม่อาจต้องโทษจำคุก และไม่อาจรอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษได้ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 ต่างกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีกฎหมายบัญญัติชัดเจนให้สามารถคุมประพฤตินิติบุคคลได้ หรือ

- การให้บริการสังคม ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยสามารถใช้วิธีการนี้ได้ 2 แนวทาง คือ กำหนดเป็นเงื่อนไขในการคุมประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 และการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 30/1 แต่กฎหมายต่างประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา มีกฎหมายให้อำนาจศาลใช้วิธีการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมและจิตใจผู้กระทำความผิดด้วยการสั่งให้บริการแก่สังคมหรือชุมชนโดยตรง และไม่ผูกติดกับเงื่อนไขใด ๆ

นอกจากนั้น ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนยังได้ส่งแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการกำหนดโทษทางอาญา และมาตรการอื่นที่เหมาะสมกับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คไปยังบุคคลในสาขาที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค อันได้แก่ ผู้พิพากษาศาลแขวง อัยการประจำศาลแขวง ตำรวจและทนายความ รวมเป็นจำนวน 95 ฉบับ โดยสรุปผลได้ว่า ส่วนใหญ่เห็นว่าการกำหนดโทษทางอาญากับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คยังเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้เช็คเป็นตราสารที่มีคุณค่าในการชำระหนี้ และเห็นว่าบทกำหนดโทษตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ยังไม่เหมาะสม สมควรมีการแก้ไขให้

เหมาะสมยิ่งขึ้น และควรมีการนำมาตรการเสริมอื่น ๆ มาใช้ มาตรการที่ได้รับความสนใจเป็นอันมาก ได้แก่ มาตรการทางธนาคารพาณิชย์ มาตรการ Blacklist ในระบบเครดิตบูโร และมาตรการคุมประพฤติโดยกำหนดเงื่อนไขห้ามใช้เช็คภายในเวลาที่กำหนด

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น เพื่อเป็นการกำหนดโทษทางอาญาและมาตรการอื่นที่เหมาะสมกับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้การกำหนดโทษทางอาญาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษและเจตนารมณ์ของกฎหมาย และมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นในกรณีการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคล จึงเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 มาตรา 4 โดยใช้ข้อความต่อไปนี้แทน

มาตรา 4 ผู้ได้ออกเช็คเพื่อชำระหนี้*ในทางการค้า*ที่มีอยู่จริงและบังคับได้ตามกฎหมาย โดยมีลักษณะหรือมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- (1) เจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คนั้น
- (2) ในขณะที่ออกเช็คนั้นไม่มีเงินอยู่ในบัญชี อันจะพึงให้ใช้เงินได้
- (3) ให้ใช้เงินมีจำนวนสูงกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้ในขณะที่ยังออกเช็คนั้น
- (4) ถอนเงินทั้งหมดหรือแต่บางส่วนออกจากบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินตามเช็คจนจำนวนเงินเหลือไม่เพียงพอที่จะใช้เงินตามเช็คนั้นได้
- (5) ห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คนั้นโดยเจตนาทุจริต เมื่อได้มีการยื่นเช็คเพื่อให้ใช้เงินโดยชอบด้วยกฎหมาย ถ้าธนาคารปฏิเสธไม่ใช้เงินตามเช็คนั้น ผู้ออกเช็คมีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

2. ศาลควรวางแนวคำพิพากษาในคดีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 ที่ได้กระทำโดยการออกเช็คหลายฉบับ แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อชำระหนี้ในมูลหนี้เดียวกันเป็นความผิดกรรมเดียว เนื่องจากผู้ออกเช็คมีเจตนาเดียวในการชำระหนี้ในมูลหนี้เดียวกัน มิใช่กระทำความผิดหลายกรรมตามจำนวนเช็คที่ตนสั่งจ่าย เว้นแต่หากเป็นกรณีการสั่งจ่ายเช็คเพื่อชำระหนี้ต่างมูลหนี้กัน ให้ถือเป็นการกระทำความผิดต่างกรรมกันได้ เหตุที่พิจารณาเช่นนี้

เพราะเจ้าหน้าที่บางรายอาจใช้แนวคำวินิจฉัยของศาลเดิมที่วินิจฉัยว่า การกระทำความผิดโดยการออกเช็คหลายฉบับ เพื่อชำระหนี้ในมูลหนี้เดียวกันนั้น แม้จะออกเช็คส่งจ่ายในวันเดียวกัน ธนาคารเดียวกันก็ตาม ให้ถือว่าเป็นการกระทำความผิดหลายกรรมต่างกัน และลงโทษทุกกรรมเป็นกระทงความผิดไป เป็นช่องทางให้ลูกหนี้ออกเช็คหลายฉบับในคราวเดียวกัน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบีบบังคับให้ชำระหนี้ได้ ทำให้การใช้เช็คไม่เป็นไปตามความมุ่งหมาย

3. ในกรณีที่ศาลลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ศาลควรใช้ดุลพินิจในการรอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษในกรณีที่มีเหตุสมควรและเป็นการกระทำความผิดครั้งแรก โดยการกำหนดเงื่อนไขในการคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 ทั้งนี้ เงื่อนไขดังกล่าวควรเป็นเงื่อนไขห้ามมิให้ผู้กระทำความผิดออกเช็คชำระหนี้ใด ๆ ในระหว่างที่ถูกคุมความประพฤติ เว้นแต่เป็นการออกเช็คถอนเงินจากธนาคารเอง หรือเป็นเช็คที่ธนาคารรับรองแล้ว หากมีการฝ่าฝืนเงื่อนไขดังกล่าว ศาลอาจมีคำสั่งเพิกถอนเงื่อนไขคุมความประพฤติและลงโทษจำเลยได้

4. ในกรณีที่ศาลลงโทษผู้กระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ศาลควรนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยประเภทการห้ามประกอบอาชีพบางอย่างตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 50 มาบังคับใช้กับผู้กระทำความผิดประเภทนี้ทั้งกรณีบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล หากเป็นที่ประจักษ์ต่อศาลว่า บุคคลนั้นได้ใช้เช็คนั้นเพื่อการดำเนินธุรกิจการค้าของตนและปรากฏว่ามีพฤติกรรมการส่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินบ่อยครั้ง และศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าหากปล่อยให้มีการดำเนินธุรกิจนั้นต่อไปก็อาจกระทำความผิดเกี่ยวกับเช็คขึ้นอีก กรณีนี้ศาลอาจมีคำสั่งห้ามบุคคลนั้นประกอบอาชีพหรือธุรกิจดังกล่าวได้

5. เนื่องจากปัจจุบันการบังคับใช้โทษปรับในความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คยังมีข้อบกพร่องและก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมอยู่หลายประการ จึงเห็นควรให้มีการนำมาตรการรอการลงโทษและรอการกำหนดโทษปรับมาใช้ เพื่อให้การลงโทษปรับเป็นไปด้วยความยุติธรรม และเปิดโอกาสให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการหลีกเลี่ยงโทษจำคุกระยะสั้นอันเนื่องมาจากการไม่มีเงินชำระค่าปรับ และเนื่องจากพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 เป็นบทบัญญัติความรับผิดทางอาญา ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 17 ให้นำบทบัญญัติภาค 1 แห่งประมวลกฎหมายมาใช้บังคับด้วย ดังนั้น จึงเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา 56 ให้สามารถรอกการลงโทษและรอกการกำหนดโทษปรับได้ โดยการแก้ไขเพิ่มเติมวรรคหนึ่ง ด้วยข้อความต่อไปนี้

"ผู้ใดกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุก**หรือปรับ** และในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกิน สามปี**และปรับไม่เกินแปดหมื่นบาท** ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุก**หรือปรับ**มาก่อน หรือ ปรากฏว่าได้รับโทษจำคุก**หรือปรับ**มาก่อน แต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือ ความผิดลหุโทษ เมื่อศาลได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพและสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิด หรือเหตุอื่นอันควรปรานีแล้ว เห็นเป็นการสมควร ศาลจะพิจารณาว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอกการกำหนดโทษไว้ หรือกำหนดโทษแต่รอก การลงโทษไว้แล้วปล่อยตัวไปเพื่อให้โอกาสผู้นั้นกลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลจะได้กำหนด แต่ต้อง ไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่ศาลพิพากษา โดยจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติของผู้นั้นด้วยหรือไม่ ก็ได้..."

6. ในกรณีที่ศาลลงโทษปรับผู้กระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ศาลควรคำนึงถึง ความสามารถในการชำระค่าปรับของจำเลยประกอบกันด้วย เพื่อแก้ไขปัญหาการไม่ชำระค่าปรับใน กรณีที่ศาลพิพากษาลงโทษปรับและเพื่อมิให้จำเลยต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ จึงสมควรนำหลักเกณฑ์ และวิธีการผ่อนชำระค่าปรับมาใช้ โดยการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญามาตรา 29 ให้อำนาจศาลมีดุลพินิจอนุญาตให้จำเลยผ่อนชำระค่าปรับเป็นงวด ๆ ได้ ทั้งนี้ โดยการบัญญัติเพิ่ม มาตรา 29/1 ด้วยข้อความต่อไปนี้

มาตรา 29/1 ก่อนศาลพิพากษาลงโทษปรับ ศาลนั้นเองหรือจำเลยร้องขอภายหลังมีคำพิพากษา เมื่อได้พิจารณาถึงลักษณะ ความร้ายแรงของความผิดและฐานะทางการเงินของจำเลยแล้ว เห็นว่าจำเลยไม่อยู่ในฐานะที่จะชำระค่าปรับได้ทันในเวลาที่กำหนด ศาลจะอนุญาตให้จำเลยผ่อนชำระค่าปรับ โดยให้นำค่าปรับมาชำระต่อศาลเป็นงวด ๆ ภายในเวลาที่สมควรก็ได้ และหากปรากฏต่อมาในภายหลังว่าจำเลยมีฐานะดีขึ้น หรือผิดนัดไม่ชำระค่าปรับตามงวดที่กำหนด ศาลมีอำนาจเพิกถอนคำสั่งอนุญาตดังกล่าวและบังคับค่าปรับในทันทีได้

7. การคุมประพฤตินิติบุคคล ก็เป็นอีกมาตรการหนึ่งที่เหมาะสมนำมาใช้กับความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คที่กระทำโดยนิติบุคคล เนื่องจากการกระทำโดยนิติบุคคลนั้นมีความเสียหายต่อเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก สำหรับประเทศไทยนิติบุคคลไม่สามารถถูกคุมความประพฤติได้ แต่หากมีการแก้ไขบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 ให้มีการรอกการลงโทษและรอกการกำหนดโทษปรับได้แล้ว ก็จะสามารถคุมความประพฤตินิติบุคคลได้ โดยเงื่อนไขคุมความประพฤติที่เหมาะสม ได้แก่ การห้ามมิให้นิติบุคคลออกเช็คภายในระยะเวลาที่กำหนด

8. เนื่องจากความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ผู้กระทำมักจะประกอบกิจการการค้าหรือธุรกิจ การลงโทษจำคุกหรือโทษปรับจะมีผลให้กิจการดังกล่าวต้องหยุดชะงัก อันมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวม จึงสมควรนำมาตราการให้บริการสังคมมาใช้กับแทนการลงโทษทางอาญา โดยการนำมาใช้อย่างเป็นอิสระ ไม่ผูกติดกับการคุมความประพฤติ และเป็นมาตรการนอกเหนือไปจากการทำงานสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ ทั้งนี้ ในการใช้มาตรการดังกล่าวจะต้องไม่อยู่บนเงื่อนไขที่ว่าจำเลยจะมีพฤติการณ์ตั้งใจฝ่าฝืนไม่ชำระค่าปรับหรือไม่หรือเงื่อนไขใดๆ เพียงแต่ศาลเห็นว่าทำให้ผู้ทำงานบริการสังคมจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมมากกว่า ศาลก็อาจมีคำสั่งให้บริการสังคมแทนการลงโทษทางอาญาได้

9. เนื่องจากธนาคารพาณิชย์เป็นจุดเริ่มต้นของการใช้เช็ค ธนาคารพาณิชย์ควรกำหนดมาตรการที่เข้มงวดในการพิจารณาอนุญาตให้เปิดบัญชีกระแสรายวันเพื่อใช้เช็ค โดยการกั้นกรองลูกค้าที่ขอเปิดบัญชี ด้วยการตรวจสอบประวัติส่วนตัวของลูกค้าจากระบบ Blacklist ของศูนย์ข้อมูลเครดิตกลาง (Credit Bureau) หากลูกค้ามีข้อมูลทางการเงินที่ไม่ดี ก็ไม่สมควรพิจารณาอนุญาตให้เปิดบัญชีเพื่อใช้เช็คได้ ในขณะเดียวกันธนาคารพาณิชย์ที่เป็นสมาชิกจะต้องให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลรายชื่อลูกค้าของตนที่มีประวัติการสั่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินบ่อยครั้ง เพื่อให้ศูนย์ข้อมูลเครดิตกลางมีข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจน นอกจากนี้ ธนาคารควรมีระบบการตรวจสอบฐานะทางการเงินโดยอาจกำหนดให้ลูกค้าจะต้องนำเอกสารที่แสดงถึงฐานะทางการเงินของตนมายื่นเพื่อประกอบการขอเปิดบัญชีเพื่อใช้เช็คด้วย และจะต้องมีการติดตามความเคลื่อนไหวของการสั่งจ่ายเช็คในบัญชีก่อนที่จะมีการออกเช็คฉบับใหม่ให้ลูกค้า โดยพิจารณาจากจำนวนการคืนเช็คเป็นสำคัญ ทั้งนี้ มาตรการดังกล่าวจะช่วยลดปัญหาการสั่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงินได้

จากข้อเสนอแนะข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่า หากมีการแก้ไขกฎหมายดังที่ได้กล่าวมาและมีการนำมาตรการอื่นที่เหมาะสมมาปรับใช้ จะทำให้การบังคับใช้โทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษมากขึ้น ส่งผลให้การบังคับใช้โทษมีประสิทธิภาพและการกระทำความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คมีจำนวนลดน้อยลง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กฤตศิลป์ กนกนาก . การให้ผู้ถูกคุมความประพฤติทำงานบริการสังคม : นวัตกรรมของงานคุมประพฤติ . บทบัณฑิตย์ 46 (ธันวาคม 2533) : 31 - 37.
- กฤตศิลป์ กนกนาก . มาตรการคุมประพฤติ เจ็อนไขคุมประพฤติและมาตรการให้ผู้กระทำความผิดบริการสังคม . ดุลพินิจ 37 (พฤศจิกายน - ธันวาคม 2533) : 37 - 51.
- กฤษณา ชัยวิเศษ . การให้สิทธิและการบังคับชำระหนี้ด้วยเช็ค . วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง , 2543.
- กองคดีวิธีการเพื่อความปลอดภัย กรมอัยการ . การบังคับใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย . กรุงเทพมหานคร : บริษัทศรีสมบัติการพิมพ์ จำกัด , 2533.
- กันยา ตีระเศรษฐีเสมา . แนวทางในการพัฒนาตราสารทางการเงินโดยอาศัยปัจจัยทางกฎหมาย (ศึกษา ที่ ซี.ดี เป็นตัวอย่าง) . วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2535.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ . คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1 . พิมพ์ครั้งที่ 6 . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2542.
- เกียรติภูมิ แสงศิริธร . กระบวนการกำหนดโทษจำเลยคดีอาญา : เปรียบเทียบของไทยกับต่างประเทศ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2533.
- โกเมน ภัทรภิรมย์ . ความผิดฐานรับเช็คไม่มีเงิน . บทบัณฑิตย์ 28 (2514) : 941 - 950.
- โกเมน ภัทรภิรมย์ . โทษปรับ . บทบัณฑิตย์ 30 (2516) : 457.

- โกเมน ภัทรภิรมย์. คำบรรยายประมวลกฎหมายอาญา ลักษณะวิธีการเพื่อความปลอดภัย.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศรีสมบัติการพิมพ์ จำกัด, 2523 .
- เครดิตบูโร (Credit Bureau) นวัตกรรมเสริมประสิทธิภาพระบบสินเชื่อไทย . ผู้จัดการรายวัน
(1 พฤศจิกายน 2542) : 24.
- จรัญ ภัคดีธนากุล . ข้อแตกต่างของความรับผิดชอบในทางแพ่งกับทางอาญา . ดุลพินิจ 27
(กันยายน – ตุลาคม 2523) : 42 – 47.
- จิตติ ดิงศภัทย์ . กฎหมายอาญา ภาค 1 . กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติ
บัณฑิตยสภา , 2525.
- จิตติ ดิงศภัทย์ . คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ตอน 1 . กรุงเทพมหานคร : แสงทองการ
พิมพ์ , 2525 .
- จิตติมา ททรัพย์พอกพูล . ความเหมาะสมในการใช้โทษเปลี่ยน . วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2540.
- จิรวรรณ สิงห์กาญจน์ . ความเหมาะสมของโทษตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 .
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย , 2541.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย . การทำงานบริการสังคม วิธีการเชิงสมานฉันท์ที่กระบวนการยุติธรรมกระแส
หลักนำมาใช้ . เอกสารประกอบการเสวนาเรื่อง ทิศทางใหม่ของการทำงาน “บริการ
สังคม” ในกระบวนการยุติธรรมไทย . (27 มกราคม 2546)
- จุฑารัตน์ จตุปาริสุทธิ์ . การปฏิรูประบบการลงโทษในศตวรรษหน้า . จุลสารทัณฑ์วิทยา 2 (ตุลาคม
2543) : 26 – 298.

- เจริญ เจษฎาวัลย์ . เช็คภาคปฏิบัติ ตอนการคืนเช็คของธนาคาร .กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ พอดี จำกัด , 2520.
- ชนาธิป เศรษฐสุวรรณ . เหตุบรรเทาโทษ : ศึกษากรณีการใช้ดุลพินิจลดโทษเมื่อจำเลยรับสารภาพในชั้นพิจารณา . วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2537.
- ไชยเจริญ สันติศิริ . คำอธิบายอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา ชั้นปริญญาตรีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ภาค 2 ทัณฑวิทยา . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิทยา , 2506.
- ถาวร เกียรติทับทิว . เช็คกับการแสวงหามาตรการควบคุมการใช้เช็ค . รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ , 2531.
- เดกิงศักดิ์ คำสุระ . ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค . วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2526.
- ทินกร พูนเม้ง . กระบวนการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก : ศึกษาเฉพาะกรณีตัวเงิน . วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2543.
- ทิพย์วดี มัสยวานิช . สิทธิและความรับผิดชอบของธนาคารในการใช้เงินตามเช็ค . วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2528.
- นคร ฉัตรสุภากร . การศึกษามาตรการแทนการลงโทษจำคุกเพื่อแก้ปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ . วารสารราชทัณฑ์ 49 (2543) : 52-54.
- นพพร โพธิ์รังสียากร . การใช้ดุลพินิจของศาลในการลงโทษ . วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

- เบงกีสานรวมตัวแก้ปัญหาเช็คเชื่อมข้อมูลแบล็คลิสต์ลูกค้าหน่วย . ประชาชาติธุรกิจ (25 สิงหาคม 2540) : 28.
- ประธาน วัฒนวณิชย์ . แนวความคิดในการลงโทษ : การวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา . วารสารนิติศาสตร์ 12 (2524) : 1 – 20.
- ประธาน วัฒนวณิชย์ . การปฏิรูประบบการลงโทษ แนวทางสาขาสหวิทยาการ โดยเน้นทางด้านอาชญาวิทยา . บทบัณฑิตย 58 (ธันวาคม 2541) : 9 – 34.
- ประกาศน์ อวยชัย. ข้อพิจารณาและข้อสังเกตตามกฎหมายว่าด้วยเช็คใหม่. วารสารราชบัณฑิตยสถาน 23 (2540 – 2541) : 3 – 24.
- ประกาศน์ อวยชัย. ความผัดอันเกิดจากการใช้เช็คใหม่ฉบับแก้ไขปรับปรุงสมบูรณ์ทันต่อยุคปัจจุบัน . กรุงเทพมหานคร : บริษัท กรุงสยามพรินติ้ง จำกัด, 2539.
- ประมาณ เลื่องวัฒนวณิช . แนวความคิดใหม่ความผัดอาญาว่าด้วยเช็ค . วารสารวันทนายความ'38 (2538) : 37 – 46.
- ประสิทธิ์ ไชวโกล . คำอธิบายประมวลกฎหมายฟังและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม , 2543.
- ประสิทธิ์ ไชวโกล . ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล. วารสารกฎหมายจุฬาฯ 3 (2520) : 145.
- ประเสริฐ เมฆมณี . หลักทฤษฎีอาญา . กรุงเทพมหานคร : บริษัท บพิธการพิมพ์ จำกัด , 2523.
- ประเสริฐ เสียงสุทริวงศ์ . คำอธิบายความผัดอันเกิดจากการใช้เช็ค พร้อมคำพิพากษาฎีกาประกอบจนถึงปัจจุบัน . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ , 2545.

ปรัชญา อยู่ประเสริฐ . การคุมประพฤตินิติบุคคล : ศึกษาเฉพาะกรณีห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนและบริษัทจำกัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ . วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2536.

พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจข้อมูลเครดิต พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534

พวงแก้ว เชื้อเซยและกนกพรรณ กัลยาณสูตร . การทำงานบริการสังคม มาตรการทางเลือกหนึ่งในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด . เอกสารประกอบการเสวนาเรื่อง ทิศทางใหม่ของการทำงานบริการสังคมในกระบวนการยุติธรรมไทย (27 มกราคม 2546)

พิรุฬห์ ไตศุกถวรรณ์ . การลงโทษปรับทางอาญา . วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2532.

ไพฑูรย์ คงสมบุญ . คำอธิบายกฎหมายลักษณะตัวเงิน . พิมพ์ครั้งที่ 1 . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ , 2527.

ไพฑูรย์ คงสมบุญ . หมายเหตุฎีกา . วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์ 4 (2521) : 170-185.

ไพฑูรย์ คงสมบุญ . ข้อต่อสู้ที่ลูกหนี้จะยกขึ้นยันผู้ทรงตัวเงินไม่ได้ . เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง กฎหมายเกี่ยวกับตัวแลกเงิน ตัวสัญญาใช้เงิน และเช็ค (2 เมษายน 2526)

ภราดร ภาคพัฒน์ . การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับการลงโทษ . วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2521.

- ภาคภูมิ ปั่นทองอรุณ . การใช้โทษทางอาญากำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ . วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2543.
- วาทีน หนูเกื้อ . มาตรการเสริมในทางอาญา . วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2539.
- วีรพล ปานบุตร . โทษปรับในสวีเดน . วารสารอัยการ 14 (2522) : 27.
- วีระพงษ์ บุญโญภาส . โทษประหารชีวิตในสหรัฐอเมริกา . วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์ 4 (2521) :
42 - 49.
- วีระพงษ์ บุญโญภาส . อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ . พิมพ์ครั้งที่ 3 . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
นิติธรรม , 2544.
- วีระพงษ์ บุญโญภาส . อาชญากรรมทางเศรษฐกิจในทศวรรษที่ 90 . วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์ 14
(2536) : 1 - 10.
- วีระพงษ์ บุญโญภาส . ขอบเขตและความหมายของอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ . วารสารกฎหมาย
ธุรกิจ 12 (2531) : 31 - 40.
- ศรัณย์ พรหมสุรินทร์ . ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจลงโทษในคดีอาญา . ดุลพินิจ 46 (กรกฎาคม
- สิงหาคม 2542) : 195 - 199 .
- ศิริศักดิ์ ตียะพรรณ . มาตรการแทนการดำเนินคดีอาญา . วารสารอัยการ 162 (สิงหาคม 2534) :
67 - 73.
- สงวน พรธิชยานนท์ . รอกการลงโทษ . กรุงเทพมหานคร : บริษัท อทตยา จำกัด , 2539.

สง่า ดวงอัมพร . คำอธิบายกฎหมายเกี่ยวกับเช็ค การสอบสวนและการดำเนินคดี . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แม่บ้านการเรือน , 2519.

สมชาติ เอี่ยมอนุพงษ์ . การทำงานบริการสังคม มาตรฐานการทำงานบริการสาธารณะของรัฐ นิวยอร์คและกฎหมายว่าด้วยการควบคุมและสอดส่องผู้กระทำความผิด (คำสั่งให้ทำงาน บริการสังคม) 1985 No. 10 ออสเตรเลีย . เอกสารประกอบการเสวนาเรื่อง ทิศทางใหม่ ของการทำงาน “บริการสังคม” ในกระบวนการยุติธรรมไทย . (27 มกราคม 2546)

สมพร สมุทรคุณ . โทษทางอาญาละเมิดลิขสิทธิ์ : ศักยภาพพื้นฐานความผิดและความเหมาะสม ของโทษ . วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2539.

สมยศ วัฒนภิรมย์ . การรอกการลงโทษและการรอกการกำหนดโทษปรับ . วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2536.

สหณ รัตน์ไพจิตร . ความประสงค์ของการลงโทษอาญา . วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2527.

สหณ รัตน์ไพจิตร . ทฤษฎีการลงโทษ : การนิติบัญญัติ . วารสารนิติศาสตร์ 12 (2524) : 74 – 82.

สหณ รัตน์ไพจิตร . คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยตัวเงิน . พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน , 2543.

สัมมา คีตสิน . ความเป็นมาบริษัทข้อมูลเครดิตกลาง . บริษัท ข้อมูลเครดิตกลาง จำกัด . www.centralinfo.co.th/about/new_bureau.htm#ab01a (31 มกราคม 2546)

สุชุม สุวรรณ . ธนาคารในอเมริกา . ธนาคาร (มิถุนายน 2528) : 58.

- สุโขทัยธรรมมาธิราช . มหาวิทยาลัย . เอกสารการสอน ชุดวิชากฎหมายอาญา 1 : ภาคบทบัญญัติทั่วไป . กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายการพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช , 2521.
- สุชิน ดำกระเด็น . การลงโทษในความผิดหลายกรรมตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 91 . วารสารราชทัณฑ์ 48 (2543) : 54-56.
- สุพจน์ สุโรจน์ . ข้อสังเกตเกี่ยวกับงานคุมประพฤติ . บทบัณฑิตย 39 (ธันวาคม 2525) : 490 – 514.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนากุล . ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล : การศึกษาทางกฎหมายเปรียบเทียบโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับประเทศไทย . วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2527.
- สุรางคณา สถาพรเจริญสุข . เช็คซีดคร่อม . วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2526.
- สุวรรณ ทองเนื้อแข็ง . การบังคับโทษปรับ . วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2539.
- เสมอแข เสนเนียม . มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยอาศัยการบริการสังคม . วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2536.
- หยุด แสงอุทัย . กฎหมายอาญาภาค 1 . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2523.
- อนุลักษณ์ สาริบุตร . การให้ผู้ถูกคุมความประพฤติทำงานบริการสังคมในฐานะเงื่อนไขของการคุมประพฤติ . ศึกษารณีสํานักงานคุมประพฤติในเขตกรุงเทพมหานคร . วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2537.

- อภิวรรณ โพธิ์บุญ อักษรสุวรรณ. ความผิดที่กระทำโดยนิติบุคคล : ศึกษาเฉพาะกรณีโทษที่จะลงแก่นิติบุคคล. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2543.
- อรชุน กนกทิพย์พรชัย. ความรับผิดทางอาญาตามประมวลรัษฎากร : ศึกษาเฉพาะกรณีเงินได้บุคคลธรรมดา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2537.
- อัญญา ชันฉวีวิทย์ . กลไกของตลาดเงินในระบบเศรษฐกิจไทย . กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด , 2545.
- อัยยรัช บุญส่งสุวรรณ . ปัญหาข้อจำกัดการรอกการลงโทษและรอกการกำหนดโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 . วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2543.
- อุทิศ แสนโกศิก . กฎหมายอาญาภาค 1 . กรุงเทพมหานคร : ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ , 2525.
- อุทิศ แสนโกศิก . หลักกฎหมายอาญา : การลงโทษ . อุทิศอนุสรณ์ . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สรรพาสามิต , 2515.
- อุทิศ แสนโกศิก. "การรอกการกำหนดโทษและการรอกการลงโทษ". วารสารอัยการนิเทศ 30 (2512) : 52.
- เอกุต์ เชน . คำสอนกฎหมายชั้นปริญญาตรี . กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง , 2477.

ภาษาต่างประเทศ

Alf Ross . On Guide Responsibility and Punishment . London : Stevens & Sons ,1975.

Andrew Von Hirsch . Doing Justice the Choice of Punishment . 1st ed. New York : Hill and Wang,1976 .

Clarence Ray Jeffery . The Historical Development of Criminology . in Pioneers in Criminology . London : Stevens & Sons, 1960.

Frank Parkin . “Corporate Crime” Power, Crime, and Mystification . Tavistock Publication, 1983.

Gerhardt Grebing . The Fine in Comparative Law : A Survey of 21 Countries. Cambridge : Institute of Criminology, 1982.

Herbert L. Packer . The Limit of The Criminal Sanction . California ; Stanford University Press,1968.

Isodore Silver . Criminology, An Introduction . Bames & Noble Book,1981.

Jeffrey S. Parker . Criminal Sentencing Policy for Organization : The Unifying Approach of Optimal Penalties . American Criminal Law Review 26 (1989) : 554 – 555 .

John Kapian . Corrections in Criminal Justice : Introductory Cases and Materials . New York : The Foundation Press,1978.

Ken Pease and William McWilliam. Community Service by order . Academic press ,
1980 .

Walter C. Reckless . Criminal Behavior, 1st ed . Mc Graw - hill Book Company, Inc, 1940.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายกอปรลาภ อภัยภักดี เกิดเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2502 ที่จังหวัดพิษณุโลก สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนวัดสังเวช ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ระดับปริญญานิติศาสตรบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2523 และเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิตที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อ พ.ศ. 2543 ปัจจุบันประกอบอาชีพทนายความ เป็นหัวหน้าสำนักงานกฎหมายกอปรนิติ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย